

„Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem”

RAPORT CZĄSTKOWY

Komponent 2

WARUNKI ŻYCIA I DOSTĘPNOŚĆ USŁUG PUBLICZNYCH

WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE

**Fundusze
Europejskie**
Pomoc Techniczna

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Raport opracowany przez konsorcjum:

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego
Polska Akademia Nauk

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

30-387 Kraków, ul. Gronostajowa 7

w ramach partnerskiego projektu *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich* realizowanego przez Województwo Pomorskie oraz województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Autorzy:

Dr hab. Piotr Rosik, prof. IGiPZ PAN

Prof. dr hab. Tomasz Komornicki

Dr Rafał Wiśniewski

Mgr Patryk Duma

Mgr Sławomir Goliszek

Warszawa, 2 sierpnia 2019

Projekt współfinansowany z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykaz skrótów

- AWFis – Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
- BDL – Bank Danych Lokalnych
- BDOT – Baza Danych Obiektów Topograficznych
- BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
- CIT – Podatek dochodowy od osób prawnych
- COS – Centralny Ośrodek Sportu
- DDP – Dzienny Dom Pobytu
- DPS – Dom Pomocy Społecznej
- EAA - European Athletic Association
- EAC – Europejska Agenda Cyfrowa
- GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- GP – droga główna ruchu przyspieszonego
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- GZM – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia
- IAAF – Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych
- IGiPZ PAN – Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania
- JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
- KGP – Komenda Główna Policji
- KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- LA – Lekkoatletyka
- MKS – Miejski Klub Sportowy
- MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
- NCN – Narodowe Centrum Nauki
- NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
- PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- PIT – Podatek dochodowy od osób fizycznych
- POL-on – Zintegrowany system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym
- POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
- PUM – Powierzchnia użytkowa mieszkania
- PZLA – Polski Związek Lekkiej Atletyki
- ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- SOPZ – Szczegółowy opis Przedmiotu zamówienia
- SOR – Szpitalny Oddział Ratunkowy
- SPZOZ – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
- ŚDS – Środowiskowe Domy Samopomocy
- UKE – Urząd Komunikacji Elektronicznej
- WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej
- WWiK – Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności
- ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
- ZCKSMPS – Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej
- ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis treści

I. CZĘŚĆ I. METODYKA BADANIA	5
1. Wstęp.....	6
2. Warunki życia.....	7
3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia	9
4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe	11
5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich.....	13
6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych	15
II. CZĘŚĆ II. REZULTATY BADANIA.....	19
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	20
2. INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA	28
3. ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW.....	37
4. BEZPIECZEŃSTWO.....	44
5. INFRASTRUKTURA SIECIOWA	47
6. OCHRONA ZDROWIA	53
7. POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	64
8. EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3	69
9. KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA.....	87
10. ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI	101
III. CZĘŚĆ III. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	113
1. Uwarunkowania syntezy.....	114
2. Warunki życia.....	114
3. Dostępność usług publicznych.....	115
4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych	117
5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych	118
6. Wnioski – ujęcie kompleksowe	122
7. Rekomendacje	123
Literatura	140

CZĘŚĆ I

METODYKA BADANIA

1. Wstęp

W ciągu ostatnich 30 lat w Polsce miały miejsce przemiany transformacyjne skutkujące przekształceniami w strukturach funkcjonalno-przestrzennych. Początkowo następowała polaryzacja rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dekoncentracja miejsc pracy (restrukturyzacja wielu dużych zakładów przemysłowych). Z czasem selektywnie rosnąć zaczęła atrakcyjność niektórych ośrodków (zwłaszcza metropolitalnych), co pobudziło procesy migracyjne. Struktura przestrzenna utraciła swój dotychczasowy hierarchiczny charakter. Po akcesji do Unii Europejskiej zmiany w zakresie rozmieszczenia aktywności gospodarczej były już wolniejsze. Intensyfikacji uległy natomiast ruchy ludności (migracje, dojazdy do pracy, codzienna mobilność fakultatywna). Jednocześnie korekty w ofercie usług pożytku publicznego nie zawsze nadążały za tymi procesami. Ukształtowała się mozaikowa struktura przestrzenna. Jednostki o bardzo dobrej sytuacji ekonomicznej sąsiadują dziś często z tymi, w których występuje depopulacja i dekapitalizacja infrastruktury mieszkaniowej, technicznej i społecznej. Czynniki zapewniające odpowiednie warunki życia, a także podaż podstawowych usług okazały się w tych warunkach niedopasowane do rozmieszczenia i struktury ludności.

Jednym z celów polityki przestrzennej jest zachowanie policentrycznego układu osadniczego tak Polski, jak i poszczególnych regionów. Aby było to możliwe konieczne jest utrzymanie atrakcyjności osiedleńczej poszczególnych miast. Jej miarą są dziś nie tyle same miejsca zatrudnienia, ale przede wszystkim szeroko rozumiane warunki życia, na które składa się zarówno środowisko przyrodnicze, dochody ludności, substancja mieszkaniowa, jak też dostęp do wielu usług podstawowych. W tej sytuacji bardzo istotne jest właściwe rozpoznanie nowych struktur przestrzennych oraz procesów kształtowania się nowych układów hierarchicznych. Pozwala ono na terytorialnie precyzyjne kierowanie interwencji publicznej w m.in. w zakresie polityki mieszkaniowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury lub infrastruktury sieciowej. Daje także możliwość kształtowania lokalnej polityki transportowej (zwłaszcza w zakresie wsparcia dla transportu publicznego). W efekcie umożliwia prowadzenie zintegrowanej polityki przestrzennej, szczególnie na szczeblu regionalnym. Takiemu właśnie rozpoznaniu służy niniejsze badanie (komponent 2).

Komponent 2 dotyczy oceny poziomu i warunków życia w miastach przez pryzmat wybranych czynników, ze szczególnym uwzględnieniem **dostępności usług publicznych** o charakterze społecznym oraz funkcjonowania instytucji publicznych, które w znacznym stopniu determinują atrakcyjność miast głównie dla mieszkańców, a w pewnym stopniu także inwestorów, przedsiębiorców, czy turystów. Wykonano analizę dziesięciu obszarów badawczych oraz wymienionych w ich ramach szczegółowych zagadnień badawczych. Przyjęto dwie grupy tematyczne (I) **warunki życia** oraz (II) **dostępność usług publicznych**.

I. Wybrane czynniki warunków życia:

1. Środowisko przyrodnicze
2. Infrastruktura mieszkaniowa
3. Zamożność mieszkańców
4. Bezpieczeństwo

II. Dostępność usług publicznych:

5. Infrastruktura sieciowa
6. Ochrona zdrowia
7. Pomoc i integracja społeczna
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja

10. Administracja wszystkich szczebli

Podział na dwie grupy tematyczne ma swoje konsekwencje w przyjętych metodach badawczych. Warunki życia determinują bezpośrednio jakość życia w określonych lokalizacjach, pozostając charakterystykami miejsc. Tym samym nie było konieczności wykonania dodatkowych analiz dostępnościowych uwzględniających sytuację poza granicami miast. Natomiast dostępność do usług jest również elementem jakości życia, ale odnosi się także do obiektów świadczących usługi poza miejscem zamieszkania. Istotna staje się w tym przypadku również lokalizacja względem tych obiektów, a zarazem powiązania transportowe w relacji miejsce zamieszkania – miejsce świadczenia usług. Z tego względu dla wybranych obszarów tematycznych w ramach dostępności usług publicznych wykonano dodatkowe analizy dostępności oparte na bardziej wysublimowanych metodach niż analiza wyposażenia w usługi przy uwzględnieniu dokładnej bazy adresowej usług.

Zakres przestrzenny badania objął całe województwo, najczęściej (w zależności od dostępnych danych) z uwzględnieniem średnich dla całego kraju. Szczególny nacisk został położony na analizę wszystkich miast w regionie w podziale na typy, najczęściej odnosząc sytuację do średniej w danym typie miast dla całego kraju.

Zakres czasowy dla wskaźników ujętych w formie dynamicznej objął przede wszystkim okres 2007-2017, z naciskiem na aktualność wyników badawczych (tam gdzie jest możliwe uzyskanie danych statystycznych) oraz punkt odniesienia, którym jest początek pierwszego pełnego okresu programowania w ramach funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Analiza dynamiczna dotyczyła wybranych zmiennych, które są dostępne w dłuższych szeregach czasowych.

2. Warunki życia

Pierwsza i druga część badania z zakresu Komponentu 2 opiera się na analizie statystycznej oraz analizie przestrzennej wykorzystującej szeroki zestaw wskaźników opisujących poszczególne aspekty warunków życia, czy funkcjonowania usług publicznych. Podstawową listę wskaźników zawierają odpowiednie tabele odnoszące się do poszczególnych wyróżnionych dziesięciu obszarów badawczych (przedstawione konsekwentnie poniżej przy omawianiu kolejnych obszarów).

Poziom i warunki życia w miastach determinowane są wieloma czynnikami. Są wśród nich czynniki o charakterze obiektywnym, wynikające ze stanu środowiska (przestrzeni fizycznej, w której funkcjonuje człowiek), organizacji przestrzennej, w tym ładu urbanistycznego oraz stanu i jakości infrastruktury społecznej i technicznej. Na poziom życia wpływają też istotnie aspekty subiektywne, związane ze zidentyfikowanymi potrzebami społecznymi i – patrząc szeroko – charakterem kapitału ludzkiego i społecznego miast (por. Komponent 1). Badanie poziomu i warunków życia obejmować musi więc zróżnicowane zagadnienia.

Łącznie w ramach warunków życia dokonano analizy **19** wskaźników, z których **14** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. I).

Tab. I Wskaźniki wykorzystywane w analizie poziomu i warunków życia (**boldem** zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
1.1	Dostępność terenów zieleni I	udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem	BDL GUS, 2017	stymulanta	
1.2	Dostępność terenów zieleni II	udział powierzchni parków, ogrodów zoologicznych, ogrodów botanicznych i lasów w powierzchni ogółem w buforze od centrum miasta (1,2,3 i 4 km)	BDOT, 2013	stymulanta	
1.3	Obszary prawnie chronione	obszary prawnie chronione w mieście i w jednostkach sąsiadujących (np. gmina obwarzankowa)	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik ważony jakością i ważnością różnych form ochrony obszarowej przyrody wg bonitacji Degórskiego (2015); zmodyfikowany
1.4	Jakość powietrza atmosferycznego I	wskaźnik zanieczyszczeń gazowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.5	Jakość powietrza atmosferycznego II	wskaźnik zanieczyszczeń pyłowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.6	Gospodarka ściekowa	udział ludności niekorzystających z oczyszczalni ścieków	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.1	Wypożyczenie w instalacje techniczne I	procent mieszkań bez wodociągu	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.2	Wypożyczenie w instalacje techniczne II	procent mieszkań bez łazienki	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.3	Wypożyczenie w instalacje techniczne III	procent mieszkań bez centralnego ogrzewania	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.4	Wypożyczenie w instalacje techniczne IV	ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
2.5	Niedobór mieszkań	liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o liczbie gospodarstw domowych;
2.6	Powierzchnia użytkowa mieszkań	powierzchnia użytkowa mieszkań (PUM) na 1 mieszkańca (w m²)	BDL GUS, 2017	stymulanta	
3.1	Poziom wynagrodzeń	przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS, 2017	stymulanta	dane tylko dla miast na prawach powiatu
3.2	Dochody z pracy	dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik dla gmin; dochody nie dotyczą sektora rolniczego, co w przypadku większości miast nie ma większego znaczenia
3.3	Bezrobocie rejestrowane	udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (18-64M, 18-59K)	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.4	Ubóstwo społeczne I	udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.5	Ubóstwo społeczne II	udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.1	Poziom przestępczości	Liczba przestępstw ogółem	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.2	Bezpieczeństwo drogowe	Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności (WWiK)	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	

3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia

Usługi publiczne i ich dostępność to dla ludności miejskiej kluczowy warunek wysokiego poziomu życia. Poziom usług publicznych buduje także atrakcyjność dla inwestorów i rozwoju gospodarczego, a ich struktura determinuje rolę miasta w obsłudze ludności jednostki terytorialnej, stanowiąc podstawę dla określenia pozycji w systemie osadniczym oraz administracyjnym regionu.

W przypadku usług Wykonawca zaproponował alternatywne uzupełniające wskaźniki oparte na dostępności czasowej do określonych usług i/lub obiektów będące dopełnieniem i uzupełnieniem analizy, względnie w niektórych przypadkach, przy braku innych danych również odrębnym wskaźnikiem (każdorazowo wskaźnik dostępności jest oznaczony przez dodanie „ ’ ”). Pozwala to na uzyskanie pełniejszego obrazu uwzględniającego takie elementy jak łatwość dotarcia do usług, względnie możliwość wyboru po stronie usługobiorcy.

Badanie stanu, jakości i dostępności usług publicznych przeprowadzono na podstawie najnowszych dostępnych danych BDL GUS lub danych pozyskanych z innych źródeł (najczęściej był to rok 2017). Uzupełniające wskaźniki odnoszące się do analizy dostępności zostały wykonane na podstawie danych zebranych dla 2015 r. Analiza dotyczyła kluczowych dla funkcjonowania i rozwoju miast obiektów infrastruktury społecznej, obejmując sześć obszarów badawczych (tab. II).

Liczba wskaźników branych pod uwagę w analizie dostępności usług publicznych w ramach poszczególnych obszarów tematycznych to:

łącznie w ramach dostępności usług publicznych dokonano analizy **54** wskaźników, z których **18** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. II).

Tab. II Wskaźniki wykorzystywane w analizie stanu, jakości i dostępności usług publicznych (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy, kursywą – wskaźniki dostępności)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
5.1	Ścieżki rowerowe	Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk.	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.2	Sprawność (efektywność) sieci	Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.3	Niedopasowanie długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej	Różnica w długości sieci - długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
5.4	Dostępność sieci internetowej I	Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego ogółem	UKE, 2017	stymulanta	
5.5	Dostępność sieci internetowej II	Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s	UKE, 2017	stymulanta	
6.1	Przychodnie	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię	BDL GUS, 2017	destymulanta	
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.2	Szpitalne	Liczba szpitali w sieci szpitali	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	w bazie Ministerstwa Zdrowia są tylko szpitale należące do sieci szpitali
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.5	Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia	Liczba hospicjów i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	

	pielegnacyjne i opiekuńcze				
7.1	Domy pomocy społecznej	Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej	BIP, ROPS, 2018	destymulanta	
7.2	1. Środowiskowy dom samopomocy 2. Dzienny dom pobytu	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2019	stymulanta	
7.3	1. Warsztaty terapii zajęciowej 2. Zakłady aktywności zawodowej	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2017	stymulanta	
7.4	1. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. 2. Centrum i klub integracji społecznej 3. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej 4. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018-2019	stymulanta	
7.5	Ośrodki adopcyjne	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018	stymulanta	
8.1	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
8.2	Przedszkola	Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.3	Szkoły podstawowe	Dzieci w wieku 7-15 na jedną placówkę (szkoła podstawowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.4	Licea	Osoby w wieku 15-19 na jedną placówkę (liceum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.5	Technika	Osoby w wieku 15-20 na jedną placówkę (technikum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.6	Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	Osoby w wieku 15-18 na jedną placówkę (szkoła zawodowa/szkoła branżowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.7	Szkoły artystyczne	Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.8	Szkoły policealne	Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.9	Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe	Liczba uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych i bibliotek naukowych	POL-on, 2019	destymulanta	
9.1	Kina	Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową	BDL GUS, 2017	destymulanta	
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>	<i>GIService, 2016</i>	<i>destymulanta</i>	
9.2	Teatry	Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach	BDL GUS, 2017	stymulanta	

9.2'	Dostępność do teatru	Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)	GIService, 2016	destymulanta	
9.3	Muzea	Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.4	Biblioteki	Czytelnice bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.5	Ośrodki kultury	Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.6	Grupy artystyczne	Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.7	Pływalnie kryte	Liczba i rodzaj niecek basenowych	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2015	stymulanta	
9.8	Hale sportowo-widowiskowe	Liczba i pojemność hali	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2016	stymulanta	
9.9	Stadiony lekkoatletyczne	Liczba pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych	PZLA, 2019	stymulanta	
9.10	Ćwiczący mężczyźni	Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn	BDL GUS, 2016	stymulanta	
9.11	Ćwiczące kobiety	Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet	BDL GUS, 2016	stymulanta	
10.1'	Urzędy gminne	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego	GIService, 2015	destymulanta	
10.2'	Starostwa powiatowe	Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego	GIService, 2015	destymulanta	
10.3'	Urzędy wojewódzkie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego	GIService, 2015	destymulanta	
10.4'	Urzędy marszałkowskie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego	GIService, 2015	Destymulanta	
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.9'	Izba skarbową	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej	GIService, 2015	destymulanta	
10.10'	Urząd skarbowy	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego	GIService, 2015	destymulanta	

4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe

Niniejsza publikacja zawiera najważniejsze wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu GIService – *Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje*, zrealizowanego w latach 2014–2017 w IGiPZ PAN pod kierownictwem dr hab. Marcina Stępnika w ramach grantu sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (DEC–2013/09/D/HS4/02679). W projekcie, po raz pierwszy na szeroką skalę zostało zastosowane wielowymiarowe podejście, zgodnie z którym dostępność do poszczególnych typów usług publicznych jest mierzona z wykorzystaniem różnych, specjalnie dopasowanych metod. W Polsce oficjalne dane (np. publikowane przez GUS) dotyczące usług publicznych zazwyczaj uwzględniają wskaźniki *de facto* a-przestrzenne, nieuwzględniające ani zróżnicowań wewnątrz danej jednostki ani sytuacji w sąsiednich jednostkach. Z tego względu wskaźniki dostępności oparte na różnych podstawowych oraz zaawansowanych metodach badawczych są właściwym uzupełnieniem wskaźników wyposażenia.

Zostały wykorzystane następujące metody:

1. Czas dojazdu do najbliższej placówki.
2. Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek.
3. Czas dojazdu do właściwej placówki.

4. Dostępność skumulowana (izochronowa) – liczba celów podróży (np. placówek ochrony zdrowia) w zasięgu danej izochrony dojazdu.

W zależności od przedmiotu analizy, w różny sposób mogą (bądź muszą) być różnicowane cele podróży, co także wpływa na dobór danego wskaźnika dostępności. Z tej perspektywy pomiar dystansu (czasu przejazdu) pomiędzy źródłem a celem podróży uwzględnia następujące rodzaje:

1. **Czas dojazdu do najbliższej placówki** – w sytuacji, gdy użytkownik może skorzystać z dowolnej placówki a same placówki są sobie równoważne. Jest to najprostszy możliwy wskaźnik dostępności, co powoduje, że do jego zalet możemy zaliczyć bardzo małe wymagania sprzętowe, a także niewielkie wymagania względem wykorzystanych danych (niezbędna jest jedynie lokalizacja placówek). Spełnia on swoje wymagania w momencie, gdy nie różnicujemy celów podróży, czy to ze względu na ich wielkość czy też ze względu na szczegółowy zakres świadczonych usług.
2. **Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek** – w tym wariancie także cele podróży nie są różnicowane pomiędzy sobą, jednak w porównaniu do pierwszego typu, uwzględniana jest więcej niż jedna placówka. Dzięki temu, taka metoda pomiaru umożliwia zasymulowanie możliwości wyboru placówek lub też zasymulowania wymuszenia korzystania z innej niż najbliższa placówka (np. w wyniku braku miejsc lub np. nieświadczania danego podtypu usługi publicznej). Ponadto, omawiana metoda pomiaru umożliwia obliczenie poziomu dostępności w przypadku braku szczegółowych danych dotyczących granic rejonów obsługi poszczególnych placówek; Jest to wskaźnik będący zmodyfikowaną wersją pierwszego z omawianych wskaźników. Z wcześniejszych prac wynika, że przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności uzyskane dzięki zastosowaniu omawianego wskaźnika jest mniej heterogeniczne i w lepszym stopniu odzwierciedla możliwości skorzystania z różnorodnej oferty poszczególnych placówek usługowych.
3. **Czas dojazdu do właściwej placówki** – zmodyfikowana wersja, wymagająca obliczenia czasu przejazdu wyłącznie pomiędzy predefiniowanymi parami lub zbiorami punktów. Ma to uzasadnienie szczególnie w momencie, gdy użytkownik może skorzystać z danej usługi jedynie w konkretnej placówce (np. ze względu na rejonizację). Wskaźnik ma większe wymagania dotyczące zakresu niezbędnych danych, jako że przed przystąpieniem do analiz niezbędne jest „sparowanie” ze sobą poszczególnych placówek i rejonów przez nie obsługiwanych. Z drugiej strony ma on jeszcze mniejsze wymagania sprzętowe, gdyż wymaga obliczenia czasu przejazdu jedynie pomiędzy konkretną, wcześniej określoną parą punktów (lub zbiorów punktów), co może wpłynąć na znaczne skrócenie całkowitego czasu obliczeń. W przypadku tego wskaźnika nie jest brana pod uwagę lokalizacja pozostałych punktów świadczących dany rodzaj usług, gdyż nie mają one najmniejszego wpływu na poziom dostępności danej osoby, lub z danego miejsca. Podsumowując, jest to bardzo prosty i efektywny wskaźnik w sytuacji, gdy mamy do czynienia z usługami publicznymi objętymi rejonizacją.
4. **Dostępność skumulowana (izochronowa)** – wskaźnik bazuje na wyznaczonej izochronie określającej co jest dostępne, a co nie, z danego miejsca zamieszkania. Podstawowa wersja wskaźnika dostępności mierzonej izochronami pokazuje do ilu placówek usługowych danego rodzaju można dojechać z danego miejsca zamieszkania w określonym czasie. Cechą indywidualną tego wskaźnika jest to, że wartości, które pokazuje przede wszystkim odzwierciedlają możliwość wyboru placówki, tj. im więcej punktów usługowych danego rodzaju, tym w większym stopniu użytkownik może dopasować ofertę do własnych, indywidualnych potrzeb, kierując się dowolnie określonymi przesłankami (odległością, łatwością dojazdu czy jakością świadczonych usług). Taka metoda wyznaczania dostępności nie jest niestety pozbawiona wad związanych przede wszystkim z jego dychotomiczną naturą: albo dana placówka mieści się w zasięgu danej izochrony – i wówczas w całości jest zaliczana do placówek osiągalnych z danego miejsca zamieszkania) albo nie – i wówczas traktowana jest jako nieistniejąca (z punktu widzenia mieszkańca danego obszaru). Z jednej strony może to powodować bardzo duże skoki wartości pomiędzy obszarami „wewnątrz” i „na zewnątrz” od danej izochrony, nawet jeśli różnica w czasie dojazdu pomiędzy dwoma punktami

jest bardzo niewielka (np. 19 i 21 minut w przypadku izochrony 20-minutowej). Z drugiej strony, brakuje zróżnicowania dostępności wewnątrz danej izochrony, tj. dwie placówki zlokalizowane w odległości 1 i 19 minut, w taki sam sposób wpływają na poziom dostępności do danej usługi. Ponadto, wskaźnik nie pokazuje potencjalnej konkurencji, zarówno pomiędzy użytkownikami (o dostęp do danej placówki), jak i pomiędzy świadczeniodawcami (o użytkowników). Jego zaletą jest natomiast bardzo duża prostota interpretacji, co powoduje że mimo swoich wad jest dosyć powszechnie stosowany. Ponadto, do zalet wskaźnika można zaliczyć też to, że w wielu przypadkach poziom dostępności liczony metodą izochronową wykazuje bardzo dużą korelację z poziomem dostępności obliczanym bardziej złożonymi metodami, np. wskaźnikiem dostępności potencjałowej.

Tab. III Zakres powiązania metod badania dostępności z wybranymi wskaźnikami

Lp	Wskaźnik	Metoda badawcza	Opis szczegółowy
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	Dostępność skumulowana	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>
9.2'	<i>Dostępność do teatru</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)</i>
10.1'	<i>Urzędy gminne</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego</i>
10.2'	<i>Starostwa powiatowe</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego</i>
10.3'	<i>Urzędy wojewódzkie</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego</i>
10.4'	<i>Urzędy marszałkowskie</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego</i>
10.5'	<i>Oddziały regionalne ZUS</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS</i>
10.6'	<i>Inspektorat i biuro terenowe ZUS</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS</i>
10.7'	<i>Oddział regionalny KRUS</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS</i>
10.8'	<i>Placówka terenowa KRUS</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS</i>
10.9'	<i>Izba skarbową</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej</i>
10.10'	<i>Urząd skarbowy</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego</i>

5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich

Hierarchizacja ośrodków miejskich jest sprawą skomplikowaną. W niniejszym opracowaniu podjęto się próby połączenia klasyfikacji opartej o lokalizację liczby usług zaproponowanej w załączniku nr 1 do SOPZ (umownie zwanej danej klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług) z klasyfikacją obiektywną wypracowaną w IGiPZ PAN, umownie nazwaną klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną).

Punktem odniesienia **hierarchizacji funkcjonalno-administracyjnej** jest przyjęty na wstępie podział na typy ośrodków (typy 1-5 są podstawowe, podtypy a, b, c są uzupełniające) (tab. VI):

1. Warszawa;
2. miasta regionalne;
 - a. Wielka Piątka (Czwórka), w tym Trójmiasto
 - b. Rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji (Katowice, Łódź, Szczecin), dla Katowic 14 miast na prawach powiatu
 - c. Pozostałe miasta wojewódzkie
3. miasta subregionalne (spełniające jedno z możliwych kryteriów – dawna siedziba województwa w latach 1975-1998, miasto na prawach powiatu, liczba ludności ponad 50 tys. mieszkańców (poza aglomeracjami);
4. miasta powiatowe;
 - a. aglomeracyjne (znajdujące się w MOF według Śleszyński (2013) oraz Tarnowskie Góry ze względu na GZM
 - b. nieaglomeracyjne
5. miasta pozostałe;
 - a. aglomeracyjne
 - b. >10 tys. nieaglomeracyjne
 - c. <10 tys. nieaglomeracyjne.

W celu prawidłowej oceny pozycji hierarchicznej miast przyjęto następujące założenie bazowe. Hierarchizacja wykonana została (w sensie statystycznym) każdorazowo w odniesieniu do sytuacji w regionie (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast w regionie) oraz w odniesieniu do całego kraju (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast dla kraju). Każdorazowo (dla każdego z 32 wskaźników, dla każdego typu miast w regionie) badano odchylenia 32 zmiennych względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym. Efektem jest tabela ukazująca odchylenia poszczególnych wskaźników dla danego typu miast w regionie względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym.

Tabela IV. Klasyfikacja miast w województwie zachodniopomorskim.

Typ		Podtyp		Liczba miast	Miasta
symbol	nazwa	symbol	nazwa		
1	Metropolitalne	–	–	–	–
2	Wojewódzkie (metropolitalne i regionalne)	a	metropolitalne ukształtowane	–	–
		b	metropolitalne kształtujące się	1	Szczecin
		c	regionalne	–	–
3	Subregionalne	–	–	3	Koszalin, Stargard*, Świnoujście*
4	Ponadlokalne (powiatowe)	a	aglomeracyjne	3	Goleniów, Gryfino, Police
		b	nieaglomeracyjne	13	Białogard, Choszczno, Drawsko Pomorskie, Gryfice, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Łobez, Myślibórz, Pyrzyce, Sławno, Szczecinek, Świdwin, Wałcz
5	Lokalne	a	aglomeracyjne	1	Nowe Warpno
		b	pozostałe (>10 tys. mieszk.)	6	Barlinek, Darłowo, Dębno, Nowogard, Trzebiatów, Złocieniec
		c	pozostałe (<10 tys. mieszk.)	39	Barwice, Biały Bór, Bobolice, Borne Sulinowo, Cedynia, Chociwel, Chojna, Czaplinek, Człopa, Dobra, Dobrzany,

					Drawno, Dziwnów, Golczewo, Gościno, Ińsko, Kalisz Pomorski, Karlino, Lipiany, Maszewo, Mielno, Mieszkowice, Międzyzdroje, Mirosławiec, Moryń, Pełczyce, Płoty, Polanów, Połczyn-Zdrój, Recz, Resko, Sianów, Stepnica*, Suchań, Trzcińsko-Zdrój, Tuczno, Tychowo, Węgorzyno, Wolin
--	--	--	--	--	---

* w dokumentach samorządowych województwa zachodniopomorskiego utrzymała się inna delimitacja MOF Szczecina. Takie dokumenty jak Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, czy delimitacja Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, będącego obszarem wdrożenia instrumentu ZIT, do MOF Szczecina włączają także Stargard i Świnoujście (typ subregionalny, podtyp aglomeracyjny) oraz Stepnicę (typ lokalny, podtyp aglomeracyjny).

Źródło: opracowanie własne.

Drugim sposobem hierarchizacji jest **klasyfikacja ośrodków według podaży typów usług** (numeracja względem załącznika nr 1 do SOPZ została zmodyfikowana na potrzeby porównawcze z klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną). W świetle klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług określa się:

2- Ośrodki ponadregionalne koncentrujące usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);

3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);

4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);

4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);

5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20).

Porównanie dwóch sposobów hierarchizacji, tj. funkcjonalno-administracyjnej i według podaży typów usług ma miejsce w tabeli rekomendacyjnej w trzeciej części opracowania.

6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych

Do oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych wykorzystano metodę standardyzacji. W celu standardyzacji wykorzystano podstawową miarę standardyzacji jaką jest stosunek różnicy między wartością zmiennej niestandardyzowanej i średnią z populacji a odchyleniem standardowym populacji (formuła 1).

$$Z = \frac{x - \mu}{\sigma} \quad (1)$$

gdzie:

x – zmienna niestandardyzowana,

μ – średnia z populacji,

σ – odchylenie standardowe populacji.

Należy dodać, że w odróżnieniu od hierarchizacji, gdzie średnie były oparte o średnie ważone dla typów miast, w przypadku syntetyzacji średnie są oparte o liczbę jednostek (923 miasta), tak by można było porównać wyniki między komponentem I i II. Dla zmiennych mających charakter destymulanty dodano dodatkowo minus przed formułą by wartości dodatnie zawsze odpowiadały pozytywnej sytuacji a wartości ujemne – negatywnej. Na dalszym etapie procedury badawczej otrzymane wartości standardyzowane zgrupowano w decyle i w ujęciu decylowym wartości przedstawiono na mapach. W ocenie syntetycznej tak jak w hierarchizacji zastosowane zostały tylko te miary (a zarazem zmienne), które mają **charakter ogólnodostępny** (są dostępne w BDL lub innych bazach dla całego kraju, to jest przynajmniej dla zbioru wszystkich miast) i wobec których nie ma uwag lub wątpliwości metodycznych. W ten sposób uzyskano **32** zmienne wykorzystane do oceny syntetycznej i hierarchizacji dla wskaźników opartych na **wyposażeniu** oraz **21** zmiennych opartych na wskaźnikach **dostępnościowych**.

W celu prawidłowej oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych w miastach przyjęto następujące założenia bazowe:

1. **Syntetyzacja dla wskaźników wyposażenia** dotyczyła odrębnie:
 - 1.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** 1-10 (w tym 1-4 warunki życia i 5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszaru pomoc i integracja społeczna gdzie nie udało się zebrać danych dla zbioru miast z całego kraju oraz administracja wszystkich szczebli, która bazuje na wskaźnikach dostępnościowych).
 - 1.2. **Jakości i warunków życia** (średnia miara z obszarów badawczych 1-4) oraz **wyposażenia w usługi publiczne** (średnia miara z wybranych obszarów badawczych 5-10 dla wskaźników wyposażenia).
2. **Syntetyzacja dla wskaźników opartych na metody badania dostępności** dotyczyła:
 - 2.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** (5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszarów: infrastruktura sieciowa oraz pomoc i integracja społeczna).
 - 2.2. **Dostępności usług publicznych** (średnia miara dostępności transportowej usług z wybranych obszarów 5-10).

Dla **wskaźników wyposażenia** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla ośmiu obszarów tematycznych - po cztery dla warunków życia i cztery dla dostępności usług publicznych (dla pomocy i integracji społecznej oraz dla administracji wszystkich szczebli dla których brak jest wskaźników częściowych nie konstruowano wskaźników syntetycznych). Zaproponowano następujące miary syntetyczne (por tab. IV):

1. **Miara syntetyczna warunków życia** w zakresie określonego obszaru badawczego (1-4) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
2. **Miara syntetyczna wyposażenia w usługi** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
3. **Miara syntetyczna warunków życia i wyposażenia w usługi**

Dla **wskaźników opartych na metodach badania dostępności** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla czterech obszarów tematycznych. Zaproponowano ponadto miarę syntetyczną w postaci: **miary syntetycznej dostępności usług** na podstawie **wskaźników dostępności** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o wybrane zmienne alternatywne z tego obszaru.

Tab. IV Wskaźniki wyposażenia wchodzące w skład syntezy i hierarchizacji oraz wskaźniki dostępnościowe wchodzące w skład syntezy

Obszar tematyczny	Wskaźniki wyposażenia - synteza i hierarchizacja (32 wskaźniki)	Wskaźniki dostępnościowe – synteza (21 wskaźników)
Warunki życia - wskaźniki cząstkowe		
1. Środowisko przyrodnicze	1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej 1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących 1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków	x
2. Infrastruktura mieszkaniowa	2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej 2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie 2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca	x
3. Zamożność mieszkańców	3.2. Zamożność mieszkańców. Dochody z pracy 3.3. Zamożność mieszkańców. Bezrobocie rejestrowane 3.5. Zamożność mieszkańców. Otrzymujący zasiłek rodzinny	x
4. Bezpieczeństwo	4.1. Poziom przestępczości 4.2. Bezpieczeństwo drogowe	x
Dostępność usług publicznych - wskaźniki cząstkowe		
5. Infrastruktura sieciowa	5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności 5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci 5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem 5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	x
6. Ochrona zdrowia	6.1. Przychodnie	6.1'. Dostępność przychodni 6.2'. Dostępność szpitali 6.3'. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność) 6.4'. Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)
7. Pomoc i integracja społeczna	x	x
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3	8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce 8.2. Przedszkola 8.3. Szkoły podstawowe 8.4. Licea 8.5. Technika 8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	8.1'. Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych 8.2'. Dostępność do przedszkoli 8.3'. Dostępność do szkół podstawowych 8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności) 8.6'. Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja	9.1. Kina 9.3. Muzea 9.4. Biblioteki 9.5. Ośrodki kultury 9.6. Grupy artystyczne 9.9. Ćwiczący mężczyźni 9.10. Ćwiczące kobiety	9.1'. Dostępność do kin 9.2'. Dostępność do teatru
10. Administracja wszystkich szczebli	x	10.1'. Urzędy gminne 10.2'. Starostwa powiatowe 10.3'. Urzędy wojewódzkie 10.4'. Urzędy marszałkowskie 10.5'. Oddziały regionalne ZUS 10.6'. Inspektorat i biuro terenowe ZUS 10.7'. Oddział regionalny KRUS 10.8'. Placówka terenowa KRUS 10.9'. Izba skarbową 10.10'. Urząd skarbowy
Wskaźniki syntetyczne		
Warunki życia	I. Środowisko przyrodnicze (średnia z 3 wskaźników) II. Infrastruktura mieszkaniowa (średnia z 6 wskaźników)	x

	III. Zamożność mieszkańców (średnia z 3 wskaźników) IV. Bezpieczeństwo (średnia z 2 wskaźników) + Wskaźnik syntetyczny warunków życia (średnia z obszarów tematycznych I-IV)	
Dostępność usług publicznych	V. Infrastruktura sieciowa (średnia z 3 wskaźników) VI. Ochrona zdrowia (1 wskaźnik) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 6 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 7 wskaźników) X. <i>Administracja wszystkich szczebli (brak wskaźników do syntezy)</i> + Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych (średnia z obszarów tematycznych V-VI i VIII-IX)	V. <i>Infrastruktura sieciowa (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VI. Ochrona zdrowia (średnia z 4 wskaźników) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 5 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 2 wskaźników) X. Administracja wszystkich szczebli (średnia z 10 wskaźników)
Komponent II - synteza	Wskaźnik syntetyczny warunków życia i dostępności usług publicznych (średnia ze wskaźników syntetycznych warunków życia i dostępności usług publicznych)	Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych bazujący na wskaźnikach dostępności (średnia ze wskaźników syntetycznych z obszarów tematycznych VI i VIII-X)

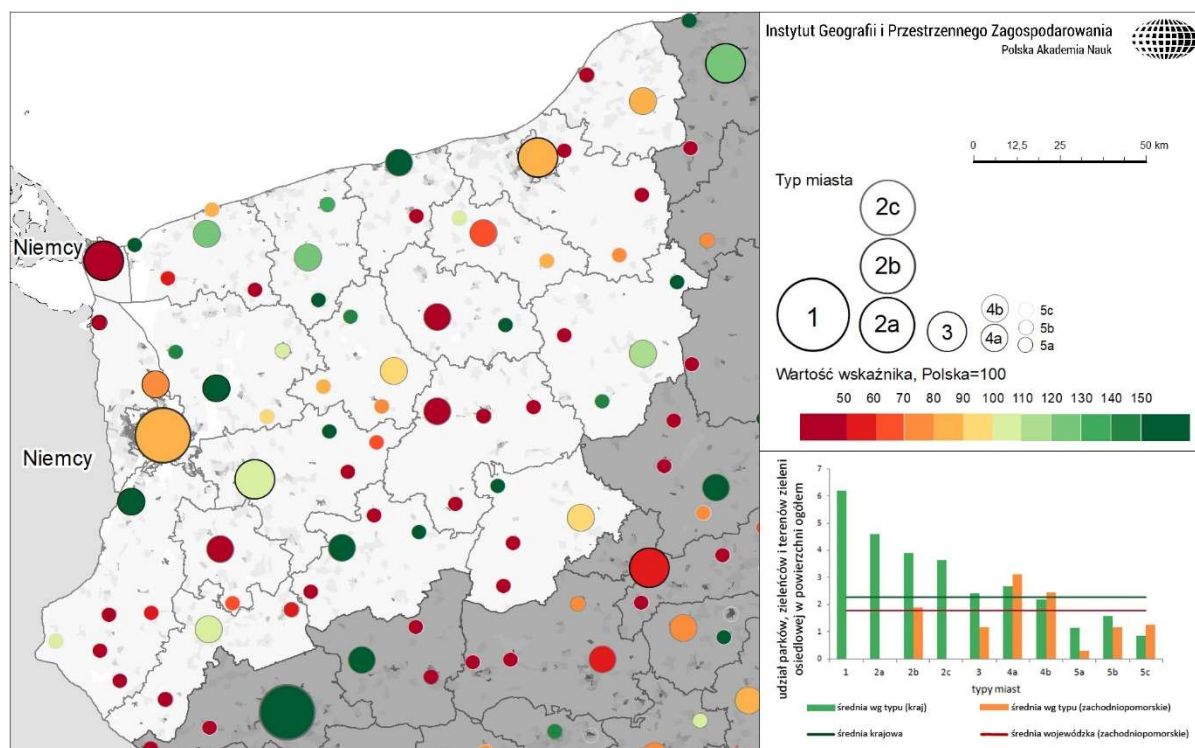
CZĘŚĆ II

REZULTATY BADANIA

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej

Potencjał rekreacyjny miasta i jego okolic może być określany jako: „zdolność środowiska przyrodniczego do zaspokajania potrzeb człowieka związanych z wypoczynkiem, odtwarzaniem sił biopsychologicznych oraz doznaniem estetycznymi” (Kistowski 1993). W celu określenia potencjału rekreacyjnego / dostępności terenów rekreacyjnych posłużono się w pierwszym wskaźniku tego typu dostępnością terenów zieleni z wykorzystaniem danych gromadzonych w Banku Danych Lokalnych, w postaci udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem miasta w 2017 r. Wskaźnik z oczywistych względów jest stymulantą. Rozkład wskaźnika między typami miast jest bardzo wyraźny na korzyść miast dużych, w tym przede wszystkim miast wojewódzkich. Im mniejsze jest miasto tym udział terenów zieleni jest również mniejszy, niezależnie od regionu Polski.

Ryc. 1.1 Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście, 2017.

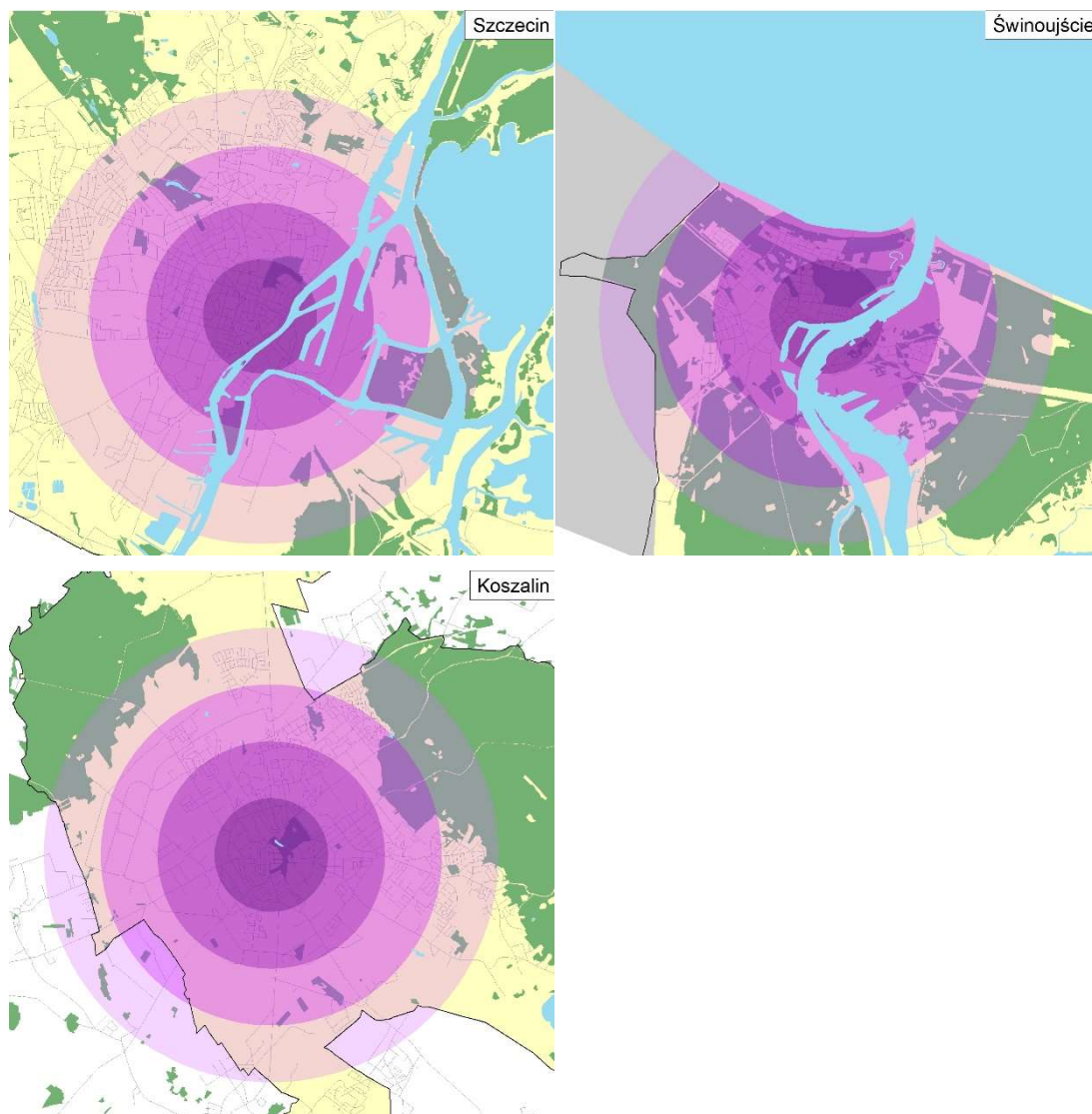
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w miastach (%) w skali kraju wyniósł jedynie 2,3%. W regionie wskaźnik jest odpowiednio niższy i wynosi jedynie 1,8%, co należy uznać za negatywne zjawisko. Niskie wartości udziału terenów zielonych dotyczą nie tylko małych ale i większych miast. W Szczecinie wartość wskaźnika jest zdecydowanie niższa niż średnia dla miast w typie 2b i wynosi jedynie 1,9%. W miastach subregionalnych udział terenów zielonych jest dość zróżnicowany, choć na relatywnie niskim poziomie – od bardzo niskiej wartości 0,5% w Świnoujściu, przez 1,9% w Koszalinie aż do 2,4% w Stargardzie. W mniejszych miastach udziały te, zgodnie z tendencją krajową, są już wyraźnie niższe, niemniej należy pozytywnie podkreślić duży udział terenów zielonych w takich miastach jak Chociwel (16,8%) i wyróżniający się wśród miast nadmorskich Kołobrzeg (8,7%). Problem dotyczy również miast turystycznych. Jest to jedna z przesłanek by większy nacisk w kontekście interpretacji problemów z terenami rekreacyjnymi kłaść na inne wskaźniki, w tym na trzeci ze wskaźników dostępności terenów rekreacyjnych uwzględniający również sytuację w tym zakresie poza miastem.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście doszło w Chociwelu (wzrost o 16,5 punktu procentowego), Kołobrzegu (wzrost o 4,4) i Goleniowie (wzrost o 3,4). Natomiast w Mirosławcu nastąpił spadek udziału aż o 5,7 punktów procentowych.

1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum

Drugi ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy udziału parków, lasów, ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze od centrum miasta¹.

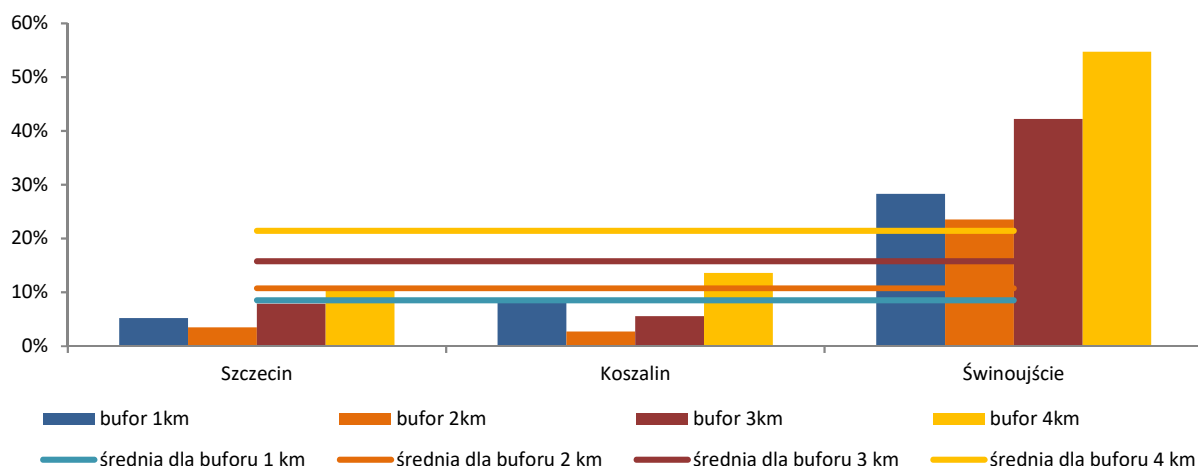
Ryc. 1.2.1 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT.

¹ Badanie przeprowadzono dla grupy miast na prawach powiatu dla sześciu regionów (19 miast). Wskaźnik jest stymulantą. Wraz ze zwiększaniem się buforu wokół centrum z 1 km do 4 km, odpowiednio zwiększa się średni udział powierzchni zajętej przez parki, lasy lub ogrody zoologiczne, z 9% dla 1 km do aż 21% dla 4 km (średnia nieważona dla 19 miast na prawach powiatu w sześciu analizowanych regionach kraju).

Źródłem danych była baza danych obiektów topograficznych (BDOT). Przyjęto, że centrum miasta to miejsce, w którym zlokalizowany jest ratusz. Z powierzchni bufora odjęto obszary wodne (morze, rzeki i jeziora).

Centra miast na prawach powiatu w województwie zachodniopomorskim są dość zróżnicowane jeżeli chodzi o wyposażenie w tereny zielone. Najlepiej pod tym względem jest w Świnoujściu, gdzie w 4km buforze do centrum aż 55% powierzchni zajmują tereny zielone. Z kolei w Koszalinie i Szczecinie sytuacja wygląda dużo gorzej niż średnia dla Polski, przy czym należy pamiętać, że w Szczecinie nie uwzględniono dużego zwartej terenu zielonego jakim jest Cmentarz Centralny (największy cmentarz w Polsce), a w obu miastach zwarte tereny zielone zaczynają się już 5 km od centrum.

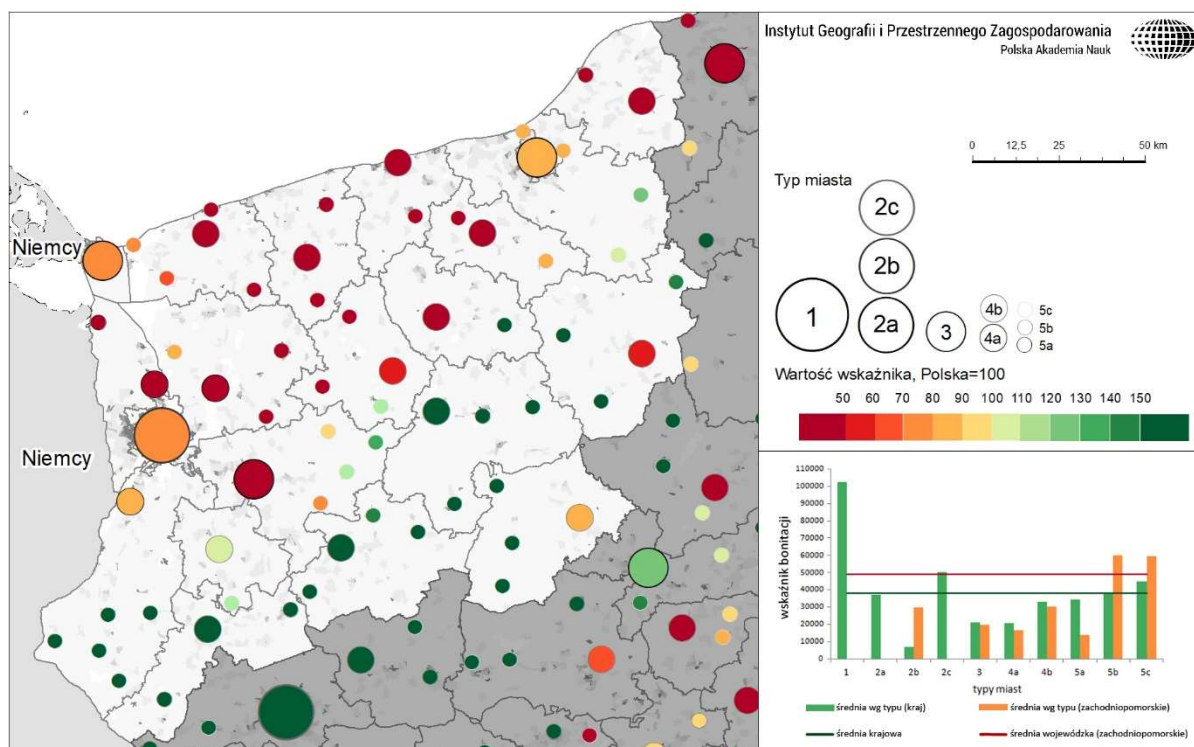

Ryc. 1.2.2 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu – wykres porównawczy, 2013.

1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących

Trzeci ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy największego przestrzennie obszaru i może być ważny dla mieszkańców miast głównie w kontekście weekendowych podróży rekreacyjnych, realizowanych w kierunku obszarów chronionych przyrodniczo. Obszary prawnie chronione zlokalizowane są zarówno w mieście jak i w najbliższym jego otoczeniu. Obliczono tym samym łączną sumę ważoną obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w mieście i w jednostkach sąsiadujących stanowiących zaplecze przyrodniczo-rekreacyjne miasta (gminy obwarzankowe), bazując na mierze syntetycznej ukazującej jakość środowiska naturalnego w postaci zmodyfikowanego bonitacyjnego wskaźnika nasycenia obszarami chronionymi opracowany przez Degórskiego (2015). Jego podstawą jest przydzielenie punktów jednostkom, zależnie od powierzchni poszczególnych typów obszarów chronionych. Ocena cenności przyrodniczej obszarów bazuje na wskaźniku form ochrony prawnej w poszczególnych gminach z nałożoną wagą dla występujących form ochrony (Degórski 2015)². Do konstrukcji wskaźnika wykorzystano dane z BDL GUS dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny. Biorąc pod uwagę rozkład wskaźnika przyrodniczo zyskują obszary leśne (Polska północna), a także niektóre duże miasta. Z kolei gorzej sytuacja wygląda na terenach przemysłowych. Gorzej wypadają również miasta w typie 3 (subregionalne) i 4a.

² Zaproponowany wskaźnik syntetyczny dla gmin z zastosowaniem wag dla poszczególnych kategorii przyjmuje postać: $\sum (Pa \cdot 3 + Pb \cdot 2 + Pc)$, gdzie: a - park narodowy, rezerwat przyrody – waga 3, b - parki krajobrazowe (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 2, c - obszary chronionego krajobrazu (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 1.

Ryc. 1.3 Wskaźnik bonitacji. Suma ważonej powierzchni chronionej w mieście i gminach sąsiadujących, 2017.

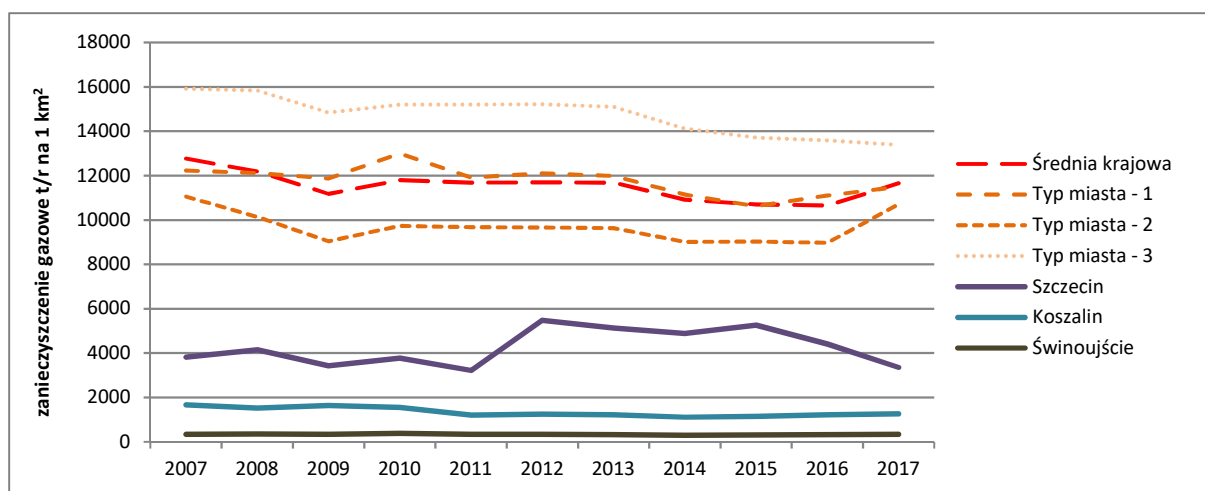
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim wskaźnik bonitacji wynosi 129% średniej krajowej. Sytuacja wygląda dobrze szczególnie w południowej, lesistej części regionu. Z miast subregionalnych dostępność terenów rekreacyjnych najgorsza jest w Stargardzie, a z mniejszych miast szczególnie źle jest w Białogardzie, gdzie zarówno w mieście jak i gminach ościennych nie ma terenów chronionych przyrodniczo.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe

W ramach analizy wzięto pod uwagę emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych³ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem gazowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń gazowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

³ Według definicji GUS zanieczyszczenia gazowe to emisja do atmosfery substancji gazowych, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Do charakterystycznych zanieczyszczeń powietrza występujących w formie gazowej należą: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (NO_x), tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), węglowodory (C_nH_m) oraz tzw. "utleniacze". Utleniacze są substancjami zanieczyszczającymi wtórnymi, powstałymi na drodze reakcji fotochemicznych podstawowych zanieczyszczeń. Zalicza się do nich ozon, dwutlenek azotu, formaldehyd, akroleinę i inne.

Ryc. 1.4 Zanieczyszczenia gazowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

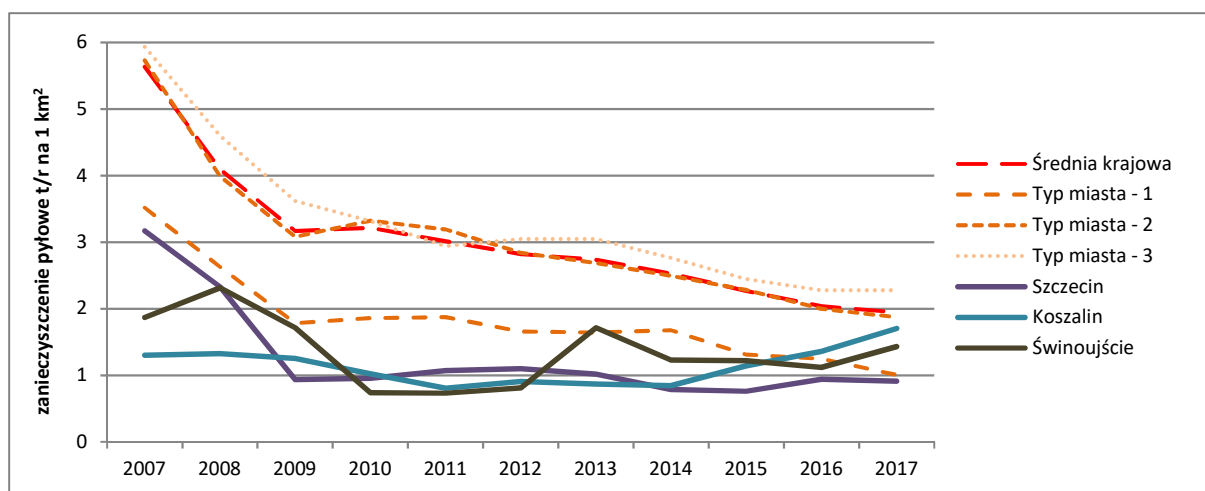
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w województwie zachodniopomorskim kształtują się na dużo niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach. Wartość zanieczyszczeń gazowych t/r na 1 km² z zakładów szczególnie uciążliwych jest na bardzo niskim poziomie w Świnoujściu i Koszalinie, i nieznacznie na wyższym poziomie w Szczecinie.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe

W ramach analizy, podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, uwzględniono emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych⁴ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, analogicznie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem pyłowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń pyłowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

⁴ Według definicji GUS zanieczyszczenia pyłowe to emisja do atmosfery stałych cząstek o rozdrobnieniu makroskopowym i koloidalnym, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Zanieczyszczenia pyłowe dzieli się w zależności od wymiarów ziaren na: pyły o rozdrobnieniu makroskopowym o wymiarach ziaren od 1 do 1000 m² oraz pyły o rozdrobnieniu koloidalnym o wymiarach ziaren od 0,001 do 1 m². W zależności od źródła pochodzenia pyłu lub formy jego występowania stosuje się podział na: pyły dyspersyjne, tzn. powstałe wskutek mechanicznego rozdrabniania ciał stałych (np. pył węglowy przy kruszeniu i mieleniu węgla w zakładach energetycznych) oraz pyły kondensacyjne, powstałe w wyniku skraplania się i zestalania par różnych substancji chemicznych (np. sadza), występujące tylko w klasie o rozdrobnieniu koloidalnym. Powstawanie zanieczyszczeń pyłowych wiąże się nierozdzielnie ze wszystkimi procesami produkcyjnymi i procesami spalania. Szczególnie duże ilości pyłów powstają przy spalaniu paliw stałych.

Ryc. 1.5 Zanieczyszczenia pyłowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

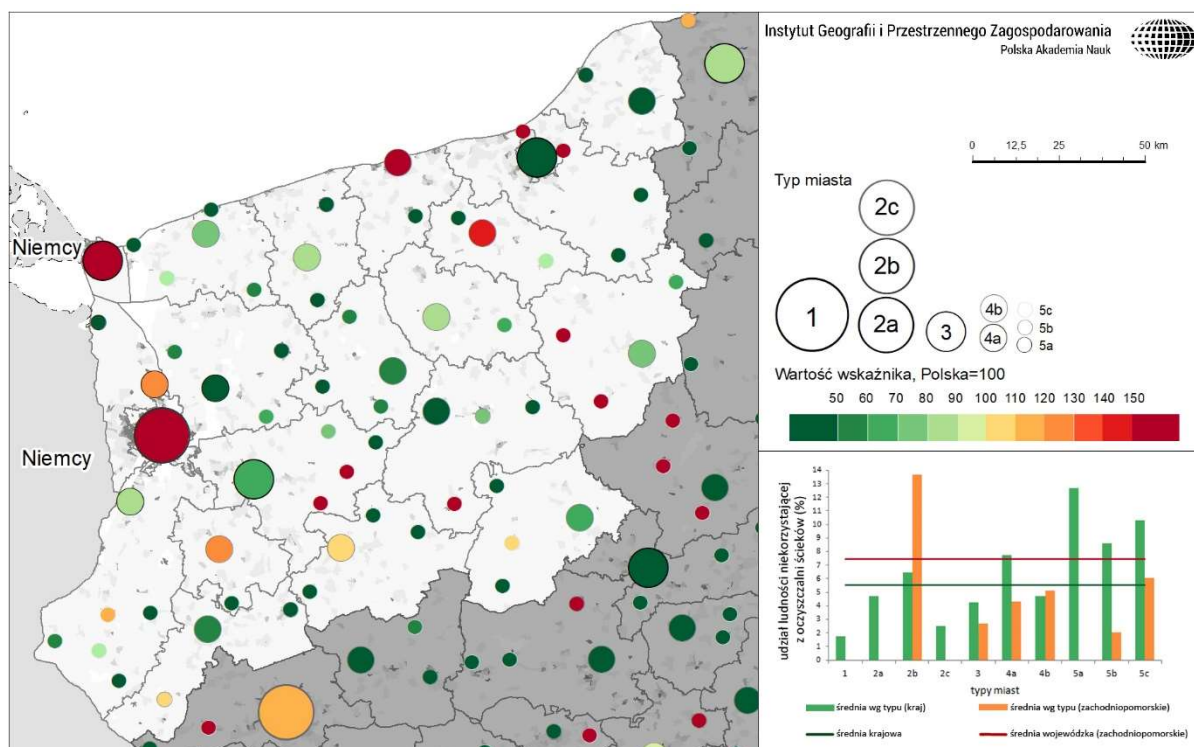
Największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w województwie zachodniopomorskim charakteryzuje Świnoujście i Koszalin. Co więcej, mimo iż wartość zanieczyszczeń jest nadal niższa niż średnia krajowa, to zarówno w Świnoujściu jak i Koszalinie poziom zanieczyszczeń pyłowych w ostatnich latach niepokojąco rośnie. W Szczecinie, po wyraźnym spadku do 2009 r. ukształtował się na stałych, relatywnie niskim poziomie.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków

Wykorzystano wskaźnik udziału liczby ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków⁵. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im niższa jego wartość tym lepiej. Źródłem danych był Bank Danych Lokalnych GUS. Generalnie porównując różne typy miast w skali całego kraju można zauważyć tendencję, że im większe miasto tym niższy jest udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Co interesujące, w mniejszych miastach położonych na obszarze aglomeracji (miasta typu 4a i 5a) udział niekorzystających z oczyszczalni ścieków jest wyższy niż w innych miastach typów 4 i 5.

Średni udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków w Polsce wyniósł w 2017 r. 5,5%. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik był odpowiednio wyższy (7,5%), co można uznać za informację negatywną. Zła sytuacja w tym zakresie miała miejsce w Szczecinie, gdzie według danych GUS aż 13,7% mieszkańców nie korzystało z oczyszczalni ścieków. Zła sytuacja jest również w Świnoujściu, gdzie wskaźnik wyniósł 8,3%, natomiast z miast subregionalnych lepiej wypadł Stargard (3,6%) oraz Koszalin (wszyscy mieszkańcy korzystający z oczyszczalni). Najgorsza sytuacja w regionie jest w mieście Sianów, gdzie prawie 31% mieszkańców nie korzysta z oczyszczalni ścieków.

⁵ Według definicji GUS oczyszczalnie ścieków to zespoły podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Ze względu na rodzaj stosowanych sposobów oczyszczania ścieków i związanych z nimi procesów, oczyszczalnie dzieli się na: mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Ryc. 1.6 Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

1.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej. Wskaźnik jest niższy niż średnia krajowa.

W regionie w trzech przypadkach mamy do czynienia z wartościami wyższymi od średniej krajowej dla danego typu tj. w miastach powiatowych obu podtypów i typu 5c. Nie są to jednak bardzo duże różnice. W czterech przypadkach – typ 2b (Szczecin), 3, 5a i 5b – wartości są niższe od średniej krajowej dla tych typów. Duże różnice obserwowane są w przypadku miasta wojewódzkiego i miast subregionalnych (w obu przypadkach wartości są dwukrotnie niższe od średniej) i 5a (wartość prawie 4-krotnie niższa od średniej krajowej dla typu). Wskaźnik 1.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasto, tj. Mielno i Suchań.

1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum. Centra miast na prawach powiatu w regionie są dość zróżnicowane jeżeli chodzi o wyposażenie w tereny zielone. Najlepiej pod tym względem jest w Świnoujściu, z kolei w Koszalinie i Szczecinie sytuacja wygląda dużo gorzej niż średnia dla Polski.

1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących. Wskaźnik bonitacji wynosi 129% średniej krajowej, co jest pozytywne, ale wartości wskaźnika powyżej średniej były obserwowane jedynie w typach 2b (Szczecin) oraz 5b i 5c. W pozostałych typach miasta wskaźnik przyjmował odpowiednio niższe wartości niż średnie dla typów. Wskaźnik 1.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie jest to osiem miast, tj. Stargard, Białogard, Gryfice, Świdwin, Kamień Pomorski, Sławno, Trzebiatów oraz Gościno.

1.4.Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe. Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w regionie kształtują się na dużo niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach.

1.5.Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe. Emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w regionie jest na relatywnie niskim poziomie, niższym od średniej krajowej i średnich dla typów.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Wartościami powyżej średniej dla danego typu charakteryzują się miasta typu 2b i 4b, przy czym w pierwszym przypadku różnica jest ponad dwukrotna, a w drugim nieznaczna. W pozostałych przypadkach – typ 3, 4a, 5b i 5c – odnotowane wartości wskaźnika nie przekraczają średniej krajowej dla poszczególnych typów. Największe różnice występują w przypadku typu 5b (ponad 4-krotna różnica), następnie 5c i 4a. Wskaźnik 1.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najgorszy wynik). W regionie to tylko jedno miasto: Sianów.

W tabeli 1.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Przykładowo, zła sytuacja jest w miastach w typie 5a we wskaźniku 1.3 Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących (odchylenie negatywne o 60% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 1.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
1.1.	-51	-52	17	12	-73	-26	45
1.3.	343	-5	-19	-9	-60	58	32
1.6.	-112	36	44	-8	max	76	41

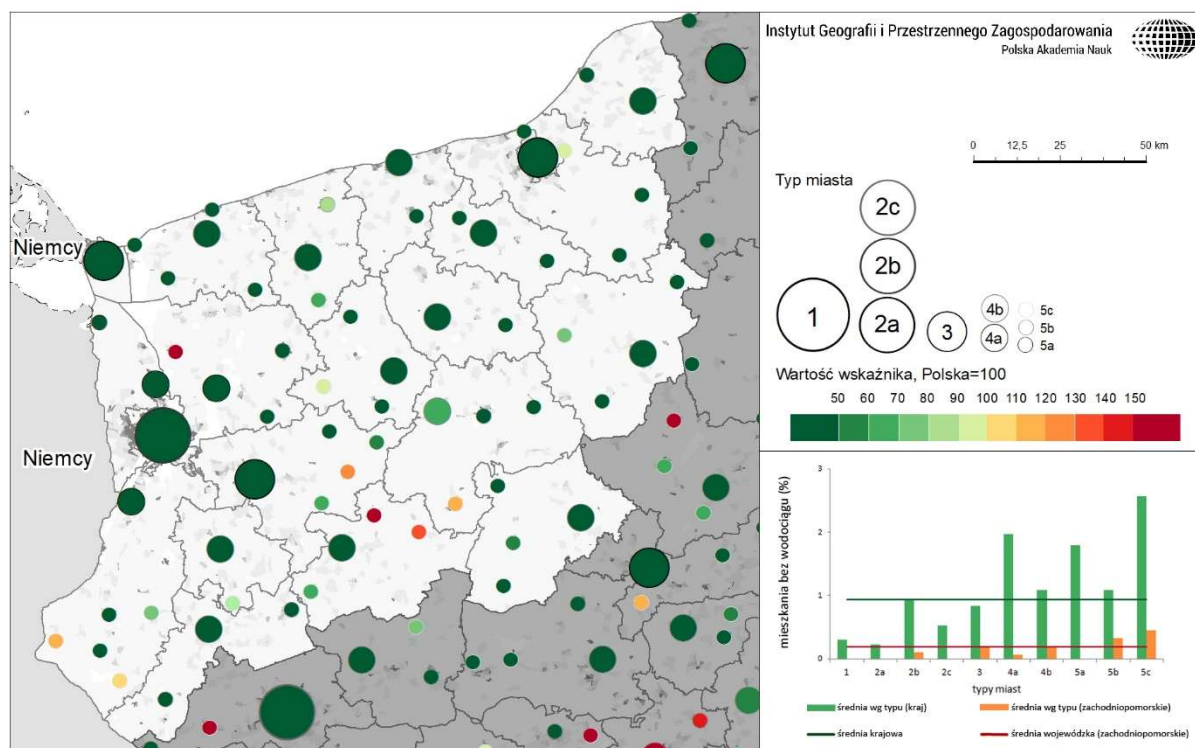
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując obszar tematyczny środowisko przyrodnicze można sugerować, że sytuacja w regionie jest relatywnie dobra. W wyjątkowych przypadkach pojedyncze miasta są w dziesiątym (najgorszym) centylu w trzech wskaźnikach, które weszły do syntezy. Emisja zanieczyszczeń jest również na niskim poziomie.

INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu

Wskaźnik odnosi się do procentu mieszkań bez wodociągu, im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji⁶. W porównaniu do innych analizowanych instalacji sanitarno-technicznych wyposażenie w wodociąg jest najbardziej rozpowszechnione w skali kraju. Z tego względu tylko dla niektórych miast jest to pod koniec drugiej dekady XXI wieku problem. W skali kraju widać wyraźny podział odpowiadający podziałowi Polski w okresie zaborów. Zdecydowanie lepsza sytuacja pod względem wyposażenia mieszkań w wodociąg jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, a na obszarze pozostałych zaborów – w dużych miastach, z wyjątkiem centralnej Polski gdzie wyposażenie w wodociąg stanowi nadal pewien problem, również w dużych miastach.

Ryc. 2.1 Procent mieszkań nie wyposażonych w wodociąg, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

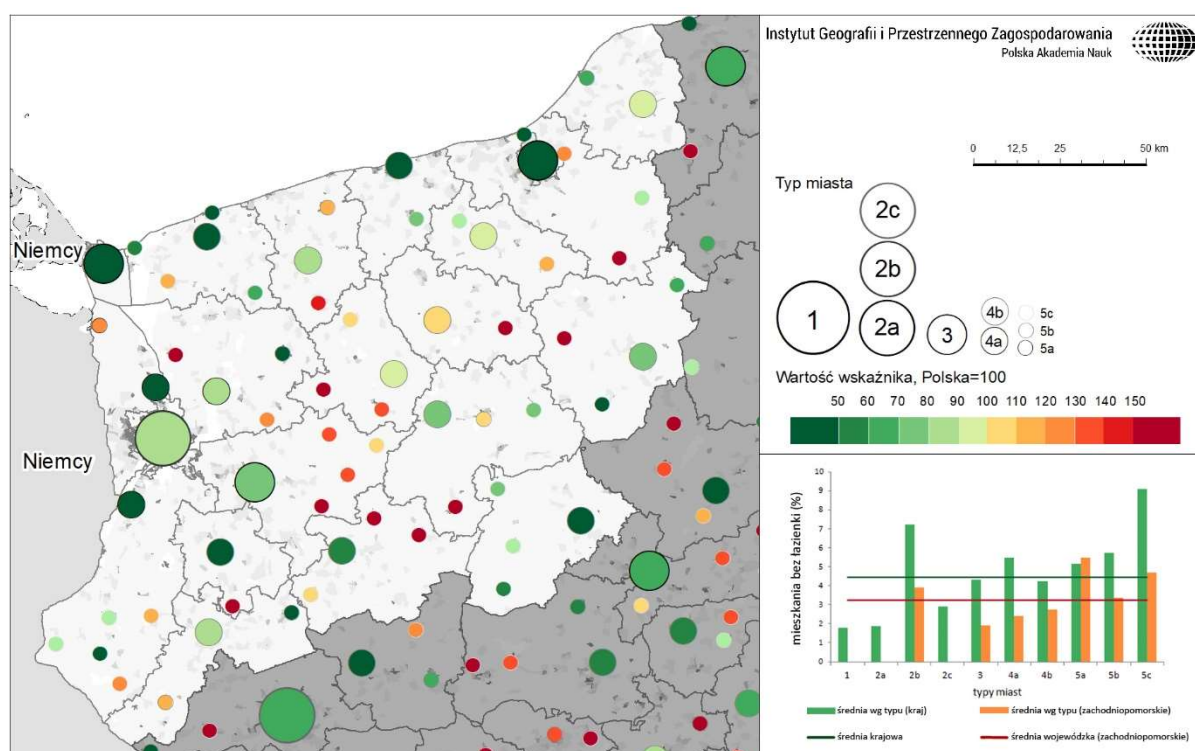
Średni procent mieszkań bez wodociągu w województwie zachodniopomorskim (0,18) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 1% (0,94) co ze względu na destymulantę można uznać za duży pozytywny. Jedynie w Reczu 2% mieszkań nie jest podłączonych do wodociągu, w sześciu innych miastach między 1 a 2%, w pozostałych miastach regionu wszystkie lub prawie wszystkie mieszkania (więcej niż 99%) mają podłączony wodociąg. Generalnie sytuacja w zakresie wyposażenia w wodociąg jest bardzo dobra, tylko w pojedynczych małych miastach można mówić w tym zakresie o pewnym problemie.

⁶ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w wodociąg jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się kran z wodą bieżącą. Przez wodociąg należy rozumieć instalacje wodociągowe (wraz z urządzeniami odbioru znajdującymi się w mieszkaniu) doprowadzające wodę z sieci (za pomocą czynnych połączeń) od przewodu ulicznego lub z urządzeń lokalnych (własne ujęcia wody).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu mieszkań bez wodociągu doszło w Świdwinie (1,4 punktu procentowego) i Drawnie (1,2).

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki

Źródłem danych dla tej zmiennej, podobnie jak w przypadku innych zmiennych dotyczących wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁷. W Polsce występuje duże zróżnicowanie przestrzenne w zakresie wyposażenia w łazienkę, przy czym obok podziału historycznego, na tradycyjnie lepiej wyposażone tereny byłego zaboru pruskiego (szczególnie w północnej części), dochodzi nawet bardziej wyrazisty podział wewnątrzregionalny. Generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej, szczególnie w przemyśle włókienniczym oraz w górnictwie.

Ryc. 2.2 Procent mieszkań nie wyposażonych w łazienkę, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez łazienki w województwie zachodniopomorskim (3,25) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 4,45%. W większości wyróżnionych typów miast sytuacja w województwie zachodniopomorskim jest lepsza (niższa wartość wskaźnika) niż średnia dla danego typu dla kraju (z wyjątkiem typu 5a reprezentowanego w regionie przez Nowe Warpno). W Szczecinie jedynie 3,9% mieszkań nie ma dostępu do łazienki. Z miast subregionalnych gorzej w tym względzie jest w Stargardzie (3,3) niż w Koszalinie (1,8) lub w Świnoujściu (0,5). W miastach powiatowych i innych w typie 4 sytuacja jest bardzo dobra i w każdym z miast w tym typie ponad 95% mieszkań jest wyposażonych w łazienkę. Najgorzej w tym zakresie jest w wybranych małych miastach (typ 5), ale nawet w tej grupie miast nie ma takich gdzie więcej niż 10% mieszkań nie ma łazienki. Generalnie,

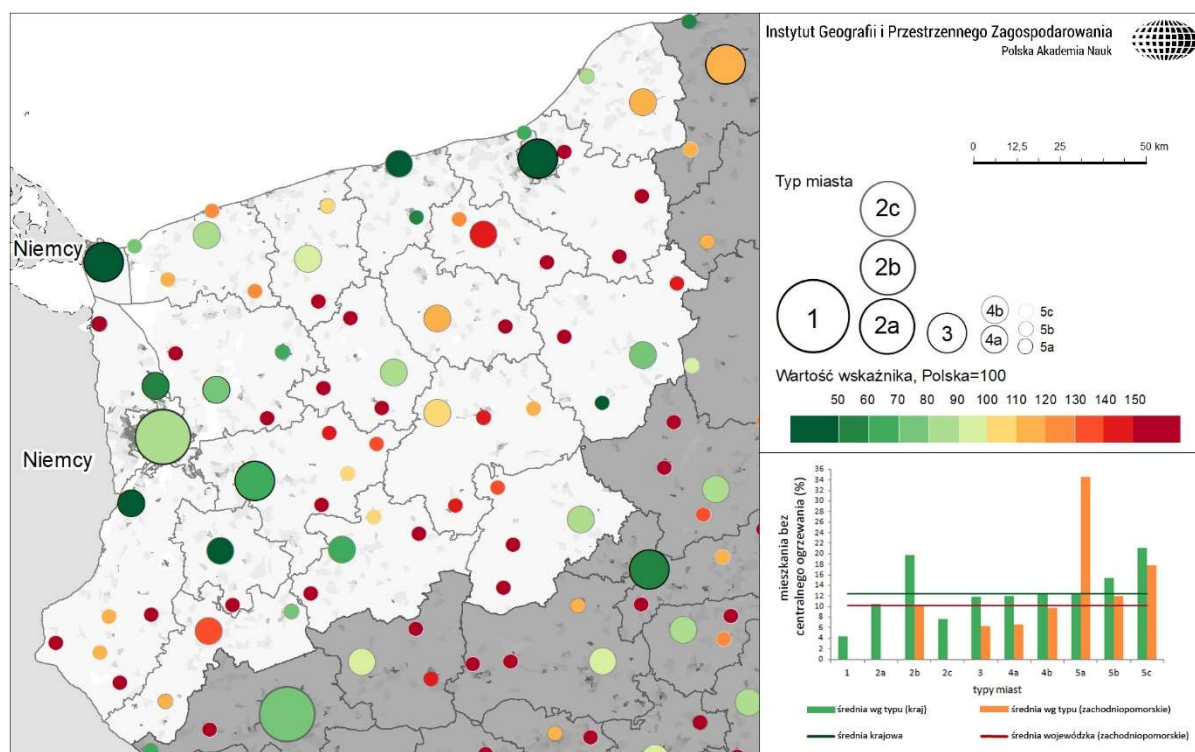
⁷ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w łazienkę jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się pomieszczenie, w którym zainstalowana jest wanna lub prysznic, bądź oba te urządzenia oraz urządzenia odprowadzające ścieki do sieci kanalizacyjnej lub do urządzeń lokalnych (zbiorniki bezodpływowe).

trudno wskazać obszary, lepiej lub gorzej wyposażone w łazienkę, gdyż rozkład przestrzenny wskaźnika w województwie ma charakter mozaikowy, choć szczególnie dobrze z dostępem do łazienki jest w pasie nadmorskim.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkańców bez łazienki doszło w Lipianach, Drawnie i Płotach (spadki powyżej 7 punktów procentowych).

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania

Źródłem danych dla tej zmiennej, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁸. W Polsce występuje duża korelacja w kontekście zróżnicowania przestrzennego między wyposażeniem w łazienkę a wyposażeniem w centralne ogrzewanie. Również w tym przypadku generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej. Mniej widoczny jest natomiast podział związany z przyczynami historycznymi (podział według granic zaborów).

Ryc. 2.3 Procent mieszkań nie wyposażonych w centralne ogrzewanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w województwie zachodniopomorskim (10,11) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 12,47%, co ze względu na destymulację można uznać za sytuację pozytywną. Analogicznie jak w przypadku wyposażenia w łazienkę, również dla centralnego ogrzewania w większości wyróżnionych typów miast sytuacja w województwie

⁸ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w centralne ogrzewanie jest mieszkanie podłączone do instalacji doprowadzającej ciepło (gorącą wodę, parę wodną lub gorące powietrze) z centralnego źródła jego wytwarzania tj. elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym. Do centralnego ogrzewania zalicza się również elektryczne ogrzewanie podłogowe. Uznaje się również za wyposażone w centralne ogrzewanie takie mieszkanie, do którego ciepło doprowadzane jest z własnej kotłowni w budynku indywidualnym, jak również mieszkanie posiadające instalację etażową, znajdującą się w obrębie mieszkania łącznie z urządzeniem grzewczym.

zachodniopomorskim jest lepsza (niższa wartość wskaźnika) niż średnia dla danego typu dla kraju (z wyjątkiem ponownie Nowego Warpna – typ 5a). W Szczecinie 10,2% mieszkań nie ma dostępu do centralnego ogrzewania. W ośrodkach subregionalnych jest znacznie lepiej pod tym względem. Wśród miast powiatowych niekorzystnie jest w Białogardzie (18,4). Generalnie, w regionie najlepiej jest w aglomeracji szczecińskiej oraz w pasie nadmorskim, a relatywnie gorzej w małych miastach w typie 5, szczególnie w Trzcińsko-Zdroju, Nowym Warpnie oraz Tucznie (wartość wskaźnika powyżej 30).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez centralnego ogrzewania doszło w Maszewie i Tucznie (spadki powyżej 7 punktów procentowych).

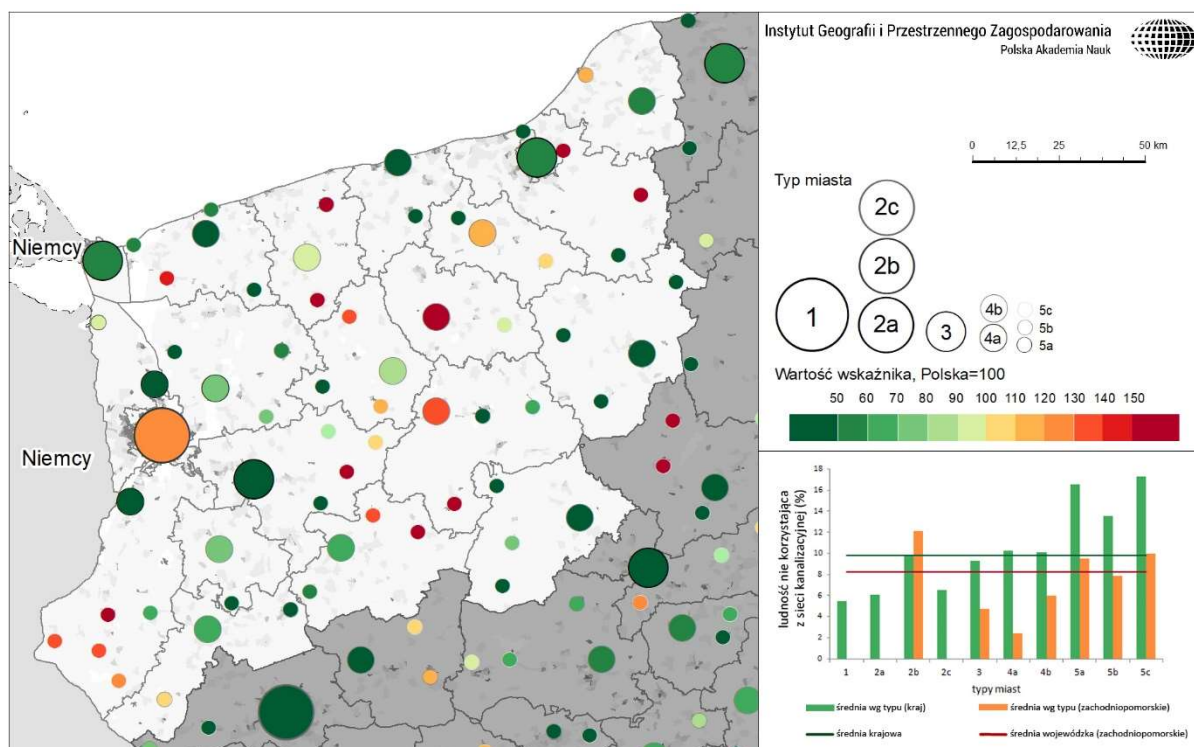
2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej

W Banku Danych Lokalnych GUS (dane za 2007 i 2017 r.) brakuje informacji o procencie mieszkań bez dostępu do kanalizacji⁹, w związku z tym wykorzystano analogiczny wskaźnik ale w odniesieniu do ogółu mieszkańców. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do procentu ludności nie korzystającej z kanalizacji, jest on z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalny jest lepszy dostęp do kanalizacji w dużych miastach, choć np. rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji oraz ośrodki subregionalne mają podobną wysokość wskaźnika jak miasta powiatowe i inne w typie 4. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym (choć nie jest to podział tak wyraźny jak przy wodociągach).

Średni procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w województwie zachodniopomorskim (8,24) jest nieznacznie niższy od średniej krajowej (9,77) co ze względu na destymulantę można uznać za pozytyw. Najgorzej względem średniej dla danego typu miast sytuacja wygląda w Szczecinie, gdzie aż 12,1% ludności nie ma dostępu do kanalizacji. W pozostałych typach miast w zachodniopomorskim jest lepiej pod względem obsługi mieszkańców przez kanalizację w porównaniu do przeciętnych dla typu dla Polski, np. w miastach subregionalnych od 3,8% w Stargardzie, 5,0% w Koszalinie do 5,6% w Świnoujściu. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 zdarzają się jednak miasta problemowe, np. Świdwin (14,7), a w grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z dostępem do kanalizacji jest w Kaliszu Pomorskim (36,7) i Płotach (33,6). Generalnie, we wszystkich częściach regionu zdarzają się obszary charakteryzujące się relatywnie gorszym dostępem do kanalizacji, co nie zmienia ogólnego pozytywnego obrazu regionu w tym zakresie.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej doszło w Białym Borze (spadki powyżej 18 punktów procentowych).

⁹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

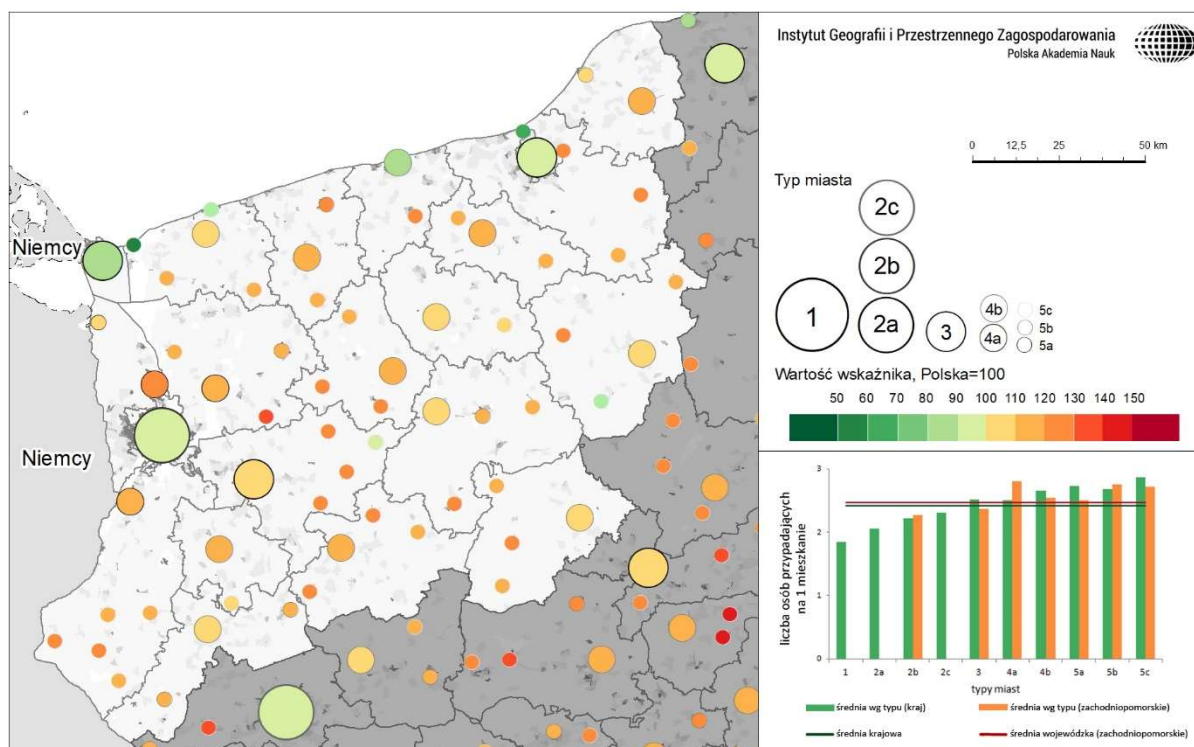

Ryc. 2.4 Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie

Liczba osób przypadających na jedno mieszkanie jest wskaźnikiem ukazującym niedobór mieszkań. Jest to destymulanta, co oznacza, iż im mniejsza liczba osób na jedno mieszkanie tym teoretycznie lepsza dostępność mieszkań w danym mieście. Wskaźnik ten jest niski w dużych miastach, które cechuje mała liczba osób w gospodarstwach domowych. Może też dotyczyć regionów depopulacyjnych (GUS podaje informacje również o mieszkaniach niezamieszkałych). Ponadto wskaźnik jest wrażliwy na inne czynniki, takie jak udział wynajmowanych mieszkań (szczególnie wysoki w miastach akademickich oraz miejscowościach turystycznych), a także udział domów jednorodzinnych (należy przypomnieć, że „mieszkaniem” w ujęciu statystycznym jest zarówno dom jak i lokal mieszkalny). Tym samym największa liczba osób przypadających na 1 mieszkanie dotyczy szczególnie obszarów wiejskich, z dominującym budownictwem jednorodzinnym, szczególnie w regionach konserwatywnych, z tradycją wielopokoleniowej rodziny, o wysokich wskaźnikach dzietności i pozytywnym saldzie migracji. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych. Średnie wartości wskaźnika według typów miast potwierdzają tezę o stałym wzroście wartości wskaźnika wraz ze spadkiem znaczenia miasta w hierarchii osadniczej oraz „oddalania się” od aglomeracji.

Ryc. 2.5 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

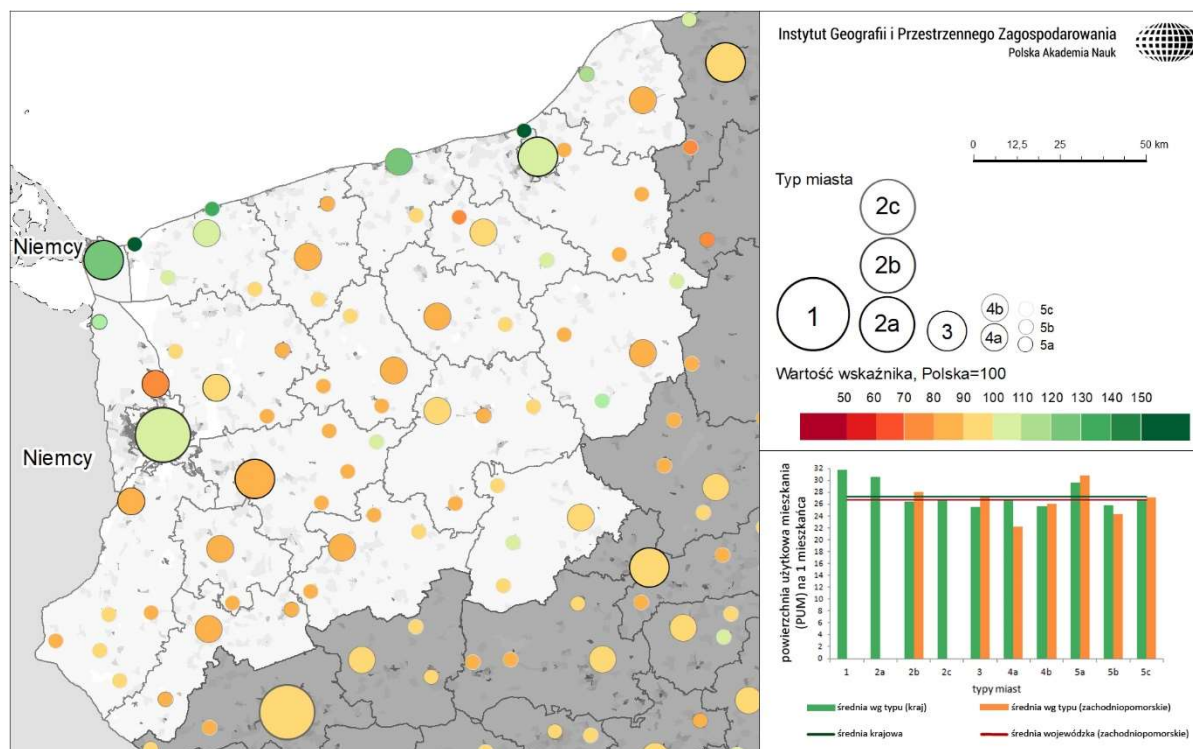
Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie zachodniopomorskim (2,47) nieznacznie odbiega od średniej krajowej (2,42). Region cechuje jednak duża rozpiętość wskaźnika. Najlepszą sytuacją cechują się miejscowości turystyczne położone w pasie nadmorskim, tj. Międzyzdroje (1,28), Mielno (1,56), Kołobrzeg (1,98) i Świnoujście (1,99). Szczecin (2,27) odbiega nieco in minus i w porównaniu do innych miast w Polsce w typie 2b jest tu nieco gorzej pod względem dostępności mieszkań. Spośród miast subregionalnych i innych w typie 3 najgorsza sytuacja ma miejsce w Stargardzie (2,66), z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Policach (2,95), a w pozostałych miastach (typ 5) w Maszewie (3,15) i Suchaniu (3,14). Generalnie, trudno jest, poza wyraźnie lepszą sytuacją w pasie gmin nadmorskich, wskazać inne prawidłowości przestrzenne związane z rozkładem wskaźnika w województwie.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca

Wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania (PUM)¹⁰ na 1 mieszkańca jest stymulantą, co oznacza, iż im wyższe wartości wskaźnika, tym lepsze warunki mieszkaniowe. Wskaźnik ten jest szczególnie wysoki w dużych miastach, ośrodkach wojewódzkich, a także w obszarach aglomeracyjnych, aczkolwiek już w przypadku ośrodków subregionalnych jego średnie wartości dla kraju utrzymują się na podobnym poziomie jak dla miast średnich i małych. Zróżnicowanie to nie jest jednak tak duże jak w przypadku liczby osób przypadających na jedno mieszkanie, ponieważ w małych miastach, gdzie dominują domy nad lokalami mieszkalnymi, duża liczba osób w gospodarstwie domowym ma do własnej „dyspozycji” większą powierzchnię użytkową, przez co wskaźnik PUM jest

¹⁰ Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca jest sumą powierzchni wszystkich pomieszczeń w mieszkaniu lub budynku mieszkalnym, w którym znajduje się tylko jedno mieszkanie, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

bardziej spłaszczony między typami miast. W Polsce obserwuje się stały wzrost wskaźnika PUM. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych.

Ryc. 2.6 Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim (26,75) nieznacznie odbiega od średniej krajowej (27,22). W regionie występują dość duże odchylenia od średniej, przede wszystkim w pasie nadmorskim, gdzie w takich miejscowościach jest Międzyzdroje wskaźnik przyjmuje bardzo wysokie wartości (odpowiednio 69,1 i 51,6). Interesująco wygląda sytuacja w aglomeracji szczecińskiej, gdzie w Szczecinie wskaźnik wynosi 28,1, ale już w Policach (typ 4) wskaźnik ma najniższą wartość w regionie, tj. jedynie 20,3. W grupie miast subregionalnych najgorsza sytuacja jest w Stargardzie (23,0), lepsza w Koszalinie (27,5) a najlepsza w nadmorskim Świnoujściu (33,8). W grupie pozostałych miast (typ 5) – najgorzej jest w Karlinie (20,7). Generalnie, w porównaniu do innych regionów gorszą sytuacją w zakresie PUM charakteryzuje się aglomeracja miasta wojewódzkiego.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca doszło w Międzyzdrojach (wzrost powyżej 14 m²).

2.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu. Średni procent mieszkań bez wodociągu w miastach regionu jest dużo niższy od średniej krajowej, co ze względu na to, że zmienna ma charakter destymulacyjny można uznać za duży pozytyw. We wszystkich typach sytuacja jest bardzo dobra. Można uznać, że wyposażenie w wodociąg nie stanowi dla regionu problemu. Wskaźnik 2.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najlepszy wynik). W regionie nie ma dużych problemów w tym zakresie. Brak jest miast, które byłyby w ostatnich trzech decylach.

- 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki.** Średni procent mieszkań bez łazienki w regionie jest niższy od średniej krajowej. W większości typów miast sytuacja w tym względzie jest lepsza lub dużo lepsza niż średnie dla kraju dla poszczególnych typów. Wyjątek stanowi typ 5a (Nowe Warpno), gdzie średnia nieznacznie przewyższa średnią dla typu 5a. Wskaźnik 2.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie nie ma dużych problemów w tym zakresie. Brak jest miast, które byłyby w ostatnich dwóch decylach.
- 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania.** Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w regionie jest niższy od średniej krajowej. Prawidłowość ta jest również prawdziwa dla poszczególnych typów miast, z jednym wyjątkiem miast typu 5a (podobnie jak w przypadku wyposażenia w łazienkę). Wskaźnik 2.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie są to trzy miasta poniżej poziomu powiatowego – Nowe Warpno, Trzcińsko-Zdrój oraz Tuczo.
- 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej.** Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w regionie jest nieznacznie niższy od średniej krajowej. To, że jest to wartość tylko nieznacznie niższa wynika z relatywnie gorszej sytuacji w typie 2b (Szczecin). W innych typach miast każdorazowo wyniki są dużo lepsze niż średnie dla typów, a np. w typie 4a sytuacja jest nawet czterokrotnie lepsza niż średnia dla typu 4a na poziomie krajowym. Wskaźnik 2.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasta – Płoty i Kalisz Pomorski.
- 2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie.** Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w regionie nieznacznie odbiega in minus od średniej krajowej. W typach 2b, 3, 4b, 5b odnotowano wartości wskaźnika zbliżone do wartości średniej dla danego typu miast. Największe różnice dotyczą typu 4a (wartość wyższa od średniej dla tego typu) i 5a (wartość niższa od średniej dla tego typu), chociaż nie są to znaczące różnice. Wskaźnik 2.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie nie ma dużych problemów w tym zakresie. Brak jest miast, które byłyby w ostatnim decylu.
- 2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca.** Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w regionie nieznacznie odbiega in minus od średniej krajowej. Wartościami powyżej średniej dla danego typu charakteryzują się miasta typu 2b, 3, 4b, 5a i 5c, ale nie są to duże różnice (1 m^2 , maksymalnie 2 m^2 – głównie największe miasta regionu). Wartości niższe od średniej dla danego typu dotyczą typu 4a (różnica 4 m^2) i 5b. Wskaźnik 2.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najlepszy wynik). W regionie jest to aż 11 miast. Są to: na poziomie miast powiatowych - Police, Gryfino i Gryfice i poniżej poziomu miast powiatowych – Nowogard, Trzebiatów, Karlino, Barwice, Pełczyce, Chociwiel, Dobra i Suchań.

W tabeli 2.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest w miastach w typie 5a we wskaźniku 2.3 (odchylenie negatywne o 175% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 2.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
2.1.	89	79	97	82	max	71	82
2.2.	46	55	56	36	-6	41	48
2.3.	48	47	45	21	-175	22	16
2.4.	-23	49	77	41	42	42	43
2.5.	-2	6	-12	4	8	-3	5
2.6.	6	7	-17	1	4	-6	1

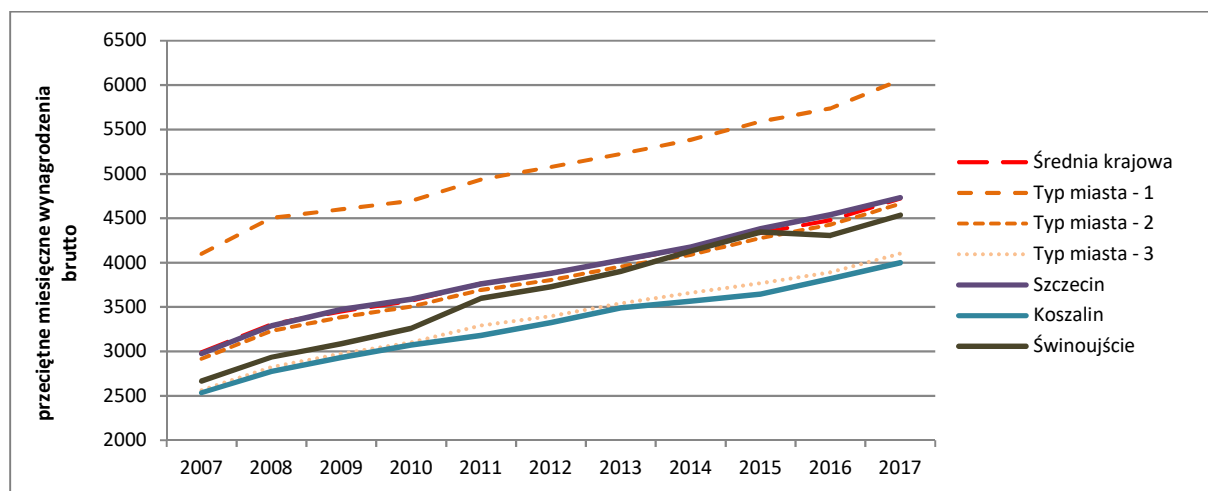
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

Podsumowując obszar tematyczny infrastruktura mieszkaniowa można wnioskować, że sytuacja w regionie jest bardzo dobra. Pewnym wyjątkiem od tej reguły jest wskaźnik 2.6, tj. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, gdzie w dziesiątym decylny znalazło się 11 miast, w tym trzy miasta powiatowe.

ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW

3.1. Poziom wynagrodzeń

Podstawową zmienną warunkującą zamożność mieszkańców są wynagrodzenia¹¹. Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między poziomem wynagrodzenia w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest stymulantą. W Polsce najwyższymi wynagrodzeniami brutto charakteryzują się duże miasta wojewódzkie, przede wszystkim Warszawa oraz inne miasta z tzw. heksagonu (tj. Warszawy, Krakowa, Górnego Śląska, Wrocławia, Poznania i Trójmiasta), ale również szereg miast przemysłowych, szczególnie takich w których dominują duże spółki państwowe.

Ryc. 3.1 Dynamika poziomu wynagrodzeń w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

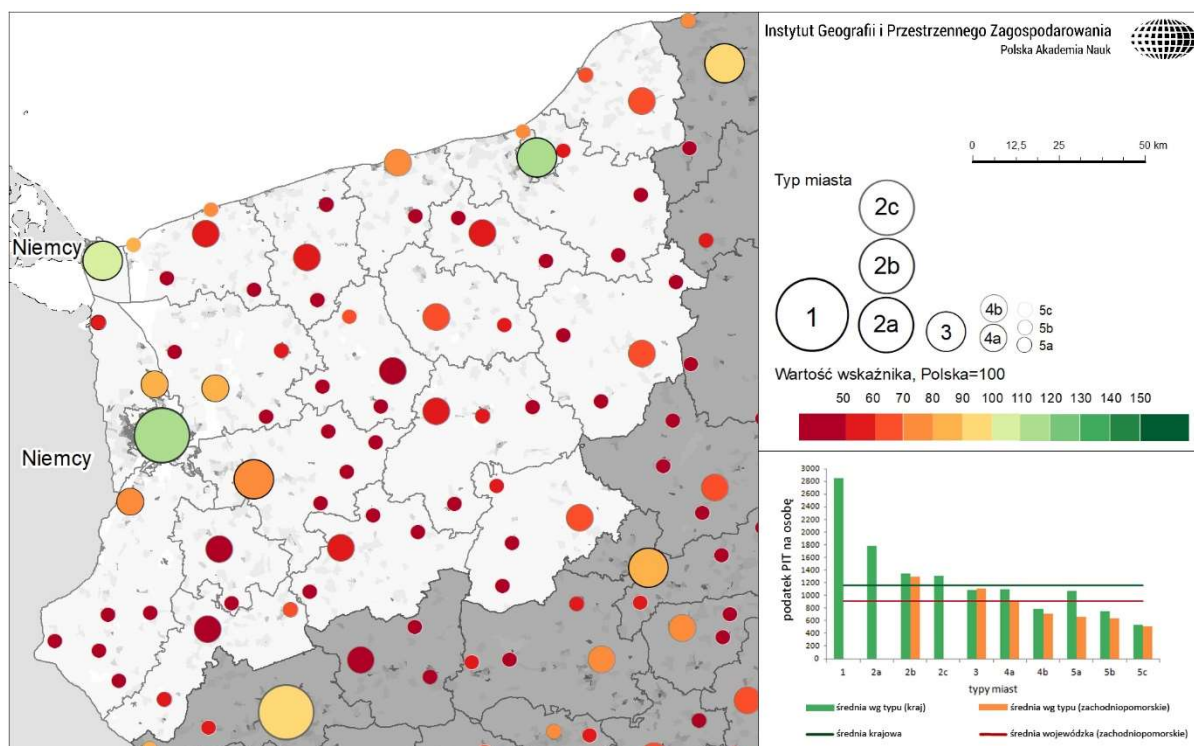
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w województwie zachodniopomorskim są dość zróżnicowane. W Szczecinie (4733 zł w 2017 r.) przeciętne wynagrodzenie niemalże pokrywa się ze średnią krajową. W Świnoujściu (4536 zł) jest nieco niższe od średniej krajowej, ale nadal dużo wyższe niż średnia dla miast subregionalnych. Najniższe wynagrodzenia obserwuje się w Koszalinie (4000 zł), jednak są one jedynie nieznacznie niższe od średniej dla miast subregionalnych. Ogólnie można wnioskować, że w województwie w relacji do pozycji rankingowej wynikającej z poziomu PKB *per capita*, wynagrodzenia w miastach na prawach powiatu są relatywnie wysokie.

¹¹ Główny Urząd Statystyczny podaje dane dla przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto, co konkretniej oznacza stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą.

3.2. Dochody z pracy

Udział gmin w podatku PIT¹² w ostatnich latach rósł: od 37,67% w 2015 r. do 37,89% w 2017 r. Generalnie wskaźnik ten, oczywiście w przeliczeniu na 1 mieszkańca dobrze odzwierciedla sytuację w zakresie zróżnicowania dochodów i jest dobrym uzupełnieniem dla wskaźnika przeciętnych wynagrodzeń, a przy tym jest dostępny na poziomie gminnym. Wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa jego wartość, tym sytuacja w danej gminie (mieście) jest lepsza. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie. Wskaźnik jest silnie zależny od stopnia hierarchii osadniczej, lepsza sytuacja jest zauważalna również w aglomeracjach.

Ryc. 3.2 Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

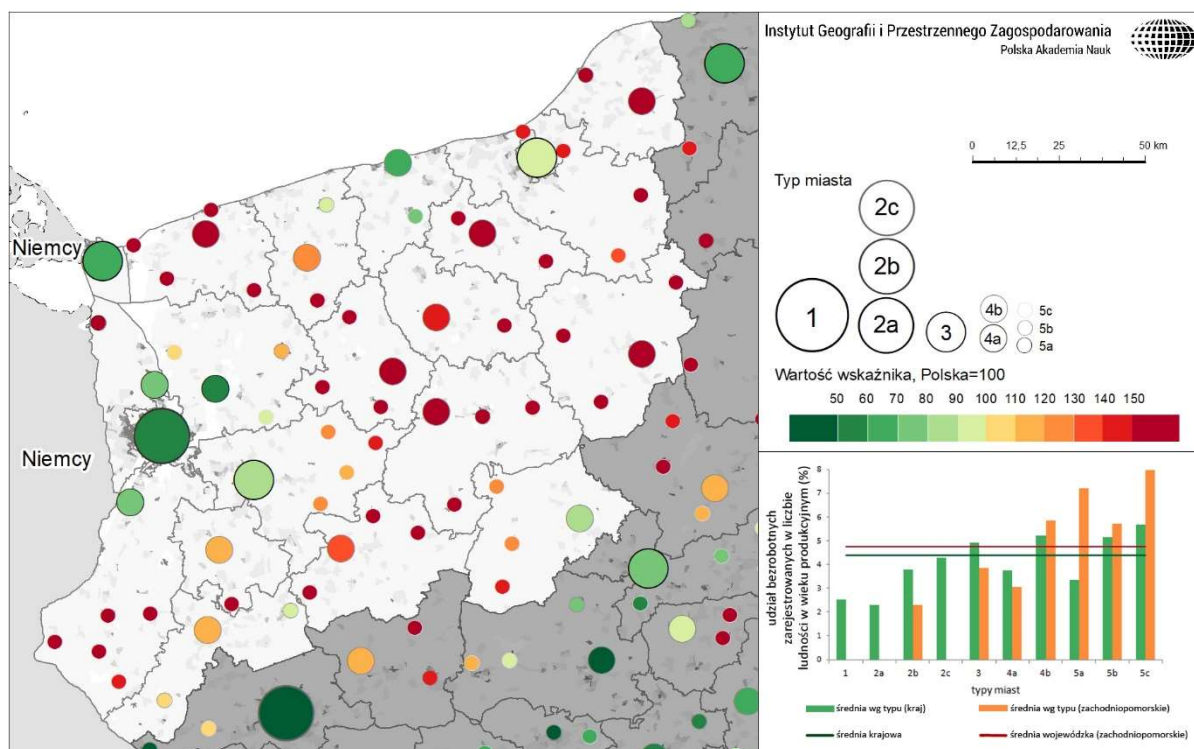
Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim (910 zł) są wyraźnie niższe od średniej krajowej, która wynosi 1159 zł. W większości typów miast poziom dochodów jest niższy od średniej krajowej dla danego typu miast (również w Szczecinie, gdzie wartość wskaźnika to 1297 zł). Wyjątek stanowią cechujące się wartościami powyżej średniej dla typu 3 miasta subregionalne, tj. Koszalin (1275 zł), Świnoujście (1164 zł) oraz Stargard (819 zł). Najgorzej w

¹² Według ustawy z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1530, z późn. zm.), źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m. in.: wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz jst., dochody z kar pieniężnych i grzywnien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez jst. (...), odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody jst., odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych (...) i inne. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

tym zakresie jest w małych miastach (typ 5). Generalnie, widoczne są duże dysproporcje między Szczecinem, miastami subregionalnymi, a resztą miast w województwie.

3.3. Bezrobocie rejestrowane

Źródłem danych dla bezrobocia rejestrowanego w 2017 r., jest Bank Danych Lokalnych GUS¹³. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższe wartości, tym pilniejsza jest interwencja w celu poprawy sytuacji na rynku pracy, oraz pośrednio, również eliminacji ubóstwa i poprawy zamożności związanych z wysokim udziałem liczby osób bezrobotnych. W Polsce istnieje silne zróżnicowanie wewnątrz- i międzyregionalne poziomu bezrobocia. Zdecydowanie najlepsza sytuacja w tym względzie jest w ośrodkach regionalnych (z paroma wyjątkami), a także w wybranych regionach, np. w Wielkopolsce.

Ryc. 3.3 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności miast w wieku produkcyjnym w województwie zachodniopomorskim (4,8%) jest nieznacznie wyższy od średniej krajowej, która wynosi 4,4%, co jest głównie wynikiem złej sytuacji w mniejszych miastach województwa. W Szczecinie sytuacja jest lepsza niż w innych miastach tego typu w Polsce (wskaźnik wyniósł jedynie 2,3%). W miastach subregionalnych również jest bardzo dobrze, a stopa bezrobocia według przyjętego wskaźnika przyjmuje wartości od 2,9% w Świnoujściu do 4,2% w Koszalinie. W miastach powiatowych

¹³ Według definicji GUS stopa bezrobocia rejestrowanego to udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. W niniejszym badaniu, ze względu na dostępność danych na poziomie gminnym przyjęto, że jako stopę bezrobocia rejestrowanego uznaje się udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, przy czym wzięto pod uwagę wiek 18-64 dla mężczyzn i 18-59 dla kobiet.

i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie zła w Łobzie (8,5%). Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Barwicach (ponad 14%) oraz Resku (12%).

W latach 2011-2018 znacząco spadła liczba bezrobotnych w regionie. W ujęciu bezwzględnym najwyższe spadki w miastach przedstawiono w tabeli 3.1.

Tab. 3.1. Miasta regionu według największej zmiany bezwzględnej liczby bezrobotnych

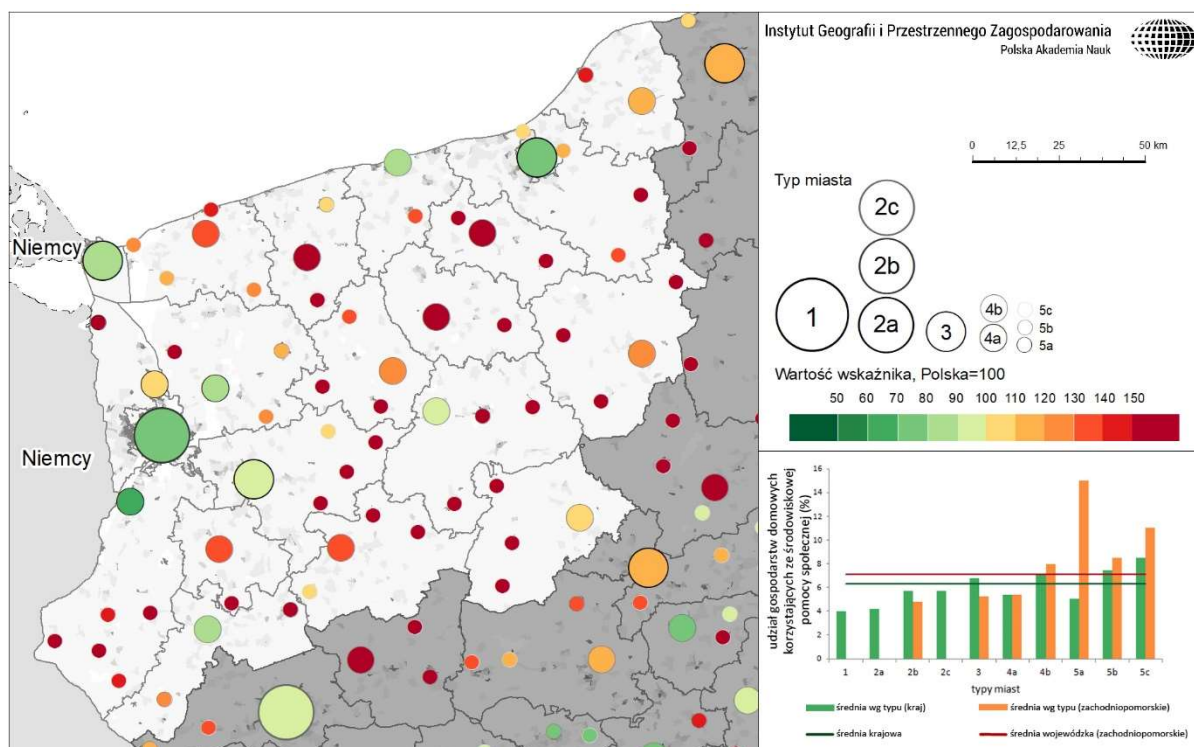
Nazwa	liczba bezrobotnych w 2011 r.	liczba bezrobotnych w 2018 r.	zmiana
Szczecin	16 942	4 576	-12 366
Koszalin	5 510	2 514	-2 996
Stargard	3 863	1 445	-2 418

3.4. Korzystający z pomocy społecznej

Wskaźnik o charakterze destymulacyjny obrazuje udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. W Polsce w zakresie korzystających z pomocy społecznej¹⁴ zauważalny jest wyraźny podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej jest wyraźnie niższy niż w miastach mniejszych.

Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w województwie zachodniopomorskim (7,1%) jest wyższy od średniej krajowej, która wynosi 6,3%, co jest głównie wynikiem złej sytuacji w mniejszych miastach województwa. W Szczecinie, Koszalinie i Świnoujściu wskaźnik wyniósł ok. 5%, w Stargardzie – 6%. W miastach powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Świdwinie (ponad 12%). Najgorzej w regionie jest w Suchaniu, gdzie aż 30% gospodarstw korzysta z pomocy.

¹⁴ Środowiskowa pomoc społeczna to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Szacunki są wykonane przez GUS na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej (ZC KSMPs) Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informacje o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy - gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych. Dla gmin miejsko-wiejskich brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej tych gmin, w związku z tym średnie są obliczane dla wszystkich gmin na obszarze których zlokalizowane są miasta przy uwzględnieniu krajowego wskaźnika przeciętnej liczby osób w gospodarstwie domowym. Dane zawierają rzeczywistą liczbę gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Każde gospodarstwo domowe zostało ujęte tylko raz, bez względu na rodzaj i liczbę otrzymanych świadczeń oraz niezależnie od tego czy w gospodarstwie wieloosobowym świadczenie otrzymała jedna, czy więcej osób.

Ryc. 3.4 Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego, 2017.

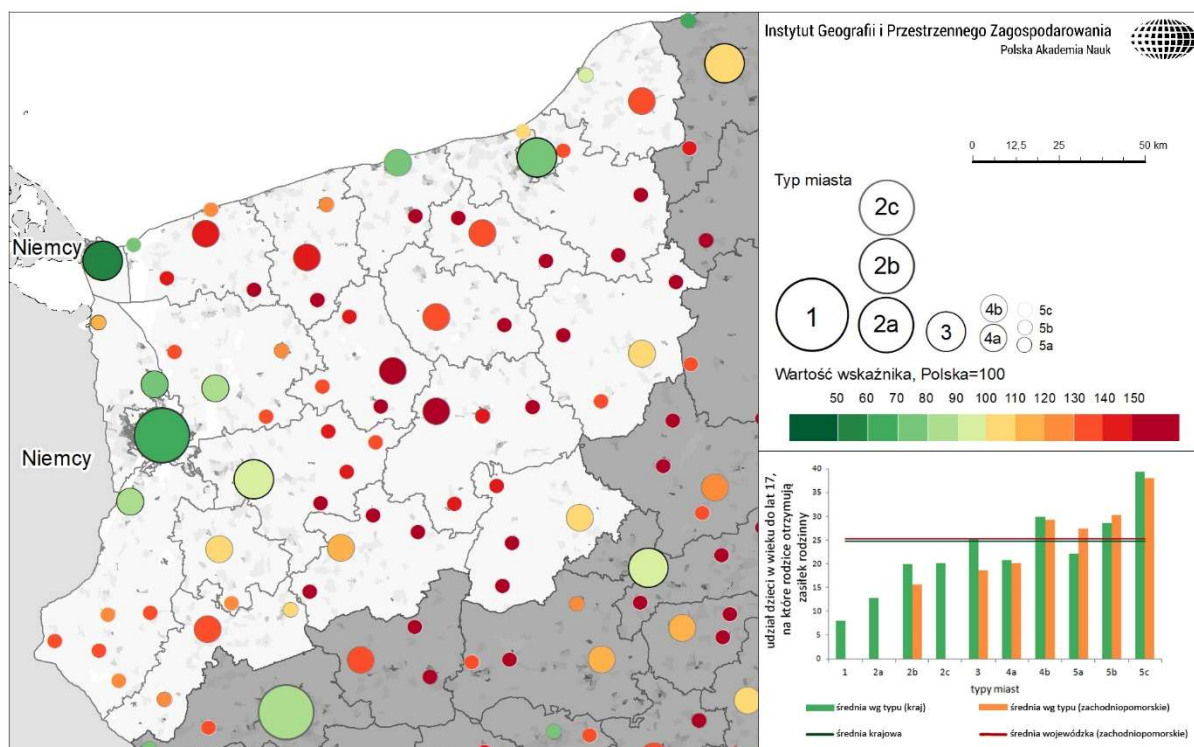
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny

Wskaźnik dotyczy udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku¹⁵. Omawiany wskaźnik o charakterze destymulanty wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne. Podobnie jak w przypadku udziału korzystających z pomocy społecznej, także i w tym przypadku widoczny jest podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach wskaźnik jest wyraźnie niższy. Źródłem danych na poziomie gminnym jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) wynosi 24,8%. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik wyniósł 25,3% co oznacza, że jest podobny do średniej krajowej. W regionie istnieje jeszcze większe niż w innych województwach zróżnicowanie między stolicą (Szczecinem; 15,7%), miastami subregionalnymi (dobra sytuacja tj. niskie wartości wskaźnika, od 13% w Świnoujściu do 22% w Stargardzie), a miastami mniejszymi. Spośród miast powiatowych szczególnie zła sytuacja występuje w Drawsku Pomorskim, gdzie wartość wskaźnika (udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku) wyniosła ponad 38%. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5) w centralnej i wschodniej części regionu, przede wszystkim w Barwicach (54%) i Człopie (53%).

¹⁵ Jak wskazuje GUS w opracowaniu Świadczenia na rzecz rodziny w 2017 r. przeciętnie miesięcznie zasiłek rodzinny wypłacano na 2,2 mln dzieci, przy czym najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w wieku 6–12 lat (38% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem rodzinnym) oraz poniżej 6 lat (30,5% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem). Generalnie w całej Polsce, łącznie z gminami wiejskimi, udział dzieci w wieku poniżej lat 18, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2017 r. wynosił 29,3%.

Ryc. 3.5 Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w latach 2008-2017 uległ znaczącemu zmniejszeniu. W regionie największe spadki zaobserwowano w Dobrzanach (spadek o 35 punktów procentowych) i Dobrej (32 pp).

3.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 3.1. **Poziom wynagrodzeń.** Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w regionie są dość zróżnicowane. W Szczecinie przeciętne wynagrodzenie niemalże pokrywa się ze średnią krajową, w Świnoujściu jest nieco niższe, ale nadal dużo wyższe niż średnia dla miast subregionalnych, a najniższe wynagrodzenia obserwuje się w Koszalinie, jednak są one jedynie nieznacznie niższe od średniej dla miast subregionalnych.
- 3.2. **Dochody z pracy.** Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w regionie są wyraźnie niższe od średniej krajowej. Powyższy wniosek dotyczy również większości typów miast z wyjątkiem miast subregionalnych, dla których wartość wskaźnika jest nieznacznie wyższa niż średnia dla typu. Natomiast szczególnie duża różnica na niekorzyść jest dla typu 5a. Wskaźnik 3.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najgorszy wynik). W regionie jest to jedenaście miast, wszystkie na poziomie poniżej miast powiatowych.
- 3.3. **Bezrobocie rejestrowane.** Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie jest nieznacznie wyższy od średniej krajowej, przy czym w zależności od typu miast sytuacja jest mocno zróżnicowana. W Szczecinie (typ 2b), miastach subregionalnych oraz miastach typu 4a wartości wskaźnika są niższe niż średnie dla Polski, a w pozostałych typach wartości są większe. Szczególnie niekorzystna jest sytuacja w miastach w typie

5a i 5c. Wskaźnik 3.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylu (najślabszy wynik). W regionie jest to trzynaście miast, wszystkie poniżej poziomu miast powiatowych.

3.4. Korzystający z pomocy społecznej. Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w regionie jest wyższy od średniej krajowej. Jednak w miastach typu 2b (Szczecin) oraz w miastach subregionalnych (typ 3) jest odwrotnie, tzn. udział jest niższy niż średnia dla typu. Szczególnie niekorzystanie wygląda ponownie typ 5a (Nowe Warpno).

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) w regionie jest podobny do średniej krajowej, przy czym dla niektórych typów jest ten udział niższy (typ 2b – Szczecin; typ 3 – miasta subregionalne; typ 4), a dla typu 5 – wyższy. Odchylenia jednak od średnich dla typów generalnie nie są wysokie. Wskaźnik 3.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylu (najślabszy wynik). W regionie są to cztery miasta, wszystkie poniżej poziomu powiatowego.

W tabeli 3.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest w miastach w typie 5a we wskaźniku 3.3 (odchylenie negatywne o 115% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 3.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
3.2.	-3	2	-16	-9	-38	-15	-5
3.3.	39	22	19	-12	-115	-11	-40
3.5.	21	26	3	2	-24	-6	3

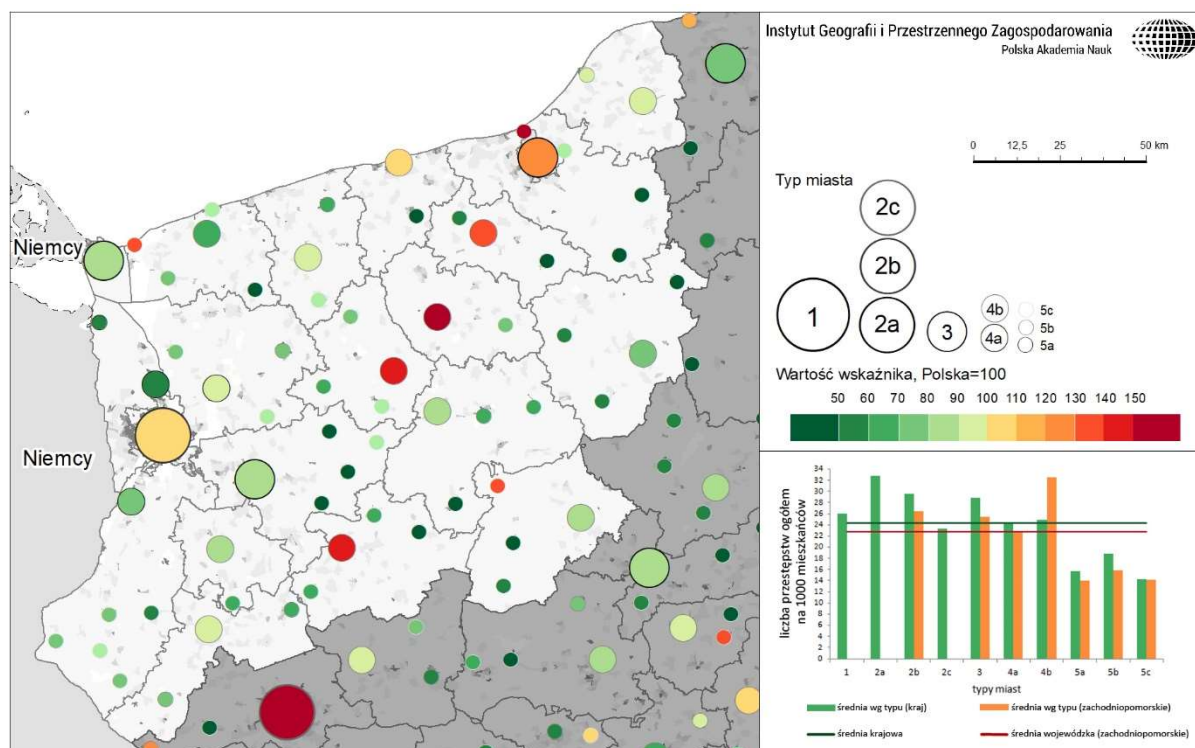
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując obszar tematyczny zamożność mieszkańców można wnioskować, że choć dochody z pracy są niższe a poziom bezrobocia wyższy, to problem ten dotyczy w zasadzie głównie miast mniejszych (poniżej poziomu powiatowego). Jest to jednak problem dość duży o czym świadczą wartości ujemne odchylen od średnich oraz relatywnie duża liczba miast w dziesiątym (najślabszym) decylu.

BEZPIECZEŃSTWO

4.1. Poziom przestępczości

Struktura przestrzenna przestępstw¹⁶ w Polsce wskazuje na znaczne zróżnicowanie zarówno wewnątrz jak i międzyregionalne. Wyraźnie wyższy poziom przestępczości cechuje tzw. ziemie odzyskane, przede wszystkim południowy zachód Polski, a także duże miasta, w tym w szczególności duże miasta wojewódzkie (z wyjątkiem Warszawy). Z kolei najniższy poziom przestępstw obserwuje się na obszarach wiejskich, szczególnie w tradycyjnie konserwatywnych regionach (Polska wschodnia). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. Źródłem danych dotyczących przestępstw jest Komenda Główna Policji. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie.

Ryc. 4.1 Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komendy Głównej Policji (dane dla gmin).

Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie zachodniopomorskim (23) jest porównywalna do średniej krajowej, która wynosi 24. W Szczecinie wskaźnik wyniósł 26, w miastach subregionalnych: od ok. 21,5 w Stargardzie i Świnoujściu do 29 w Koszalinie. Wyraźnie na niekorzyść w regionie wyglądają miasta powiatowe z grupy 4b, przede wszystkim Świdwin (39), Choszczno (36) oraz Łobez (34). Niechlubne pierwszeństwo w tym względzie ma jednak Mielno z ponad 50 przestępstwami na 1000 mieszk. Tam poziom przestępczości jest najwyższy w regionie.

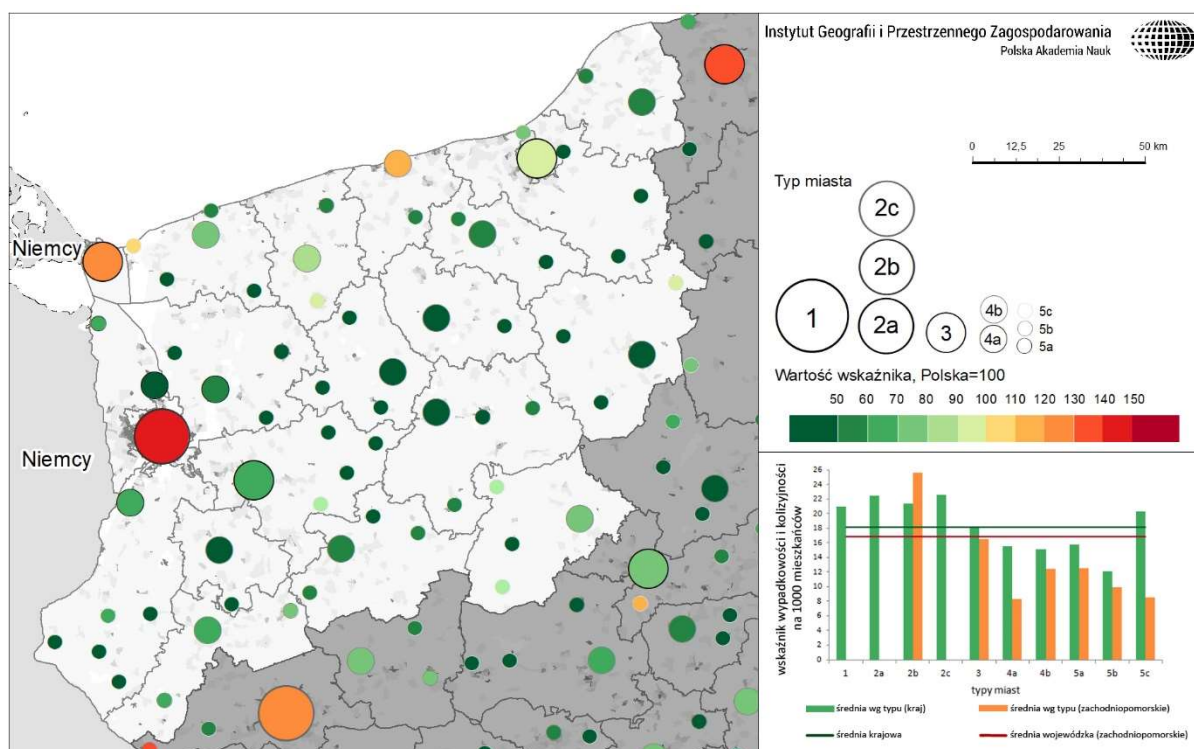
¹⁶ Przestępstwo jest czynem zabronionym pod groźbą kary. Jest czynem o dużej szkodliwości społecznej, który jest karalny, zawiniony oraz bezprawny. Cechy, które służą do wskazania różnic pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem to fakt, iż są regulowane za pomocą różnych ustaw, a także mają różny stopień szkodliwości społecznej czynu – mniejszą szkodliwością charakteryzuje się wykroczenie.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe

Ze względu na dużą losowość wypadków¹⁷, w raporcie posłużono się wskaźnikiem wypadkowości i kolizyjności (WWiK), w którym uwzględnia się również kolizje, przy czym przyznaje się odpowiednie wagi wypadkom (x4), zabitym w wypadkach (x8) oraz rannym w wypadkach (x2) zgodnie ze wzorem:

$$WWiK_i = \frac{4 \times W_i + 8 \times Z_i + 2 \times R_i + K_i}{L_i}$$

gdzie: W_i – wskaźnik wypadkowości i kolizyjności w mieście i , W_i – liczba wypadków drogowych w mieście i , Z_i – liczba zabitych w wypadkach drogowych w mieście i , R_i – liczba rannych w wypadkach drogowych w mieście i , K_i – liczba kolizji drogowych w mieście i , L_i – liczba mieszkańców w mieście i (w tys.). Wskaźnik jest destymulantą, im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju najgorsza sytuacja jest w dużych miastach, gdzie szczególnie wysoka jest liczba kolizji. Lepiej pod tym względem wyglądają mniejsze miasta. Nie badano obszarów wiejskich. Źródłem danych była Komenda Główna Policji.

Ryc. 4.2 Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji..

Średnia wartość wskaźnika w regionie (16,85) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 18,17, co oznacza, że na drogach województwa jest relatywnie bezpiecznie. W większości

¹⁷ Bezpieczeństwo drogowe związane jest bezpośrednio z liczbą wypadków i kolizji drogowych. W świetle ustawy z 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1990, z późn. zm.) wypadek drogowy to zdarzenie mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu lub w ciągu 30 dni. Za ranną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską. Jeżeli w wyniku zdarzenia nikt nie odniósł poważniejszych obrażeń, a skutkiem jest jedynie strata mienia, mamy do czynienia z kolizją.

typów miast poziom bezpieczeństwa na drogach jest wyższy niż średnie dla typów na poziomie krajowym. Wyjątek stanowi Szczecin, gdzie wartość wskaźnika wynosi 26 (przy 10 ofiarach śmiertelnych wypadków w 2017 r.). Nienajlepsza sytuacja jest również w Świnoujściu (WWiK = 22) oraz Kołobrzegu (21).

4.3. Podsumowanie (hierarchizacja)

4.1. Poziom przestępczości. Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie jest porównywalna do średniej krajowej. Wskaźniki dla poszczególnych typów nie wykazują dużych odchyleń od średnich dla typów. Można powiedzieć, że województwo odzwierciedla ogólny poziom przestępstw w kraju, również w układzie hierarchicznym (może jedynie z pewnym wyjątkiem miast typu 4b, gdzie zauważalny jest wyższy poziom przestępczości niż wynika ze średniej dla typu). Wskaźnik 4.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najniższy wynik). W regionie jest to siedem miast, w tym cztery miasta powiatowe – Białogard, Choszczno, Świdwin, Łobez, a także trzy miasta poniżej poziomu powiatowego, tj. Międzyzdroje, Mirosławiec i Mielno.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe. Średnia wartość wskaźnika w regionie jest niższa od średniej krajowej dla miast, co oznacza, że na drogach województwa jest relatywnie bezpiecznie. W większości typów miast poziom bezpieczeństwa na drogach jest wyższy niż średnie dla typów na poziomie krajowym (wyjątek stanowi Szczecin, gdzie poziom wypadkowości i kolizyjności jest wyższy niż średnia w typie 2b). Wskaźnik 4.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce. W tym kontekście warto zaznaczyć, że w regionie jest tylko jedno miasto w dziesiątym decylnym: Szczecin. Sytuacja w zakresie bezpieczeństwa drogowego jest zatem w porównaniu do innych regionów relatywnie dobra.

W tabeli 4.3 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. W regionie brak jest dużych odchyleń ujemnych. Można wnioskować, że sytuacja jest bardzo dobra, z wyjątkiem pojedynczych miast wskazanych wyżej.

Tab. 4.3 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

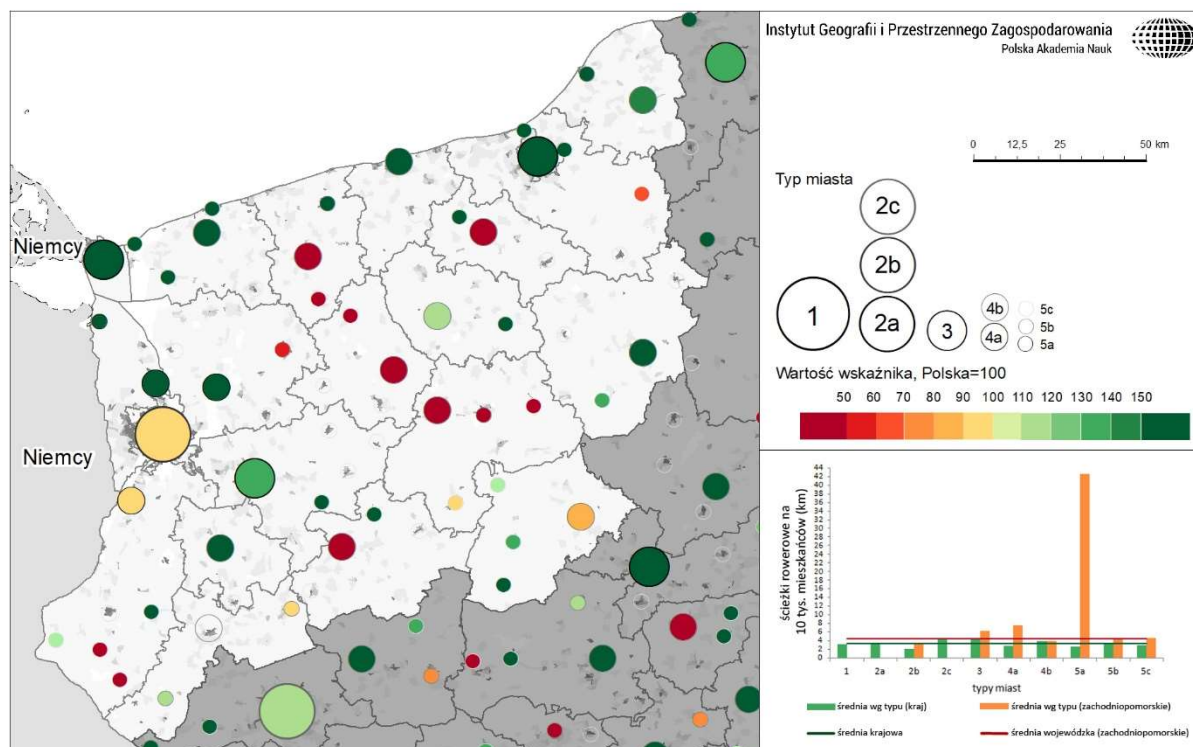
	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
4.1.	11	12	5	-30	11	15	1
4.2.	-20	9	46	18	20	18	58

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

INFRASTRUKTURA SIECIOWA

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności

Rower jako środek transportu w Polsce intensywnie się rozwija, są miasta gdzie udział roweru w podróżach (według tzw. Kompleksowych Badań Ruchu) przewyższa nawet 5%. Wskaźnik jest stymulantą. Im dłuższa sieć dróg rowerowych, tym lepiej dla mieszkańców gminy (miasta). W Polsce ma miejsce dość zrównoważony rozwój infrastruktury ścieżek rowerowych¹⁸, mniej więcej we wszystkich typach miast jest od dwóch do czterech kilometrów ścieżek na 10 tys. mieszkańców. Zła sytuacja ma miejsce w Konurbacji Katowickiej, a także, co dość interesujące w aglomeracjach, choć generalnie rozkład przestrzenny wskaźnika w ujęciu krajowym przypomina mozaikę.

Ryc. 5.1 Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców, 2017.

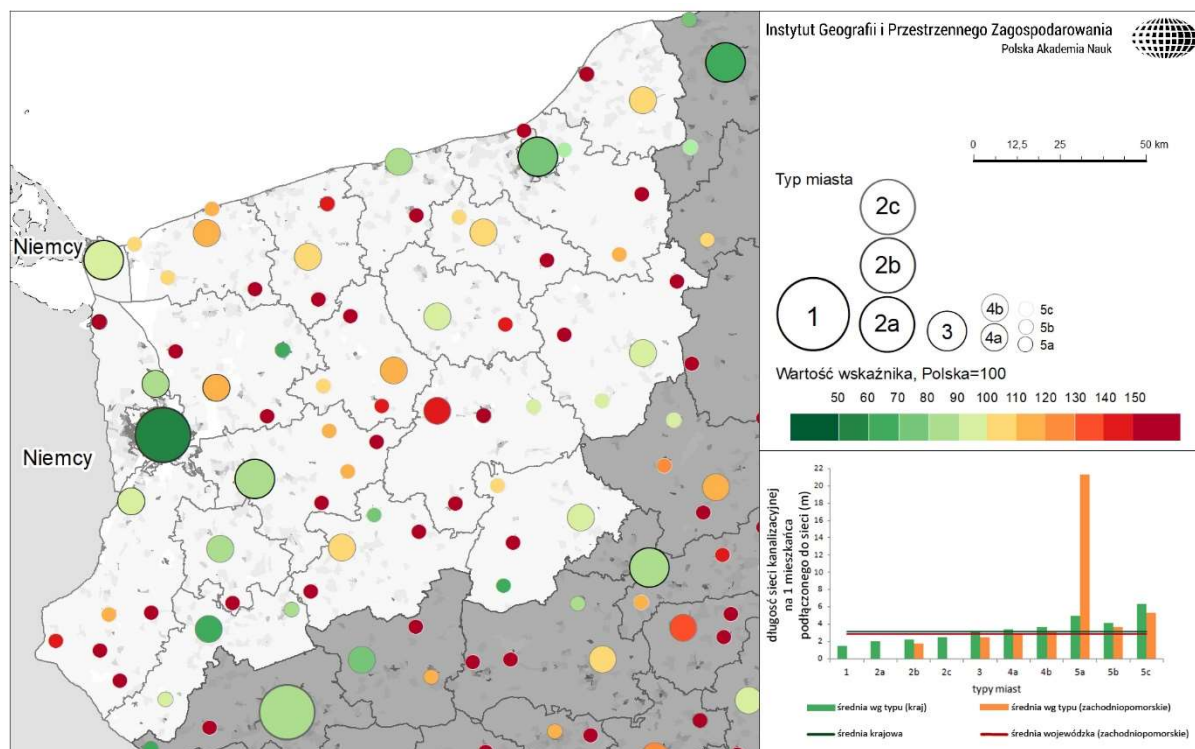
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie zachodniopomorskim (4,5 km) jest wyższa od średniej krajowej, która wynosi około 3,3 km. Sytuacja jest dość zróżnicowana w zasadzie w każdym z typów miast. W Szczecinie wskaźnik wynosi ok. 3 km, podczas gdy w miastach subregionalnych od 4,3 km w Stargardzie, przez 6,6 km w Koszalinie do ok. 8 km w Świnoujściu. Z miast powiatowych najgorzej jest w Myśliborzu, gdzie według bazy GUS nie ma ani jednego metra ścieżki rowerowej. Podobne braki w tym względzie notuje aż 17 miast w typie 5 (pozostałe miasta). Z punktu widzenia rozkładu przestrzennego wskaźnika obserwuje się mozaikę miast. Te dobrze wyposażone w infrastrukturę rowerową sąsiadują z innymi wyposażonymi gorzej, chociaż wyraźnie lepiej jest w pasie gmin nadmorskich.

¹⁸ Wyposażenie w infrastrukturę transportową stanowi ważny element infrastruktury sieciowej. Infrastruktura drogowa jest jednak trudna do uchwycenia, ze względu na różne kategorie dróg o różnym charakterze przechodzące przez miasta. Podobnie brak jest jednolitej bazy transportu publicznego (w tym autobusowego) w Polsce. Spójne dane dostępne w ramach Banku Danych Lokalnych dla wszystkich gmin (w tym miast i gmin miejsko-wiejskich) są natomiast dostępne dla infrastruktury rowerowej.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci

Wskaźnik odnosi się do długości sieci kanalizacyjnej¹⁹, co jest w dużym stopniu skorelowane z gęstością/rozproszeniem sieci osadniczej, wskaźnik ten jest z oczywistych względów destymulanta, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym mniej efektywna jest sieć kanalizacyjna (jeden metr sieci obsługuje średnio mniejszą liczbę ludności). W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalna jest lepsza sytuacja w dużych miastach, a wraz ze spadkiem znaczenia w hierarchii osadniczej długość sieci kanalizacyjnej na jednego mieszkańca ulega wydłużeniu. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym, szczególnie w porównaniu z relatywnie gorszą sytuacją na obszarze dawnego zaboru austriackiego. Generalnie jednak w całej Polsce najgorzej wypadają pod tym względem małe miasta, niezależnie od regionu.

Ryc. 5.2 Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci, 2017.

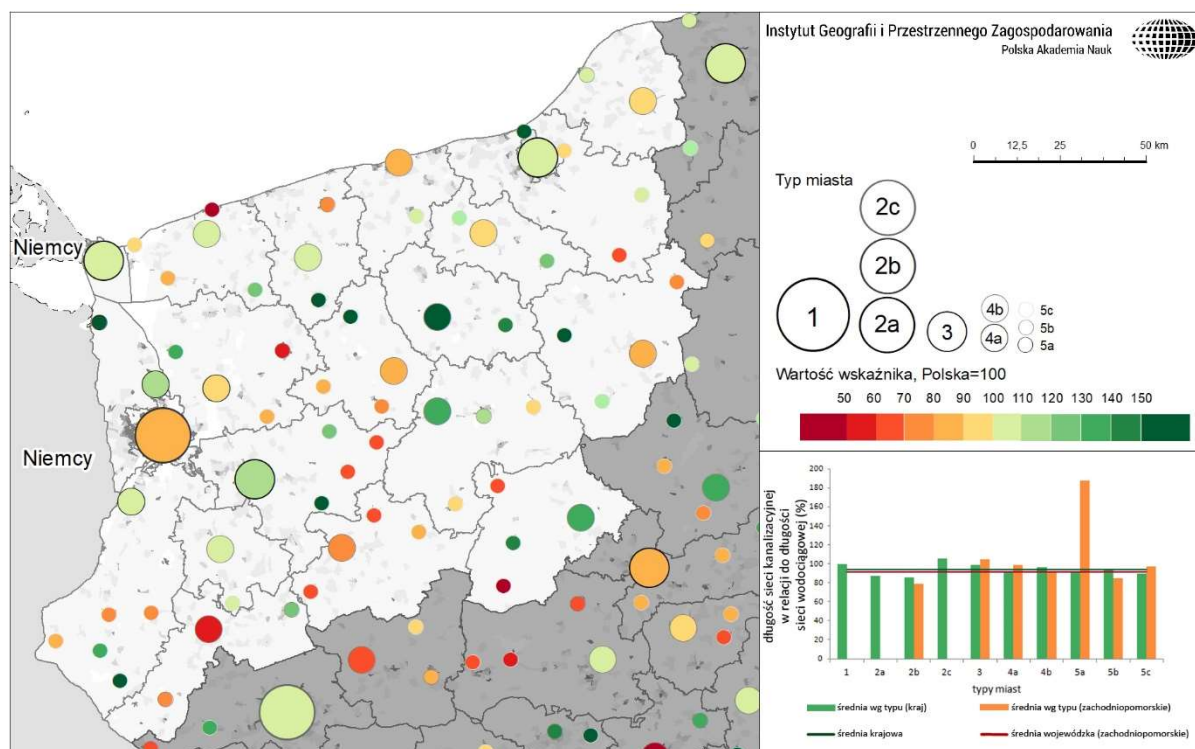
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie zachodniopomorskim (2,8) jest niższa od średniej krajowej (3,1), co należy uznać za bardzo pozytywne. W Szczecinie (1,7) sytuacja jest nieco lepsza w relacji do średniej dla typu 2b. W miastach subregionalnych wszędzie jest mniej więcej podobnie, od 2,3 w Koszalinie, przez 2,6 w Stargardzie do 3,1 w Świnoujściu. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najmniej efektywna jest sieć kanalizacyjna w Drawsku Pomorskim, gdzie wskaźnik wyniósł 4,5. W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z długością sieci kanalizacyjnej w przeliczeniu na 1 przyłączanego mieszkańca jest w Nowym Warpnie, gdzie wskaźnik wyniósł aż 21,3. Bardzo zła sytuacja jest również w Suchaniu – tam wskaźnik jest niewiele niższy (20,8). Generalnie, w całym regionie dominują układy mozaikowe. Miasta o rozproszonej zabudowie (przynajmniej w kontekście sieci kanalizacyjnej) sąsiadują z tymi bardziej zwartymi.

¹⁹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej to wskaźnik mający znaczenie z punktu widzenia ochrony środowiska. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny, co oznacza, że im dłuższa sieć kanalizacyjna względem sieci wodociągowej tym lepsza sytuacja w danym mieście z punktu widzenia ochrony środowiska. W Polsce wyraźnie lepiej jest na obszarze Galicji, szczególnie w obszarach górskich. Na pozostałym obszarze kraju rozkład przestrzenny wskaźnika przypomina mozaikę, w dużych miastach sytuacja jest nieco gorsza niż w miastach mniejszych, generalnie jednak różnice między typami miast nie są duże co może być nieco zaskakujące z punktu widzenia różnic w rozproszeniu sieci osadniczej między typami miast.

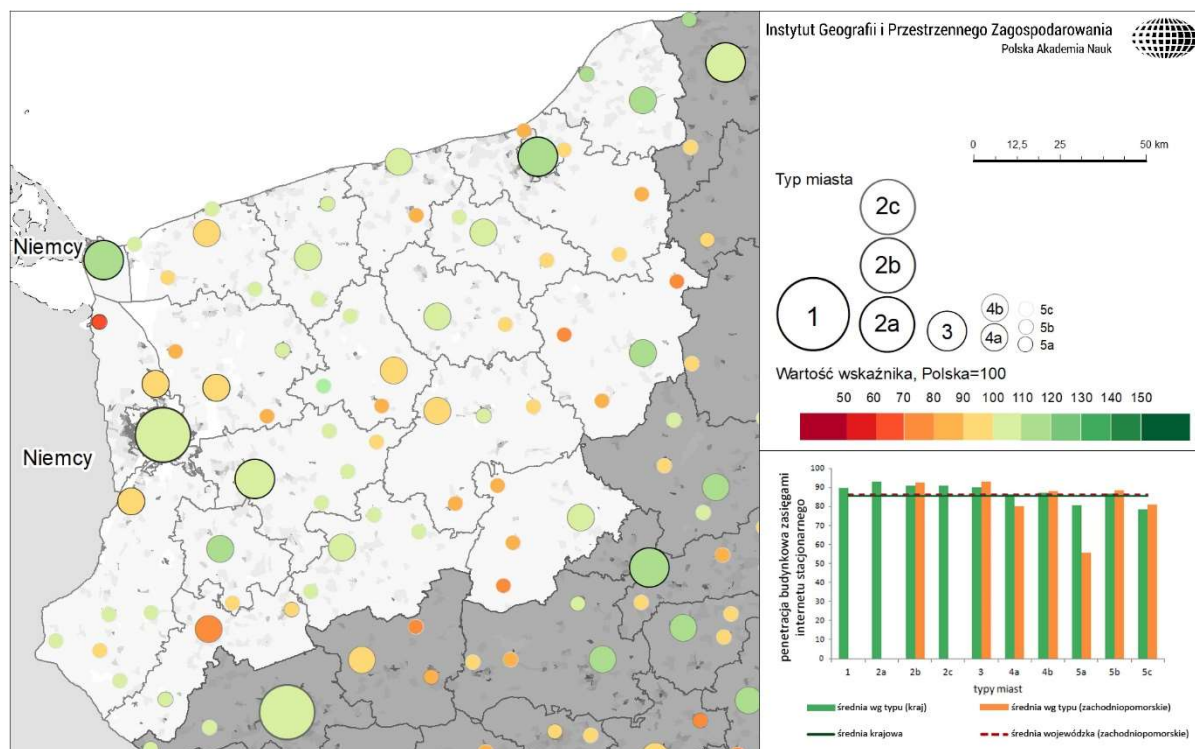
Ryc. 5.3 Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie zachodniopomorskim (w %) (91,7) jest niższa od średniej krajowej (94) co należy uznać za negatywne z punktu widzenia ochrony środowiska. W Szczecinie wskaźnik wynosi jedynie 79, co oznacza, że jest to wartość niższa niż średnia dla miast z typu 2b. Natomiast odmienna sytuacja jest w miastach subregionalnych, gdzie we wszystkich przypadkach sieć kanalizacyjna jest dłuższa od wodociągowej. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najkrótsza sieć kanalizacyjna względem wodociągowej jest w Myśliborzu (52), a w grupie pozostałych miast (typ 5) - w Człopie, gdzie wskaźnik wyniósł jedynie 31.

5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem

Zróźnicowanie wskaźnika²⁰ w kraju ogółem nie jest wysokie i w 2017 r. penetracja budynkowa jest na relatywnie wysokim poziomie we wszystkich regionach oraz typach miast. Wskaźnik jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację budynkową. Wskaźnik jest dostępny na poziomie gminnym, zatem dla mniejszych miast podawane średnie i liczby dotyczą gmin miejsko-wiejskim, a nie samych miast.

Ryc. 5.4 Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem, 2017.

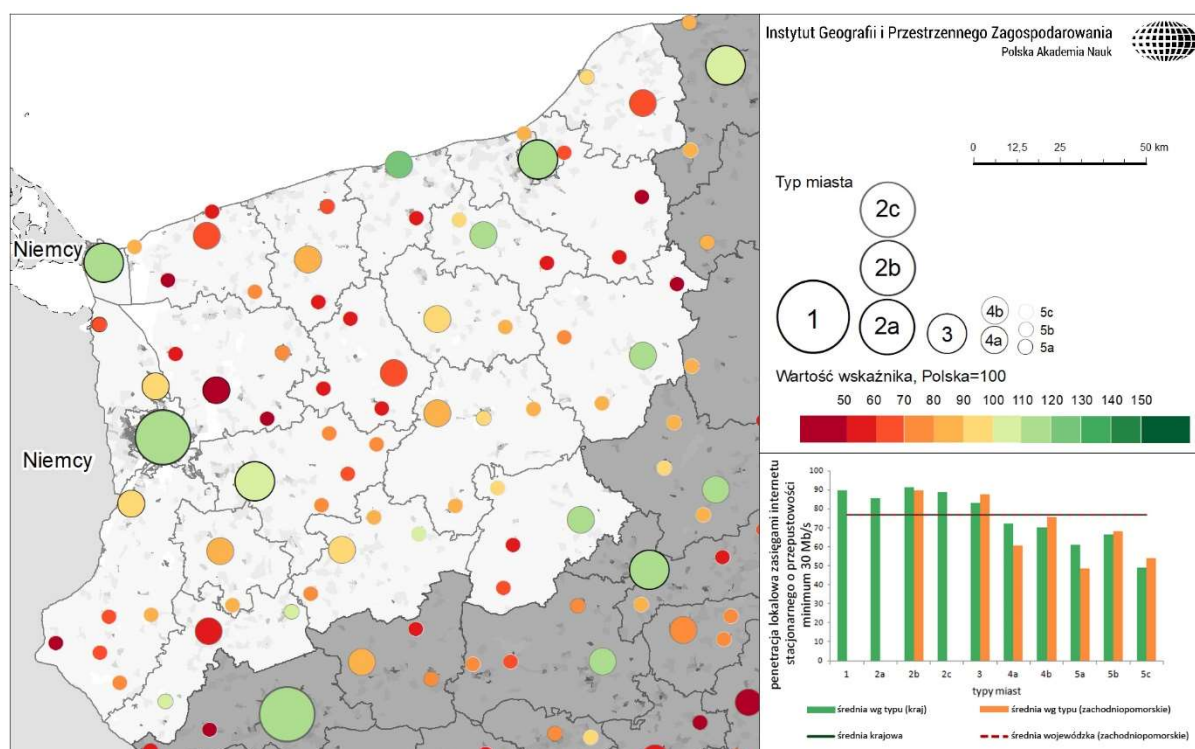
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie zachodniopomorskim (87%) w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski (86%). W Szczecinie 93% budynków jest w zasięgu internetu stacjonarnego. W miastach subregionalnych gorzej jest w Stargardzie – 90% połączeń. Gorzej też jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych kiepsko sytuacja wygląda w Myśliborzu, gdzie penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem wyniosła 68%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najslabiej wypada gmina miejsko-wiejska Nowe Warpno – jedynie 56% budynków objętych jest zasięgiem.

²⁰ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny dostępności do sieci posłużono się wskaźnikiem penetracji budynkowej, rozumianym jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci (chodzi tu o takie budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) do liczby wszystkich budynków na analizowanym obszarze (...). Średnia penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego wynosiła w 2017 r. w Polsce ok. 82%. Najwyższą penetracją (ponad 85%) charakteryzowały się województwa: opolskie (ok. 90%), śląskie, małopolskie, dolnośląskie i wielkopolskie, a z kolei najniższą (poniżej 75%) województwa: świętokrzyskie (ok. 68%), warmińsko-mazurskie, mazowieckie (...). Udział budynków z dostępem do internetu stacjonarnego w poszczególnych gminach (...) różnicuje się przestrzennie – wyższy jest w zachodniej części kraju oraz w obrębie obszarów silnie zurbanizowanych.”

5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)

Wskaźnik²¹ jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację lokalową. Dane dostępne są na poziomie gminnym. Według UKE średnia penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o przepustowości minimum 30 Mb/s wynosiła w Polsce ok. 67%. Należy mieć na uwadze, że informacja podawana przez UKE dotyczy całego kraju włącznie z terenami wiejskimi, stąd też obliczany wskaźnik dla miast jest odpowiednio wyższy. Według UKE najwyższą penetracją charakteryzuje się niezmiennie województwo śląskie (niemal 84%), zaś najniższą – region świętokrzyski (42%). Generalnie zauważalne są znacznie lepsze wyniki dla miast większych (przy czym nie ma dużej różnicy między miastami wojewódzkimi a subregionalnymi) niż małych. Nie ma natomiast znaczenia położenie wewnątrz aglomeracji lub poza nią.

Ryc. 5.5 Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie zachodniopomorskim (77%) w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski (77%). Wskaźniki dla Szczecina (90%) oraz miast subregionalnych (Stargard – 82%, Świnoujście – 89% oraz Koszalin – 90%) wyglądają dobrze na tle kraju. Gorzej jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Goleniowie, gdzie penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s wyniosła jedynie 38%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najslabiej wypada gmina miejsko-wiejska Wolin – jedynie 33% lokali objętych jest zasięgiem.

²¹ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny stopnia realizacji postanowień Europejskiej Agendy Cyfrowej (EAC) posłużono się wskaźnikiem penetracji lokalowej, rozumianym jako stosunek liczby lokali mieszkalnych w budynkach będących w zasięgu sieci min. 30 Mb/s (budynek w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze (...).”

5.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności. Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie jest wyższa od średniej krajowej. W większości typów wskaźnik przyjmuje wartości powyżej średniej dla typu, przy czym kilkukrotnie wyższy jest w typie 4a i 5a. Wskaźnik 5.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najlepszy wynik). W regionie jest to osiemnaście miast, w tym z miast powiatowych – Myślibórz.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie jest niższa od średniej krajowej, co należy uznać za pozytywne. Na niekorzyść jednak wygląda sytuacja w Nowym Warpnie (typ 5a). Wskaźnik 5.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najlepszy wynik). W regionie jest to sześć miast, wszystkie na poziomie poniżej powiatowego.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie jest niższa od średniej krajowej. Sytuacja jest jednak dość zróżnicowana w zależności od typu. O ile w Szczecinie i miastach w typie 5b dominuje sieć wodociągowa, o tyle w Nowym Warpnie jest zdecydowana nadwyżka sieci kanalizacyjnej nad wodociągową.

5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski. Nie ma dużych różnic na poziomie typów, w kontekście odchylen od średnich krajowych dla typów. Wyjątek stanowi ponownie Nowa Warpno (typ 5a), gdzie penetracja budynkowa internetem jest zdecydowanie niższa niż średnia dla typu. Wskaźnik 5.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najlepszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasta, oba poniżej poziomu powiatowego – Nowe Warpno i Biały Bór.

5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s). Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski, choć w niektórych typach jest relatywnie gorzej, np. w typie 4a lub 5a, gdzie średnie dla typów na poziomie regionu wypadają gorzej niż średnie dla typów na poziomie krajowym. Wskaźnik 5.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najlepszy wynik). W regionie brak jest miast w dziesiątym decylnie co oznacza bardzo dobrą sytuację w tym zakresie.

W tabeli 5.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. W regionie jest dobra sytuacja w zakresie infrastruktury sieciowej we wszystkich typach miast z wyjątkiem typu 5a (Nowe Warpno) i wskaźnika 5.2.

Tab. 5.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

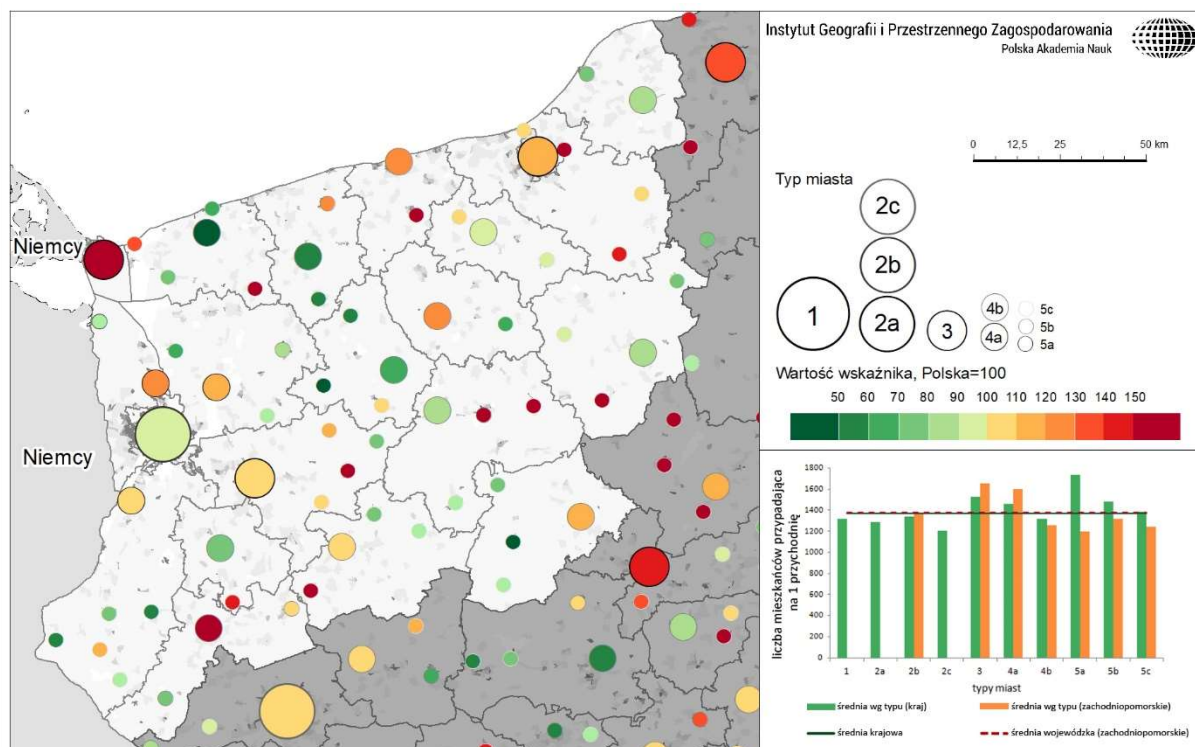
	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
5.1.	44	49	176	2	1535	46	56
5.2.	21	18	13	16	-329	11	16
5.4.	2	3	-7	1	-31	2	3
5.5.	-2	5	-16	7	-20	3	10

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

OCHRONA ZDROWIA

6.1. Przychodnie

W przypadku wykorzystanych danych GUS w kontekście wyposażenia miast w przychodnie POZ i specjalistyczne²², analiza dotyczy przychodni ogółem w ramach podmiotów ambulatoryjnych (stan w dniu 31 XII 2017 r.). Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby ludności ogółem przypadających na jedną przychodnię, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju obserwuje się brak większego zróżnicowania między typami miast.

Ryc. 6.1.1 Liczba mieszkańców na jedną przychodnię, 2017.

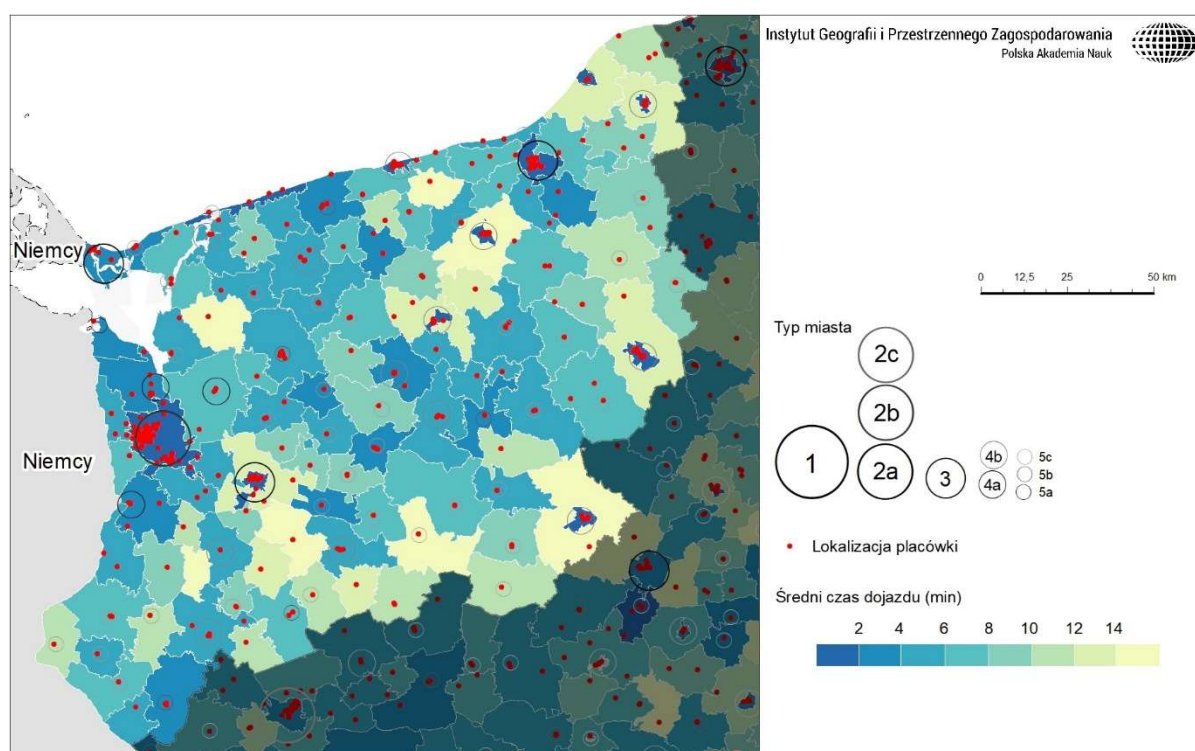
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba mieszkańców przypadających na jedną przychodnię w miastach województwa zachodniopomorskiego (1378) jest niemalże identyczna jak średnia krajowa dla miast, która wynosi 1373. W Szczecinie wartość wskaźnika wynosi (1364), a w miastach subregionalnych jest dość zróżnicowana, od 1451 w Stargardzie do aż 2280 w Świnoujściu. W miastach powiatowych i innych z typu 4 najgorzej jest w Myśliborzu (2266), a w miastach pozostałych w typie 5 – w Czaplinku, gdzie na

²² Przychodnia to, według GUS, przedsiębiorstwo podmiotu leczniczego, w którym udziela się ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej. Wyróżnia się przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej. Warto nadmienić, że od 2017 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 357). Przychodnie POZ, których dotyczy dodatkowa analiza dostępności, są niezależnymi firmami (poza SPZOZ), jednak usługi przez nie świadczone są bezpłatne dla osób ubezpieczonych, gdy POZ ma podpisany kontrakt z NFZ. W 2017 r. świadczenia ambulatoryjnej opieki zdrowotnej realizowało w Polsce 21,7 tys. przychodni oraz 5,1 tys. praktyk lekarskich i stomatologicznych świadczących usługi w ramach środków publicznych, przy czym udzielono 320,2 mln porad – 285,7 mln lekarskich i 34,5 mln stomatologicznych (Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2017 r., GUS). Liczba porad jako wskaźnik jest również dostępna w ramach BDL GUS, jednak zdecydowano o liczbie przychodni jako zmiennej warunkującej zarówno wyposażenie jak i dostępność.

jedyną przychodnię w mieście przypada 3578 mieszkańców. Podsumowując, sytuacja w województwie pod względem wyposażenia w przychodnie jest przeciętna.

Wskaźnik wyposażenia w przychodnie (POZ i specjalistyczne) został uzupełniony o analizę dostępności do przychodni POZ. Wskaźnik dostępności do POZ wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej przychodni. Wykorzystano dane pozyskane z Narodowego Funduszu Zdrowia, które zawierały informacje o kontraktach na usługi medyczne, zawartych przez poszczególne placówki medyczne. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. Na tym etapie wykorzystania danych dostępnościowych nie było możliwości wyodrębnienia miast z gmin miejsko-wiejskich. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi niespełna 7 minut (maksymalny czas dojazdu w Polsce to 29 minut). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wyników bazy danych Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 6.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

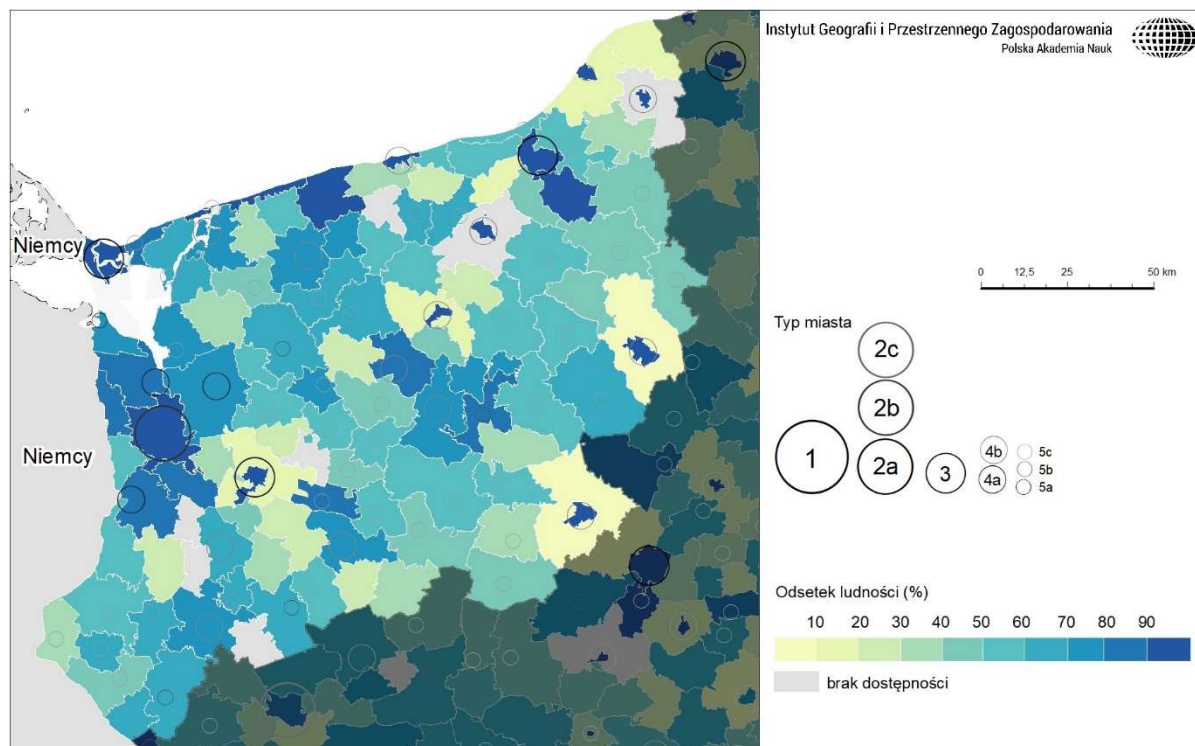
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie zachodniopomorskim jest zróżnicowany i oczywiście jest wynikiem przestrzennego rozmieszczenia analizowanych placówek medycznych. Najlepszy poziom dostępności charakteryzuje dwa największe miasta regionu tj. Szczecin i Koszalin. Ponadto wyróżniają się inne miasta powiatowe np. Sławno, Kołobrzeg, Świdwin, Szczecinek, Wałcz, Stargard. Wysoki poziom dostępności dotyczy też miast niepełniących funkcji administracyjnych średniego szczebla np. Darłowo. Najniższy poziom dostępności charakteryzuje jednostki gminne leżące w obszarach funkcjonalnych miast np. Białogardu, Szczecinka, Wałcza. W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi 7 minut, a maksymalny 20 minut.

Najwyższym poziomem dostępności, wyrażonym jako odsetek ludności w izochronie 5-minutowej (powyżej 90%) (ryc. 6.1.3), charakteryzują się miasta regionalne, miasta subregionalne i niektóre miasta powiatowe (np. Sławno, Szczecinek, Wałcz, Białogard) oraz jedno małe miasto (typ 5,

Darłowo). Natomiast niski stopień dostępności, a w zasadzie jego brak, nie dotyczy miast, tylko niektórych gmin wiejskich (w niektórych przypadkach są to obszary funkcjonalne miast powiatowych np. Białogardu, Sławna). Najniższym odsetkiem ludności w izochronie 5-minutowej charakteryzują się małe miasta np. Cedynia, Tuczno.

W przypadku dużej części województwa (ryc. 6.1.4) i leżących tam miast (np. Cedynia, Golczewo, Człopa, Tuczno, Tychowo, Bobolice) mniej niż 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 20-minutowej od najbliższej przychodni POZ. Wysoka wartość wskaźnika dotyczy głównie Szczecina i miast regionalnych i niektórych miast powiatowych (np. Kołobrzeg, Choszczno, Łobez).

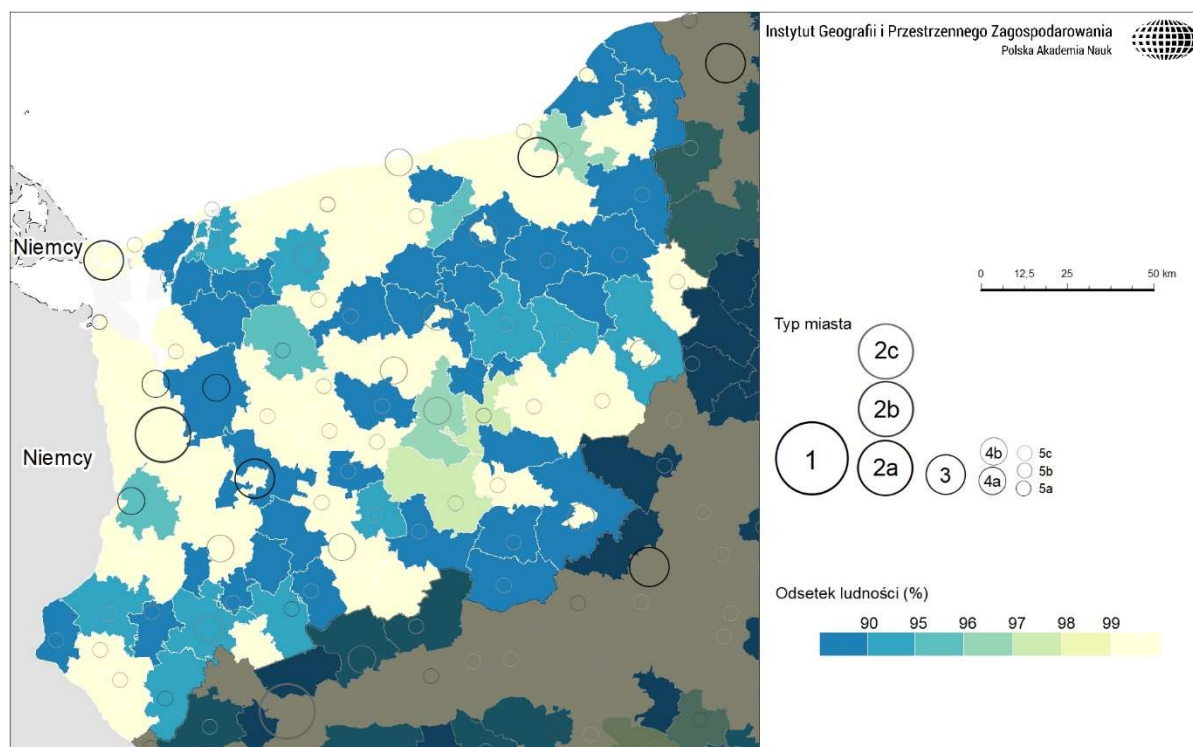
Ryc. 6.1.3 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 5 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2007-2018 w miastach kraju zachodziły umiarkowane zmiany w liczbie przychodni POZ (w porównaniu np. z klubami dziecięcymi czy żłobkami). W przypadku miast województwa zachodniopomorskiego liczba przychodni (a raczej świadczeniodawców) wzrosła z 568 do 864, z czego w latach 2017-2018 odnotowano tylko niewielki wzrost (2%) liczby placówek. W latach 2007-2018 w miastach Polski nastąpił 62% wzrost liczby placówek. Największe zmiany procentowe dotyczyły małych miast (np. Karlino – wzrost o 400%, Recz – 300%, Złocieniec – 233%, Trzebiatów – 233%, Drawno – 200%, Cedynia – 200%, Trzcińsko-Zdrój – 200%, Polanów – 200%, Ińsko – 200%). W tym samym okresie w Szczecinie odnotowano 161% wzrost liczby placówek (świadczeniodawców). W wielu z tych miast tak duży wzrost procentowy wynikał z niskiego poziomu wyjściowego (np. była jedna placówka, teraz są np. dwie/trzy). Odnotowano również przypadki zmian negatywnych: w Pyrzycach, Bornem Sulinowie, Dobrzanach i Suchaniu liczba placówek uległa zmniejszeniu (w każdym z tych miast o jedną placówkę, z tym że w Dobrzanach i Suchaniu stanowiło to 50% placówek/świadczeniodawców).

Jednak do interpretacji tych wyników należy podchodzić bardzo ostrożnie, głównie ze względu na zmiany i ograniczenia metodologiczne gromadzenia danych przez GUS. Po pierwsze, dane GUS zawierają informację wyłącznie o tych podmiotach (również prywatnych), które miały podpisany kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia (NFZ). Poza tym w 2012 r. i 2015 r. poszerzono zakres podmiotowy badania GUS m.in. o dodanie informacji o liczbie poradni specjalistycznych. Tak więc

zmiany w latach 2007-2017 zapewne wynikały częściowo z rozwoju sieci placówek medycznych jak również ze zmian metodyki gromadzenia danych i podpisywaniem umów z NFZ przez placówki, które takich umów wcześniej nie miały.

Ryc. 6.1.4 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 20 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

6.2. Szpitale

Baza sieci szpitali²³ (Ministerstwo Zdrowia) zawiera informacje o klasyfikacji szpitali w obrębie województwa, z uwzględnieniem szpitali I, II i III stopnia, a także w podziale na kategorie szpitali (ogólnopolski, onkologiczny, onkologiczny lub pulmonologiczny, pediatryczny oraz pulmonologiczny). Szczególną uwagę poświęcono szpitalom III stopnia tj. szpitalom klinicznym państwowych uczelni medycznych lub państwowych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych.

²³ Jak wskazuje Ministerstwo Zdrowia „ustawa tworząca tzw. sieć szpitali wprowadza nowe rozwiązania, które usprawnią organizację udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez szpitale oraz przychodnie przyszpitalne i poprawią dostęp pacjentów do leczenia specjalistycznego w szpitalach. Pozwolą one zoptymalizować liczbę oddziałów specjalistycznych i umożliwią lepszą koordynację świadczeń szpitalnych i ambulatoryjnych. Ułatwią także zarządzanie szpitalami.”

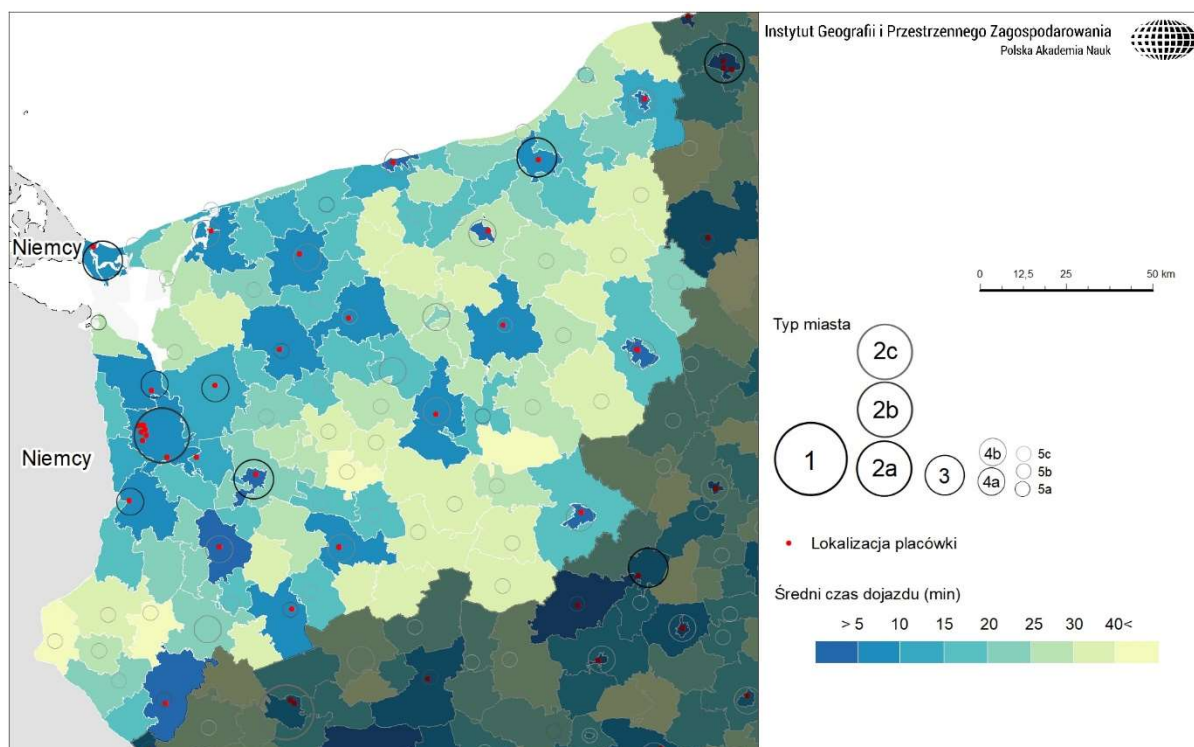
Tab. 6.2 Klasyfikacja szpitali w sieci szpitali według lokalizacji (miasta), 2017.

	szpital I stopnia	szpital II stopnia	szpital III stopnia	szpital ogólnopolski	szpital onkologiczny	szpital onkologiczny lub pulmonologiczny	szpital pediatryczny	szpital pulmonologiczny	Suma końcowa
Szczecin	0	0	1	4	1	0	1	0	7
Koszalin	0	0	1	1	1	0	0	1	4
Stargard	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Świnoujście	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Goleniów	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Gryfino	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Białogard	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Choszczno	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Drawsko Pomorskie	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Gryfice	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Kamień Pomorski	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kołobrzeg	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Pyrzyce	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Sławno	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Szczecinek	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Wałcz	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Nowogard	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Barlinek	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Dębno	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Połczyn-Zdrój	1	0	0	0	0	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Większość szpitali w województwie zachodniopomorskim w ramach sieci szpitali jest zlokalizowana w Szczecinie (7). W ośrodkach subregionalnych są po cztery szpitale w Koszalinie i po jednym w Stargardzie i Świnoujściu. W regionie w sieci szpitali są tylko dwa szpitale III stopnia, do których należą: Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Zespolony w Szczecinie oraz Szpital Wojewódzki im. Mikołaja Kopernika w Koszalinie.

Placówki szpitalne oferują specjalistyczną pomoc medyczną. W analizie dostępności do specjalistycznej opieki medycznej uwzględniono dwa rodzaje placówek: szpitale i szpitale kliniczne (tj. placówki świadczące usługi hospitalizacyjne). Rozmieszczenie placówek medycznych świadczących specjalistyczną pomoc lekarską jest nawiązuje do układu sieci osadniczej. Widoczna jest zdecydowana koncentracja tego typu placówek w największych miastach Polski i słabo rozbudowana sieć szpitali na obszarach peryferyjnych (w tym na peryferiach wewnętrznych). W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21 minut. Wskaźnik dostępności do szpitali wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki. Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wynikowej bazy danych Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

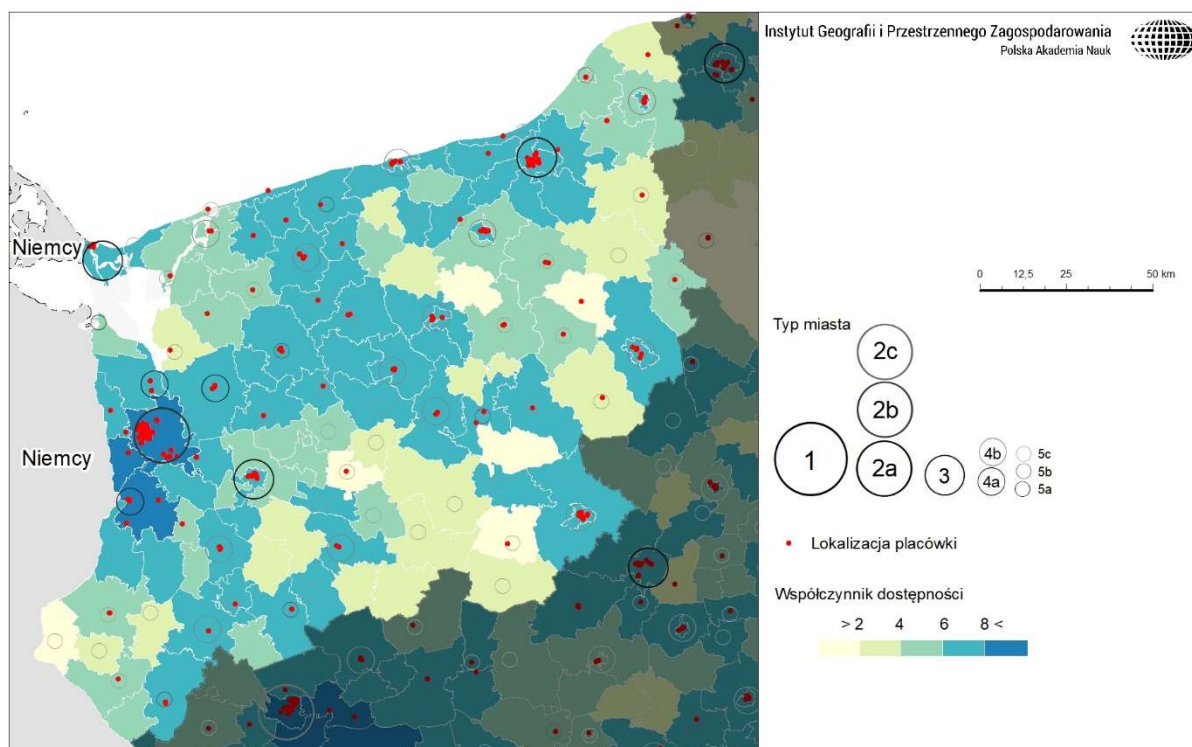
Ryc. 6.2 Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min), 2015.

Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ogólny obraz dostępności do szpitali ściśle nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego, chociaż widoczne są pewne różnice wynikające z braku lokalizacji szpitali w niektórych miastach powiatowych (np. Łobez, Świdwin). Z drugiej jednak strony szpitale zlokalizowano w innych miastach niż powiatowe (np. Nowogard), co oczywiście wpłynęło na poprawę dostępności tych obszarów do usług medycznych względem dostępności do starostw powiatowych. Widoczna jest również koncentracja tego typu placówek w Szczecinie i jego otoczeniu (największy zwarty obszar dobrej dostępności). Najniższy poziom dostępności dotyczy południowej części województwa (część powiatu wałeckiego i choszczeńskiego). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21,5 minuty (maksymalny 52 minuty).

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług

W analizach uwzględniono autorski wskaźnik dostępności do tzw. koszyka specjalistycznych usług medycznych. Zbiór usług specjalistycznych zawiera dziewięć następujących kategorii: kardiologia, onkologia, choroby płuc, ortopedia i traumatologia narządów ruchu, geriatria, neurologia, położnictwo i ginekologia, gastroenterologia, diabetologia. Koszyk usług w połączeniu ze zmodyfikowanym wskaźnikiem dostępności skumulowanej stanowił podstawę do obliczenia dostępności do specjalistycznych usług medycznych. Maksymalny dopuszczalny czas dojazdu ustalono na poziomie 30 minut i obliczono, do ilu spośród wymienionych typów usług specjalistycznych można dojechać z danego miejsca zamieszkania. Nie było istotne ile różnych placówek danego typu znajdowało się w izochronie 30 minut. Wartości wskaźnika zawierają się w przedziale 0-9, gdzie 9 oznacza pełną dostępność do wszystkich typów usług specjalistycznych. Średnio w Polsce w izochronie 30-minutowej dostępnych jest 6 typów specjalistycznych usług medycznych (statystycznie 6,3). Ogólny obraz dostępności do specjalistycznych usług medycznych jest odzwierciedleniem układu centrum-peryferie, gdzie obszary centralne charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności, a peryferyjne (w tym również peryferia wewnętrzne, głównie pogranicza województw) są obszarami najgorszej dostępności do tego typu usług medycznych.

Ryc. 6.3 Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług), 2015.

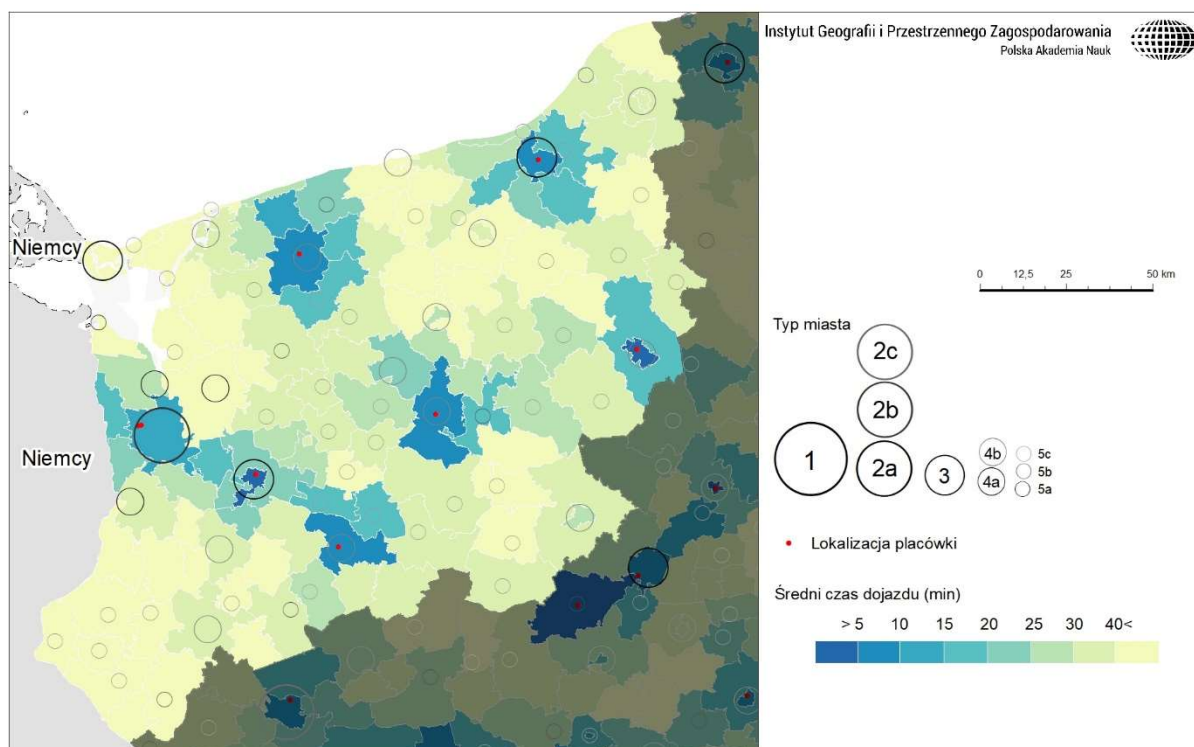
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w mieście wojewódzkim, następnie w Koszalinie. Jednak tylko Szczecin wraz z najbliższym otoczeniem oferuje pełen dostęp do analizowanych typów specjalistycznych usług medycznych. Niski poziom dostępności dotyczy wschodniej (np. Polanów) i południowej (np. Tuczno) części województwa. Spośród ośrodków miejskich najgorsza dostępność do tego typu usług dotyczy miast: Cedynia (statystycznie 0,8 usługi), Dobrzany (1,0) i Tuczno (1,7). W województwie zachodniopomorskim izochrona 30-minutowa obejmuje statycznie 5,8 typu specjalistycznych usług medycznych.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe

Rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych²⁴, jak usług o średnim poziomie centralizacji, nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Ich rozmieszczenie w skali kraju jest dość równomierne, chociaż widoczna jest ich koncentracja w największych miastach kraju. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u wynosi 29 minut (maksymalny 115 minut). Wskaźnik dostępności do SOR-ów wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki medycznej.

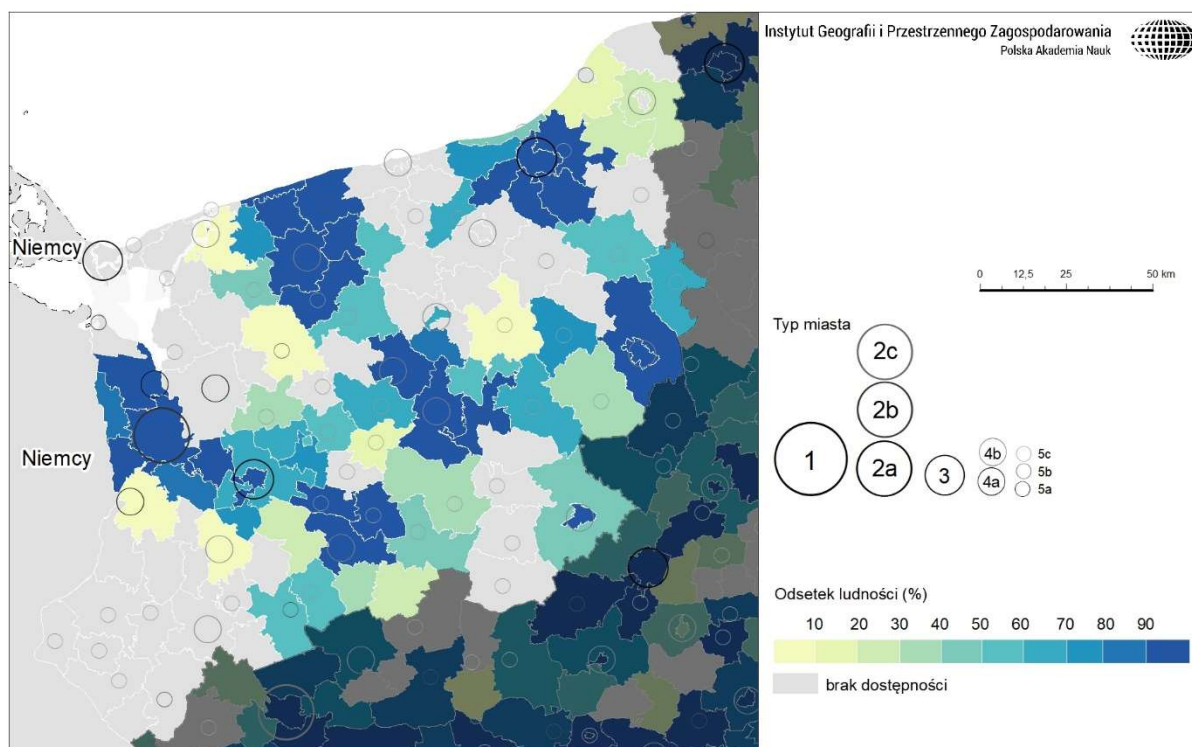
²⁴ Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) jest jednostką systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Podstawowym zadaniem SOR jest udzielanie pacjentowi pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowia. Według danych Narodowego Funduszu Zdrowia na terenie całej Polski funkcjonują 232 szpitalne oddziały ratunkowe, które nie podlegają rejonizacji, co oznacza, że świadczenia medyczne można uzyskać w dowolnej placówce w kraju.

Ryc. 6.4 Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min), 2015.

Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim rozmieszczenie obszarów o dobrej dostępności do SOR-ów ma charakter wyspowy ograniczony do kilku miast powiatowych (Szczecin, Koszalin, Stargard, Choszczno, Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Gryfice) i ich najbliższego otoczenia funkcjonalnego. Zaznaczają się trzy obszary o niskim poziomie dostępności. Pierwszy z nich obejmuje północno-zachodnią część województwa, gdzie niska dostępność jest wynikiem braku placówek przede wszystkim w Świnoujściu i Kamieniu Pomorskim. Drugi obszar obejmuje południowo-zachodnią część województwa, w której trzy miasta powiatowe nie mają bezpośredniego dostępu do SOR-u (Gryfino, Myślibórz i Pyrzyce). Trzeci obszar obejmuje głównie powiat białogardzki, łobeski i kołobrzeski, gdzie w ośrodkach administracyjnych tych powiatów nie ma tego typu placówki. W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do SOR-u wynosi aż 35 minut.

Ryc. 6.4.2 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u, 2015.

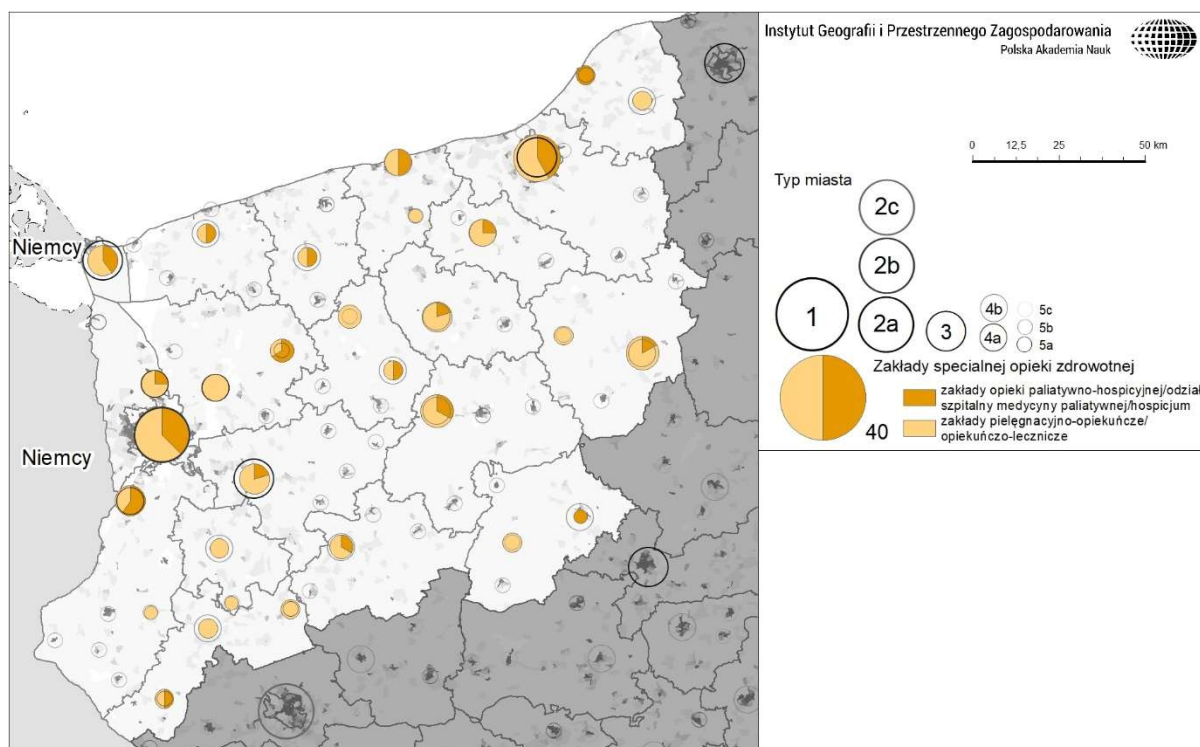
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku analizy dostępności skumulowanej (odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u) zwracają uwagę przede wszystkim obszary o całkowitym braku dostępności tego typu usługi (w tym miast powiatowych). Występują one w południowo-zachodniej (np. Cedynia, Moryń, Chojna, Trzcińsko-Zdrój, Myślibórz), północno-zachodniej (np. Świnoujście, Goleniów, Stepnica), środkowo-północnej (np. Białogard, Tychowo, Kołobrzeg) czy południowej (np. Człopa, Tuczo, Mirosławiec). Natomiast w przypadku Szczecina, Stargardu i Koszalina oraz niektórych miast powiatowych (np. Drawsko Pomorskie, Gryfice, Choszczno, Szczecinek) i lokalnych (np. Recz, Suchań) ponad 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 30 minut jazdy do najbliższego SOR-u.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze

Źródłem wykazu placówek realizujących świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej²⁵ oraz świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze również był Narodowy Fundusz Zdrowia. Dane są aktualne na 2017 r.

²⁵ Według definicji Narodowego Funduszu Zdrowia świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe świadczeniobiorców chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzanie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. W bazie NFZ istnieje podział na hospicjów na: hospicjum domowe dla dzieci/zespół domowej opieki paliatywnej dla dzieci (27 jednostek w kraju),

Ryc. 6.5 Hospicja oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Narodowego Funduszu Zdrowia

W województwie zachodniopomorskim jest 35 hospicjów i 76 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Głównym ośrodkiem, w których zlokalizowane są hospicja i zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne jest Szczecin, gdzie funkcjonuje 6 hospicjów. Na drugim miejscu jest Koszalin, gdzie zlokalizowano 5 hospicjów. W pozostałych miastach subregionalnych 2 hospicja są w Świnoujściu, a tylko jedno w Stargardzie. Istnieje dość duże zróżnicowanie miast mniejszych w wyposażenie w hospicja. Z miast powiatowych i innych w typie 4 brakuje hospicjum w Goleniowie, Myśliborzu, Pyrzycach i Sławnie. Z kolei w mniejszym od Goleniowa Gryfinie są aż 3 hospicja, a w takich miastach jak Drawsko Pomorskie lub Darłowo - 2.

6.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

6.1. Przychodnie (liczba mieszkańców przypadająca na jedną przychodnię). Wyższe wartości od średniej krajowej dla danego typu notowane są w przypadku miast subregionalnych (typ 3) oraz powiatowych (typ 4a). Szczególnie niekorzystna sytuacja i potrzeba interwencji występuje w Świnoujściu. W przypadku Szczecina (typ 2c) wartości są porównywalne. Niższe wartości od średniej dotyczą przede wszystkim małych miast (głównie typ 5c, w mniejszym stopniu pozostałe dwa podtypy). Małe miasta (typ 5) i niektóre miasta powiatowe (typ 4b) plasują się poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast. Najwyższy poziom dostępności dotyczy ośrodka wojewódzkiego i jego otoczenia funkcjonalnego, miast subregionalnych i wielu ośrodków powiatowych. Najniższy poziom dostępności charakteryzuje małe miasta. Wskaźnik 6.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto – Czaplinek.

hospicjum domowe/zespół domowej opieki paliatywnej (166), hospicjum stacjonarne (15), hospicjum stacjonarne/stacjonarny ośrodek opieki paliatywnej (17), oddział medycyny paliatywnej (21), oddział medycyny paliatywnej (6) oraz poradnię medycyny paliatywnej (66).

6.2. Szpitale (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego szpitala). W województwie funkcjonuje 29 szpitali w 20 miastach (dane Ministerstwa Zdrowia), z koncentracją tych placówek w Szczecinie – 7 i Koszalinie – 4. Ogólny obraz dostępności do szpitali ściśle nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego, chociaż widoczne są pewne różnice wynikające z braku lokalizacji szpitali w niektórych miastach powiatowych (np. Łobez, Świdwin). Z drugiej jednak strony szpitale zlokalizowano w innych miastach niż powiatowe (np. Nowogard), co oczywiście wpłynęło na poprawę dostępności tych obszarów do usług medycznych względem dostępności do starostw powiatowych. Uogólniając, najwyższy poziom dostępności dotyczy miasta wojewódzkiego, miast subregionalnych i większości miast powiatowych (typ 4), najniższy zaś małych miast (typ 5).

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (średni czas przejazdu do najbliższej placówki specjalistycznej opieki medycznej). W województwie widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w mieście wojewódzkim, następnie w Koszalinie. Jednak tylko Szczecin wraz z najbliższym otoczeniem oferuje pełen dostęp do analizowanych typów specjalistycznych usług medycznych. Niski poziom dostępności dotyczy wschodniej i południowej części województwa i leżących tam małych ośrodków miejskich. Im niższa ranga ośrodka tym niższy poziom dostępności usług specjalistycznych ujętych w koszyku usług.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe (średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u). Województwo charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem dostępności do SOR-ów. Rozmieszczenie obszarów o dobrej dostępności do SOR-ów ma charakter wyspowy ograniczony do kilku miast powiatowych (Szczecin, Koszalin, Stargard, Choszczno, Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Gryfice) i ich najbliższego otoczenia funkcjonalnego. Zdecydowanie w najgorszej sytuacji są mieszkańcy małych miast (typ 5). Jednak zła sytuacja nie dotyczy tylko małych miast, ale również niektórych miast typu 4, a nawet 3 (Świnoujście). Wydaje się, że ze względu na rangę ośrodka i specyficzne położenie należy dążyć do wypełnienia luki usługowej w Świnoujściu.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze (liczba placówek). W województwie funkcjonuje 35 hospicjów i 76 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Widoczna jest koncentracja tego typu placówek w Szczecinie i miastach subregionalnych (przede wszystkim w Koszalinie). Niski stopień wyposażenia w tego typu placówki widoczny jest w południowo-zachodniej i południowej części województwa.

W tabeli 6.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Brak jest dużych odchylen ujemnych i tylko jedno miasto w dziesiątym decylnu co oznacza bardzo dobrą sytuację w zakresie liczby mieszkańców przypadających na jedną przychodnię.

Tab. 6.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

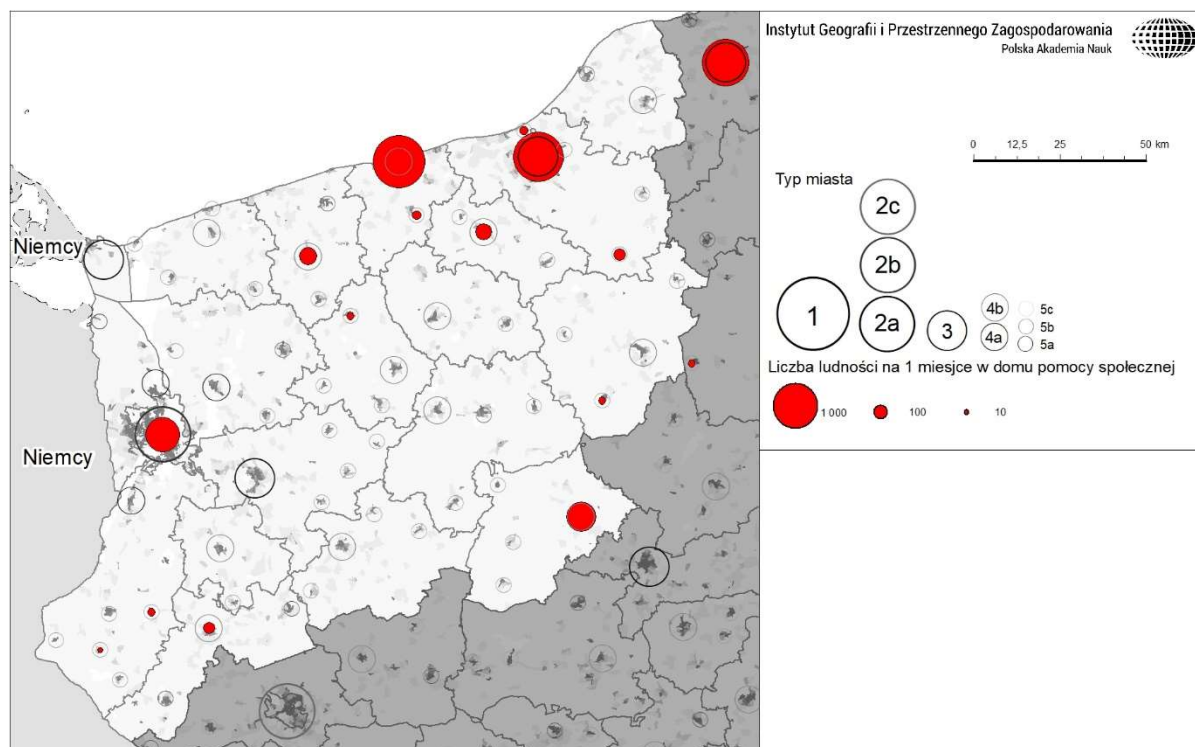
	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
6.1.	-2	-9	-10	5	31	11	10

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA

7.1. Domy pomocy społecznej

W analizie ujęto wszystkie domy pomocy społecznej²⁶ bez względu na grupę docelową, dla której są przeznaczone (np. dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych fizycznie itp.). Uzyskane dane pozwoliły na skonstruowanie wskaźnika uwzględniającego relację liczby osób (potencjalnego popytu) i miejsc w domach pomocy społecznej (podaży) tj. liczbę mieszkańców przypadającą na jedno miejsce w placówce tego typu.

Ryc. 7.1 Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej, 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

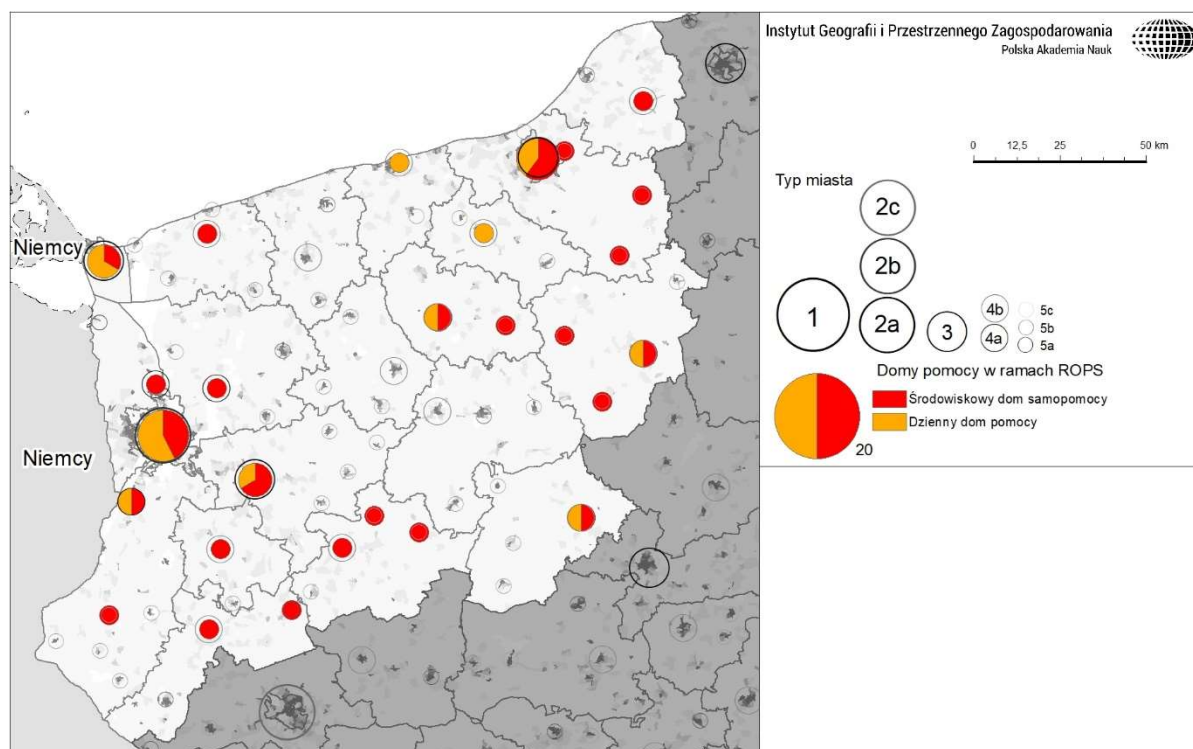
W miastach województwa zachodniopomorskiego funkcjonuje łącznie 18 domów pomocy społecznej o łącznej liczbie ponad 2 tys. miejsc. Najwięcej placówek znajduje się w Szczecinie (5 obiektów o łącznej liczbie 710 miejsc).

Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Kołobrzegu (1370 osób na jedno miejsce w placówce), Koszalina (1224) i Szczecina (569), najmniejsza zaś małych miast tj. Morynia (14), Trzcińska-Zdroju (28) i Reska (30). W województwie zachodniopomorskim średnia wartość wskaźnika wynosi 566 osób/1 miejsce w domu pomocy społecznej i jest dużo wyższa od średniej dla sześciu województw.

²⁶ Z miejsca w domu pomocy społecznej może skorzystać osoba, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie może samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie (nawet przy udzieleniu pomocy w formie usług opiekuńczych). Osoba taka kierowana jest do najbliższego względem miejsca zamieszkania domu pomocy społecznej.

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu

Na podstawie uzyskanych danych dotyczących środowiskowych domów samopomocy (ŚDS)²⁷ oraz domów dziennego pobytu (DDP)²⁸ przedstawiono stopień wyposażenia miast w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.

Ryc. 7.2 Rozmieszczenie ŚDS i DDP, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje 30 środowiskowych domów samopomocy i 15 dziennych domów pobytu. Pierwsza kategoria placówek charakteryzuje się bardziej równomiernym rozmieszczeniem niż druga kategoria. Widoczna jest koncentracja tego typu placówek w Szczecinie i miastach subregionalnych (szczególnie dotyczy do dziennych domów pobytu). Niski stopień wyposażenia widoczna jest w środkowej i północnej części województwa.

²⁷ Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Służą budowaniu sieci oparcia społecznego, przygotowują do funkcjonowania w społeczeństwie. Są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. To placówki okresowego dziennego lub całodobowego pobytu, w którym osoby z różnorodnymi problemami psychicznymi mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek. Na koniec 2015 r. w Polsce działało 760 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących 27 810 miejscami. Z ich usług korzystało 28 059 osób (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

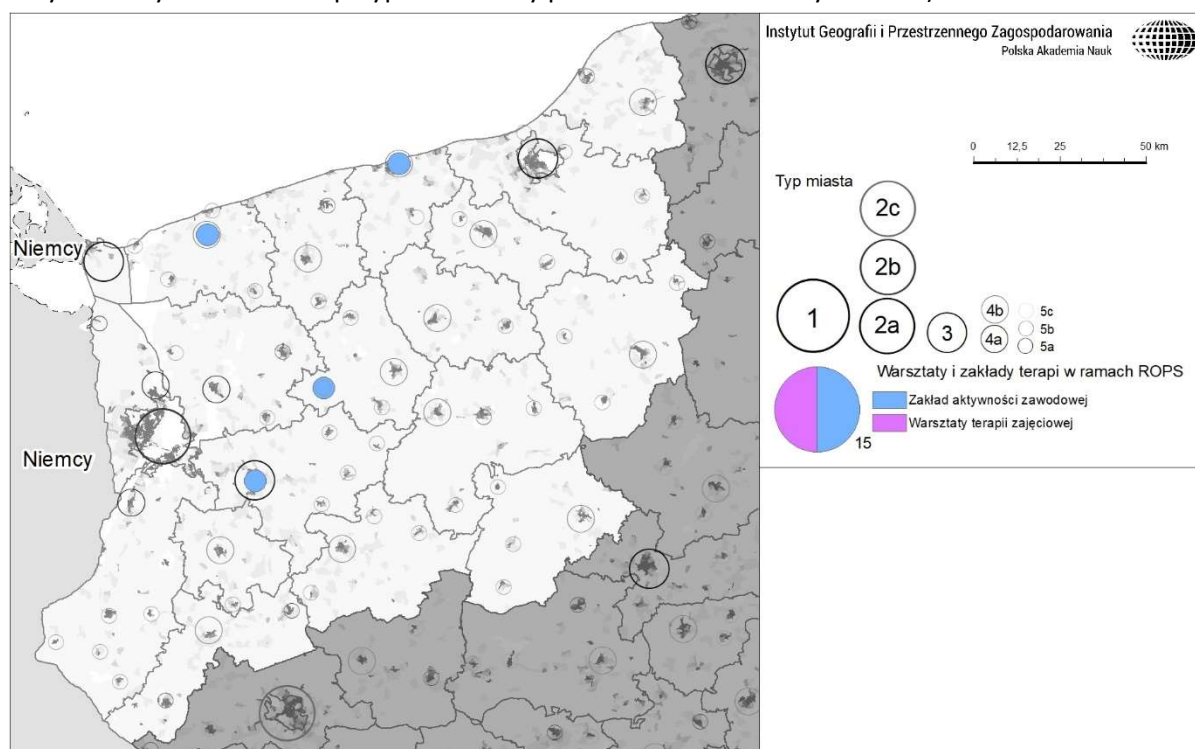
²⁸ Natomiast domy dziennego pobytu (DDP) są placówkami świadczącymi usługi okresowo tj. od poniedziałku do piątku w godzinach 8-16. W ramach swojej działalności placówka zapewnia opiekę i szereg zajęć mających na celu m.in. podtrzymywanie aktywności społecznej (np. w przypadku osób samotnych), sprawności ruchowej, utrzymywanie i rozwijanie sprawności intelektualnej, organizację czasu wolnego itp. Z miejsca w DDP mogą korzystać emeryci i renciści w wieku emerytalnym, osoby samotne, osoby z niepełnosprawnością, osoby o niskich dochodach, osoby żyjące w trudnych warunkach bytowych itp. (Urząd m.st. Warszawy).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej

Zakład aktywności zawodowej może być utworzony zarówno przez jednostkę samorządu terytorialnego jak i fundację, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne. Jego celem statutowym jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych (znacznego i umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną).

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to usługa rehabilitacyjna świadczona przez placówki dziennego pobytu. Uczestnikami tych warsztatów są osoby niepełnosprawne o potwierdzonym statusie. W ramach działalności WTZ prowadzi się rehabilitację społeczną i aktywizację zawodową zmierzającą do rozwoju uczestnika WTZ, zwiększenia jego samodzielności i zwiększenia szans do podjęcia pracy zawodowej.

Na podstawie uzyskanych danych z ROPS-ów możliwe było przedstawienie przestrzennego rozmieszczenia placówek prowadzących tego rodzaju działalność. W sześciu analizowanych województwach funkcjonowało 27 zakładów aktywności zawodowej i 132 placówek prowadzących warsztaty terapii zajęciowej (bez województwa zachodniopomorskiego, na podstawie przesłanych danych nie było możliwości przypisania liczby placówek do konkretnych miast).

Ryc. 7.3 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej i placówek organizujących warsztaty terapii zajęciowej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

Z pozyskanych danych (ROPS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego) wynika, że w województwie zachodniopomorskim funkcjonują tylko cztery zakłady aktywności zawodowej w czterech lokalizacjach (Stargard, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Dobra). Nie funkcjonują warsztaty terapii zajęciowej (z wyjątkiem jednego w powiecie goleniowskim). Wydaje się jednak, że szczególnie w tym drugim przypadku, jest to raczej błąd w bazie danych. Z danych Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych (dane z lutego 2017 r.) wynika, że tego typu działalność prowadzona jest w 28 lokalizacjach, przeważnie w Szczecinie, miastach subregionalnych i niektórych miastach powiatowych (typ 4, np. Szczecinek, Wałcz, Police, Kamień Pomorski, Gryfino, Gryfice, Białogard).

7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS

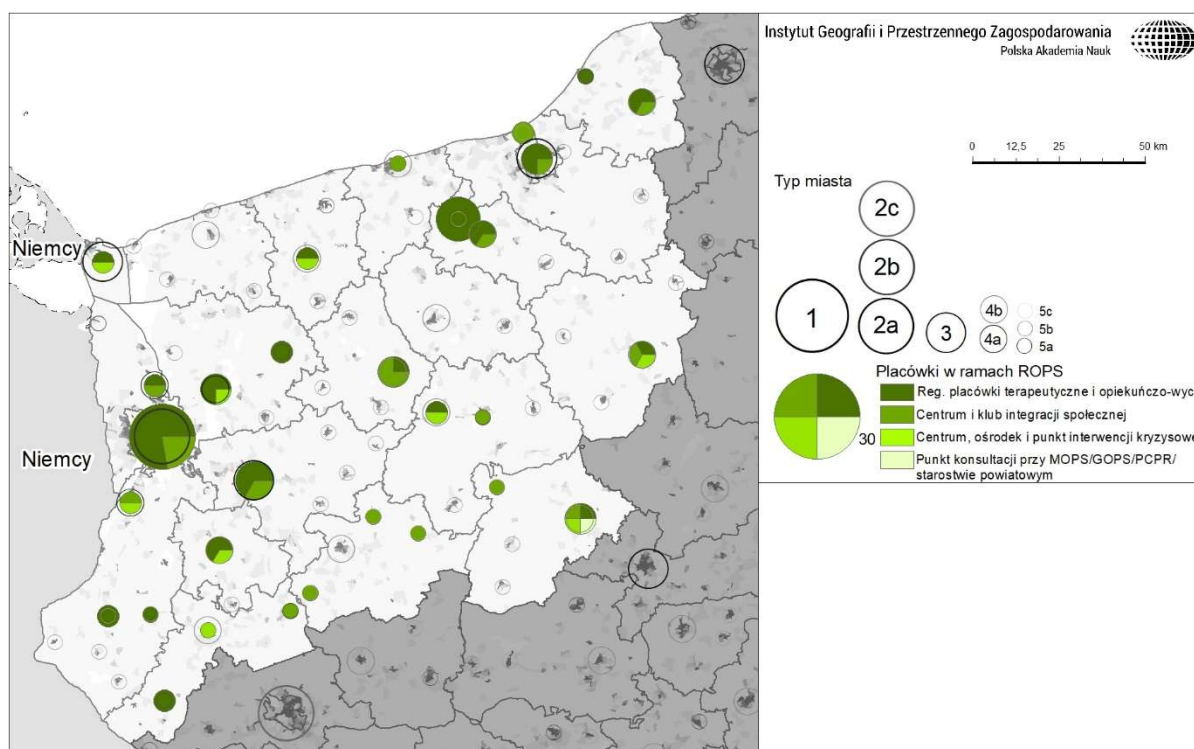
Placówki opiekuńczo-wychowawcze wszystkich typów (socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego, rodzinnego) sprawują instytucjonalną pieczę zastępczą dla dzieci. Regionalne placówki prowadzone są przez samorząd województwa. Natomiast placówki terapeutyczne/opiekuńczo-terapeutyczne przeznaczone są dla dzieci wymagających szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji.

Centrum/klub integracji społecznej to forma reintegracji społecznej i zawodowej, której celem jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.

Centrum/ośrodek/punkt interwencji kryzysowej to placówki świadczące pomoc psychologiczną, prawną, psychiatryczną i socjalną dla osób i rodzin znajdujących się potrzebach związanych z wystąpieniem problemów różnorodnej natury np. gwałtów, napadów, trudności w relacjach społecznych, przemocy w rodzinie, trudności małżeńskie itp.

W punktach konsultacyjnych mieszkańcy otrzymują wstępną informację nt. metod, form pomocy oraz możliwości podjęcia leczenia uzależnień, przeciwdziałania przemocy domowej, konsultacje specjalistów np. poradnictwo i konsultacje psychologów, porady prawne itp.

Na podstawie uzyskanych danych przedstawiono stopień wyposażenia regionów w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.

Ryc. 7.4 Rozmieszczenie placówek, 2018, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje łącznie 88 placówek, z czego najwięcej regionalnych placówek terapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych (53), a najmniej placówek interwencji kryzysowej (9, wszystkie to miasta powiatowe). Najwięcej analizowanych placówek funkcjonuje w Szczecinie (ponad 20%), a w miastach subregionalnych kolejne 14%. Widoczne jest nierównomierne przestrzenne rozmieszczenie tych placówek, gdzie niskim stopniem wyposażenia charakteryzuje się wschodnia i północno-zachodnia część województwa.

7.5. Ośrodki adopcyjne

Ośrodek adopcyjny jest placówką pośredniczącą w adopcji dzieci. Celem statutowym takiej placówki jest zapobieganie sieroctwu społecznemu poprzez stworzenie dziecku odpowiednich warunków do rozwoju i wychowania w warunkach rodzinnych (rodziny zastępczej). Ośrodek adopcyjny przeprowadza całą procedurę związaną z przysposobieniem dziecka tj. od momentu zgłoszenia się do danego ośrodka poprzez proces diagnozy, przygotowania do adopcji, kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny adopcyjnej aż po procedurę sądową.

Z dniem 1 stycznia 2012 r. ośrodki adopcyjne znalazły się pod zarządem urzędów marszałkowskich. Ośrodek adopcyjny prowadzi więc samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd zlecił realizację tego zadania. Według portalu *childadoption.eu* w 2018 r. w Polsce funkcjonowały 42 ośrodki adopcyjne (bez filii i oddziałów).

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują 4 ośrodki adopcyjne, łącznie z oddziałami, w dwóch miastach tj. w Szczecinie (3) i Koszalinie (1). Dwa z nich to publiczne ośrodki adopcyjne prowadzone przez Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego (Szczecin, Koszalin), kolejne dwa prowadzone są przez Fundację „Mam dom: (Szczecin) i Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej (Szczecin).

7.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

7.1. Domy pomocy społecznej. Tylko w przypadku Szczecina (typ 2, miasto regionalne) obserwuje się adekwatny stopień wyposażenia w DPS wynikający z rangi miasta. W przypadku miast subregionalnych Koszalin charakteryzuje się stosunkowo wysoką wartością, natomiast w Stargardzie i Świnoujściu nie ma tego typu infrastruktury społecznej. Podobna sytuacja występuje w przypadku miast powiatowych, spośród których pozytywnie wyróżnia się jedynie Myślibórz, Gryfice, Białogard.

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu. W przypadku analizowanych placówek poziom wyposażenia odpowiada układowi hierarchicznemu, szczególnie w przypadku miasta regionalnego (Szczecin) i miast subregionalnych (Koszalin, Stargard, Świnoujście). W przypadku miast powiatowych sytuacja jest zróżnicowana (brak tego typu placówek m.in. w Gryficach, Łobzie, Drawsku Pomorskim).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. Z otrzymanych danych (ROPS w Szczecinie) wynika, że w zasadzie we wszystkich miastach (poza nielicznymi wyjątkami) brak jest tego typu usług społecznych.

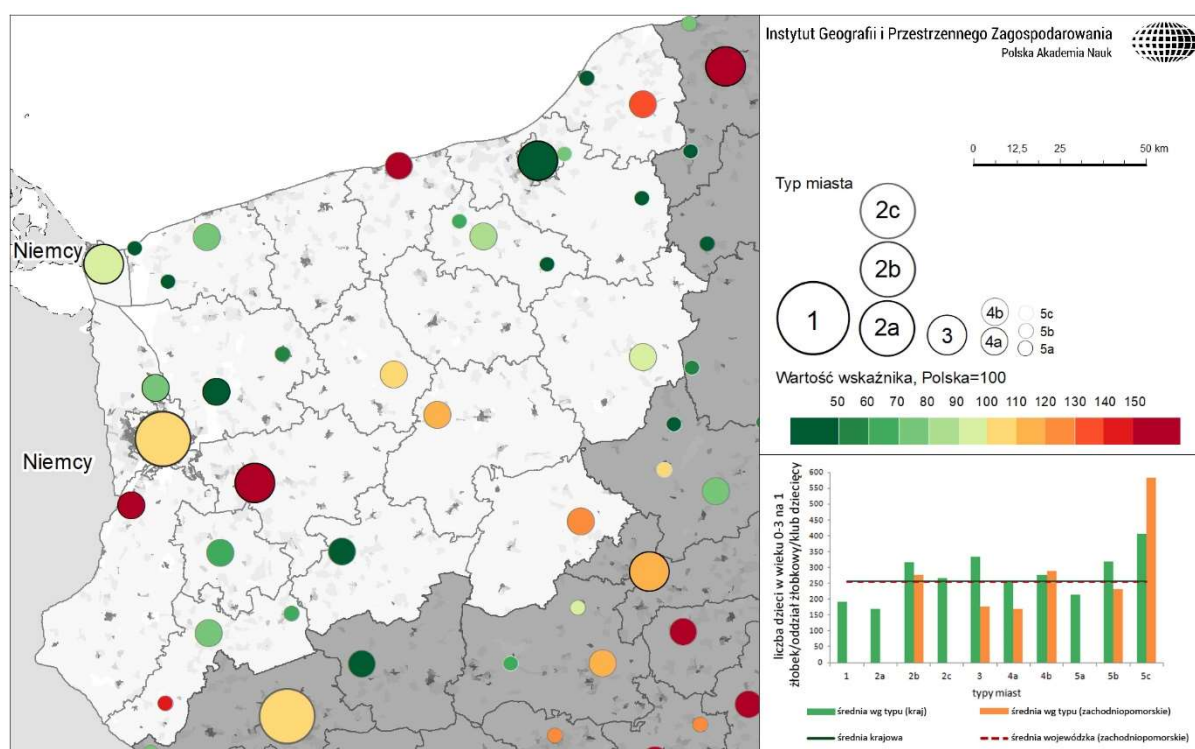
7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS. Dużą liczbą placówek wyróżnia się Szczecin i miasta subregionalne (oprócz Świnoujścia), natomiast zróżnicowaniem oferty zdecydowanie bardziej wyróżniają się dwa miasta powiatowe: Wałcz i Szczecinek.

7.5. Ośrodki adopcyjne. Rozmieszczenie ośrodków adopcyjnych odpowiada randze miast. Występują one w Szczecinie i Koszalinie.

EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce

Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku do trzech lat przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)²⁹, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki. W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w jednostki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3 jest w dużych miastach i aglomeracjach, najstąbiej wyglądają miasta najmniejsze położone z dala od aglomeracji. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Ryc. 8.1.1 Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

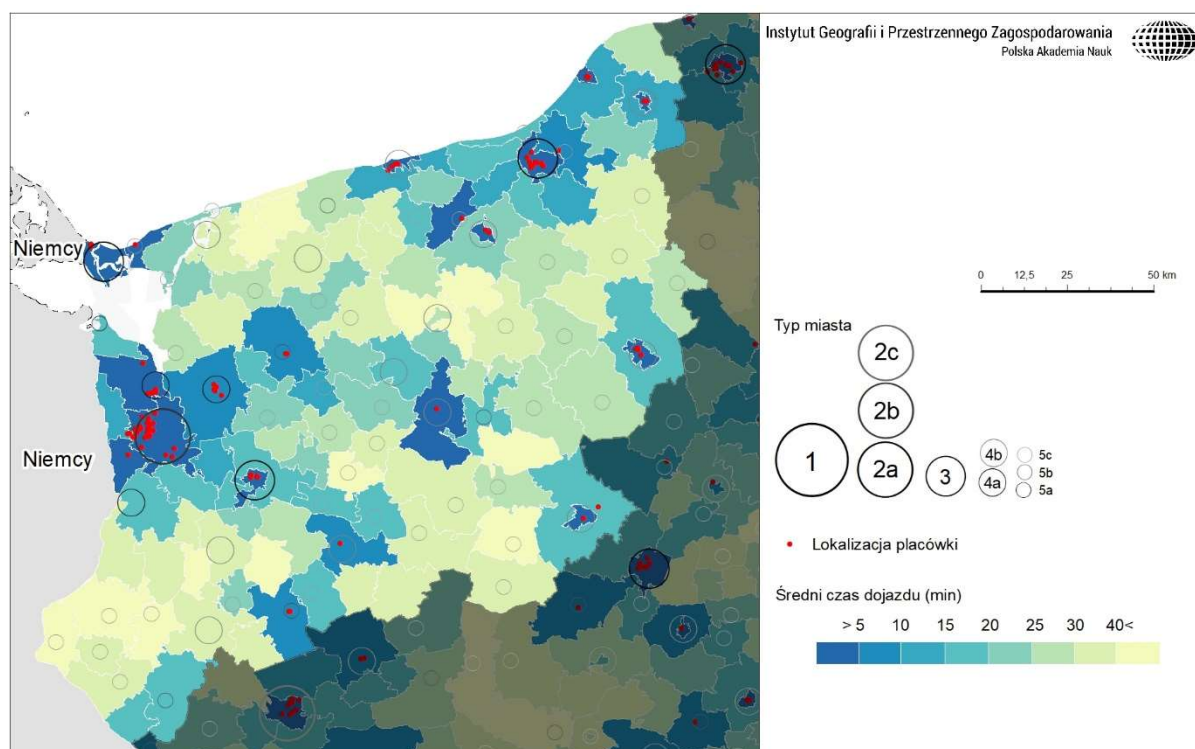
Średnia liczba dzieci w wieku 0-3 przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy) w miastach województwa zachodniopomorskiego (253) jest niemalże identyczna jak średnia krajowa dla miast, która wynosi 258. Jednak układ w regionie jest mocno spolaryzowany. Aż w 38 miastach regionu nie ma ani jednej placówki sprawującej opiekę nad dziećmi do lat 3. W Szczecinie wskaźnik wynosi 276, z miast subregionalnych zdecydowanie lepiej jest w Koszalinie (124), niż w

²⁹ Według ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.) żłobki i kluby dziecięce są jednostkami organizacyjnymi sprawującymi opiekę nad dziećmi do lat 3, realizującymi funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisanymi do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Zadania obu tych form opieki nad dziećmi są w zasadzie identyczne, choć różnią się pod kątem zakresu tej opieki. Obejmują one zapewnienie dziecku opieki w warunkach zbliżonych do domowych, zagwarantowanie właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast różnice odnoszą się do wieku dziecka. W żłobku dziecko może przebywać od ukończenia 20 tygodnia życia, zaś w klubie dziecięcym opieka dotyczy dzieci od ukończenia 1 roku życia, a liczba miejsc nie może być większa niż 30. Z kolei oddział żłobkowy to jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisaną do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

Świnoujściu (235) i Stargardzie (393). Układ przestrzenny przyjmuje wygląd mozaikowy. Miasta lepiej i gorzej wyposażone w żłobki sąsiadują często ze sobą.

Wskaźnik wyposażenia w żłobki został uzupełniony informacjami o dostępności do żłobków w postaci średniego czasu przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2014/2015 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Rejestru żłobków i klubów dziecięcych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20.02.2015 r.

W Polsce przeciętny czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wyniósł 21 minut. Występuje dość silne zróżnicowanie w wysokości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a miastami mniejszymi. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji żłobków i klubów dziecięcych co pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.

Ryc. 8.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego (w min), 2015

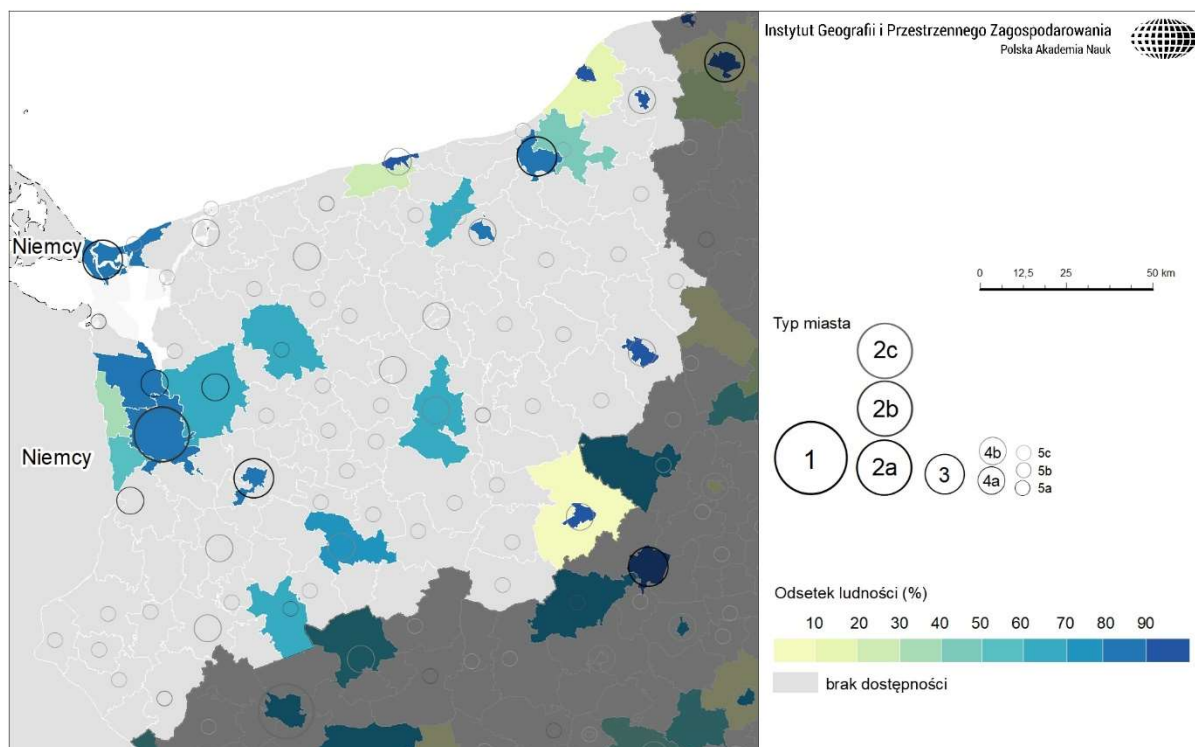
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Najwyższy poziom dostępności do żłobków i klubów dziecięcych charakterystyczny jest dla miasta wojewódzkiego, gdzie występuje ich znaczna koncentracja (czas dojazdu poniżej 5 minut), ponadto dla miast subregionalnych (Stargard, Koszalin, Świnoujście) oraz niektórych miast powiatowych (typ 4, np. Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Wałcz, Białogard). Najniższy poziom dostępności dotyczy miast zaklasyfikowanych do typu 5 (np. Cedynia – czas dojazdu do najbliższej placówki 59 minut, Trzcińsko-Zdrój – 52 minuty, Chojna – 47 minut). Również niektóre miasta powiatowe (typ 4) charakteryzują się słabą dostępnością do tego typu usług (np. Świdwin, Gryfice). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wynosi ponad 23 minut (maksymalny czas dojazdu 59 minut).

W województwie zachodniopomorskim najwyższym poziomem dostępności rozumianym jako odsetek osób mieszkających w odległości do 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, charakteryzuje się Szczecin, niektóre miasta powiatowe (np. Szczecinek, Wałcz), następnie

miasta subregionalne i niektóre lokalne (Darłowo). Populacja wielu miast województwa, w tym miast powiatowych (np. Gryfice, Łobez, Gryfino, Myślibórz), znajduje się poza analizowaną izochroną.

Sytuacja się poprawia, jeśli weźmiemy pod uwagę izochronę 20-minutową. Jednak i w tym przypadku całkowity brak dostępności dotyczy znacznej części województwa, w tym wielu miast powiatowych (np. Kamień Pomorski, Gryfice, Świdwin, Pyrzyce, Myślibórz). Najlepsza sytuacja dotyczy mieszkańców Szczecina, miast subregionalnych i niektórych powiatowych.

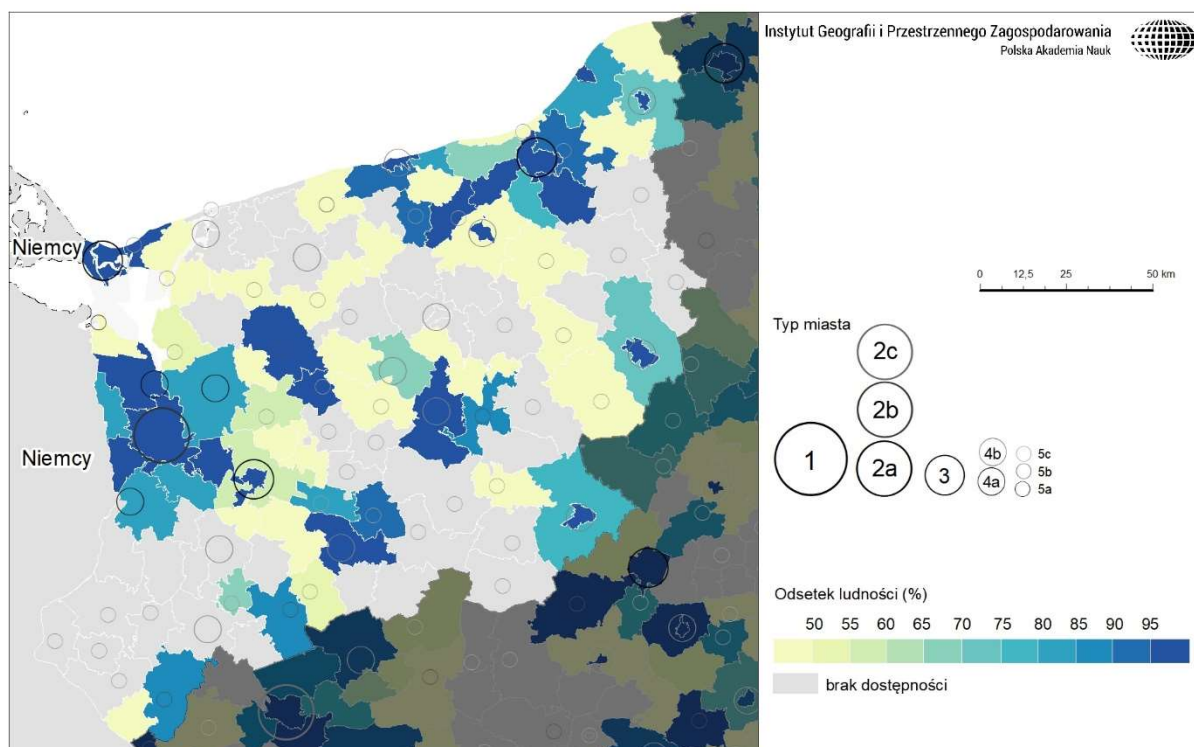
Ryc. 8.1.3 Odsetek ludności w zasięgu 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2012-2018 w całej Polsce zachodziły dynamiczne zmiany w liczbie zarówno klubów dziecięcych jak i żłobków. W przypadku miast województwa zachodniopomorskiego zaobserwowano 3-krotny wzrost liczby klubów dziecięcych (do poziomu 21 placówek w 2018 r.), podczas gdy w miastach Polski odnotowano ponad 3,5-krotny wzrost. Natomiast w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła tylko o 5%.

Miasta województwa zachodniopomorskiego wyróżniają się bardzo niskim stopniem wyposażenia w tego typu usługi. W 2018 r. kluby dziecięce funkcjonowały tylko w 3 miastach: w Szczecinie (13 placówek, 13-krotny wzrost liczby placówek w latach 2012-2018), Goleniowie (1 placówka) i Koszalinie (1 placówka). W przypadku trzech miast odnotowano spadek liczby placówek (Nowogard, Police, Szczecinek – obecnie w tych miastach nie funkcjonuje ani jeden klub dziecięcy).

Również w przypadku żłobków odnotowano prawie 5-krotny wzrost liczby placówek w miastach województwa (z 24 w 2012 r. do 117 w 2018 r., z czego w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła o 17%), podobnie jak w miastach Polski (4-krotny wzrost; w latach 2017-2018 – 23%). Największe zmiany dotyczyły Koszalina (12-krotny wzrost liczby placówek, do 24 w 2018 r.), następnie Szczecina (486%), Goleniowa (350%), Stargardu (350%), Białogardu (300%), Polic (200%), Świnoujścia (200%) i Kołobrzegu (200%). Pozytywnym zjawiskiem jest powstanie tego typu placówek w 19 miastach regionu, w których w 2012 r. nie było tego typu usług. Są to zarówno małe miasta (np. Nowogard – 2 placówki, Karlino, Tychowo, Czaplinek, Złocieniec, Polanów, Sianów) jak i powiatowe (Szczecinek – 4 placówki, Wałcz – 2, Gryfino, Myślibórz, Sławno, Świdwin, Łobez).

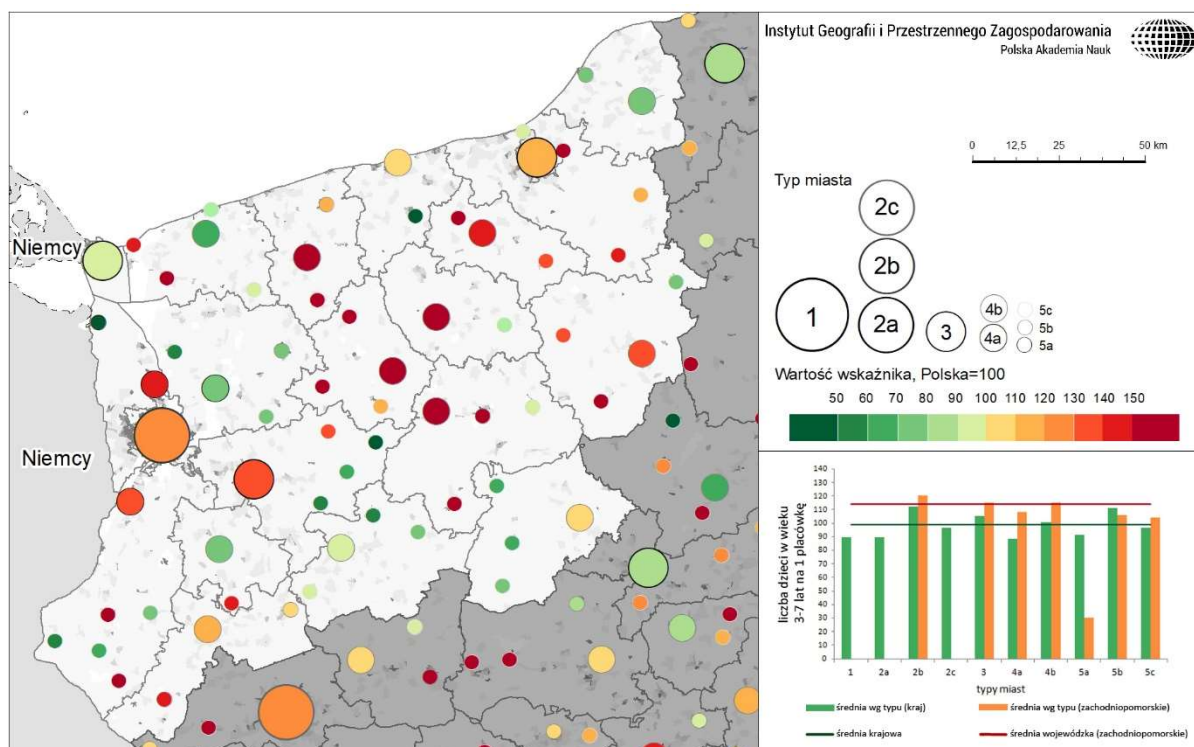
Ryc. 8.1.4 Odsetek ludności w zasięgu 20 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

8.2. Przedszkola

W skali kraju rozkład przedszkoli³⁰ według typów miast jest wyjątkowo podobny, nieznacznie lepiej wyglądają miasta zlokalizowane w dużych aglomeracjach (z wyjątkiem tych wymagających restrukturyzacji). Należy mieć jednak na względzie, że wskaźnik nie uwzględnia różnic w liczbie miejsc w poszczególnych placówkach, a ta może być odpowiednio wyższa w dużych miastach. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

³⁰ Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół przedszkole jest placówką przeznaczoną dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagającą indywidualny rozwój, zapewniającą opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowującą do nauki w szkole. Do analizy oprócz przedszkoli wzięto pod uwagę również przedszkola specjalne, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku od trzech do siedmiu lat (od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku 3-7 lat muszą mieć zapewnione miejsca w przedszkolu) przypadających na jedną placówkę, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji.

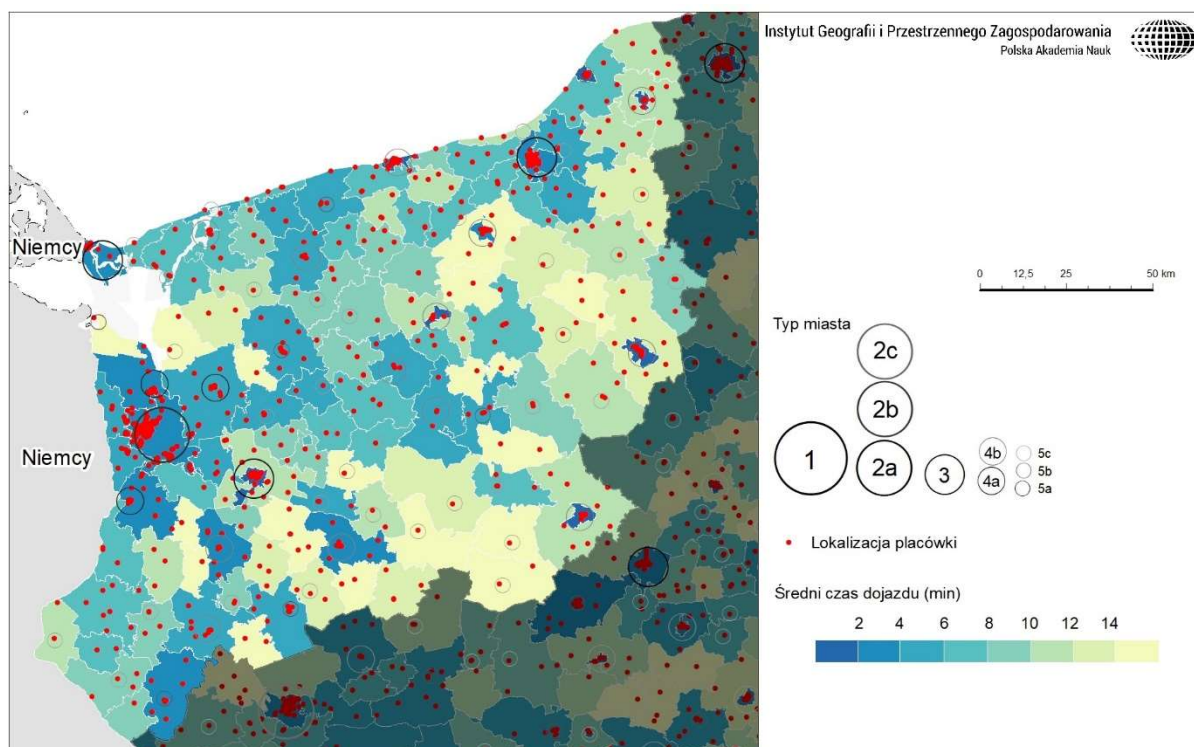
Ryc. 8.2.1 Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba dzieci w wieku 3-7 przypadających na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego) w miastach województwa zachodniopomorskiego (114) jest wyższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 99. W Szczecinie wskaźnik wynosi 122. W miastach subregionalnych istnieje zróżnicowanie w tym względzie od 94 w Świnoujściu do 133 w Stargardzie. W pozostałych miastach powiatowych (typ 4) bardzo dobrze jest w Kamieniu Pomorskim (59), a znacznie gorzej w Drawsku Pomorskim (244). Największe zróżnicowanie wysokości wskaźnika obserwuje się w mniejszych miastach (typ 5), od ekstremalnie pozytywnej sytuacji 30 dzieci na jedno przedszkole w Nowym Warpnie do braku przedszkola w Dobrej. Rozkład przestrzenny ma mozaikowy charakter, aczkolwiek relatywnie gorzej prezentuje się centralna i północna część województwa.

Wskaźnik wyposażenia w przedszkola został uzupełniony informacjami o dostępności do przedszkoli w postaci średniego czasu dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2013/2014 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

W Polsce zróżnicowanie dostępności do przedszkoli ma charakter wyspowy i nawiązuje do układu sieci aglomeracji i miast. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji przedszkoli, co podobnie jak w przypadku innych usług edukacyjnych, pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.

Ryc. 8.2.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych przedszkoli (w min), 2014.

Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

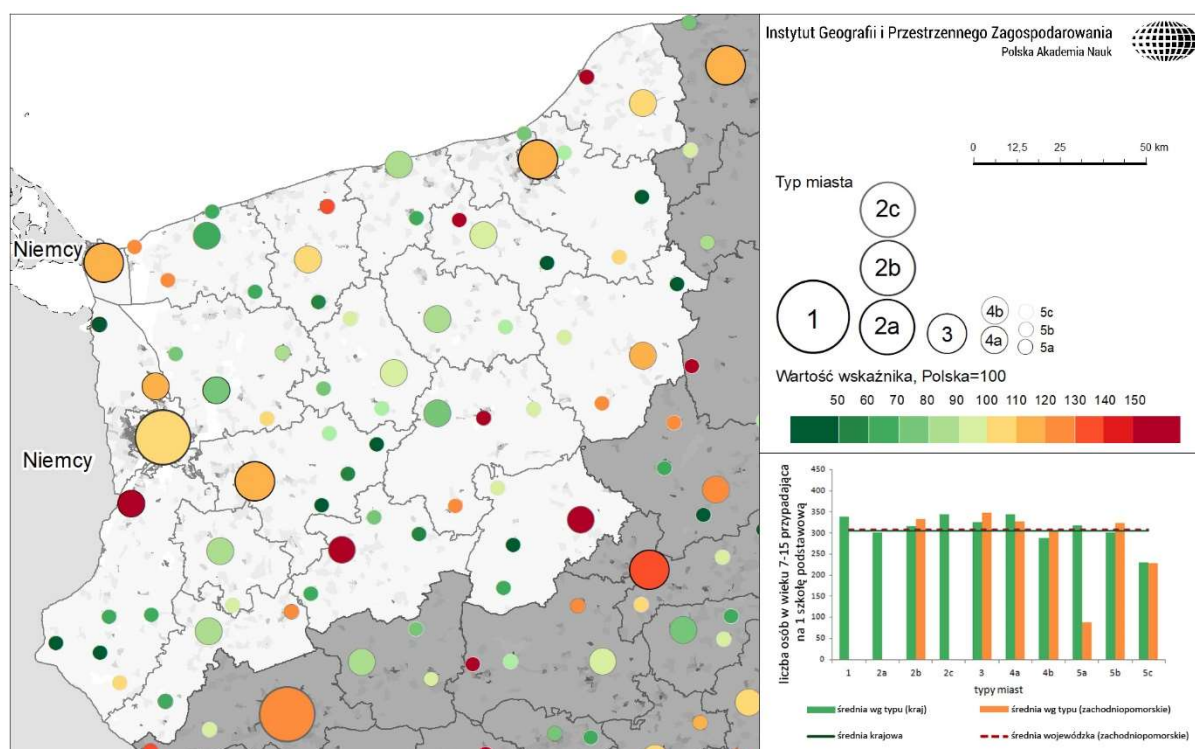
W województwie zachodniopomorskim obserwuje się wyraźną koncentrację placówek przedszkolnych w Szczecinie i miastach subregionalnych (typ 3, głównie Stargard i Koszalin), co skutkuje wysokim poziomem dostępności do tego typu usług. Największy zwarty obszar wysokiej dostępności obejmuje Szczecin i jego obszar funkcjonalny (m.in. Goleniów, Gryfino, Police). Ponadto bardzo dobra dostępność dotyczy niektórych miast powiatowych (typ 4) np. Gryfic, Kołobrzegu, Wałcza, Szczecinka, Drawska Pomorskiego, Choszczna, a także mniejszych ośrodków miejskich (typ 5), np. Nowogardu, Darłowa, Dębna. Obszary o stosunkowo niskim poziomie dostępności leżą w południowo-wschodniej części województwa (np. Drawno – czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli wynosi 21 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli wynosi prawie 9 minut (maksymalny czas dojazdu 21 minuty).

8.3. Szkoły podstawowe

W analizie wyposażenia w szkoły podstawowe³¹ (w tym specjalne) przyjęto wskaźnik obrazujący liczbę dzieci w wieku szkolnym (7-15 lat) przypadającą na jedną szkołę podstawową. Wskaźnik ten jest destymulantą. Analizę wyposażenia w szkoły podstawowe można było przeprowadzić dwojako tj. z punktu widzenia finansów gminy (im mniejsza szkoła tym większe jednostkowe koszty utrzymania) lub z punktu widzenia uczniów i warunków edukacji (im mniejsza

³¹ Szkoła podstawowa jest pierwszym etapem zorganizowanej i obowiązkowej formy edukacji dzieci (nie licząc obowiązku przygotowania przedszkolnego dla dzieci 5- i 6-letnich). Po ponownych zmianach systemu oświaty, która jest realizowana od 1 września 2017 r., została przywrócona 8-letnia szkoła podstawowa. Najgęstsza sieć placówek występuje w południowej Polsce (śląskie, małopolskie, podkarpackie), najrzadsza zaś w województwie podlaskim, zachodniopomorskim i lubuskim. W układzie typów funkcjonalnych miast widoczna jest duża koncentracja tego typu placówek w ośrodkach regionalnych, następnie subregionalnych, co jest pochodną wielkości tych ośrodków mierzoną liczbą mieszkańców.

liczba uczniów tym lepiej lepsze warunki dla jakości kształcenia). Przyjęto to drugie podejście. Najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast zaklasyfikowanych do typu 4 i 5, najgorsza zaś miast leżących w obszarach funkcjonalnych miast regionalnych i samych miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 305 uczniów/1 szkołę podstawową.

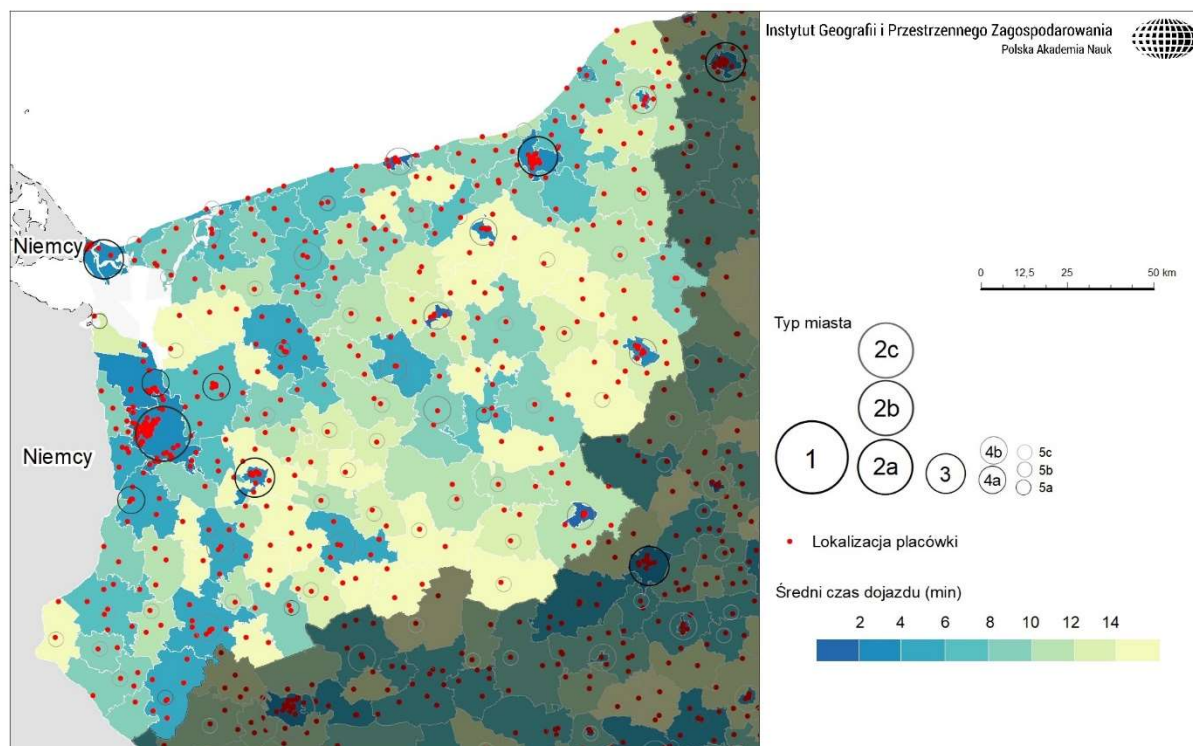
Ryc. 8.3.1 Liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim najkorzystniejsza sytuacja dotyczy przede wszystkim miast typu 5 (np. Biały Bór – 77 dzieci na 1 placówkę, Nowe Warpno – 87, Suchań – 115), następnie miast powiatowych (typ 4, np. Kamień Pomorski – 199, Goleniów – 224, Drawsko Pomorskie – 242). Wysoka wartość wskaźnika charakterystyczna jest dla miast subregionalnych (Świnoujście – 351, Koszalin – 349, Stargard – 343) i Szczecina (332). Najniższa wartość dotyczy Choszczyna (627) i Gryfina (580). Na jedną placówkę przypada średnio 309 dzieci w wieku 7-15 lat.

Wskaźnik wyposażenia w szkoły podstawowe został uzupełniony wskaźnikiem dostępności do trzech najbliższych szkół podstawowych (czas dojazdu transportem indywidualnym, w minutach). Obok odległości wskaźnik ten uwzględnia również możliwość wyboru różnych placówek. Od nowelizacji ustawy z 2013 r. (Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014, poz. 7, art. 8 ust. 1) nie ma ograniczeń rejonizacyjnych, jednak w dalszym ciągu pierwszeństwo przyjęcia do szkoły podstawowej mają kandydaci zameldowani w obrębie obwodu szkoły publicznej. Natomiast kandydaci spoza rejonu mogą zostać przyjęci do szkoły podstawowej w przypadku wolnych miejsc. Trzeba też zaznaczyć, że analiza dostępności do szkół podstawowych został przeprowadzony według zasad sprzed reformy systemu oświaty (tj. uwzględniono 6-letnią szkołę podstawową). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2013/2014 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępnik i in. (2017) *Dostępność do usług publicznych* RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

Najwyższym poziomem dostępności do szkół podstawowych charakteryzują się aglomeracje miejskie i inne miasta, najmniejszą zaś obszary peryferyjne. W Polsce średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych wynosi niespełna 9 minut i jest mało zróżnicowany regionalnie.

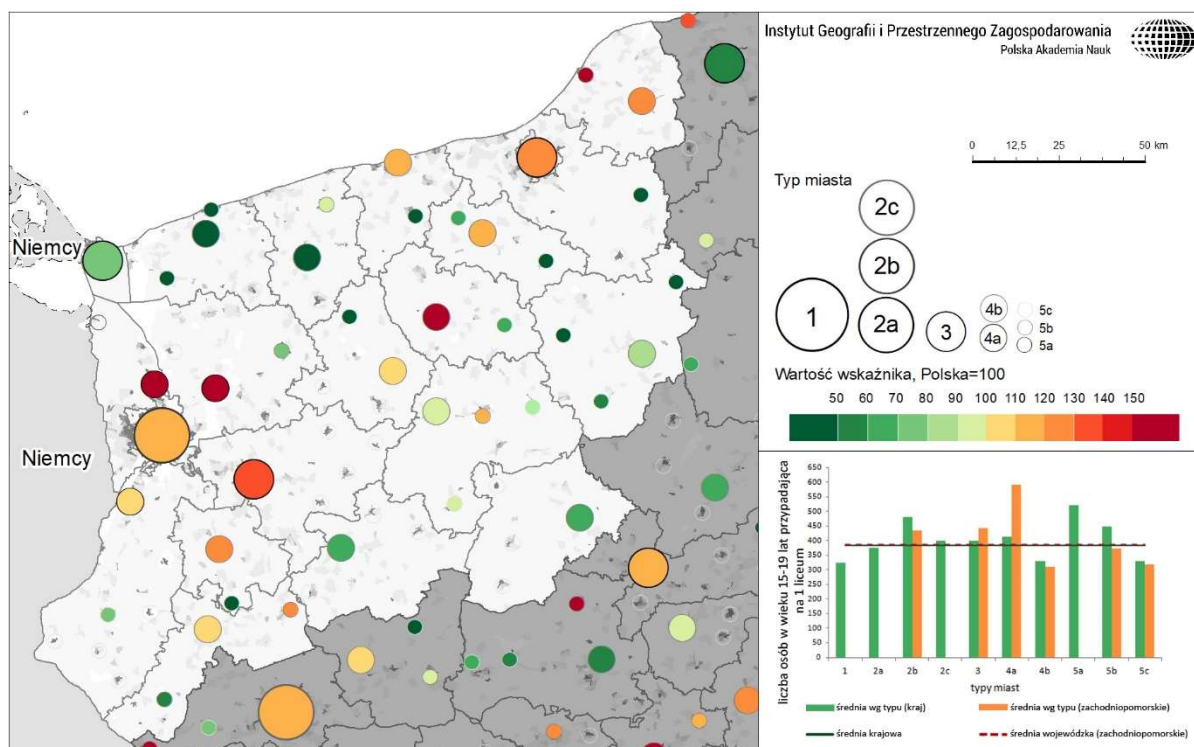
Ryc. 8.3.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim widoczna jest wyraźna koncentracja szkół podstawowych w Szczecinie, następnie w ośrodkach subregionalnych (Koszalin, Stargard) i niektórych ośrodkach powiatowych (typ 4, np. Szczecinek, Białogard). Zauważalny jest stosunkowo niski poziom dostępności na obszarach funkcjonalnych niektórych miast typu 4 (np. Białogard, Drawsko Pomorskie). Niski poziom dostępności dotyczy południowej i środkowo-wschodniej części województwa (np. Drawno, czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych – 21 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych przekracza 10 minut (maksymalny wynosi ponad 25 minut).

8.4. Licea

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono licea ogólnokształcące oraz licea specjalne (bez liceów dla dorosłych). Przyjęty wskaźnik obrazuje liczbę osób w wieku 15-19 lat przypadającą na 1 liceum. Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), chociaż widoczne jest duże zróżnicowanie regionalne wartości analizowanego wskaźnika. Średnia krajowa dla miast wynosi 383 osoby w wieku 15-19 lat/1 placówkę szkolną.

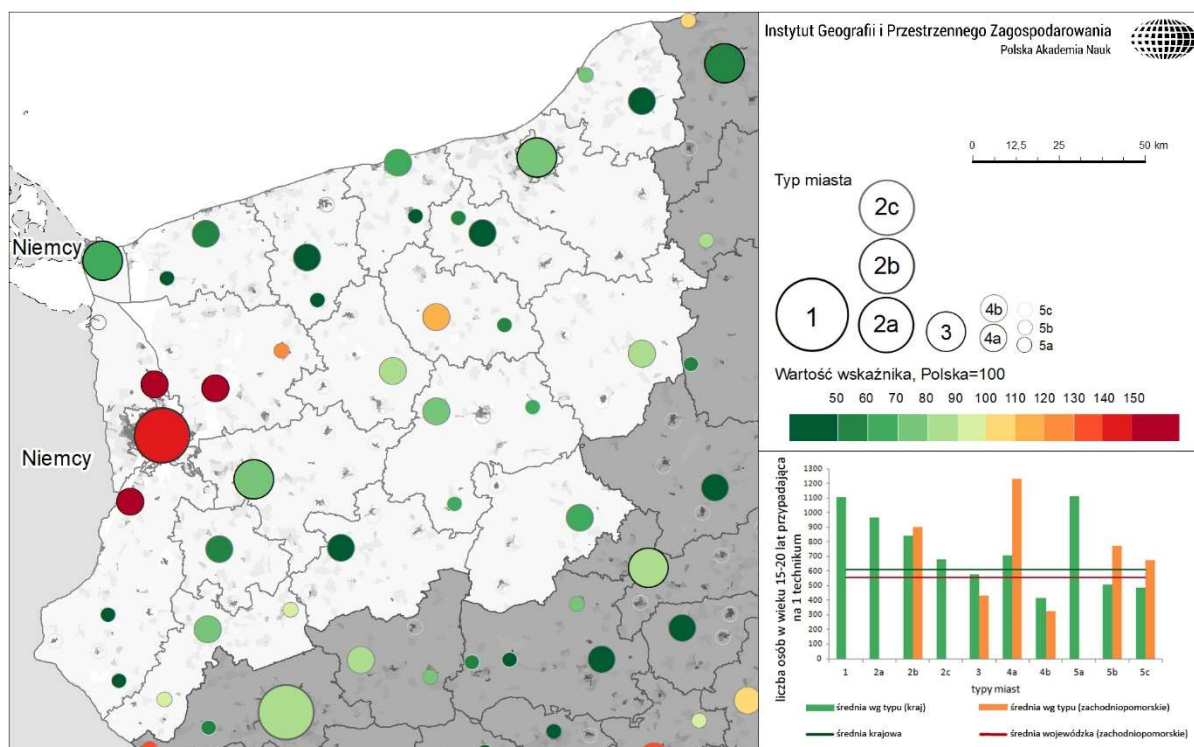
Ryc. 8.4 Liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Ogólna sytuacja w zakresie wyposażenia w placówki licealne w stosunku do zapotrzebowania jest stosunkowo niekorzystna w porównaniu do średniej krajowej dla miast. Zaznacza się też zróżnicowanie regionalne w tym zakresie, gdzie wyraźnie gorsza sytuacja zaznacza się w zachodniej i południowo-zachodniej części województwa. Aż w 25 miastach województwa (wszystkie typ 5 tj. małe miasta) nie ma zlokalizowanej ani jednej placówki tego typu (np. Międzyzdroje, Mielno, Trzcińsko-Zdrój, Sianów, Ińsko). Najwyższe wartości wskaźnika charakterystyczne są dla miast powiatowych (typ 4, np. Goleniów – 823 osoby w wieku 15-19 lat/1 liceum, Police – 673, Świdwin – 582, Stargard – 510). Najniższa wartość wskaźnika dotyczy miast typu 5 (Dziwnów – 75, Wolin – 78, Biały Dwór – 94). Na jedno liceum przypada średnio 386 osób w wieku 15-19 lat (znacznie powyżej średniej krajowej dla miast).

8.5. Technika

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono również technika, czyli szkoły średnie o profilu technicznym. W dalszej analizie liczbę ludności w wieku 15-20 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedno technikum). Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 608 osób w wieku 15-20 lat/1 technikum.

Ryc. 8.5.1 Liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

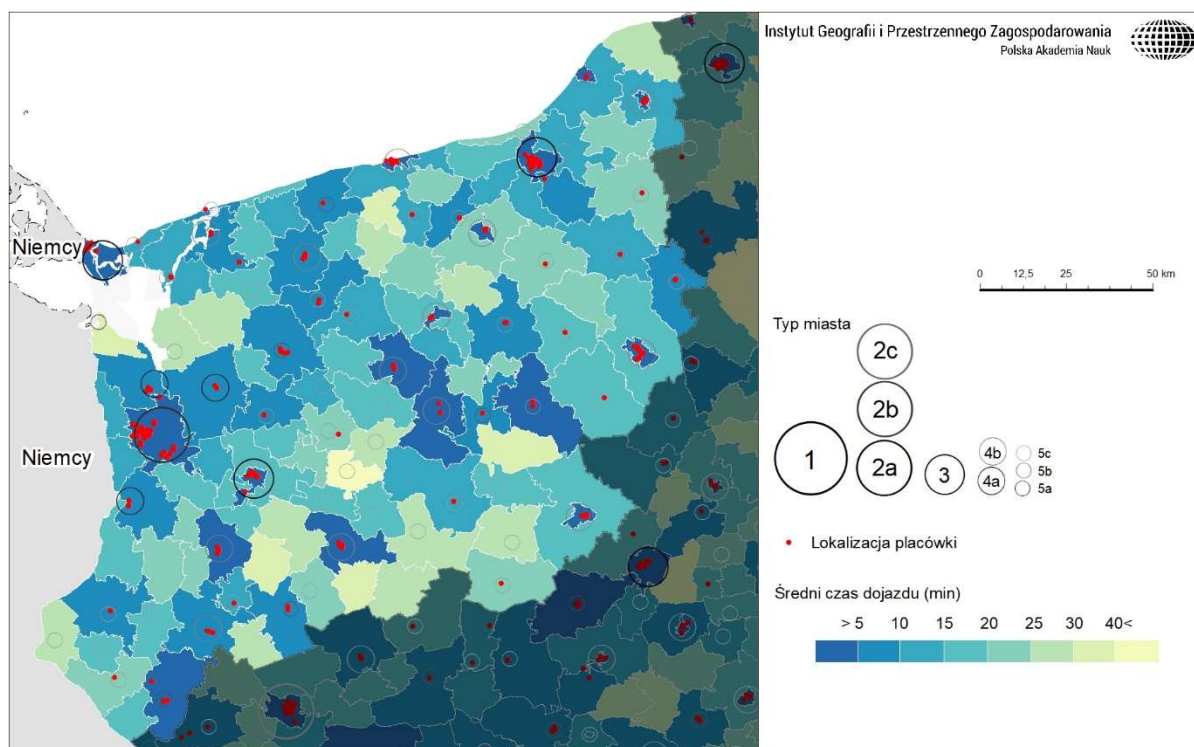
Mimo iż w województwie zachodniopomorskim aż w 33 miastach nie funkcjonuje ani jedna placówka tego typu (wszystkie reprezentują typ 5), średnia liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum (557) nie przekracza średniej krajowej dla miast. Tylko w sześciu miastach województwa przekracza ona średnią krajową tj. w Policach (1680), Goleniowie (1032), Gryfinie (980), Szczecinie (904), Nowogardzie (755) i Świdwinie (718).

Najniższa wartość wskaźnika dotyczy przede wszystkim miast powiatowych (typ 4, Choszczno – 86, Gryfice – 212, Białogard – 286) i małych miast (typ 5, Gościno – 149, Płoty – 178, Chojna – 186, Wolin – 206).

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności)

Analizę wyposażenia w placówki szkolne, pozwalające zdawać egzamin maturalny (licea i technika) uzupełniono o analizę dostępności czasowej do tych placówek. Jako że na tym poziomie edukacji istotna jest możliwość wyboru odpowiedniej szkoły analizowany wskaźnik obrazuje średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych (liceów ogólnokształcących, w tym specjalnych, techników).

Charakter szkolnictwa ponadgimnazjalnego/ponadpodstawowego jako usługi o średnim poziomie centralizacji sprawia, że placówki tego typu zlokalizowane są przede wszystkim w miastach regionalnych (typ 2), subregionalnych (typ 3) i powiatowych (typ 4), co przekłada się na wysoki poziom dostępności czasowej. Średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych wynosi 15 minut.

Ryc. 8.5.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

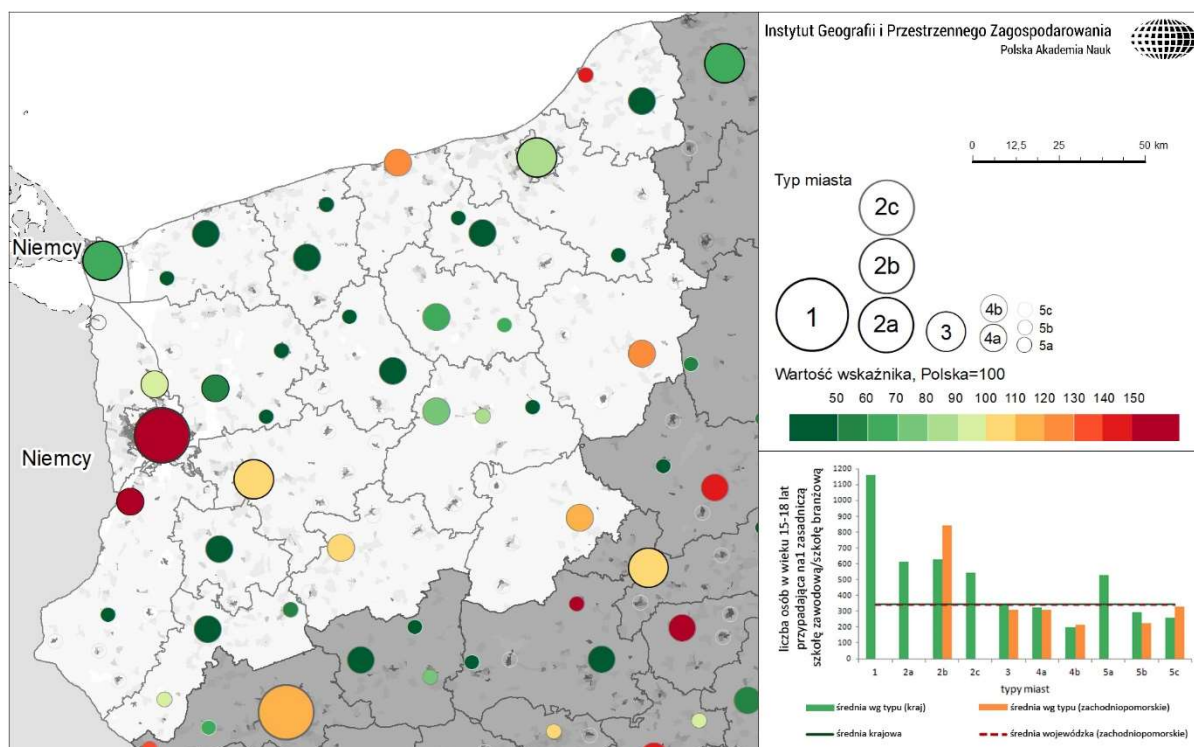
W województwie zachodniopomorskim zaznacza się wyraźna koncentracja tego typu placówek szkolnych w Szczecinie i miastach subregionalnych (typ 3, oprócz Świnoujścia), co przekłada się na poziom dostępności czasowej. Bardzo wysoki poziom dostępności dotyczy również miast powiatowych (typ 4), szczególnie Drawska Pomorskiego, Świdwina, Łobza, Choszczna, Pyrzyce, Szczecinka i Wałcza. Obszary o najniższym poziomie dostępności czasowej są rozmieszczone wyspowo w południowej części województwa. Do miast o najdłuższym czasie dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych należą: Dobrzany (44 minuty), Nowe Warpno (31 minut), Drawno (28 minut), Tuczno (28 minut) i Ińsko (27 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wynosi 15,5 minuty (maksymalny czas dojazdu – 44 minuty).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe

W analizie liczbę ludności w wieku 15-18 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych³² (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedną szkołę zawodową).

W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 346 osób w wieku 15-18 lat/1 szkołę zawodową.

³² Z dniem 1 września 2017 r. dotychczasowa 3-letnia zasadnicza szkoła zawodowa została przekształcona w 3-letnią szkołę branżową I stopnia. W analizie wyposażenia w szkoły zawodowe wykorzystano dane GUS z 2017 r. Według GUS w 2017 r. w miastach funkcjonowały 1724 placówki tego typu.

Ryc. 8.6.1 Liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

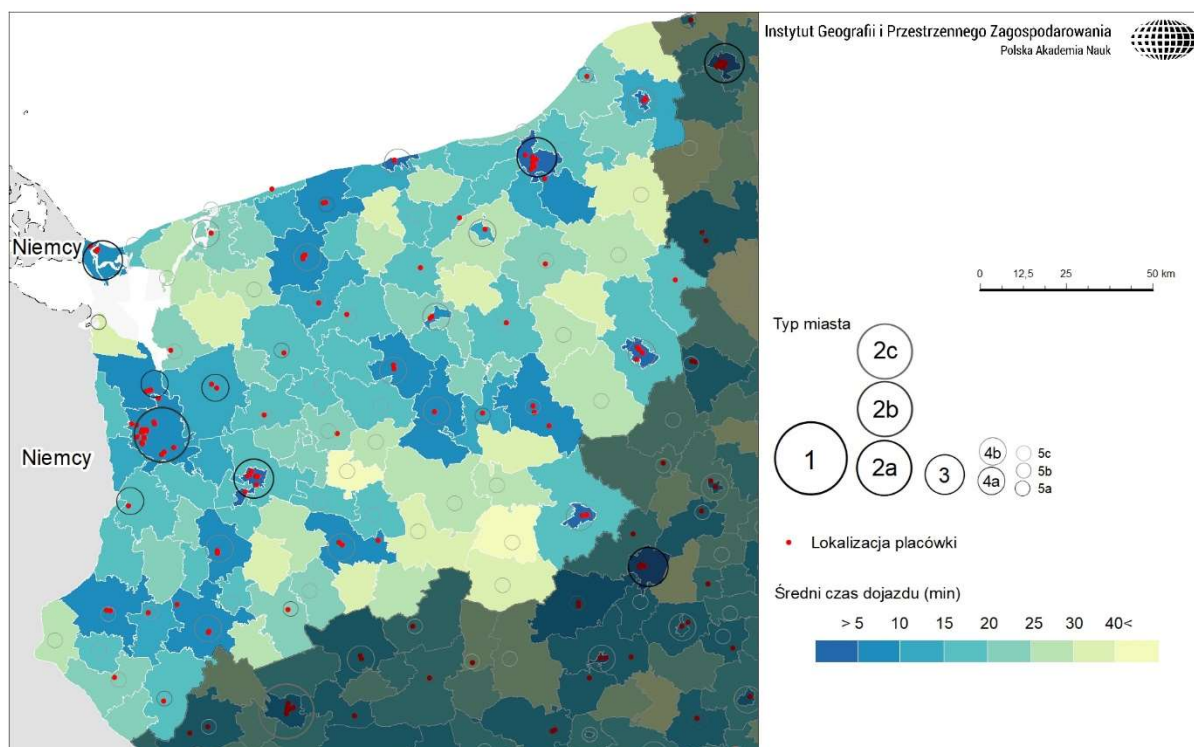
Mimo że aż w 32 miastach województwa zachodniopomorskiego nie funkcjonują zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe średnia wartość analizowanego wskaźnika (338 osób w wieku 15-18 lat/1 placówkę szkolną) jest niższa od średniej krajowej dla miast.

Najwyższa wartość wskaźnika (średnia powyżej średniej krajowej dla miast) dotyczy miasta wojewódzkiego (845), następnie miast powiatowych zaklasyfikowanych do typu 4 tj. Gryfina (560), Szczecinka (433), Kołobrzegu (427), Wałcza (393) czy Stargardu (381).

Natomiast najniższa wartość dotyczy głównie miast małych (typ 5, np. Chojna 67, Maszewo – 93, Karlino – 96, Bobolice – 112, Resko – 115). W miastach województwa zachodniopomorskiego na jedną zasadniczą szkołę zawodową/szkołę branżową przypada średnio 338 osób w wieku 15-18 lat (wartość niższa od średniej krajowej dla miast).

Wskaźnik wyposażenia w zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe został uzupełniony informacjami o dostępności do tego typu szkół w postaci średniego czasu przejazdu do trzech najbliższych szkół transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2014/2015 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

W Polsce przeciętny czas dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych wynosi 19 minut. Nie ma dużego zróżnicowania wartości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a mniejszymi miastami. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji placówek szkolnych (dane adresowe).

Ryc. 8.6.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim analizowane placówki edukacyjne skoncentrowane są przede wszystkim w Szczecinie i miastach subregionalnych (oprócz Świnoujścia). Najwyższy poziom dostępności czasowej dotyczy miast powiatowych (typ 4, np. Wałcz, Sławno, Kołobrzeg – czas dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych nie przekracza 3 minut jazdy samochodem). Ponadto wysoki poziom dostępności dotyczy również miast subregionalnych (Stargard – 3 minuty, Koszalin – 4 minuty).

Słabo rozbudowana sieć placówek szkolnych występuje w południowej i wschodniej części województwa, co przekłada się na niski poziom dostępności do tego typu usług edukacyjnych. Spośród analizowanych miast najniższy poziom dostępności dotyczy Tuczna (39 minut) i Dobrzana (45 minut).

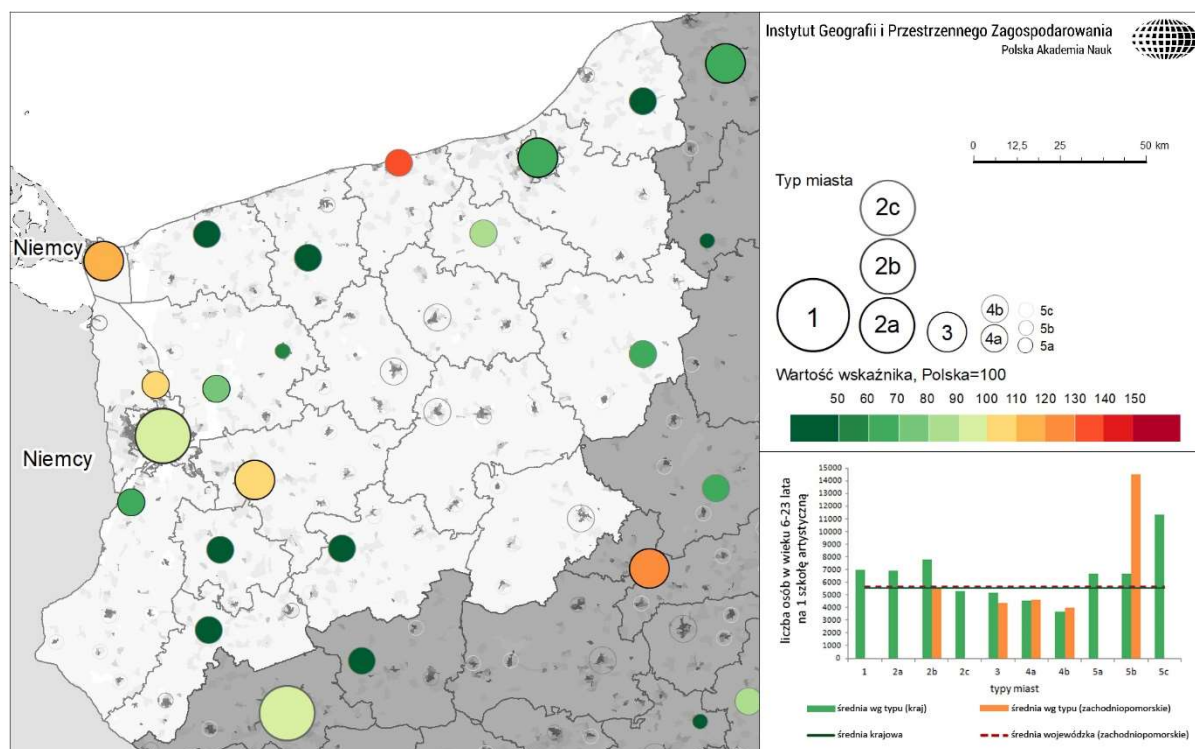
W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych wynosi 19 minuty i jest porównywalny ze średnią krajową.

8.7. Szkoły artystyczne

Wykorzystany wskaźnik jest destymulantą. Mówi o liczbie osób w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną. W Polsce nie ma dużych różnic w zakresie wyposażenia miast w poszczególnych typach w szkoły artystyczne³³. W przeliczeniu na liczbę osób w wieku 6-23 na 1 szkołę artystyczną

³³ Szkoła artystyczna według GUS to instytucja edukacyjna zakładana i prowadzona przez Ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego i osoby fizyczne mogą zakładać niepubliczne szkoły artystyczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji. Wyróżnia się szkoły realizujące jednocześnie kształcenie ogólne i kształcenie artystyczne oraz szkoły realizujące wyłącznie kształcenie artystyczne. Do szkół artystycznych zalicza się również szkoły bibliotekarskie oraz animatorów kultury.

relatywnie najlepiej wyposażone są miasta powiatowe (typ 4), gdzie na jedną szkołę przypada ok. 4500 mieszkańców, w dalszej kolejności miasta subregionalne (typ 3) i wojewódzkie (typ 2), aczkolwiek w przypadku miast wojewódzkich jest spore zróżnicowanie między miastami. Z kolei najmniej tego typu szkół jest w miastach mniejszych, szczególnie poza aglomeracjami.

Ryc. 8.7 Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

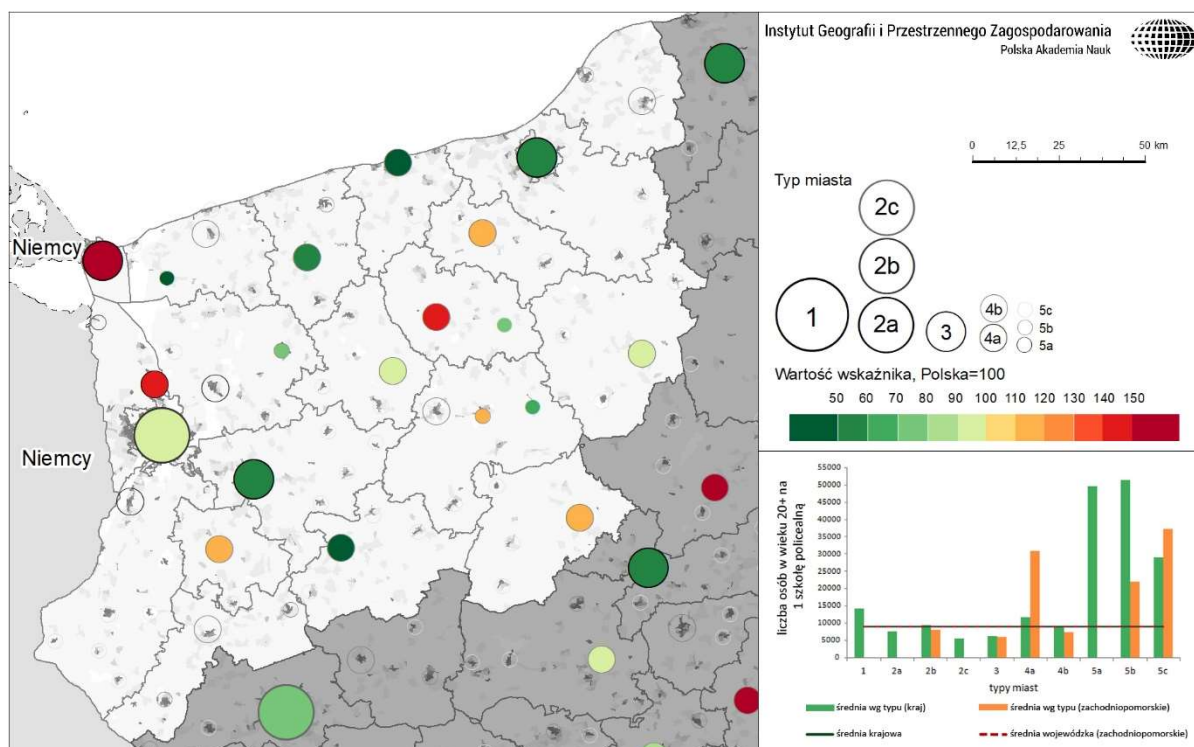
W województwie zachodniopomorskim średnia liczba mieszkańców w miastach w wieku 6-23 przypadających na jedną szkołę artystyczną wyniosła 5682 osób, prawie jak średnia krajowa (5529 osób). Dobrze wypadł Szczecin (5483) oraz Koszalin (3453). Środkowa część regionu jest w zasadzie pozbawiona szkół artystycznych.

8.8. Szkoły policealne

Wskaźnik jest destymulantą i dotyczy ludności w wieku powyżej 20 lat. W Polsce szkoły policealne³⁴ są zlokalizowane głównie w mniejszych miastach wojewódzkich, subregionalnych lub powiatowych. Nie funkcjonują natomiast prawie w ogóle w miastach mniejszych.

Absolwenci ogólnokształcących szkół artystycznych II stopnia mają możliwość przystępowania do egzaminu maturalnego po zdaniu którego otrzymują prawo ubiegania się o przyjęcie na wyższe studia. Po ukończeniu szkoły dającej wykształcenie w zawodzie, uczeń otrzymuje dyplom ukończenia szkoły potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego. Szkoły artystyczne w Banku Danych Lokalnych GUS są podzielone według typu i gestora na szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych, ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych.

³⁴ W informacji i opracowaniu statystycznym GUS Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017 wskazuje się, że łączna liczba szkół policealnych zmniejsza się z roku na rok. „Część szkół policealnych (1 905 szkół, czyli 81,7% ogólnej ich liczby) zarządzana była przez podmioty sektora prywatnego, przede wszystkim przez spółki

Ryc. 8.8 Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim szkoły policealne skoncentrowane są głównie w Szczecinie (41 szkół tego typu). Miasta subregionalne są dość zróżnicowane jeżeli chodzi o liczbę szkół policealnych, od 18 w Koszalinie, przez 11 w Stargardzie do jedynie 1 szkoły w Świnoujściu. Z pozostałych miast powiatowych warto wyróżnić Kołobrzeg, gdzie zlokalizowano aż 10 szkół policealnych.

8.9. Szkoły wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe

Liczba szkół wyższych oraz jednostek naukowo-badawczych jest jednym ze wskaźników warunkujących kapitał ludzki w mieście. Dane dotyczące tej tematyki gromadzi rejestr POL-on. Zgromadzono dane aktualne na czerwiec 2019 r. Dane dotyczą liczby uczelni publicznych, w tym zawodowych oraz niepublicznych, jednostek naukowo-badawczych oraz bibliotek naukowych. Wskaźnik jest stymulantą. Należy mieć na uwadze, że w ostatnich latach ze względu na malejącą liczbę studentów w Polsce liczba szkół wyższych, przede wszystkim tych niepublicznych znacząco się zmniejszyła. Ze względu na relatywnie niewielką liczbę miast, w których znajdują się uczelnie, jednostki

prawa handlowego (42,9% wszystkich szkół policealnych), osoby fizyczne – pracodawców (26,6% wszystkich szkół policealnych), a także organizacje i stowarzyszenia o zróżnicowanym charakterze. Natomiast podmioty sektora publicznego (jednostki samorządu terytorialnego i administracji rządowej) prowadziły 18,3% szkół policealnych. (...) Generalnie szkoły policealne dla młodzieży prowadzą kształcenie w formie dziennej, wieczorowej i zaocznej, natomiast szkoły dla dorosłych kształcą w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość (od roku szkolnego 2008/2009 formy kształcenia dzienna i wieczorowa są zastępowane formą stacjonarną). W roku szkolnym 2016/2017, podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najbardziej popularna była zaoczna forma kształcenia, z której korzystało 79,5% uczniów szkół policealnych. W trybie dziennym pobierało naukę 12,4% uczniów, a stacjonarną formę kształcenia wybrało 8,1% uczniów; odsetek osób preferujących wieczorową formę kształcenia był marginalny (0,1%). (...) Największą popularnością cieszyły się zawody z podgrupy biznesu i administracji, przy czym wybierane były głównie przez kobiety (72,2%), oraz z podgrupy medycznej (w tym kobiety 80,3%), a następnie usług dla ludności (w tym kobiety 93,3%) oraz higieny i bezpieczeństwa pracy."

badawcze lub biblioteki naukowe zdecydowano się umieszczać jako materiał empiryczny jedynie tabelę syntetyzującą jednostki w regionie, dająca dodatkowo możliwość weryfikacji profilu uczelni.

Tab. 8.9 Szkoły wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe według profilu i lokalizacji, 2019.

	Szczecin	Koszalin	Wałcz
Uczelnia artystyczna	1	-	-
Uczelnia ekonomiczna	-	-	-
Uczelnia medyczna	1	-	-
Uczelnia morska	1	-	-
Uczelnia pedagogiczna	-	-	-
Uczelnia służb państwowych	-	-	-
Uczelnia techniczna	1	1	-
Uczelnia teologiczna	-	-	-
Uczelnia wojskowa	-	-	-
Uczelnia wychowania fizycznego	-	-	-
Uczelnia rolnicza / przyrodnicza	-	-	-
Uniwersytet	1	-	-
Uczelnia zawodowa	-	1	1
Uczelnia niepubliczna	7	1	-
Uczelnie razem	12	3	1
Jednostka naukowo-badawcza	2	-	-
Biblioteka naukowa	13	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy POL-on.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują dwie jednostki naukowo-badawcze: „Fundacja na rzecz rozwoju przedsiębiorczości” oraz "Read-Gene" SA – obie z siedzibą w Szczecinie. Pięć uczelni publicznych w Szczecinie to: Uniwersytet Szczeciński, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny, Akademia Morska, Pomorski Uniwersytet Medyczny oraz Akademia Sztuki. W Koszalinie działa Politechnika Koszalińska oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa jest również w Wałczu). Całość uzupełniają uczelnie niepubliczne w liczbie osiem, głównie zlokalizowane w Szczecinie, a także 15 bibliotek naukowych, również głównie znajdujących się w stolicy województwa.

8.10. Podsumowanie (hierarchizacja)

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce (liczba dzieci w wieku 0-3 lata/1 placówkę). W województwie zachodniopomorskim tylko w typie 5c wartości znacząco przekraczają średnią krajową dla miast. W pozostałych przypadkach uzyskane wartości są poniżej średniej, szczególnie w przypadku miast typu 3 (subregionalne), 4a i 5b. Najwyższy poziom dostępności dotyczy ośrodka wojewódzkiego wraz z jego otoczeniem funkcjonalny, następnie miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych (typ 4b). Najniższy poziom dostępności zdecydowanie dotyczy całego zbioru małych miast (typ 5). Brak żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w 2017 r. zaobserwowano aż w 38 miastach regionu, w tym z miast powiatowych, w: Gryficach i Świdwinie.

8.2. Przedszkola (liczba dzieci w wieku 3-7 lat/1 placówkę). Tylko w dwóch przypadkach średnia wartość dla danego typu jest niższa od średniej krajowej dla miast tj. w typie 5b (nieznacznie) i 5a (3-krotnie). Największe różnice względem średniej (wartość wyższa od średniej) są w przypadku typów 4a i 4b. Tylko w przypadku typu 2c wartość wskaźnika nie przekracza średniej krajowej dla całego zbioru miast. W województwie zachodniopomorskim obserwuje się wyraźną koncentrację placówek

przedszkolnych w Szczecinie i miastach subregionalnych (typ 3, głównie Stargard i Koszalin), co skutkuje wysokim poziomem dostępności do tego typu usług. Niski poziom dostępności dotyczy niewielkiej liczby miast typu 5. Wskaźnik 8.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najniższy wynik). W regionie jest to dziesięć miast, w tym na poziomie powiatowym: Gryfice, Drawsko Pomorskie oraz Świdwin.

8.3. Szkoły podstawowe (liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową). W zasadzie wszystkie uzyskane wartości w poszczególnych typach oscylują wokół średniej dla miast w danym typie. Wyróżnia się tylko typ 5a, gdzie uzyskano dużo niższą wartość niż średnia krajowa w tym typie. Tylko w małych miastach wartości wskaźnika nie przekraczają średniej krajowej dla całego zbioru miast. Najwyższy poziom dostępności dotyczy przede wszystkim Szczecina i jego obszaru funkcjonalnego oraz miast subregionalnych. Najłatwiej dostępne są niektóre małe miasta (typ 5). Wskaźnik 8.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najniższy wynik). W regionie jest to sześć miast, w tym trzy miasta na poziomie powiatowym – Gryfino, Wałcz i Choszczno oraz trzy poniżej poziomu powiatowego – Złocieniec, Darłowo i Karlino.

8.4. Licea (liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum). W dwóch przypadkach – tj. dla typu 3 i 4a – wartości przekraczają średnią krajową w danym typie (w przypadku typu 4a znacząco). W pozostałych przypadkach uzyskano wartości niższe od średniej krajowej w poszczególnych typach (największe różnice dotyczą typu 5b). Tylko miasta subregionalne (typ 3) charakteryzują się wyższą wartością wskaźnika niż średnia krajowa dla całego zbioru miast. Brak liceum w 2017 r. zaobserwowano w 25 miastach regionu, wszystkie na poziomie poniżej powiatowego.

8.5. Technika (liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum). Znaczące różnice (wartości wyższe od średniej) notowane są w przypadku typu 4a (największe różnice), 5b i 5c. W przypadku typu 3 i 4b uzyskane wartości są niższe od średniej krajowej dla danego typu. Tylko miasta subregionalne i niektóre miasta powiatowe (typ 4b) plasują się poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast. Brak technikum w 2017 r. zaobserwowano w 33 miastach regionu, co oznacza dość dużą liczbę miast pozbawionych technikum.

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności). Analizowane placówki edukacyjne skoncentrowane są przede wszystkim w Szczecinie i miastach subregionalnych (oprócz Świnoujścia). Najwyższy poziom dostępności czasowej dotyczy miast powiatowych (typ 4, np. Wałcz, Sławno, Kołobrzeg – czas dojazdu do trzech najbliższych szkół nie przekracza 3 minut jazdy samochodem). Ponadto wysoki poziom dostępności dotyczy również miast subregionalnych (Stargard, Koszalin). Słabo rozbudowana sieć placówek szkolnych występuje w południowej i wschodniej części województwa, co przekłada się na niski poziom dostępności do tego typu usług edukacyjnych.

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe (liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową). Znaczące różnice dotyczą tylko typu 2b, gdzie obserwuje się wartości wyższe od średniej krajowej. Podobna sytuacja, choć różnice są mniejsze, dotyczy typu 5c. W typie 5b uzyskana wartość jest niższa od średniej krajowej w tym typie, natomiast w pozostałych przypadkach wartości te są zbliżone. Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasuje się tylko miasto wojewódzkie. W województwie zachodniopomorskim analizowane placówki edukacyjne skoncentrowane są przede wszystkim w Szczecinie i miastach subregionalnych (oprócz Świnoujścia). Wysoki poziom dostępności dotyczy również niektórych miast powiatowych (typ 4b), najniższy zaś małych miast (typ 5). Brak szkół zawodowych/szkół branżowych w 2017 r. zaobserwowano w 32 miastach regionu.

8.7. Szkoły artystyczne (liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną). W trzech przypadkach (spośród 5) tj. typ 3, 4a, 4b, uzyskane wartości w danym typie są zbliżone do średniej krajowej w danym typie. W przypadku typu 2b wartość ta jest niższa od średniej w tym typie, natomiast

w typie 5b wartość ta jest 2-krotnie wyższa od średniej krajowej w tym typie. Powyżej średniej krajowej znajdują się tylko małe miasta (typ 5b).

8.8. Szkoły policealne (liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną). Największe różnice (wartość wyższa od średniej) występują w przypadku typu 4a (ponad dwukrotnie wyższa wartość) i 5c. Duża różnica występuje również w przypadku typu 5b, ale tam uzyskano wartość ponad dwukrotnie niższą od średniej krajowej w tym typie. W pozostałych trzech przypadkach (2b, 3, 4b) wartości są zbliżone do średniej dla poszczególnych typów. Usługa występuje w 6 typach. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się największe miasta regionu (typ 2, 3) i miasta powiatowe typu 4a.

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe. W województwie funkcjonuje 16 uczelni wyższych, z czego zdecydowana większość w Szczecinie (12). Tylko w jednym mieście subregionalnym funkcjonują tego typu placówki (Koszalin, 3). Jedna placówka funkcjonuje w mieście typu 4 (Wałcz).

W tabeli 8.10 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja, w relacji do innych miast w tym typie, jest przykładowo dla wskaźnika 8.5 w miastach w typie 4a (odchylenie negatywne o 74% względem średniej dla typu).

Tab. 8.10 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
8.1.	13	47	34	-5	brak placówki	27	-44
8.2.	-7	-9	-22	-14	67	4	-8
8.3.	-5	-7	5	-7	73	-8	1
8.4.	9	-11	-42	6	brak placówki	17	3
8.5.	-7	25	-74	21	brak placówki	-51	-39
8.6.	-35	10	5	-7	brak placówki	24	-27

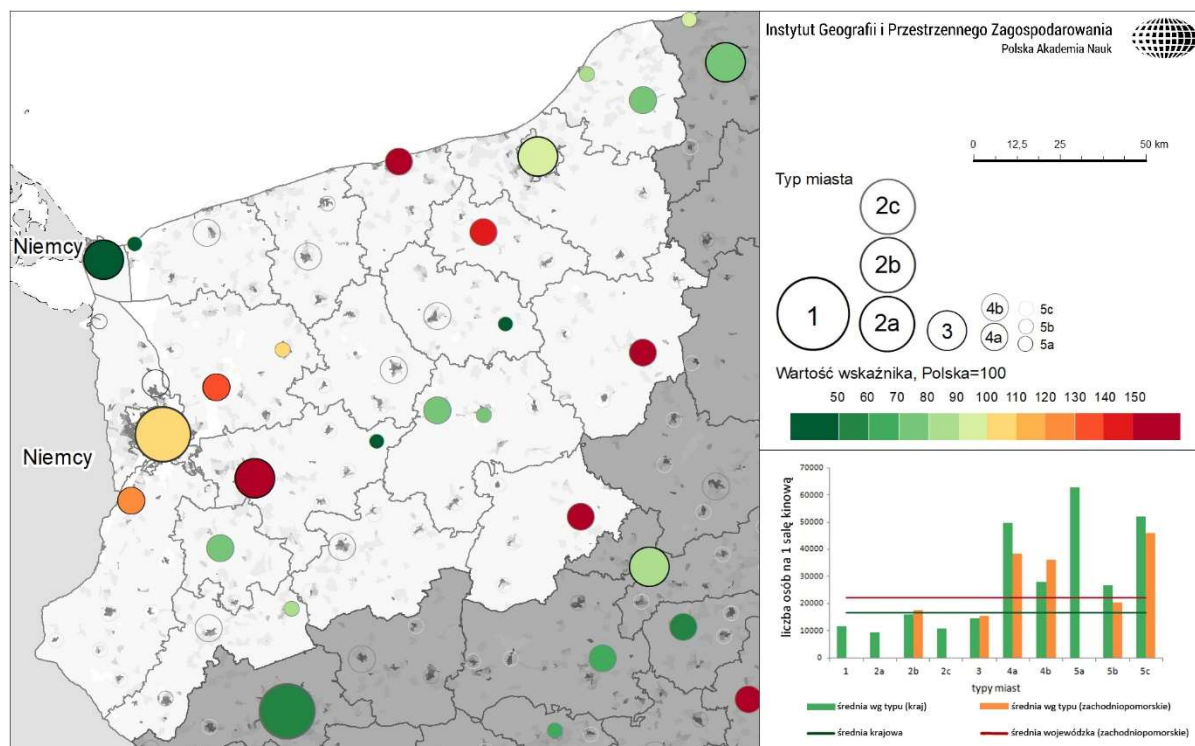
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, w regionie problem ze żłobkami, przedszkolami i szkołami podstawowymi widać szczególnie w Gryficach. Inne miasta na poziomie powiatowym, jeżeli występuje w nich zbyt mała liczba placówek, dotyczy to głównie jednego z typów. Największym problemem jest brak odpowiedniego wyposażenia w miastach poniżej poziomu powiatowego, szczególnie w centralnej i południowej części regionu.

KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA

9.1. Kina

W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w kina³⁵ jest w dużych miastach (miasta wojewódzkie) i w miastach subregionalnych (np. dawne miasta wojewódzkie). Najgorsza sytuacja jest w małych miastach, również tych leżących w aglomeracjach miejskich. Prawie 3/4 wszystkich kin w Polsce to obiekty z 1 lub 2 salami, które zlokalizowane są głównie w lokalnych i ponadlokalnych ośrodkach miejskich. W Polsce na jedną salę kinową przypada 27,1 tys. mieszkańców, natomiast w ośrodkach miejskich 16,6 tys. osób.

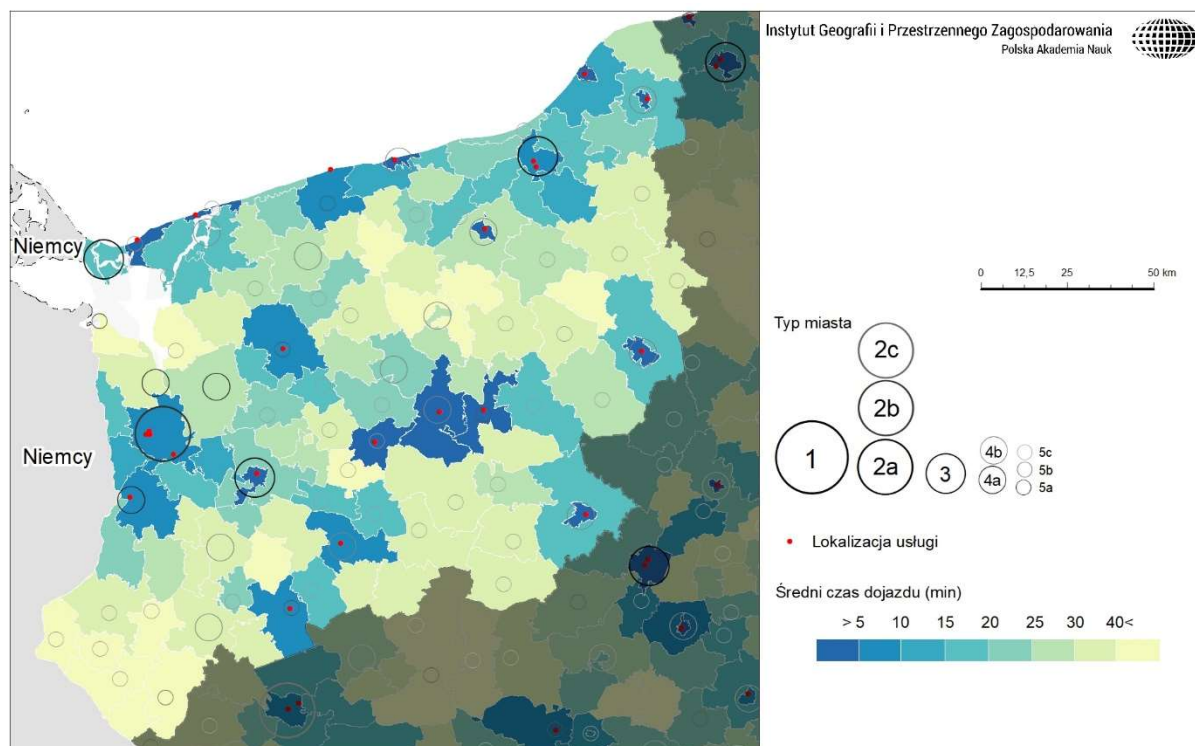
Ryc. 9.1.1 Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W zakresie wyposażenia miast w infrastrukturę kinową negatywnie wyróżnia się miasto wojewódzkie – wartość wskaźnika (17,6 tys. mieszkańców/1 salę kinową) wyższa niż średnia krajowa dla miast. Spośród miast subregionalnych dobra sytuacja dotyczy Świnoujścia (8,2 tys.) i Koszalina (15,4 tys.), natomiast zła Stargardu (34,1 tys.). Poza nielicznymi pozytywnymi wyjątkami, wśród których dominują ośrodki lokalne (typ 5, np. Darłowo, Wolin, Ińsko), poziom wyposażenia w infrastrukturę kinową w województwie zachodniopomorskim należy uznać za niedostateczny. Znajduje to odzwierciedlenie w zdecydowanie wyższej niż średnia krajowa wartości wskaźnika dla miast, który w województwie zachodniopomorskim wynosi 22,1 tys. osób/1 salę kinową.

³⁵ Według GUS kino to jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. Ze względu na fakt, iż wskaźnik wyposażenia odnosi się do liczby osób przypadających na jedną salę kinową, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki.

Wskaźnik wyposażenia w sale kinowe został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24 minuty.

Ryc. 9.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim najwyższym poziomem dostępności do kin (czas dojazdu poniżej 5 minut) charakteryzują się niektóre miasta o znaczeniu ponadlokalnym (np. Drawsko Pomorskie, Stargard, Szczecinek, Białogard, Kołobrzeg) oraz lokalnym (np. Ińsko, Złocieniec, Dziwnów, Darłowo). Wysoki poziom dostępności do kin charakteryzuje też Szczecin i Koszalin wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym. Najniższy poziom dostępności dotyczy południowo-zachodniej części województwa, gdzie na terenie trzech powiatów tj.: gryfińskiego, myśliborskiego i pyrzyckiego znajdują się tylko dwa kina (Gryfino, Barlinek). Obszar o niskim poziomie dostępności widoczny jest również w części południowej województwa (części powiatów: choszczeńskiego, wałeckiego i drawskiego) oraz środkowo-wschodniej (części powiatów: świdwińskiego, łobeskiego, szczecineckiego i kołobrzskiego). Spośród miast województwa najniższy poziom dostępności do kin dotyczy: Nowego Warpna (58 minut), Cedyni (57 minut) i Mieszkowic (56 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24,5 minuty.

W latach 2007-2018 w miastach Polski nie zaobserwowano większych zmian w liczbie placówek kinowych (niewielki tylko 1% wzrost), ale wzrost taki i to stosunkowo wysoki nastąpił w przypadku liczby sal kinowych (46% w skali Polski). Oznacza to, że likwidowane są małe kina (jednosalowe), w małych i średnich miastach, a powstają nowe wielosalowe multiplexy, zlokalizowane głównie w miastach subregionalnych.

W przypadku miast województwa zachodniopomorskiego mamy do czynienia ze wzrostem liczby kin w latach 2007-2018 (w 2018 r. 26 placówek, w ogólnym bilansie o 5 więcej niż w 2007 r.). Kina zlikwidowano w 4 miastach (Choszczno, Recz, Police, Świdwin – były to jedyne kina w mieście). Natomiast nowe placówki powstały w Świnoujściu, Drawsku Pomorskim, Złocińcu, Międzyzdrojach, Barlinku, Pyrzycach, Stargardzie i Ińsku. Mamy więc do czynienia, inaczej niż w większości

analizowanych województw, z rozszerzaniem tego typu usługi nie tylko na miasta powiatowe, ale również lokalne.

Jednocześnie, w tym samym okresie (2007-2018), liczba sal kinowych w miastach województwa zachodniopomorskiego wzrosła o 56% (w latach 2017-2018 nie odnotowano zmian). Wzrost ten dotyczył jednak tylko Szczecina (wzrost o 6 sal kinowych, 135%) i miast subregionalnych (Świnoujście – 5 sal, w 2007 r. nie było ani jednej; Koszalin – 4 sale, 233%, Stargard – 2 sale, w 2007 r. nie było ani jednej).

9.2. Teatry

Placówki teatralne³⁶, jako usługa o wysokim stopniu centralizacji, wykazują dużą koncentrację przestrzenną. Ich rozmieszczenie ogranicza się w zasadzie do miast wojewódzkich (typ 2) i niektórych miast subregionalnych (typ 3). Analiza obejmuje teatry profesjonalne, w tym operowe i filharmonie (dane GUS). Nie obejmuje natomiast m.in. teatrów amatorskich, które to zostały uwzględnione w przypadku analizy dostępności czasowej.

Tab. 9.2 Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach, 2017.

Zmienna	Rodzaj placówki	Koszalin	Szczecin
Liczba placówek	Filharmonia	1	1
	Teatr dramatyczny	1	3
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	1
	Teatr lalkowy	0	1
Liczba widzów ogółem	Teatr dramatyczny	48 308	127 991
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	41 210
	Teatr lalkowy	0	68 995
	łącznie widzów	48 308	238 196
Liczba widzów na 10 tys. mieszk.	Teatr dramatyczny	4 487	3 169
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	1 020
	Teatr lalkowy	0	1 708
	łącznie	4 487	5 897
	łącznie (województwo)	5 601	

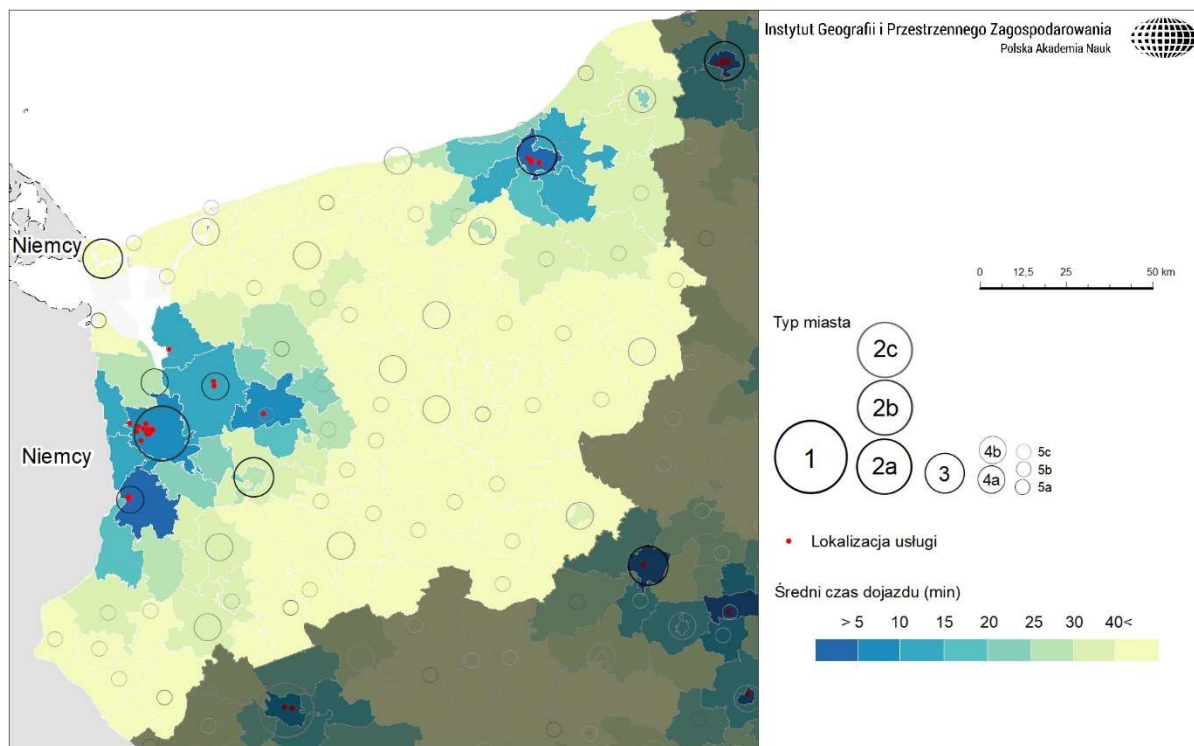
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Według GUS w województwie zachodniopomorskim profesjonalne placówki teatralne funkcjonują w dwóch ośrodkach tj. w Koszalinie (2 placówki) i Szczecinie (6 placówek). W 2017 r.

³⁶ Według GUS teatr to instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu (słowo, ruch, muzyka, dźwięk), niezależnie od liczby występujących w nich osób. Definicja ta obejmuje więc również opery i filharmonie.

zgrupowały one 286,5 tys. widzów (bez widzów Filharmonii im. Mieczysława Karłowicza w Szczecinie; brak danych GUS o liczbie widzów w filharmoniach). Zaznacza się wyraźna dominacja Szczecina, zarówno pod względem wyposażenia jak i liczby widzów. Średnia liczba widzów przypadająca na 10 tys. mieszkańców (dla wszystkich miast w Polsce, w których funkcjonują placówki teatralne) wynosi 6450 osób (bez filharmonii).

Wskaźnik wyposażenia w placówki teatralne został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 37 minut.

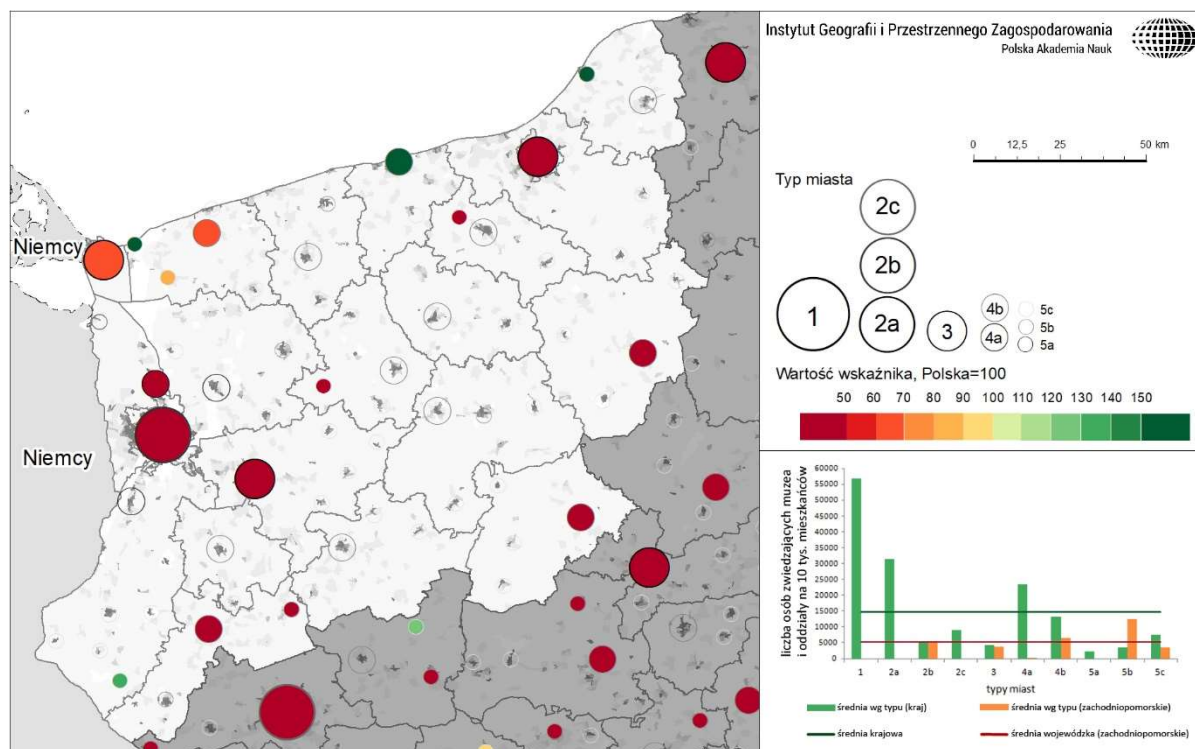
Ryc. 9.2 Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim dobra dostępność do teatrów ogranicza się do dwóch obszarów. Pierwszy z nich obejmuje Koszalin wraz z obszarem funkcjonalnym, a drugi Szczecin, gdzie widoczna jest koncentracja placówek tego typu. W otoczeniu funkcjonalnym Szczecina teatry działają w czterech miastach tj. w Gryfinie i Goleniowie (typ 4) oraz w Maszewie i Stepnicy (typ 5). Poza tym w żadnym z pozostałych miast, nawet w miastach subregionalnych (Stargard, Świnoujście), nie działa placówka teatralna. W konsekwencji większa część województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności (czas dojazdu powyżej 40 minut) do tego typu usług kulturalnych. Znajduje to odzwierciedlenie w średnim czasie dojazdu do najbliższego teatru wynoszącym 43 minuty (powyżej średniej krajowej). Wiele miast województwa odznacza się bardzo niskim poziomem dostępności do tego typu usług kulturalnych np. Drawno – 84 minuty, Borne Sulinowo – 82 minuty, Złocieniec – 71 minut, Kalisz Pomorski – 70 minut.

9.3. Muzea

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁷ (powyżej średniej krajowej) wyróżnia się mniej więcej połowa miast wojewódzkich (typ 2), nieliczne miasta subregionalne (typ 3) i ośrodki powiatowe, zaliczone do typu 4. Analizowany wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta w analizowanym zakresie względem średniej krajowej dla miast wynosi 14,7 tys. osób/10 tys. mieszkańców.

Ryc. 9.3 Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

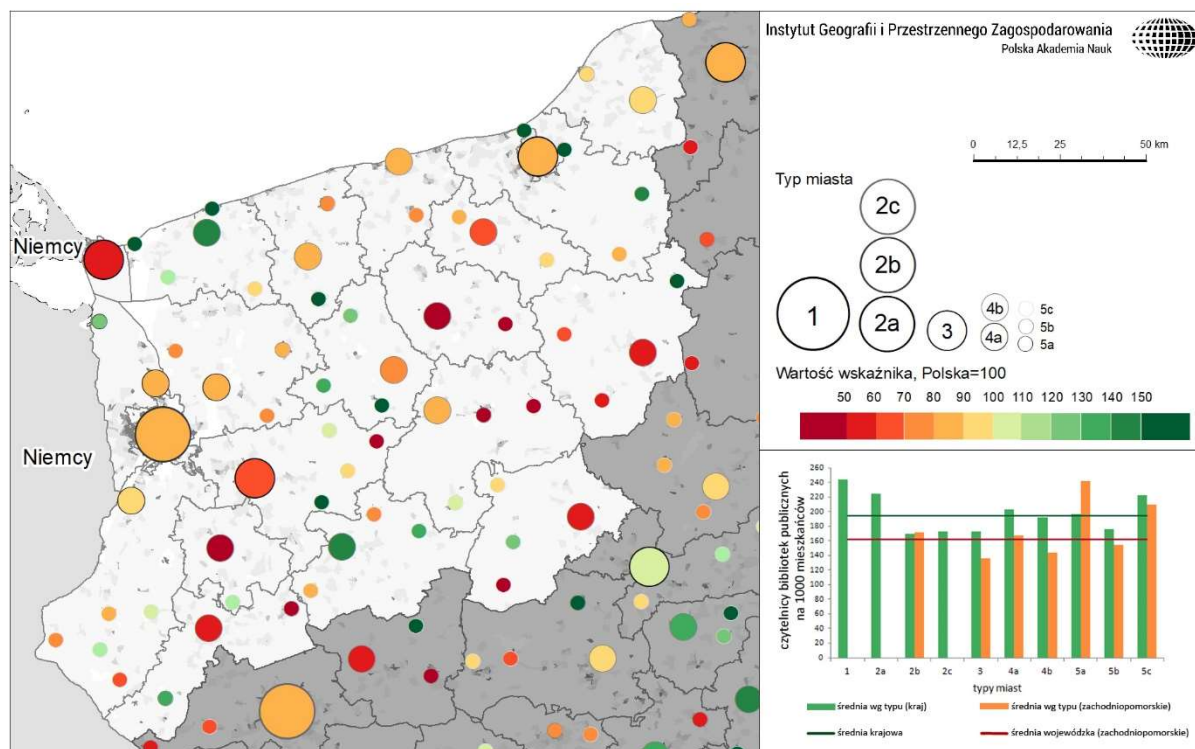
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W 2017 r. muzea zlokalizowane w miastach województwa zachodniopomorskiego odwiedziło łącznie 614,6 tys. zwiedzających (średnia wojewódzka dla miast – 2,12 mln). Najwięcej muzeów zlokalizowano w Szczecinie, ale miasto plasuje się poniżej średniej wartości krajowej analizowanego wskaźnika (5,4 tys. zwiedzających/10 tys. mieszkańców). Wyżej plasują się ośrodki miejskie leżące na wybrzeżu Bałtyku (z pojedynczymi placówkami muzealnymi) tj. Darłowo (71,4 tys.), Międzyzdroje (61,9 tys.) i Kołobrzeg (27,0 tys.). Jeszcze tylko Mieszkowice (typ 5) charakteryzuje się wyższą wartością wskaźnika (20,3 tys.) niż średnia krajowa; pozostałe miasta plasują się dużo niżej. Średnia wartość wskaźnika dla miast województwa zachodniopomorskiego wynosi 5,3 tys. (ok. 1/3 średniej krajowej).

³⁷ Muzeum to jednostka organizacyjna, nie nastawiona na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach). Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2017 r. w Polsce funkcjonowało 949 muzeów, z czego najwięcej w województwie mazowieckim (135), małopolskim (132) i wielkopolskim (92). Natomiast pod względem wartości analizowanego wskaźnika na pierwszym miejscu plasuje się województwo małopolskie, następnie mazowieckie i pomorskie.

9.4. Biblioteki

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁸ (liczba czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W większości dużych miast (typ 2) wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej (z wyjątkiem m.in. Krakowa, Gdańska, Opola, Warszawy, Olsztyna i Lublina). Analizowany wskaźnik jest stymulantą im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja miasta względem średniej krajowej dla całego zbioru miast 194 osoby/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.4 Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

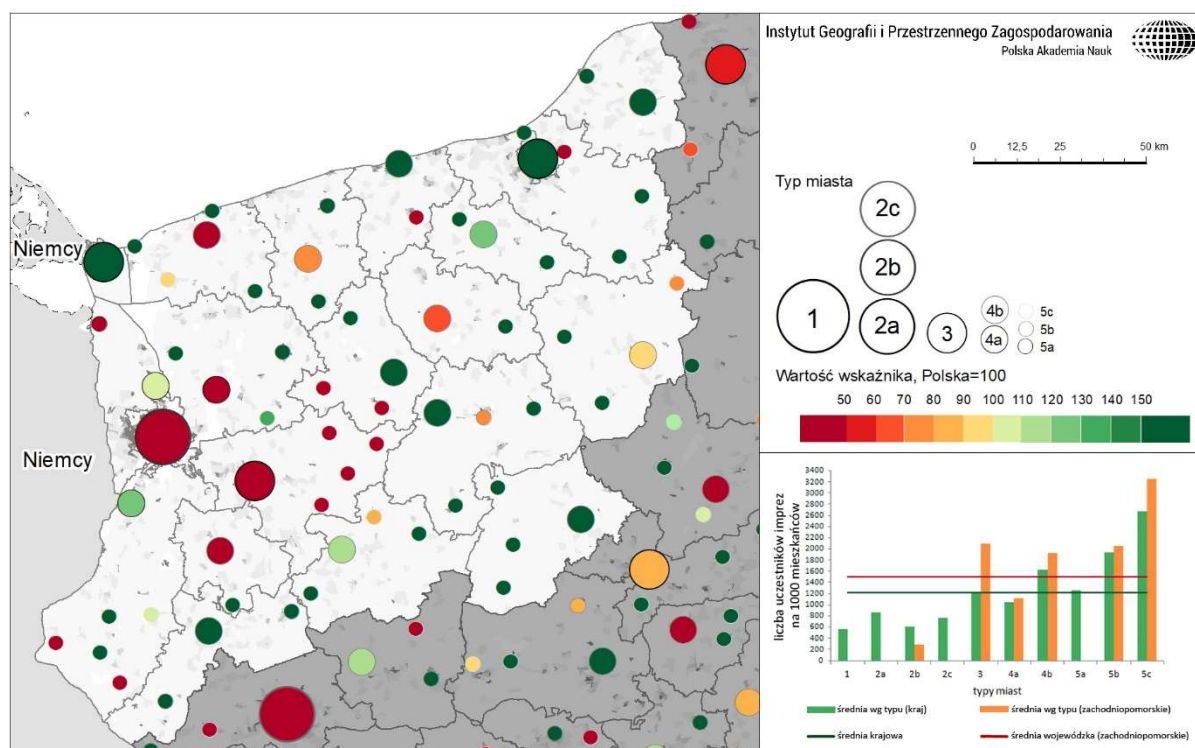
W województwie zachodniopomorskim obserwuje się ogólnie niską wartość wskaźnika aktywności bibliotecznej w większości miast. W zbiorze małych miast (typ 5) znajdują się zarówno te o najwyższych (np. Suchań 514, Mielno 491, Sianów 415) jak i najniższych wartościach wskaźnika aktywności bibliotecznej (np. Ińsko 61, Człopa 63, Czaplinek 65). Wszystkie miasta subregionalne charakteryzują się niską wartością wskaźnika (poniżej średniej krajowej dla miast; najniższa wartość w Świnoujściu – 106). Również wszystkie miasta w typie 4 (oprócz Choszczna i Kamienia Pomorskiego) wyróżniają niskimi wartościami analizowanego wskaźnika (najniższa wartość dotyczy Świdwina – 61 i Pyrzyc – 94). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 162 czytelników/1000 mieszkańców. Do interpretacji tych wyników należy podchodzić ostrożnie. Z jednej strony niską wartość wskaźnika można interpretować jako niedostateczny stopień wyposażenia w biblioteki, a z drugiej jako brak

³⁸ Według definicji GUS, biblioteka to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. W 2017 r. w Polsce funkcjonowały 7953 biblioteki publiczne (łącznie z filiami), najwięcej w województwie mazowieckim (953), śląskim (784) i małopolskim (717). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyróżnia się województwo małopolskie (193), następnie mazowieckie (173) i lubelskie (170).

zainteresowania (szeroka dostępność innych form spędzania wolnego czasu, szczególnie w dużych miastach) i/lub potrzeby (korzystanie z własnych zbiorów, w tym z e-booków).

9.5. Ośrodki kultury

Najwyższe wartości wskaźnika³⁹ dotyczą miast typu 5 i 4 (oprócz miast leżących w aglomeracjach miejskich), najniższe zaś ośrodków regionalnych (typ 2), co częściowo wynika z charakteru organizowanych imprez (imprezy o zasięgu lokalnym). Średnia krajowa dla miast wynosi 1219 uczestników/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.5 Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

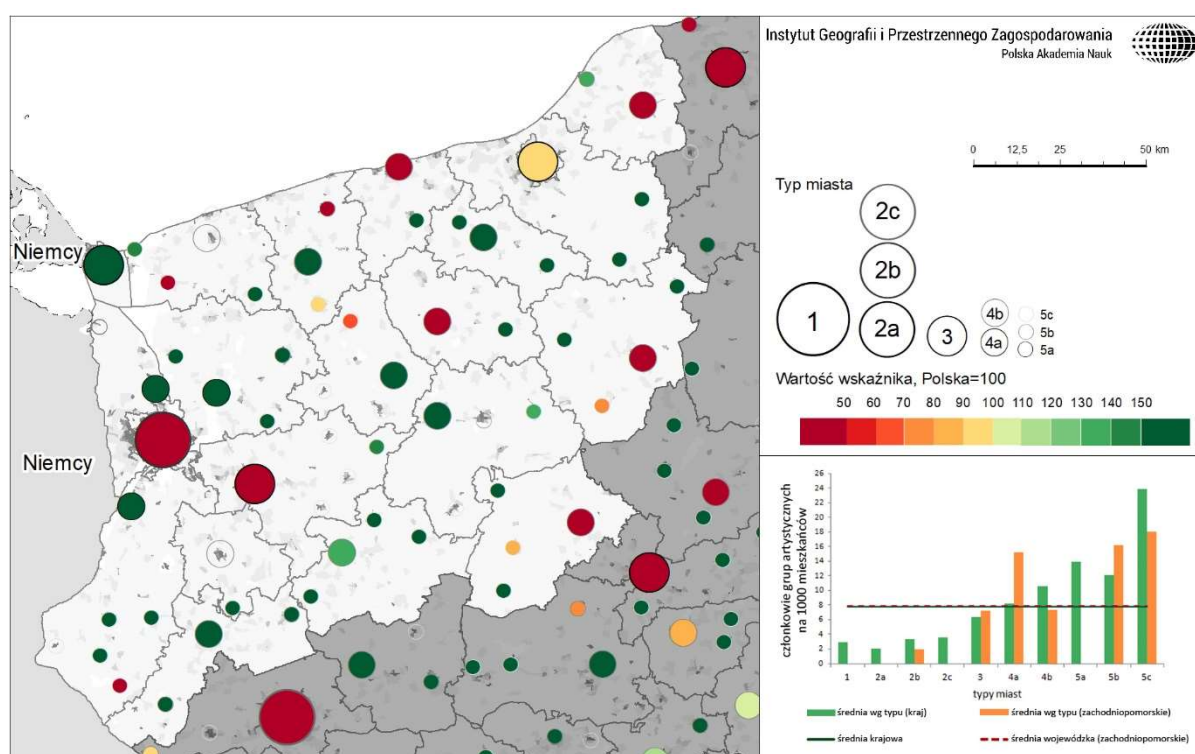
W regionie przeważa pozytywny obraz aktywności kulturalnej lokalnych społeczności. Widoczne jest to zarówno w ośrodkach leżących w atrakcyjnej strefie Bałtyku (można przypuszczać, że w imprezach tych uczestniczą również turyści), jak też w mniej atrakcyjnych obszarach środkowej i południowej części województwa. Najwyższe wartości charakterystyczne są dla małych miast (typ 5), tj.: Pełczyc (12495), Drawna (12025), Morynia (10141), Polanowa (8326), Mirosławca (7857) i Dziwnowa (7127). Na tym tle negatywnie wypada miasto wojewódzkie (najniższa wartość wskaźnika,

³⁹ Wyposażenie w placówki kulturalne służące integracji, wypoczynku i aktywności lokalnych społeczności (tj. centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) zostało ujęte jako wskaźnik obrazujący również działalność tych placówek (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców, bez imprez masowych ujętych w Banku Danych Lokalnych w odrębnej kategorii). W ten sposób zostało zobrazowane nie tylko rozmieszczenie placówek, ale i aktywność lokalnych liderów, przejawiająca się organizacją różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-rekreacyjnym. W Polsce średnia wartość wskaźnika wynosi 945, najwyższa zaś jest w województwie dolnośląskim (1234), podkarpackim (1195) i podlaskim (1189), najmniej w łódzkim (661) i mazowieckim (676). Średnia dla wszystkich miast w Polsce wynosi 1219 osób/1000 mieszkańców.

281). Brak tego typu działalności obserwowany jest w przypadku 7 miast (wszystkie typ 5; Węgorzyno, Dobra, Suchań, Ińsko, Dobrzany, Chociwel, Nowe Warpno). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 1499 osób/1000 mieszkańców i znacznie przekracza średnią krajową dla miast.

9.6. Grupy artystyczne

Aktywność kulturalną lokalnych społeczności zmierzono uczestnictwem nie tylko jako widzowie, ale również jako członkowie grup artystycznych prowadzonych przez lokalne centra i ośrodki kultury (na 1000 mieszkańców). Wśród polskich miast najwyższymi wartościami wskaźnika wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie regionalne. We wszystkich dużych miastach (typ 2), z wyjątkiem Rzeszowa, wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej. Analizowany wskaźnik jest stymulantą tj. im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta względem średniej krajowej dla miast, średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 8 osób/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.6 Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

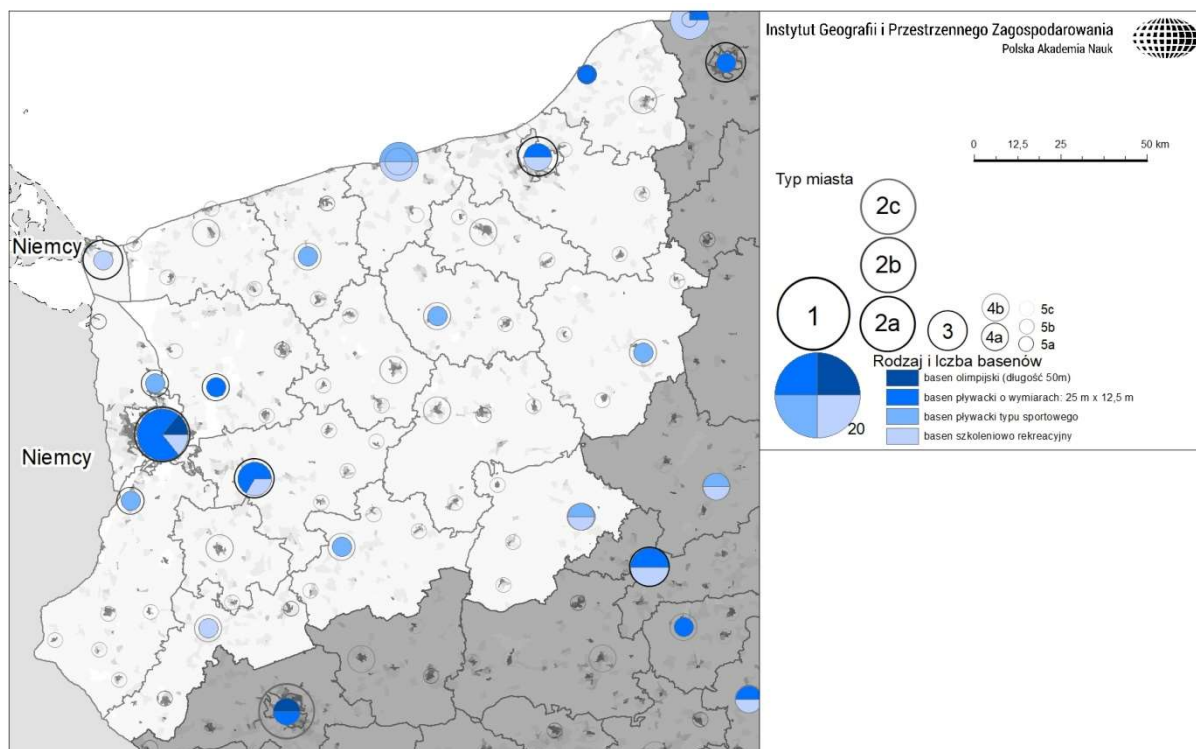
W województwie zachodniopomorskim rozkład wartości wskaźnika w zależności od typu miast ma charakter mozaikowy tj. w obrębie każdego z typów występują miasta zarówno o najniższych jak i o najwyższych wartościach wskaźnika. W 14 miastach województwa brak jest tego typu aktywności lokalnej społeczności (m.in. w Węgorzynie, Dobrej, Suchaniu, Dobrzanych, Sianowie, Mielnie, Cedyni, Kaliszu Pomorskim). Najniższymi wartościami charakteryzuje się Szczecinek (typ 4), Mieszkowice (typ 5), Stargard (typ 3) i Szczecin (typ 2) (we wszystkich przypadkach są to 2 os./1000 mieszkańców).

Najwyższe wartości wskaźnika charakterystyczne są dla małych miast (typ 5) (m.in. Pełczyce – 56 os./1000 mieszkańców, Tychowo – 47, Chojna – 47, Mirosławiec – 41 i Gościno – 41). Średnia wojewódzka dla miast wynosi prawie 8 os./1000 mieszkańców.

9.7. Pływalnie kryte

W analizie uwzględniono 4 kategorie basenów⁴⁰:

- basen olimpijski (o długości 50 m),
- basen pływakki typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- basen pływakki (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- basen szkoleniowo-rekreacyjny (o długości co najmniej 16 m).

Ryc. 9.7 Pływalnie kryte, 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W miastach województwa zachodniopomorskiego w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach wyniosła 28 tj.:

- 1 basen olimpijski (o długości 50 m),
- 10 basenów pływakkich (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- 9 basenów pływakkich typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- 8 basenów szkoleniowo-rekreacyjnych (o długości co najmniej 16 m).

W 2015 r. w najwięcej obiektów do dyspozycji mieli mieszkańcy Szczecina (7 obiektów) Kołobrzegu (4), Stargardu (3), Koszalina (2) i Wałcza (2). Najgorzej sytuacja wyglądała w małych miastach (typ 5) oraz niektórych miastach powiatowych (typ 4) gdzie takich obiektów nie było. Miastami powiatowymi bez basenu były: Białogard, Drawsko Pomorskie, Kamień Pomorski, Łobez, Pyrzyce, Sławno.

⁴⁰ Pływalnią krytą jest obiekt wielokubaturowy, kryty o konstrukcji trwałej, ze sztucznym zbiornikiem (niecką) z wodą, służący do celów sportowych i rekreacyjnych, pływania i skoków do wody, posiadający zaplecze socjalne oraz urządzenia sanitarne. Powinien być to obiekt ogólnodostępny, umożliwiający prowadzenie zajęć w zakresie nauki pływania („Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

9.8. Hale sportowo-widowiskowe

Do dużych hal sportowo-widowiskowych zakwalifikowano te których widownia liczy minimum 900 miejsc siedzących służących przede wszystkim najpopularniejszym halowym sportom olimpijskim (siatkówka, koszykówka, piłka ręczna). Opracowanie nie uwzględnia hal lodowych oraz hipodromu z uwagi na zmniejszoną wielofunkcyjność spowodowaną ukierunkowaniem tych obiektów na konkretne dyscypliny sportu („Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Tab. 9.8 Hale sportowo-widowiskowe w województwie zachodniopomorskim, 2016.

Nazwa Hali	Miejscowość	Pojemność całkowita (miejsca siedzące)	Max liczba osób w hali
Hala Milenium	Kołobrzeg	1894	2894
HWS w Koszalinie	Koszalin	3800	4500
Hala ZS Police	Police	1118	-
Hala OSiR Stargard	Stargard	1640	2640
Azoty Arena Szczecin	Szczecin	5057	7057

Źródło: Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W 2015 r. na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdowało się 5 dużych hal widowiskowo-sportowych (po jednej w Kołobrzegu, Koszalinie, Policach, Stargardzie, Szczecinie). Największym obiektem w województwie o widowni przekraczającej 5 tys. była Azoty Arena Szczecin (dziś Netto Arena).

Netto Arena przystosowana jest do organizacji zawodów o zasięgu lokalnym ogólnopolskim jak i międzynarodowym w takich dyscyplinach jak: koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, piłka nożna halowa, tenis, badminton, sporty walki, szermierka, gimnastyka sportowa, skok o tyczce. Obiekt przystosowany jest również do organizowania spektakli teatralnych i kinowych, koncertów, wystaw i konferencji. Użytkownikami hali są Pogoń 04 Szczecin (piłka nożna halowa mężczyzn), Pogoń Szczecin (piłka ręczna kobiet i mężczyzn), King Szczecin (koszykówka mężczyzn).

9.9. Stadiony lekkoatletyczne

W miastach województwa zachodniopomorskiego znajduje się 10 pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych⁴¹ dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów lekkoatletycznych.

⁴¹ Kategoria stadionu lekkoatletycznego zależy od wyposażenia obiektu w urządzenia lekkoatletyczne, usytuowanie tych urządzeń gwarantujące zapewnienie bezpieczeństwa dla zawodników, sędziów i publiczności, wyposażenie w sprzęt zawodniczy i sędziowski, jak również zabezpieczenie zaplecza do rozgrzewki i odpowiedniej ilości pomieszczeń pomocniczych oraz wymaganej liczby miejsc na widowni. Komisja Obiektów i Urzędzeń Polskiego Związku Lekkiej Atletyki przyjęła zasadę, że kategorie I i II (Category Construction I i Category Construction II) są nadawane przez IAAF (Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych). PZLA nadaje stadionom kategorie od III do V, stosując kryteria ustalone przez Komisję Obiektów i Urzędzeń. Ranga zawodów które mogą być rozgrywane na stadionach spełniających określone dla poszczególnych klas wymagania:

- Kategoria I – igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata, mityngi IAAF EAA, puchar kontynentalny, mistrzostwa Polski seniorów,

Tab. 9.9 Pełnowymiarowe stadiony lekkoatletyczne w miastach województwa zachodniopomorskiego, 2019.

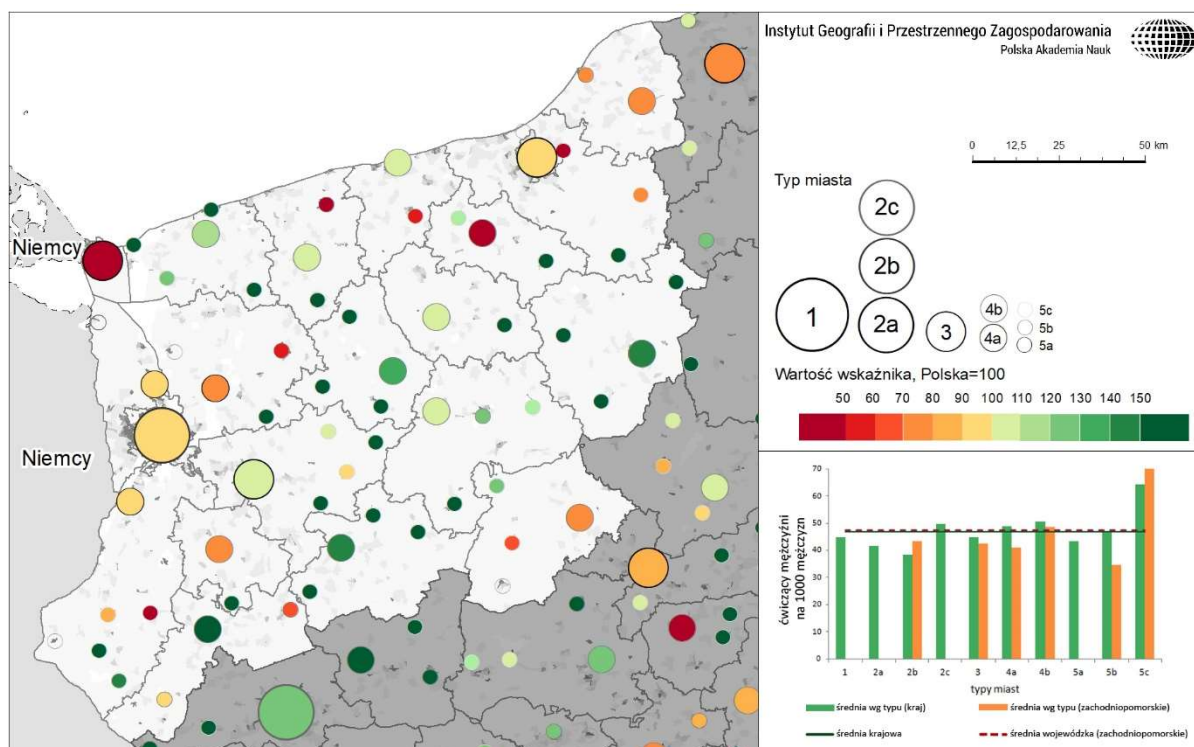
Miejscowość, gospodarz	Rok budowy	Liczba torów		Skocznie			Rzutnie			Kategoria PZLA
		Okrężna	Prosta	wzwyż	tyczka	w dal/ 3-skok	kula	młot/ dysk	oszczep	
Białogard - Iskra	2011	6	8	1	1	1	1	1	2	IVA
Złocieniec	2013	4	6	1	brak	brak	1	1	2	VA
Goleniów - OSiR	2015	6	6	1	1	1	1	1	1	IVA
Międzyzdroje - MOSiR	2004	4	6	1	1	1	1	brak	brak	VA
Wolin - stadion miejski	2016	4	6	1	brak	2	1	brak	brak	VA
Kołobrzeg przy I LO	2018	6	8	1	1j	1	2	1	2	VA
Szczecinek przy ZS 6	2018	6	8	2	1j	2	2	1	2	IVA
Koszalin - KS Bałtyk	2007	8	8	1	1	1	2	1	2	IIIB
Szczecin - miejski	2018	8	8	2	3	2	2	1	2	IIIA
Świnoujście - miejski	2017	4	6	1	2j	1	1	1	1	VA

Źródło: Zestawienie zweryfikowanych (dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów I), pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych w układzie alfabetycznym nazw miejscowości - stan na dzień 1 stycznia 2019 r.

9.10 Ćwiczący mężczyźni

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 mężczyzn ćwiczyło 47. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

- Kategoria II – mityngi IAAF EAA, mistrzostwa kontynentów, mistrzostwa Polski seniorów, mistrzostwa Polski U18, U20 i U23,
- Kategoria III – mistrzostwa Polski seniorów, U23, U20 i U18, mityngi międzynarodowe, mistrzostwa Europy U18, w wielobojach i w biegu na 10 000m.
- Kategoria IVA – mistrzostwa Polski o ograniczonym programie, U16 i inne, mityngi międzynarodowe i ogólnopolskie,
- Kategoria IVB – zawody okręgowe i szczebla centralnego,
- Kategoria VA – mistrzostwa Polski w biegach długich i mityngi ogólnopolskie,
- Kategoria VB – zawody okręgowe, lokalne i szkolne.

Ryc. 9.10 Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wartością wskaźnika powyżej średniej krajowej dla poszczególnych typów miast charakteryzują tylko małe miasta (typ 5c) i miasto regionalne. W pozostałych przypadkach wartości są poniżej średniej krajowej dla miast w danym typie. Najniższa wartość wskaźnika charakteryzuje Świnoujście, Białogard i niektóre małe miasta (np. Cedynia, Nowe Warpno, Trzebiatów, Człopa). Z drugiej strony większość małych miast charakteryzuje się wysokimi wartościami (np. Lipiany, Pełczyce, Recz, Drawno, Borne Sulinowo, Barwice), co może wynikać m.in. z braku innych możliwości spędzania wolnego czasu.

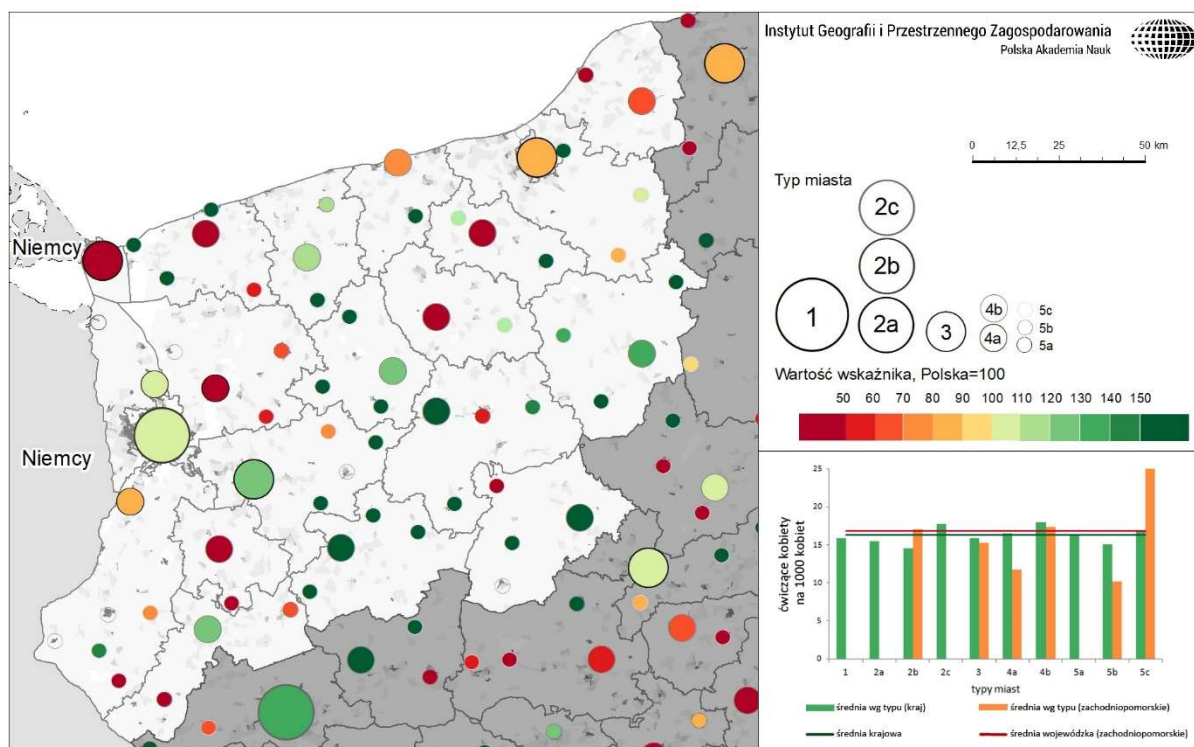
W województwie zachodniopomorskim średnia wartość wskaźnika dla wszystkich miast wyniosła 48 ćwiczących/1000 mężczyzn.

9.11 Ćwiczące kobiety

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 kobiet ćwiczyło 16. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

Wartościami powyżej średniej charakteryzują się tylko małe miasta (typ 5c) i miasto wojewódzkie (spośród małych miast najwyższe wartości dotyczą Drawna, Pełczyc, Węgorzyna, Reska, Tucza). Niski poziom aktywności sportowej dotyczy miast powiatowych aglomeracyjnych i małych miast lokalnych (typ 5b, >10 tys. mieszkańców, np. Cedynia, Dębno, Nowe Warpno, Darłowo, Stepnica).

W województwie zachodniopomorskim średnia wartość wskaźnika dla wszystkich miast wyniosła 17 ćwiczących/1000 kobiet.

Ryc. 9.11 Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

9.12. Podsumowanie (hierarchizacja)

9.1. Kina (liczba osób przypadająca na jedną salę kinową oraz średni czas dojazdu do najbliższego kina). W największych miastach województwa (typ 2b i 3) notowane są wartości nieznacznie wyższe od średniej krajowej w danym typie. Większe różnice występują w typie 4b. W pozostałych typach (4a, 5b, 5c) notuje się wartości niższe od średniej krajowej (największe różnice są w typie 4a). Usługa występuje w 6 typach. Poniżej średniej krajowej plasują się miasta zaklasyfikowane do typu 3. Najwyższy poziom dostępności dotyczy niektórych miast powiatowych (typ 4b), następnie miast subregionalnych i ośrodka wojewódzkiego. Najniższa dostępność dotyczy małych miast. Brak kin jest zauważalny w 2017 r. w 46 miastach regionu, w tym w takich miastach powiatowych jak: Police, Gryfice, Choszczno, Myślibórz, Świdwin, Kamień Pomorski oraz Łobez.

9.2. Teatry (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego teatru). Według GUS w województwie zachodniopomorskim profesjonalne placówki teatralne funkcjonują w dwóch ośrodkach tj. w Koszalinie (2 placówki) i Szczecinie (6 placówek). Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim poziomem dostępności. Wysoki poziom dostępności dotyczy tylko miasta wojewódzkiego i jego otoczenia i Koszalina wraz z jego zapleczem funkcjonalnym.

9.3. Muzea (liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców). Tylko w jednym typie miast – 5b – uzyskana wartość przekracza średnią krajową dla tego typu. W pozostałych pięciu przypadkach (2b, 3, 4a, 4b, 5c) wartości wskaźnika są niższe od średniej krajowej dla poszczególnych typów miast (z tym że w przypadku 2b wartość ta jest porównywalna, a w typie 4a ponad 117-krotnie mniejsza od średniej). W żadnym z typów miast województwa nie osiągnięto wartości wyższej niż średnia krajowa dla całego zbioru miast. Brak muzeów jest zauważalny w 2017 r. w 49 miastach regionu, w tym w wielu miastach powiatowych.

9.4. Biblioteki (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców). W województwie średnią dla danego typu przekraczają tylko dwa typy miast tj. 2b (bardzo nieznacznie) i 5a (znacząco). W pozostałych przypadkach (3, 4b, 5b, 5c) wartości te są niższe od średniej w danym typie. Największe różnice występują w przypadku typu 4b. Powyżej średniej dla wszystkich miast plasują się małe miasta (typ 5a i 5c).

9.5. Ośrodki kultury (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców). We wszystkich typach miast – oprócz typu 2 – notowane są wartości wyższe od średniej dla danego typu miast. Największe różnice dotyczą miast subregionalnych (typ 3), następnie niektórych małych miast (typ 5c). Poniżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasuje się Szczecin i niektóre ośrodki powiatowe (typ 4a).

9.6. Grypy artystyczne (członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców). Wyższe wartości od średniej w danym typie odnotowano w przypadku miast typu 4a (prawie 2-krotna różnica), następnie 5b (znacząca różnica) i 3 (niewielka różnica). W przypadku typów 2b, 4b i 5c wartości wskaźnika były niższe od średniej dla tych typów. Poniżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasują się typy 2b, 3 i 4b.

9.7. Pływalnie kryte. 9.8. Hale sportowo-widowiskowe. 9.9. Stadiony lekkoatletyczne. W przypadku województwa zachodniopomorskiego lokalizacja hal sportowo-widowiskowych i stadionów lekkoatletycznych nie ogranicza się tylko do Szczecina i miast subregionalnych, ale obiekty takie zlokalizowane są również w wielu miastach powiatowych (Kołobrzeg, Police, Białogard, Goleniów, Szczecinek), a także małych miastach (Złocieniec, Międzyzdroje). Wyposażenie w pływalnie ogranicza się do Szczecina, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych. Bardzo niski poziom wyposażenia dotyczy małych miast.

9.10. Ćwiczący mężczyźni. 9.11. Ćwiczące kobiety. W przypadku aktywności sportowej widoczna jest następująca zależność: im mniejsze miasto tym wyższy poziom aktywności sportowej. Niski poziom aktywności dotyczy Świnoujścia, Białogardu i niektórych małych miast (np. Cedynia, Nowe Warpno, Człopa). Najwyższa wartość wskaźnika charakteryzuje niektóre miasta powiatowe, a przede wszystkim małe miasta (np. Pełczyce, Drawno, Tychowo).

Tab. 9.12 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

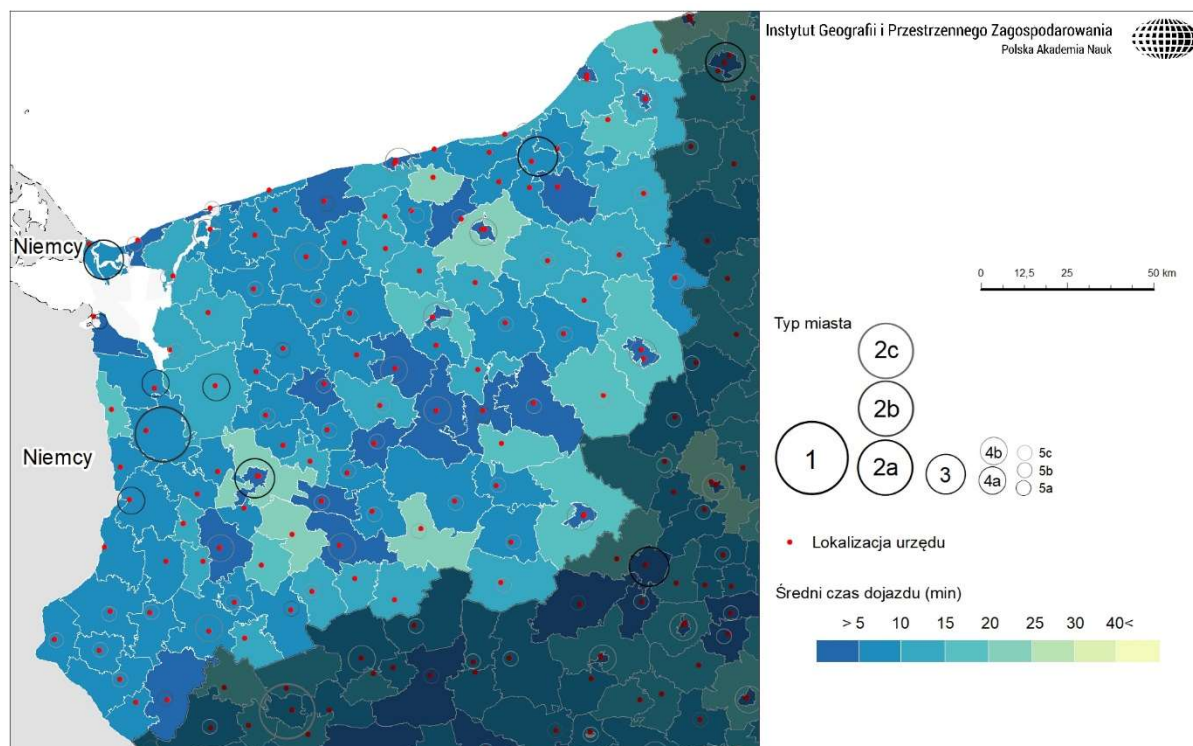
	2b	3	4a	4b	5a	5b	5c
9.1.	-10	-6	23	-29	brak placówki	23	12
9.3.	-2	-11	-99	-51	brak placówki	246	-52
9.4.	1	-22	-18	-25	23	-12	-6
9.5.	-54	72	6	19	brak placówki	6	21
9.6.	-41	12	86	-30	brak placówki	33	-24
9.10.	17	-4	-29	-3	brak ćwiczących	-33	48
9.11.	13	-5	-16	-4	brak ćwiczących	-26	21

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI

10.1. Urzędy gminne

Usługi administracyjne na poziomie gminnym⁴² są usługami publicznymi o najniższym stopniu centralizacji, w związku z czym zróżnicowanie wskaźnika dostępności do urzędów gminnych w skali kraju jest najmniejsze spośród pozostałych analizowanych usług administracji publicznej. Uogólniając, wyższy poziom dostępności do urzędów gminnych wykazują mniejsze miasta niż aglomeracje i duże miasta. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego wynosi 9 minut.

Ryc. 10.1 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu gminnego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

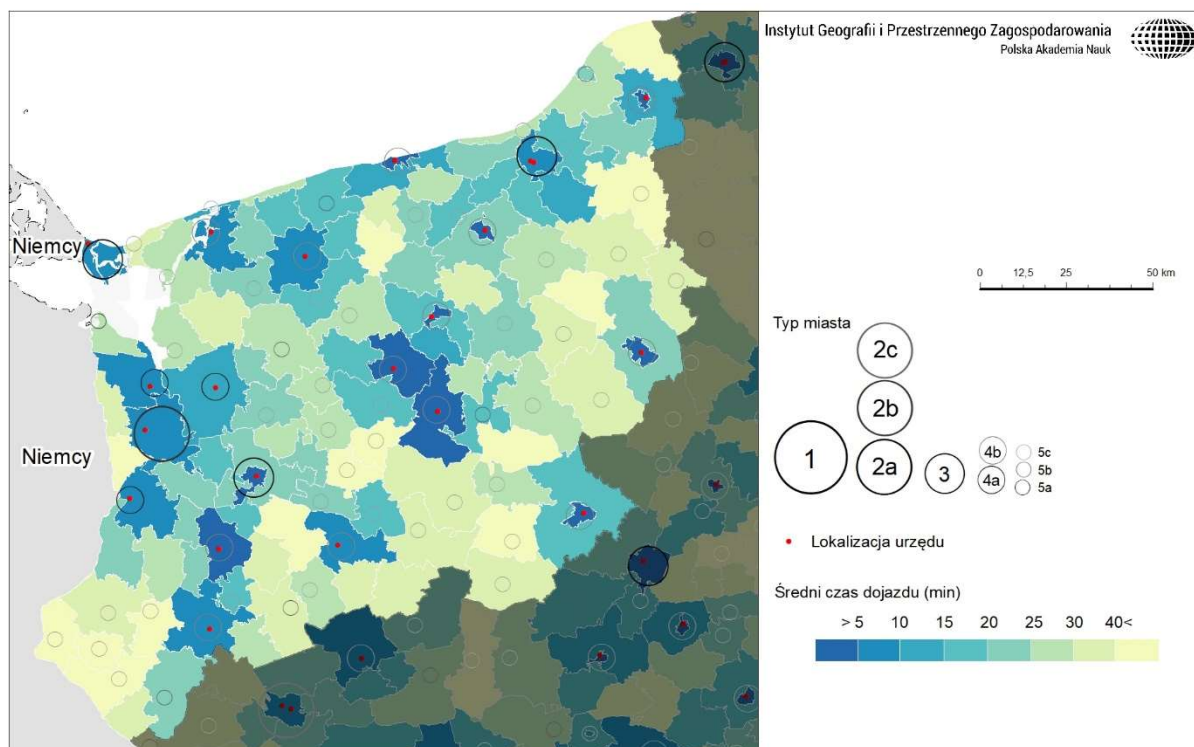
Wśród jednostek administracyjnych województwa zachodniopomorskiego najwyższym poziomem dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego wyróżnia się kilkanaście miast m.in. Stargard, Białogard, Wałcz, Szczecinek. Są to miasta, w których zlokalizowano również siedziby gmin wiejskich, stąd tak duże kontrasty w poziomie dostępności między tymi miastami a ich otoczeniem funkcjonalnym (najniższy poziom dostępności w całym województwie). W dostępności do administracji państwowej szczebla lokalnego zaznacza się prawidłowość: im mniejszy ośrodek miejski tym wyższy poziom dostępności (stąd wyższy poziom dostępności np. w Trzebiatowie niż w Szczecinie). W województwie zachodniopomorski średni czas dojazdu do administracji szczebla lokalnego wynosi 9 minut (maksymalnie nie przekracza 24 minut).

10.2. Starostwa powiatowe

⁴² Podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego kraju są gminy. Ich kompetencje są bardzo szerokie: od zapewnienia ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami poprzez zapewnienie lokalnego transportu zbiorowego, bezpieczeństwa mieszkańców, zarządzanie drogami gminnymi aż po podstawową opiekę medyczną, edukację publiczną itp. Jednak często zadania gminy sprowadzamy do tych zagadnień, które bezpośrednio dotyczą codziennego funkcjonowania w społeczeństwie, tj. wyrobienie lub wymiana dowodu osobistego, sprawy meldunkowe, założenie własnej działalności gospodarczej, wydanie aktu urodzenia, zgonu, ślubu (urząd stanu cywilnego) itp.

Pośrednim poziomem podziału administracyjnego kraju są powiaty⁴³.

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności do starostw powiatowych w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia miast pełniących funkcje administracyjne szczebla powiatowego. Stosunkowo wysoki poziom dostępności charakterystyczny jest również dla obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich, z racji lokalizacji siedziby urzędu w części miejskiej gminy. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego wynosi 24 minuty.

Ryc. 10.2 Średni czas przejazdu do właściwego starostwa powiatowego (w min), 2015.

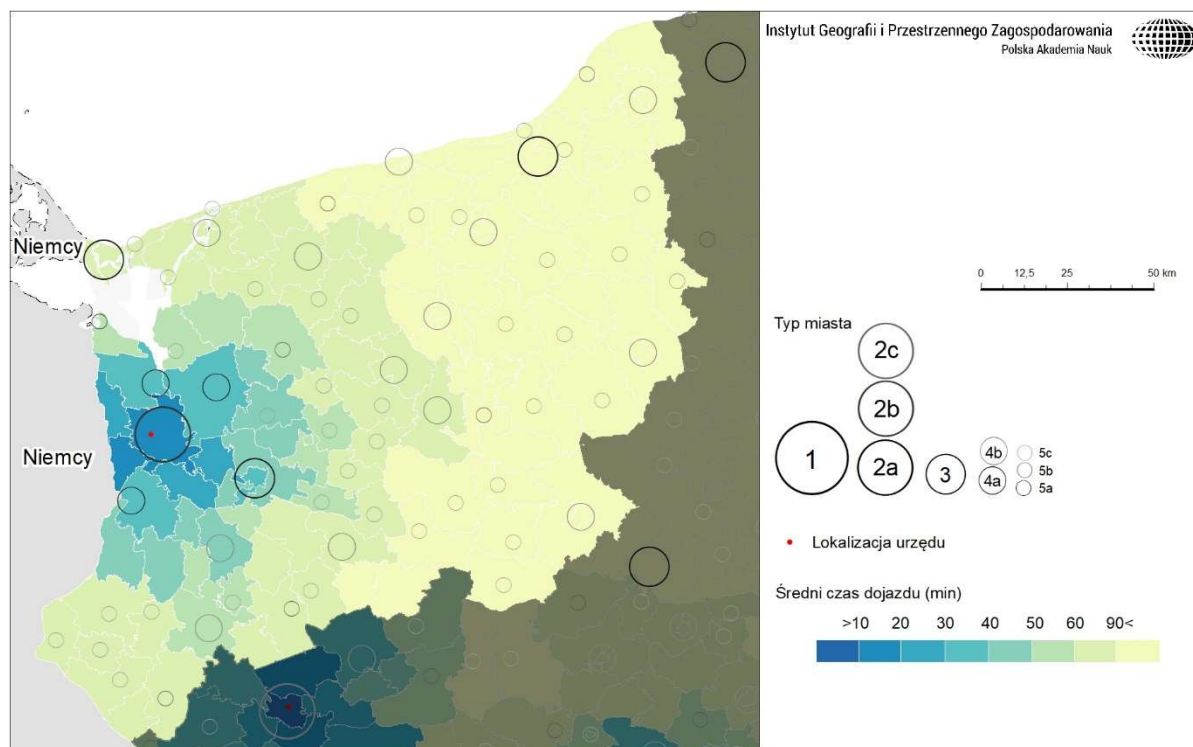
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Przestrzenny obraz dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego ma charakter wyspowy i w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia siedzib starostw powiatowych. W większości miast powiatowych województwa średni czas dojazdu do administracji powiatowej nie przekracza 10 minut, za wyjątkiem Świnoujścia, Kamienia Pomorskiego, Gryfic i Goleniowa (10-15 min.). Najniższy poziom dostępności widoczny jest we wschodniej (np. Polanów) i południowo-zachodniej części województwa (np. Cedynia, Moryń, Mieszkowice). Średni czas dojazdu do administracji szczebla powiatowego wynosi 24 minuty.

⁴³ Zadania szczebla powiatowego są w zasadzie podobne do gminnego, tylko realizowane na większą skalę. Do władz powiatowych należy m.in. zarządzanie i prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych (liceów, techników, szkół zawodowych), szpitali powiatowych, przeciwdziałanie bezrobociu (powiatowe urzędy pracy) itp. Oczywiście jest szereg spraw, które wymagają wizyty w starostwie powiatowym np. rejestracja pojazdu, wydawanie prawa jazdy czy pozwoleń na budowę (budownictwo indywidualne). Z tego też względu ich dostępność ma wpływ na jakość życia ludności, chociaż w większości przypadków, częstotliwość korzystania z usług starostw powiatowych jest rzadsza, niż ma to miejsce w przypadku urzędów gminnych. Starostwa powiatowe pełnią usługi o średnim stopniu centralizacji. Obok powiatów ziemskich, w Polsce funkcjonują powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu) łączące w sobie kompetencje urzędów gminnych i starostw powiatowych. Ponadto w części największych miast funkcjonują (pod różnymi nazwami) punkty obsługi mieszkańców. Punkty te nie podlegają szczegółowej rejonizacji (z wyjątkiem kilku miast w Polsce), zatem mieszkańcy mogą skorzystać z placówki, która wydaje im się najbardziej dogodna (w tym także – najbardziej dostępna).

10.3. Urzędy wojewódzkie

Jednostką podziału administracyjnego kraju najwyższego stopnia są w Polsce województwa⁴⁴. Najwyższy poziom dostępności do urzędów wojewódzkich ograniczony jest do miast wojewódzkich wraz z miastami leżącymi w ich strefie podmiejskiej. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego wynosi 75 minut.

Ryc. 10.3 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego (w min), 2015.

Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

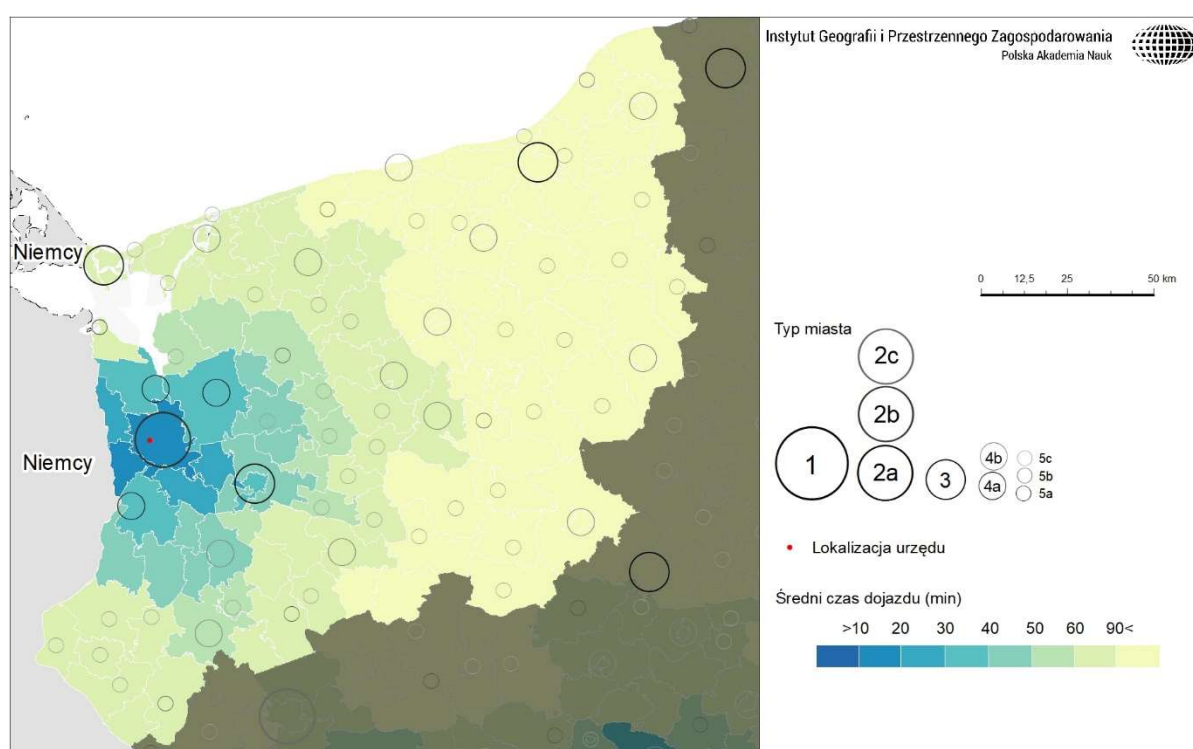
Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od stolicy województwa spada poziom dostępności administracji wojewódzkiej. Stosunkowo dobrą dostępnością do tego typu usług charakteryzuje się w zasadzie tylko bezpośrednie otoczenie miasta. Natomiast rozległe obszary wschodniej części województwa wyróżniają się bardzo niskim poziomem dostępności (w skrajnych przypadkach średni czas dojazdu do miasta wojewódzkiego wynosi 180 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do usług tego typu wynosi 91 minut i znacznie przekracza średnią krajową.

⁴⁴ W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela (poza nielicznymi kwestiami np. wyrobienie paszportu), w związku z czym nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców).

10.4. Urzędy marszałkowskie

Podobnie jak w przypadku urzędów wojewódzkich urzędy marszałkowskie⁴⁵ są placówkami o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, a stosunkowo niski poziom dostępności znaczącej części obszaru (głównie miast we wschodniej części regionu) nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. firm transportowych – wydawanie licencji na przewóz osób).

Poziom dostępności do urzędów marszałkowskich jest tożsamy z poziomem dostępności do urzędów wojewódzkich, za wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego i lubuskiego. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego wynosi 73 minuty.

Ryc. 10.4 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego (w min), 2015.

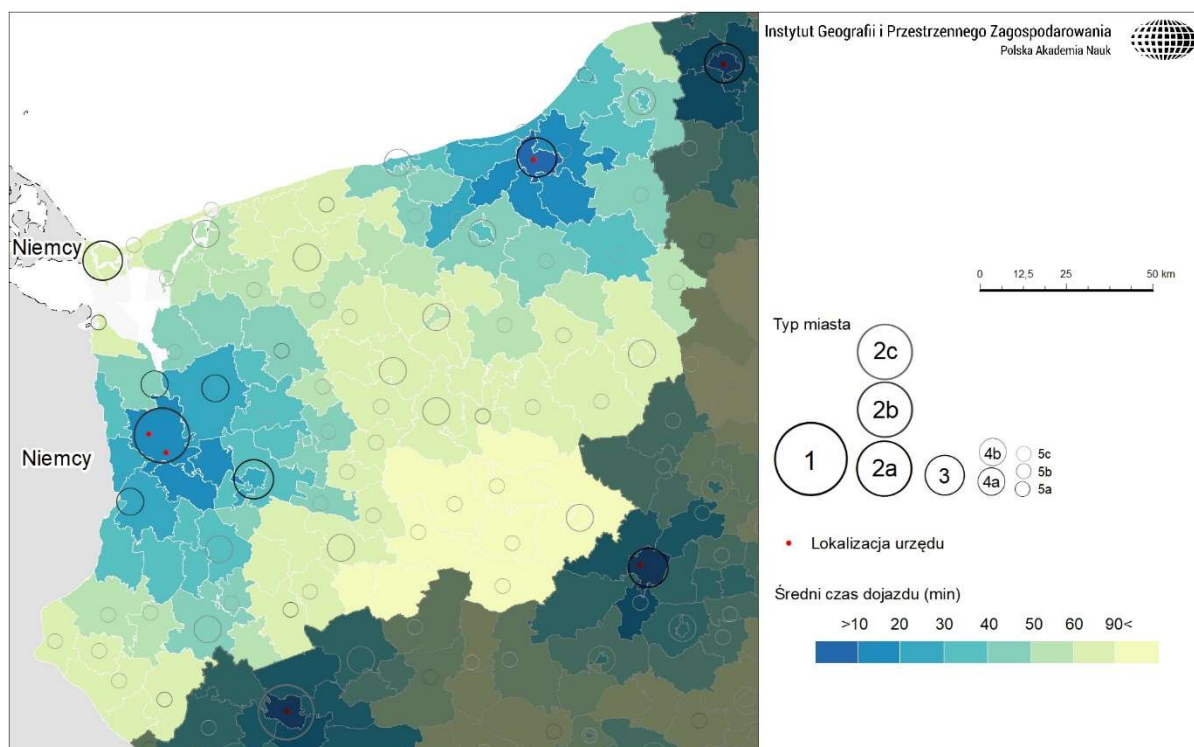
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Identyczny obraz otrzymujemy w przypadku dostępności do Urzędu Marszałkowskiego w Szczecinie (w analizie nie uwzględniono wydziału zamiejscowego w Koszalinie). Najlepszą dostępności charakteryzują się jednostki z bezpośredniego sąsiedztwa Szczecina (ok. 40 minut jazdy samochodem). Pozostała część województwa, z całą wschodnią częścią na czele, charakteryzuje się bardzo niskim poziomem dostępności do Urzędu Marszałkowskiego. W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do Urzędu Marszałkowskiego wynosi 90 minut i znacznie przekracza średnią krajową.

10.5. Oddziały regionalne ZUS

⁴⁵ Urzędy marszałkowskie powiązane są z administracją samorządową i są jednostkami pomocniczymi zarządu województwa. Urzędy marszałkowskie realizują np. zadania w zakresie: polityki regionalnej, obronności i bezpieczeństwa państwa, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, zagospodarowania przestrzennego.

W przypadku ZUS rejonizacja oddziałów⁴⁶ nie nawiązuje do podziału administracyjnego kraju (szczebla wojewódzkiego (oddziałów [43] jest znacznie więcej niż województw). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast wojewódzkich i niektórych miast subregionalnych. Średni czas dojazdu do właściwego oddziału ZUS wynosi 59 minut.

Ryc. 10.5 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS (w min), 2015.

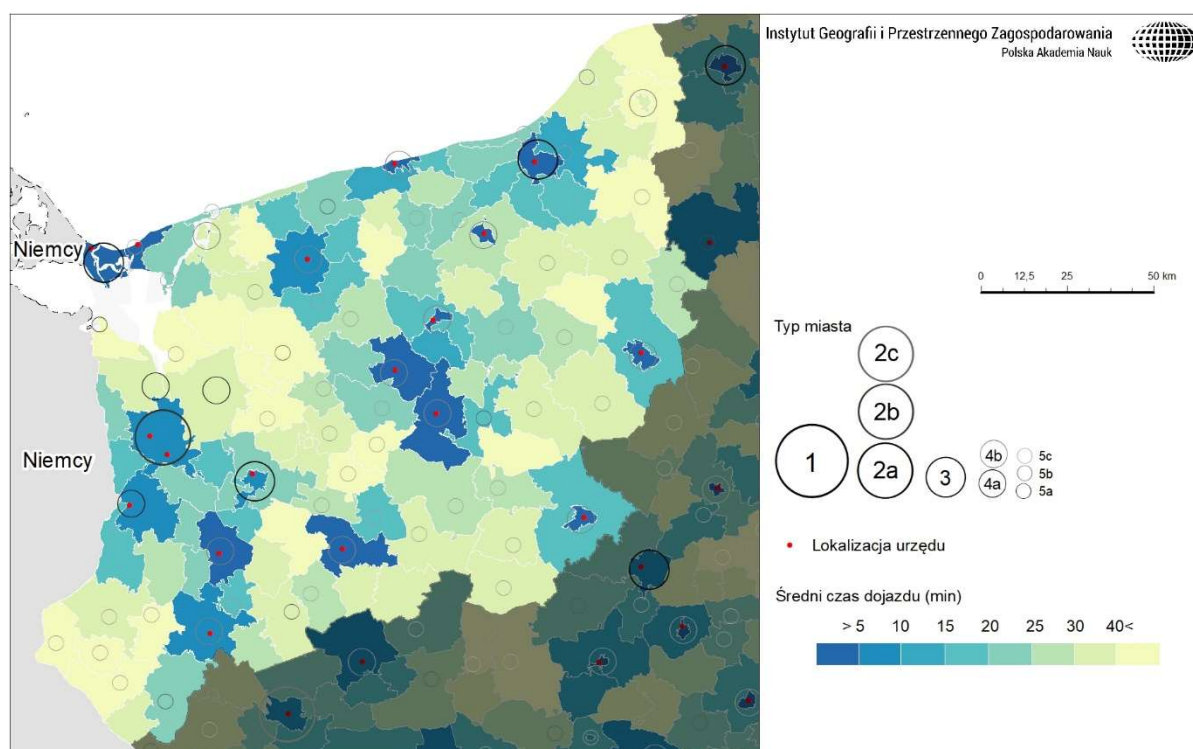
Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Szczecinie i Koszalinie. w dwóch miastach funkcjonują oddziały regionalne ZUS: w Szczecinie (dwa oddziały) i w Koszalinie (jeden oddział). Takie rozmieszczenie sprawia, że obraz dostępności ma charakter wyspowy, gdzie „wyspami” najlepszej dostępności jest Szczecin wraz z obszarem funkcjonalnym oraz Koszalin wraz z obszarem funkcjonalnym. Im dalej od tych miast tym dostępność do tego typu usługi spada. W związku z tym środkowo-południowa część województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności (maksymalny czas dojazdu to prawie 140 minut – miasto Człopa). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS wynosi 56 minut i jest porównywalny ze średnią krajową.

⁴⁶ Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w Polsce za administrację ubezpieczeń społecznych odpowiedzialne są dwa podmioty: Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. ZUS jest operatorem Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jest podstawową instytucją odpowiedzialną za system powszechnych ubezpieczeń społecznych, tj. świadczeń gwarantowanych przez państwo związanych z osiągnięciem odpowiedniego wieku (wieku emerytalnego), niezdolnością do pracy, chorobą lub macierzyństwem, a także z wypadkami przy pracy. ZUS ma strukturę dwupoziomową (oddziały i inspektoraty wraz z biurami terenowymi).

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS

Dostępność do inspektoratów ZUS nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, oczywiście z pewnymi wyjątkami wynikającymi z różnicy między liczbą powiatów (380) a liczbą inspektoratów i biur terenowych (łącznie 272). Stąd też najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta powiatowe i subregionalne. Inspektoraty i biura terenowe ZUS są tymi placówkami, z którymi mieszkańcy mają bezpośredni kontakt, a więc to dostępność do tego typu placówek determinuje dostępność do ZUS. Średni czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 25 minut.

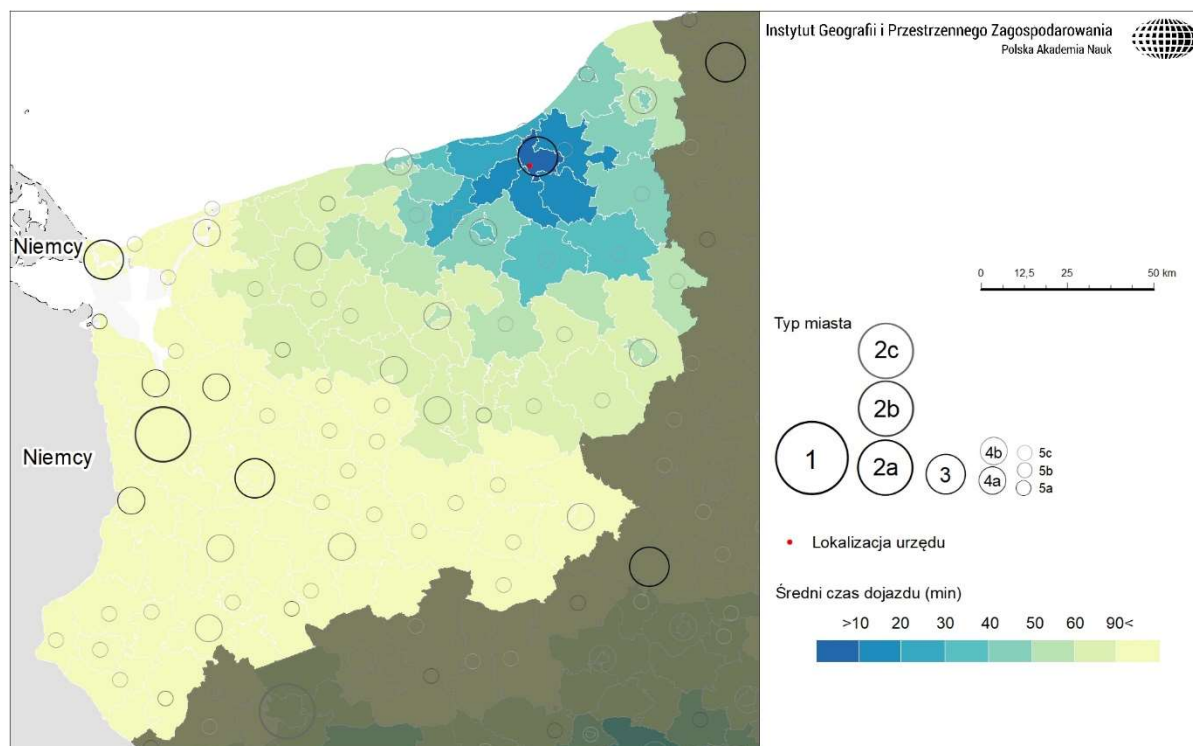
Ryc. 10.6 Średni czas przejazdu do właściwego inspektoratu ZUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych, w związku z czym obraz dostępności ma charakter wyspowy. Są jednak pewne różnice w poziomie dostępności między placówkami ZUS a starostwami powiatowymi. Brak inspektoratu lub biura terenowego ZUS w Policach, Goleniowie i w Kamieniu Pomorskim znacznie obniżyło dostępność do tego typu usług w północno-zachodniej części województwa (w tym w strefie funkcjonalnej Szczecina). Podobnie jest w przypadku północno-wschodniej części województwa, gdzie brak placówki ZUS w Sławnie wpłynął na mniejszą dostępność tego typu usług. Spośród wszystkich miast województwa najdłuższy czas przejazdu charakteryzuje Biały Bór (59 minut), Polanów (58 minut) i Sławno (52 minuty). Maksymalny czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 59 minut przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 27 minut.

10.7. Oddziały regionalne KRUS

W przypadku KRUS rejonizacja oddziałów⁴⁷ nawiązuje do podziału terytorialnego kraju tj. granice poszczególnych oddziałów KRUS odpowiadają granicom województw. Stąd też poziom dostępności do oddziałów KRUS nawiązuje do dostępności do administracji państwowej szczebla wojewódzkiego, z jednym tylko wyjątkiem (Częstochowa). Średni czas dojazdu oddziału terenowego KRUS wynosi 76 minut.

Ryc. 10.7 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału KRUS (w min), 2015.

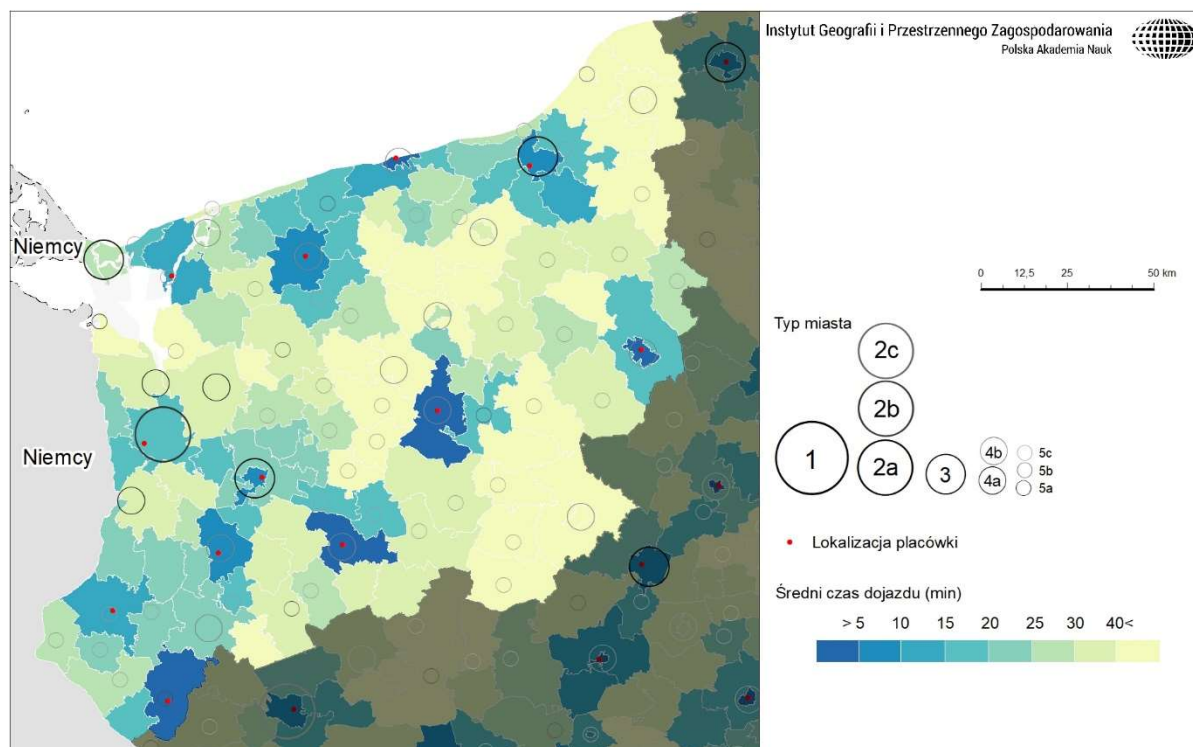
Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Województwo zachodniopomorskie należy do nielicznych województw, gdzie niektóre z usług o wysokim stopniu centralizacji, są zlokalizowane poza miastem wojewódzkim. Tak jest w przypadku oddziału regionalnego KRUS, który zlokalizowany jest w Koszalinie, w związku z czym to Koszalin i jego otoczenie funkcjonalne ma najlepszą dostępność do tego typu usług. Niskim poziomem dostępności do oddziału regionalnego KRUS charakteryzuje się połowa województwa zachodniopomorskiego (południowo-zachodnia część, czas dojazdu powyżej 90 minut), gdzie w skrajnych przypadkach czas dojazdu do Koszalina wynosi aż 182 minuty (np. Cedynia i Mieszkowice – 176 minut, Dębno – 167 minut), przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 95 minut, znacznie przekraczającej średnią krajową.

10.8. Placówki terenowe KRUS

⁴⁷ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) odpowiada za ubezpieczenie społeczne rolników. Oprócz obsługi rolników w sprawach dotyczących ubezpieczenia społecznego, realizuje również inne zadania, m.in.: wypłacanie krajowych rent strukturalnych, wypłacanie świadczeń kombatanckich inwalidom wojennym, ubezpieczenie zdrowotne rolników. Również KRUS ma dwupoziomą strukturę (oddziały i placówki terenowe).

Dostępność placówek terenowych KRUS (256 placówek) nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, chociaż ich dostępność jest gorsza niż w przypadku inspektoratów ZUS. Podobnie jak w przypadku inspektoratów ZUS, to placówki terenowe KRUS warunkują dostępność do tego typu usługi. W Polsce średni czas dojazdu do placówki terenowej KRUS wynosi 26 minut. Należy też zauważyć, że jakość życia wynikająca m.in. z dostępności do tego typu usług, dotyczy tylko wybranej grupy zawodowej.

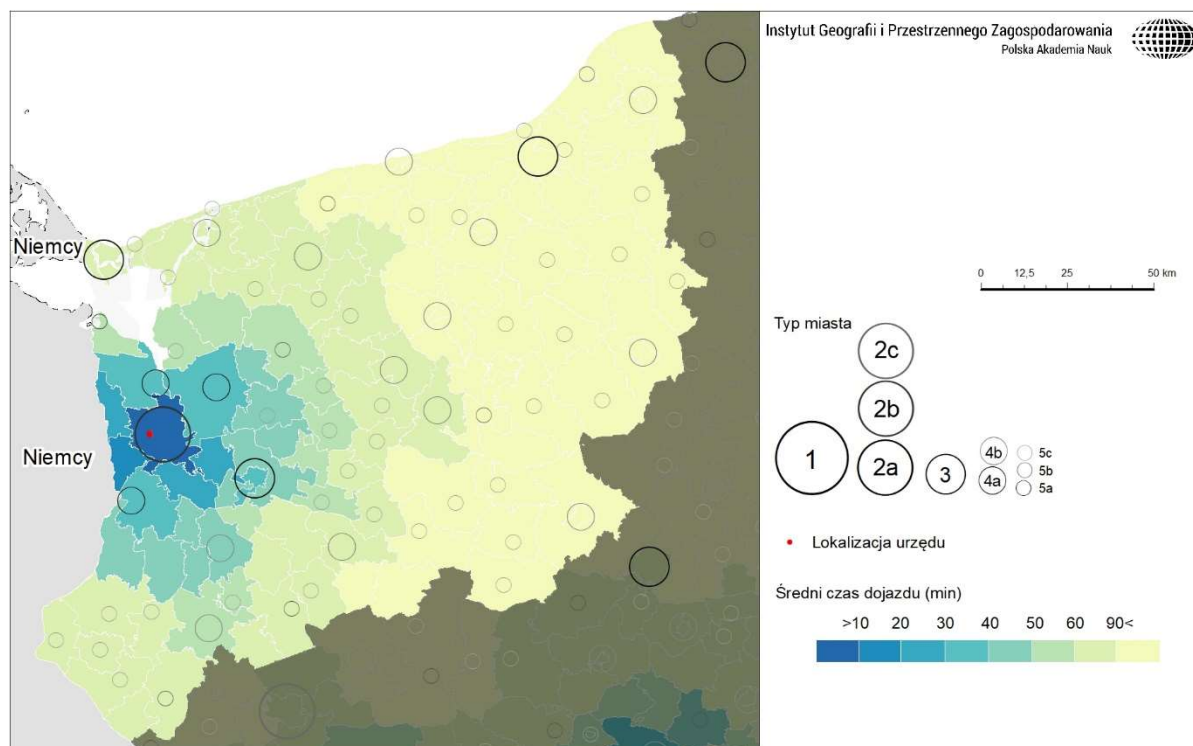
Ryc. 10.8 Średni czas przejazdu do właściwej placówki terenowej KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Placówki terenowe KRUS zlokalizowane są zazwyczaj w miastach powiatowych, jednak dostępność do tego typu usług jest znacząco różna od dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego. Wynika to z odmiennej lokalizacji placówek terenowych KRUS. Niski poziom dostępności widoczny jest w środkowo-południowej części województwa (część powiatu wałeckiego, drawskiego, łobeskiego i świdwińskiego, np. Człopa – 80 minut, Tuczo – 63 minuty, Wałcz – 59 minut), co wynika z braku placówki terenowej KRUS w Wałczu, Świdwinie, Łobzie i Białogardzie. Podobnie jest w zachodniej części województwa, gdzie na niższy poziom dostępności w stosunku do usług administracyjnych szczebla powiatowego (lub jego modyfikację) wpłynął brak placówek terenowych w Policach, Goleniowie, Gryfinie, Myśliborzu. Najwyższym poziomem dostępności wyróżnia się Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Choszczno i Dębno. Maksymalny czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS wynosi 80 minut przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 30 minut (wyższej niż średnia krajowa).

10.9. Izby skarbowe

Rozmieszczenie izb skarbowych⁴⁸ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla wojewódzkiego. Stąd też dostępność do izb skarbowych nawiązuje do dostępności do urzędów wojewódzkich i marszałkowskich. Należy jednak podkreślić, że są to usługi o wysokim stopniu centralizacji i tylko w minimalnym zakresie mogą wpływać na jakość życia mieszkańców. W Polsce średni czas dojazdu do izby skarbowej wynosi 75 minut.

Ryc. 10.9 Średni czas przejazdu do właściwej izby skarbowej (w min), 2015.

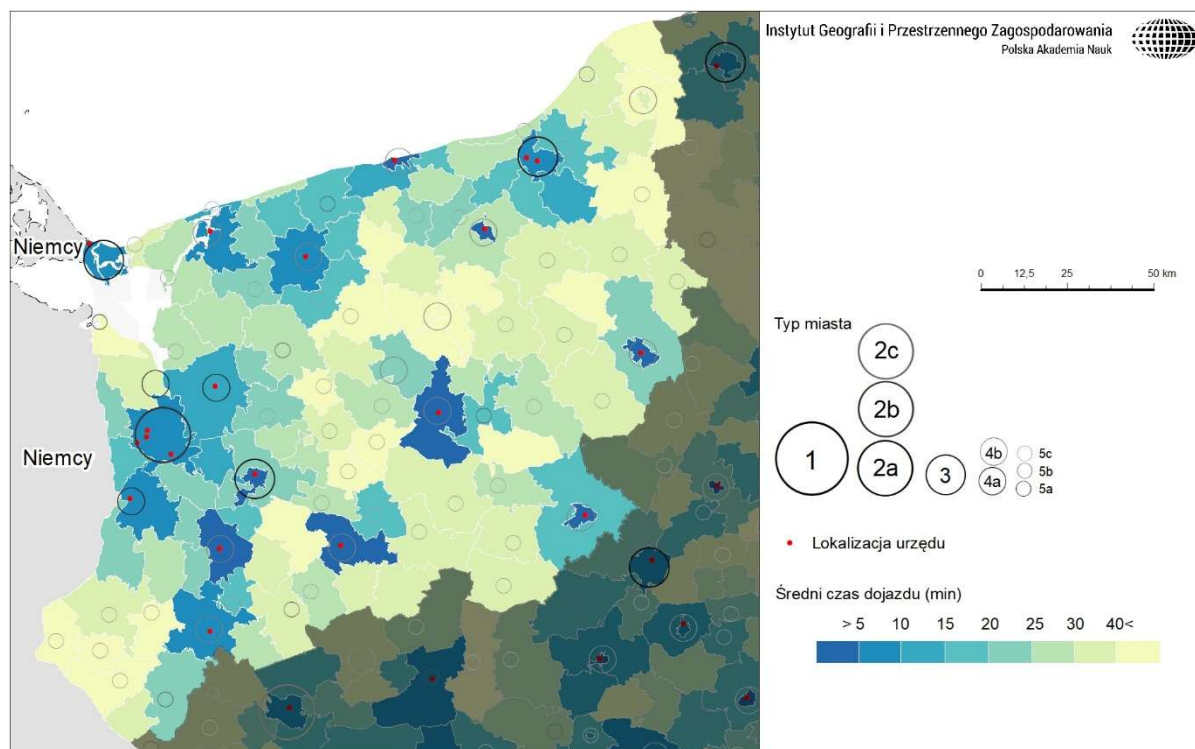
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Dostępność do Izby Skarbowej w Szczecinie jest podobna jak w przypadku oddziału Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Szczecina i jego otoczenia i szybko spada w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego. Cała wschodnia połowa województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do tego typu usług (czas dojazdu przekracza 90 minut np. Sławno – 154 minuty); maksymalny czas dojazdu z tego obszaru to 180 minut). W województwie zachodniopomorskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 90 minut i znacznie przekracza średnią krajową.

⁴⁸ W każdym województwie znajduje się izba skarbowa, która pełni instytucjonalny nadzór nad działalnością wszystkich urzędów skarbowych zlokalizowanych na terenie danego województwa. Dyrektor izby skarbowej, obok nadzoru nad podległymi mu urzędami skarbowymi, jest także odwoławczym organem podatkowym, do którego kompetencji należy przede wszystkim rozstrzygnięcie w II instancji w sprawach należących w I instancji do urzędów skarbowych oraz rozpatrywanie odwołania od decyzji dyrektora urzędu kontroli skarbowej w danym województwie. Nadzór nad dyrektorem izby skarbowej pełni minister właściwy do spraw finansów publicznych. Izby skarbowe należą do usług o wysokim stopniu centralizacji.

10.10. Urzędy skarbowe

Rozmieszczenie urzędów skarbowych⁴⁹ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Stąd też dostępność do urzędów skarbowych nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Oprócz siedzib poszczególnych urzędów usługi administracyjne na poziomie powiatowym świadczone są również w punktach obsługi mieszkańców. Dotyczy to jednak przede wszystkim mieszkańców największych miast (np. Kraków). Punkty te zlokalizowane są zazwyczaj w dużych galeriach handlowych. Istnieje duże zróżnicowanie w obszarach przypisanych do właściwych urzędów skarbowych w Polsce. Ludność obszarów obsługiwanych przez poszczególne placówki waha się od 22,5 tys. do niemal 300 tys. osób. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 24 minuty.

Ryc. 10.10 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu skarbowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Obraz dostępności do urzędów skarbowych nie jest jednak tożsamy z obrazem dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku tego typu placówek w kilku miastach powiatowych tj. w Sławnie, Policach, Łobzie, Świdwinie. Brak urzędów skarbowych w Łobzie i Świdwinie znacząco wpłynął na zmniejszenie dostępności w środkowej części województwa. Najdłuższy czas przejazdu dotyczy Nowego Warpna (60 minut), Dobrzana (58 minut) i Cedyni (57 minut). Maksymalny czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 62 minuty, przy średniej wojewódzkiej 28 minut.

⁴⁹ Do podstawowych zadań urzędu skarbowego należy pozyskiwanie podatków z obszaru znajdującego się w zasięgu jego działania. Kontakt osoby fizycznej z urzędem skarbowym jest dość ograniczony. Większość podatników ogranicza swój kontakt z urzędem skarbowym do złożenia rocznej deklaracji podatkowej (co można również zrobić również za pośrednictwem poczty lub drogą elektroniczną, co ogranicza konieczność osobistego stawienia się w urzędzie skarbowym). Jedynie nieliczni użytkownicy kontaktują się z urzędem skarbowym w związku z innymi sprawami, takimi jak sprawy spadkowe, darowizny, a także w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą. Tym niemniej, w znakomitej większości urzędy skarbowe pełnią rolę informacyjną i kontrolną. Urzędy skarbowe należą do usług o średnim poziomie centralizacji.

10.11. Podsumowanie (hierarchizacja)

Poziom dostępności ściśle zależy od poziomu centralizacji danej usługi: im wyższy poziom centralizacji tym niższy poziom dostępności tego rodzaju usług, w związku z czym najgorsza dostępność dotyczy urzędu wojewódzkiego, marszałkowskiego, izby skarbowej i oddziału regionalnego KRUS. Potencjalne możliwości poprawy dostępności wynikają przede wszystkim z rozwoju infrastruktury drogowej, jak również w lokalizacji niektórych usług administracji publicznej w innych lokalizacjach. Dotyczy to jednak tylko niektórych rodzajów usług związanych z jednostkami samorządu terytorialnego (np. wydziały zamiejscowe urzędów wojewódzkich) oraz niektórych usług administracji publicznej (np. lokalizacja usług ubezpieczeń społecznych).

10.1. Urzędy gminne (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Wśród jednostek administracyjnych województwa zachodniopomorskiego najwyższym poziomem dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego wyróżnia się kilkanaście miast m.in. Stargard, Białogard, Wałcz, Szczecinek. Są to miasta, w których zlokalizowano również siedziby gmin wiejskich, stąd tak duże kontrasty w poziomie dostępności między tymi miastami a ich otoczeniem funkcjonalnym (najniższy poziom dostępności w całym województwie).

10.2. Starostwa powiatowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Przestrzenny obraz dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego ma charakter wyspowy i w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia siedzib starostw powiatowych. Najniższy poziom dostępności do starostw powiatowych charakteryzuje małe miasta w południowo-zachodniej i wschodniej części regionu.

10.3. Urzędy wojewódzkie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od stolicy województwa spada poziom dostępności administracji wojewódzkiej. Stosunkowo dobrą dostępnością do tego typu usług charakteryzuje się w zasadzie tylko bezpośrednie otoczenie miasta.

10.4. Urzędy marszałkowskie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Identyczny obraz otrzymujemy w przypadku dostępności do Urzędu Marszałkowskiego. Najlepszą dostępnością charakteryzują się jednostki z bezpośredniego sąsiedztwa Szczecina (ok. 40 minut jazdy samochodem).

10.5. Oddziały regionalne ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W województwie zachodniopomorskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Szczecinie i Koszalinie. W dwóch miastach funkcjonują oddziały regionalne ZUS: w Szczecinie (dwa oddziały) i w Koszalinie (jeden oddział). Takie rozmieszczenie sprawia, że obraz dostępności ma charakter wyspowy, gdzie „wyspami” najlepszej dostępności jest Szczecin wraz z obszarem funkcjonalnym oraz Koszalin wraz z obszarem funkcjonalnym. Im dalej od tych miast tym dostępność do tego typu usługi spada.

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych, w związku z czym obraz dostępności ma charakter wyspowy. Najwyższy poziom dotyczy miast subregionalnych, następnie niektórych miast powiatowych (typ 4b).

10.7. Oddziały regionalne KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Województwo zachodniopomorskie należy do nielicznych województw, gdzie niektóre z usług o wysokim stopniu centralizacji, są zlokalizowane poza miastem wojewódzkim. Tak jest w przypadku oddziału regionalnego KRUS, który zlokalizowany jest w Koszalinie, w związku z czym to Koszalin i jego otoczenie funkcjonalne ma najlepszą dostępność do tego typu usług.

10.8. Placówki terenowe KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Placówki terenowe KRUS zlokalizowane są zazwyczaj w miastach powiatowych, jednak dostępność do tego typu usług jest znacząco różna od dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego. Wynika to z odmiennej lokalizacji placówek terenowych KRUS. Niski poziom dostępności widoczny jest w środkowo-południowej i zachodniej części województwa.

10.9. Izby skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Izby Skarbowej w Szczecinie jest podobna jak w przypadku oddziału Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Szczecina i jego otoczenia i szybko spada w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego.

10.10. Urzędy skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Obraz dostępności do urzędów skarbowych nie jest jednak tożsamy z obrazem dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku tego typu placówek w kilku miastach powiatowych tj. w Sławnie, Policach, Łobzie, Świdwinie (typ 4).

CZĘŚĆ III

WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Uwarunkowania syntezy

Oceniając warunki życia oraz dostęp do usług publicznych w województwie zachodniopomorskim należy brać pod uwagę kilka istotnych uwarunkowań o charakterze ogólnym. Należą do nich: a) peryferyjne w skali kraju i regionu położenie stolicy województwa – Szczecina; b) problemy strukturalne na obszarach wiejskich, mające wpływ na pełnienie funkcji usługowych przez małe miasta; c) szybki rozwój infrastruktury drogowej w ostatniej dekadzie, co może poprawić dostęp do niektórych usług publicznych przy niezmienniejącej się liczbie i rozmieszczeniu placówek, ale jednocześnie może prowadzić do różnicowania się sytuacji wewnątrz regionu, d) nadmorskie położenie, powodujące, że poprawa dostępu do usług publicznych na bazie rozwoju infrastruktury jest trudniejsza (zwłaszcza w Świnoujściu).

2. Warunki życia

Syntetyczny obraz warunków życia (ryc. 1) wskazuje na relatywnie dobrą sytuację w większości miast województwa, w tym szczególnie w samej metropolii Szczecina wraz z miastami strefy zewnętrznej aglomeracji. Na pozostałym obszarze regionu najgorsze wartości wskaźników notują małe miasta, szczególnie ośrodki położone w jego centralnej i wschodniej części.

W przypadku miar związanych z szeroko rozumianymi warunkami środowiskowymi, relatywnie dobre warunki życia występują w metropolii Szczecina. Korzystna jest także sytuacja miast subregionalnych, w tym zwłaszcza Koszalina. Pewnym zaskoczeniem mogą być niskie poziomy wskaźnika w miastach turystycznych położonych na wybrzeżu Bałtyku. Wśród miast małych, a także powiatowych zdecydowanie lepsze warunki środowiskowe notowane są w południowej części regionu (z dala od wybrzeża). Na niski poziom wskaźnika wpływa często słaby poziom obsługi ludności przez oczyszczalnie ścieków.

Tylko nieliczne, przeważnie największe miasta województwa zachodniopomorskiego odznaczają się relatywnie wyższą (względem średniej krajowej) zamożnością mieszkańców. Dotyczy to zwłaszcza metropolii Szczecina (wraz z wchodzącymi w jej skład mniejszymi ośrodkami), ale w drugiej kolejności także miast subregionalnych i niektórych powiatowych (np. z rozwiniętą funkcją uzdrowiskowo-turystyczną: Kołobrzeg, a także położonych na południowym wschodzie regionu: Wałcz, Szczecinek). Wyraźnie uboższa jest ludność małych miast położonych na północy (także miasta turystyczne nad Bałtykiem) i w centralnej części województwa. W efekcie mamy do czynienia z bardzo (na tle innych województw) silną polaryzacją wewnętrzną regionu wyrażającą się w dużej różnicy między zamożnością mieszkańców metropolii i kilku innych ośrodków oraz wszystkich pozostałych miast województwa. Jest przy tym charakterystyczne, że bardzo ubogie miasteczka znajdują się w niewielkiej odległości od metropolii Szczecina (na wschód i południe od miasta).

Relatywnie dobra (przekraczająca średnią krajową) jest wartość wskaźnika warunków mieszkaniowych. Dotyczy to wszystkich miast dużych i powiatowych. Najlepsze warunki notowane są w miastach powiatowych wybrzeża (Świnoujście, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Koszalin), dobre w Szczecinie i całej metropolii. Jednocześnie sytuacja jest wyraźnie gorsza w dużej części miast małych, szczególnie w ośrodkach położonych w centralnej części regionu, a nawet w bliskim sąsiedztwie metropolii szczecińskiej. O niskiej jakości substancji mieszkaniowej przesądzają w tym wypadku głównie braki w wyposażeniu w podstawowe instalacje. Trzeba także pamiętać, że dobra sytuacja mieszkaniowa w miastach nadmorskich może być efektem uwzględnienia całego zasobu mieszkaniowego, w tym nowych budynków przeznaczonych na wynajem turystyczny. Tym samym rzeczywiste warunki życia mieszkańców stałych mogą być zauważalnie gorsze.

We wszystkich miastach województwa zachodniopomorskiego stosunkowo słabo kształtują się wskaźniki związane z bezpieczeństwem. Sytuacja w tym zakresie jest najgorsza w Szczecinie, Koszalinie i Kołobrzegu, oraz w innych nadmorskich ośrodkach turystycznych, a także we wszystkich prawie

miastach powiatowych. Relatywnie lepiej jest pod tym względem natomiast w większości miast najmniejszych oraz w Szczecinku, Drawsku Pomorskim i Policach.

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie warunków życia, wyraźnie najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w metropolii Szczecina, w miastach subregionalnych, a ponadto w pasie wybrzeża i w miastach powiatowych na południu województwa. Równocześnie bardzo wyraźnie daje się zaznaczyć obszar o warunkach słabszych od średniej krajowej położony w centralnej części regionu i obejmujący zarówno miasta najmniejsze jak i powiatowe (Białogard, Świdwin, Łobez). Drugi zwarty obszar małych miast o złych warunkach życia występuje także na południe od Szczecina w powiecie gryfińskim. Interesująca jest w tym zakresie sytuacja miast nadmorskich. Z uwagi na poziom dochodów oraz dobre warunki mieszkaniowe miasta te nie wypadają najgorzej. Jednocześnie jednak inne wskaźniki (np. bezpieczeństwo) wyraźnie redukują ten pozytywny efekt.

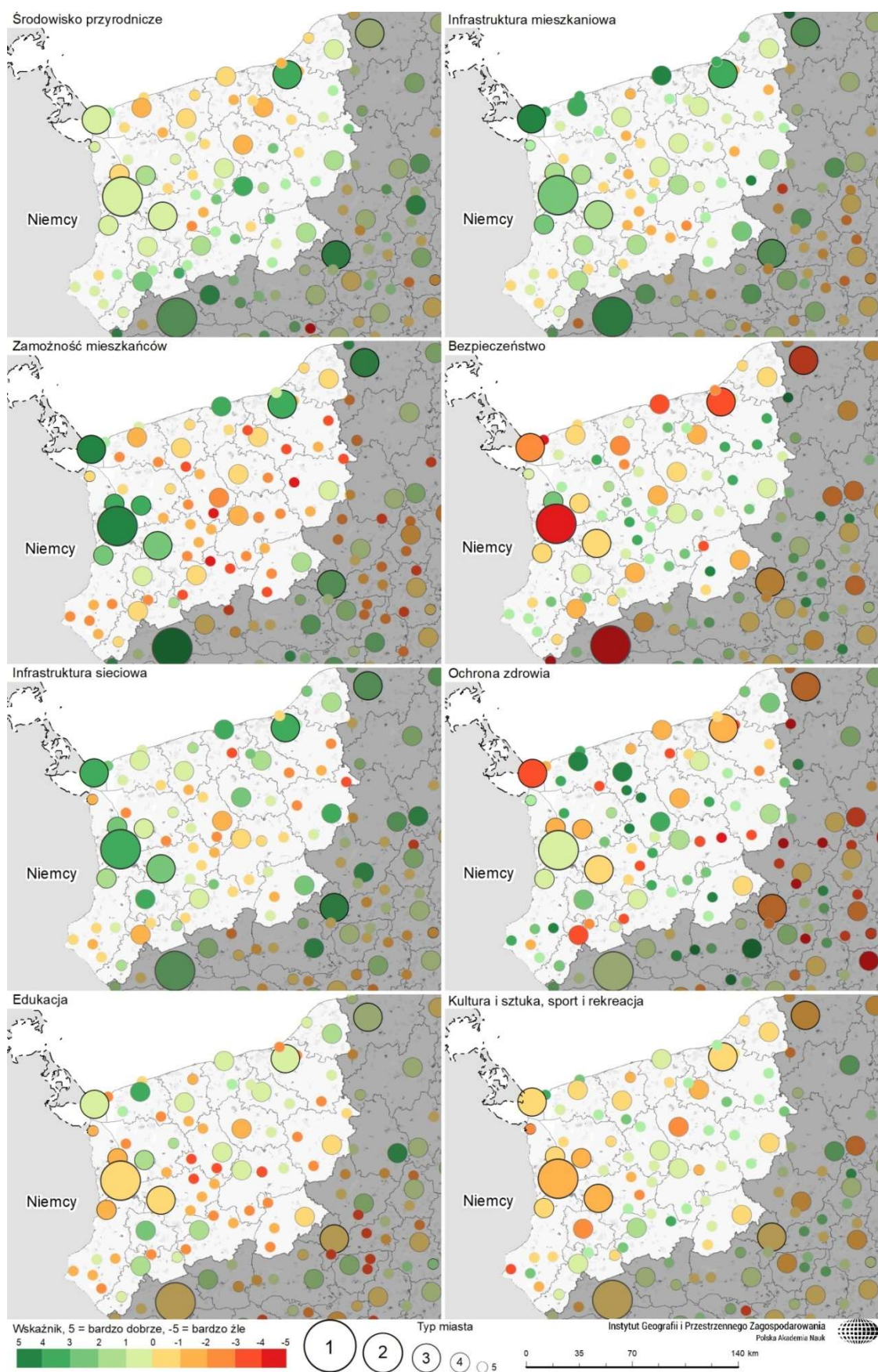
3. Dostępność usług publicznych

Prawie wszystkie większe miasta regionu (w tym Szczecin, ośrodki subregionalne i większość powiatowych) charakteryzują się relatywnie wysokim poziomem wskaźników obrazujących infrastrukturę sieciową (ryc. I). Gorsza sytuacja w tym zakresie występuje przede wszystkim w miastach najmniejszych. Nie dotyczy to jednak miast turystycznych wybrzeża. Słabe jest także wyposażenie kilku miast powiatowych (Myślibórz, Drawsko Pomorskie, Łobez).

W zakresie usług edukacyjnych większość miast województwa charakteryzuje się niskim (w relacji do średniej ogólnokrajowej) poziomem wskaźników. Dotyczy to Szczecina i całej prawie metropolii szczecińskiej (poza Goleniowem), Stargardu i wszystkich praktycznie ośrodków najmniejszych (zwłaszcza w centralnej części województwa). Relatywnie lepsza jest sytuacja w Świnoujściu, Koszalinie i w niektórych ośrodkach powiatowych, zwłaszcza tych położonych w zachodniej części województwa. Negatywnie wśród miast powiatowych wyróżniają się Świdwin, Gryfino i Police. Niedobory w zakresie usług edukacyjnych odnotowano także w niektórych mniejszych miastach turystycznych wybrzeża. Na obraz syntetyczny składa się zróżnicowana sytuacja w zakresie rozmieszczenia różnego typu placówek. W niektórych miastach aglomeracji Szczecina (Gryfino, Stargard) jak również w niektórych miastach powiatowych (Łobez, Drawsko Pomorskie) występuje problem z dostępnością do żłobków i przedszkoli (), a miastach mniejszych przede wszystkim do liceów i innych szkół średnich. W województwie zachodniopomorskim relatywnie dobra sytuacja pod względem wyposażenia w szkoły ponadpodstawowe widoczna jest też w przypadku miast subregionalnych.

Zastosowany w miarach syntetycznych wskaźnik usług w zakresie ochrony zdrowia (rozmieszczenie przychodni) wskazuje na silne zróżnicowanie terytorialne w ramach regionu. Dotyczy to także metropolii szczecińskiej, gdzie wartości przekraczające średnią krajową notowane są w Szczecinie, ale już nie w miastach strefy zewnętrznej. Różnice występują także w pozostałych zbiorach miast odpowiadającym poszczególnym analizowanym typom. Bardzo niekorzystna sytuacja występuje w ośrodkach subregionalnych (szczególnie w Świnoujściu) oraz w części powiatowych. Jednocześnie relatywnie korzystniejsze wartości wskaźnika notowane są w miastach turystycznych strefy nadmorskiej, w tym w uzdrowiskowym Kołobrzegu.

W przypadku placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, sytuacja w większych miastach województwa jest na ogół gorsza od średniej krajowej. Dotyczy to także całej metropolii szczecińskiej, wszystkich ośrodków subregionalnych oraz niektórych miast strefy nadmorskiej. Pozytywnym wyjątkiem jest Kołobrzeg. W przeciwieństwie do innych opisywanych wskaźników stosunkowo dobra sytuacja występuje w miastach małych (a nawet powiatowych) położonych w centralnej części województwa. Pozytywnie wyróżnia się tam m.in. Drawsko Pomorskie, Łobez, Myślibórz, a zwłaszcza Choszczno.

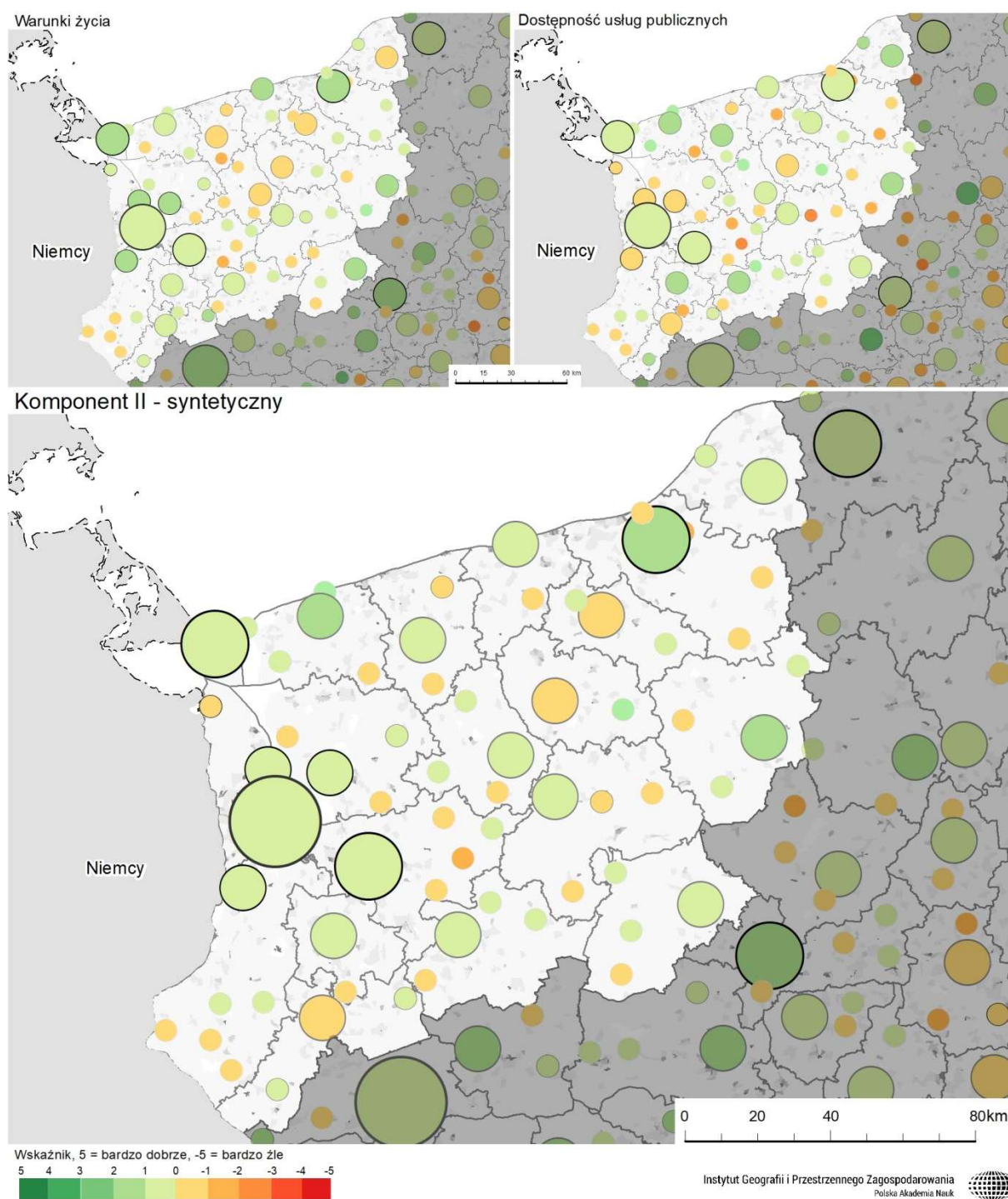
Ryc. I. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) – warunki życia i dostępność usług publicznych

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie dostępności do usług publicznych, najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w kilku miastach powiatowych, relatywnie dobra także w Szczecinie i w miastach subregionalnych. Obszarem wyraźnie problemowym jest zewnętrzna strefa metropolii szczecińskiej z ośrodkami powiatowymi Polic, Goleniowa i Gryfina. Z miast powiatowych źle wyposażone w usługi są także Myślibórz i Białogard. W przypadku miast najmniejszych układ przestrzenny jest mozaikowy, z większą koncentracją miast o słabym wyposażeniu w środkowej części regionu oraz na zachodzie w powiecie gryfińskim. Niezależnie od tego uzyskany obraz syntetyczny jest wypadkową różnych braków w zakresie usług, jakie ujawniają się na poszczególnych poziomach hierarchii osadniczej regionu. Na uwagę zasługuje fakt, że braki takie występują czasem w miastach o skądinąd relatywnie lepszych warunkach życia (w tym zwłaszcza o wyższym poziomie zamożności mieszkańców). Dotyczy to w pierwszej kolejności metropolii szczecińskiej. Jednocześnie miasta atrakcyjne osadniczo (ośrodki turystyczne) nie zawsze dysponują wystarczającą infrastrukturą usługową dla stałych mieszkańców.

4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych

Wskaźnik syntetyczny obrazujący zbiorczo warunki życia oraz dostępność do usług publicznych (ryc. II) możemy utożsamiać z pełną oceną warunków życia uwzględniającą zarówno elementy bardziej stabilne (jak środowisko przyrodnicze, zamożność i bezpieczeństwo), jak też infrastrukturę społeczną, której rozwój i organizacja zależna jest od bardziej krótkoterminowych działań władz publicznych różnych szczebli. Uzyskany obraz przestrzenny wskazuje, że miasta województwa zachodniopomorskiego w większości plasują się na poziomie zbliżonym lub nieco niższym od średniej krajowej. Jako stosunkowo najlepszą ocenić należy sytuację ośrodka subregionalnego w Koszalinie, a jako relatywnie dobrą sytuację samego Szczecina (wraz z miastami strefy zewnętrznej metropolii) i pozostałych ośrodków subregionalnych oraz większości powiatowych.

Problemowy charakter mają miasta małe (oraz kilka powiatowych – Świdwin, Białogard, Myślibórz) położone w południowej części regionu. Zbiorem zróżnicowanym wewnątrznie są pozametropolitalne miasta małe. Zdecydowanie najniższe wartości wskaźnika syntetycznego notowane są w niewielkich ośrodkach centralnej części województwa, niekiedy na bezpośrednim zapleczu lepiej wypadającego pasa nadmorskiego. Złożona jest także sytuacja ośrodków małych położonych przy granicy niemieckiej (powiaty gryfiński i policki). Uzyskane wyniki potwierdzają diagnozowane wcześniej procesy polaryzowania się zbioru polskich miast, w tym miast w regionie zachodniopomorskim. Proces ten jest dynamiczny i wymaga aktywnej polityki w sferze równoważenia dostępu do usług publicznych.

Ryc. II. Wskaźniki syntetyczne

5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych

Wskaźniki dostępności transportowej do usług publicznych (ryc. III) wskazują na wyrównywanie się mierzonych w ten sposób warunków życia w obrębie metropolii szczecińskiej. Dotyczy to zwłaszcza bardziej rozproszonych usług edukacyjnych, a już w mniejszym stopniu usług zdrowotnych i ze sfery kultury.

Wskaźniki dostępności do instytucji administracji publicznej pozostają skorelowane z położeniem miasta w hierarchii osadniczej. Najwyższe wartości notowane są w rejonie metropolii

szczecińskiej i maleją bardzo szybko w kierunku wschodnim i południowym, co jest po części wyrazem niewystarczającej dostępności transportowej do instytucji szczebla wojewódzkiego. W tym układzie słabsza dostępność dotyczy także Świnoujścia, podczas gdy ośrodek subregionalny w Koszalinie, z uwagi na koncentrację różnych instytucji (m.in. filie) pozostaje w relatywnie lepszej sytuacji. Wyraźnie słabszą dostępność transportową do administracji notujemy w miastach najmniejszych (pozametropolitalnych), w tym w szczególności ponownie w centralnej części regionu.

W przypadku usług edukacyjnych i ochrony zdrowia ośrodki powiatowe zapewniają podstawowy dostęp do takich placówek jak szkoły średnie i szpitale. Uzyskany obraz jest nieco bardziej wyrównany dla edukacji (niż w przypadku omawianego wcześniej dostępu do usług publicznych, gdzie miary były przeliczane względem liczby ludności). Można to interpretować jako prawidłową lokalizację istniejących placówek, także w miejscach, gdzie obiektywna podaż usług (ilość i wielkość szkół lub przychodni) nie jest wystarczająca. Nie zmienia to faktu, że dostępność transportowa do usług edukacyjnych jest bardzo silnie spolaryzowana (bardziej niż w wielu innych województwach). Dostępność ta jest bardzo dobra w przypadku Szczecina, metropolii, Stargardu, Świnoujścia, Koszalina, Sławna (być może efekt bliskości Słupska w województwie pomorskim) i Kołobrzegu, a dobra w większości pozostałych miast powiatowych (poza Myśliborzem, Kamieniem Pomorskim i Gryficami). Równocześnie prawie wszystkie miasta małe charakteryzują się skrajnie niskimi wartościami wskaźnika dostępności transportowej do placówek edukacyjnych. Słabo rozbudowana sieć placówek szkolnych występuje w południowej i wschodniej części województwa, co przekłada się na niski poziom dostępności do tego typu usług edukacyjnych.

Podobna, choć nieco mniejsza polaryzacja występuje w usługach z zakresu ochrony zdrowia. Większy jest w tym wypadku zbiór ośrodków powiatowych o słabszej (od średniej krajowej) dostępności transportowej (do wymienionych wyżej dołącza także Łobez). Wszystkie miasta małe charakteryzuje ponownie zła sytuacja w badanym zakresie. W województwie funkcjonuje 29 szpitali w 20 miastach (z koncentracją tych placówek w Szczecinie – 7 i Koszalinie – 4). Ogólny obraz dostępności do szpitali ściśle nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego, chociaż widoczne są pewne różnice wynikające z braku lokalizacji szpitali w niektórych miastach powiatowych (np. Łobez, Świdwin). W województwie widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w mieście wojewódzkim, następnie w Koszalinie. Jednak tylko Szczecin wraz z najbliższym otoczeniem oferuje pełen dostęp do analizowanych typów specjalistycznych usług medycznych. Niski poziom dostępności dotyczy wschodniej i południowej części województwa i leżących tam małych ośrodków miejskich. Województwo charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem dostępności do SOR-ów. Rozmieszczenie obszarów o dobrej dostępności do szpitalnych oddziałów ratunkowych ma charakter wyspowy ograniczony do kilku miast powiatowych (Szczecin, Koszalin, Stargard, Choszczno, Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Gryfice) i ich najbliższego otoczenia funkcjonalnego. Zdecydowanie w najgorszej sytuacji są mieszkańcy małych miast, jednak zła sytuacja nie dotyczy tylko ich, ale również niektórych miast powiatowych, a nawet subregionalnych (Świnoujście).

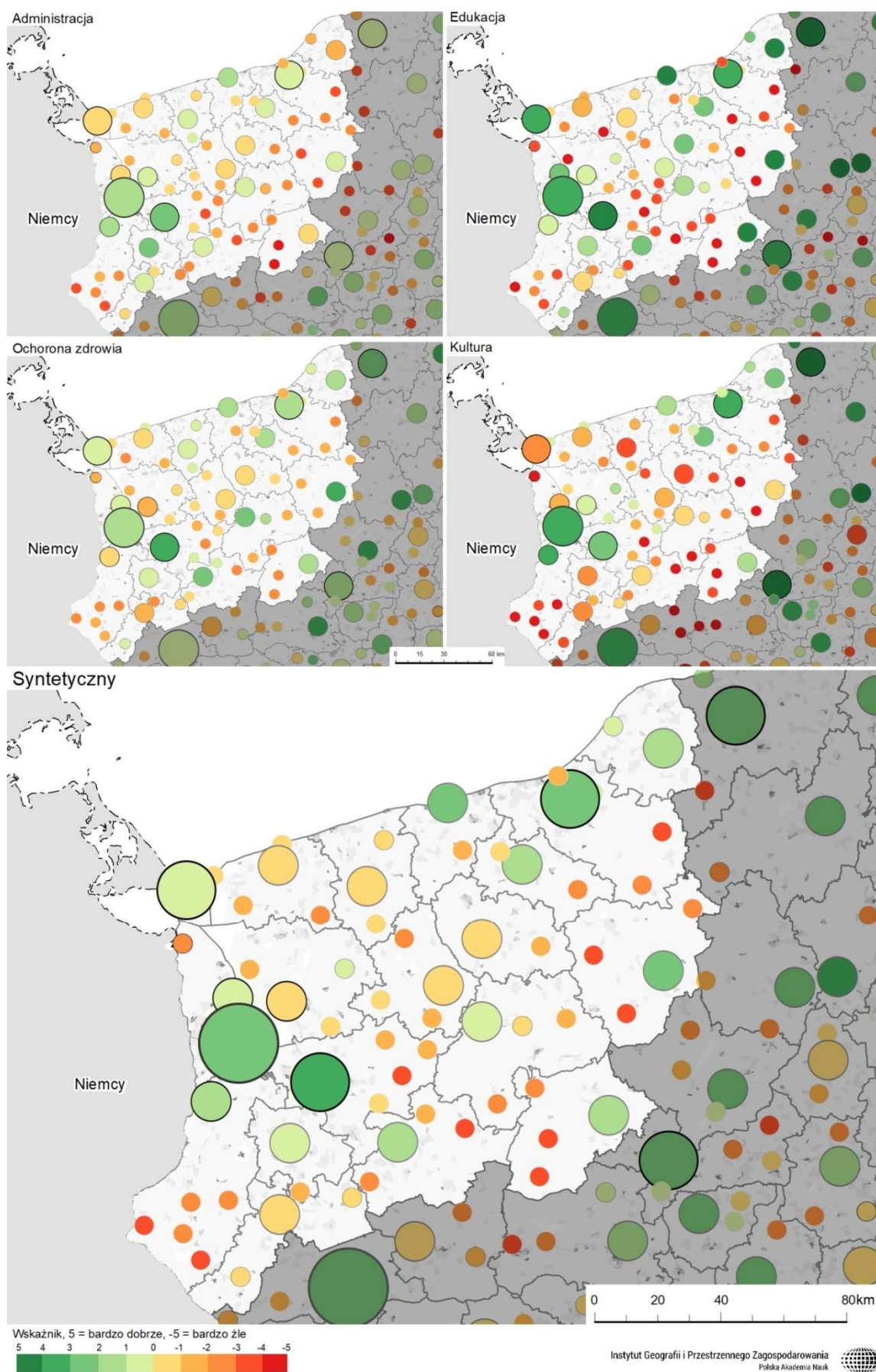
Podobnie duże różnice w wartości wskaźnika występują w przypadku dostępności transportowej do placówek kultury. W tym zakresie nie tylko miasta małe, ale także większość powiatowych (poza Kołobrzegiem, Świdwinem i Wałczem) nie zapewnia oferty na poziomie odpowiadającym przeciętnej krajowej. Jednocześnie sytuacja w metropolii szczecińskiej jest stosunkowo dobra. Wśród miast subregionalnych wyraźne braki widoczne są w Świnoujściu.

We wszystkich praktycznie kategoriach usług dostępność transportowa jest wyraźnie gorsza w przypadku miast najmniejszych pozametropolitalnych, w tym szczególnie ośrodków położonych w centralnej części województwa. Dodatkową przyczyną jest tu stan infrastruktury transportowej (brak drogi ekspresowej wzdłuż wybrzeża, brak obwodnic i tras dojazdowych do miast nadmorskich). Zła dostępność do usług w ośrodkach peryferyjnych nie jest na ogół rekompensowana bliskością miast w sąsiednich województwach. Wyjątkiem jest Sławno korzystające z bliskości Słupska, a także Wałcz tworzący transwojewódzki potencjalny układ bipolarny z Piłą w województwie wielkopolskim (możliwość wzajemnego korzystania z usług publicznych).

W ujęciu syntetycznym (ryc. III) rozkład dostępności transportowej do wybranych usług publicznych (administracja, edukacja, ochrona zdrowia i kultura) wskazuje na uprzywilejowaną pozycję metropolii szczecińskiej (wraz ze Stargardem) i ośrodka subregionalnego w Koszalinie. Spośród innych pozametropolitalnych miast powiatowych pozytywnie wyróżnia się Kołobrzeg, Wałcz, Szczecinek, Sławno i Drawsko Pomorskie. Reszta miast powiatowych oraz prawie wszystkie małe charakteryzują wartości wskaźnika wyraźnie poniżej średniej krajowej. W ostatnim przypadku o wyższym poziomie wskaźnika decyduje położenie względem metropolii i względem nowoczesnej infrastruktury (droga ekspresowa S3) lub własny wzajemnie uzupełniający się (w warunkach niskiej odległości) potencjał usługowy.

Najgorsza sytuacja odnotowywana jest w centralnej części województwa, gdzie mimo bliskości geograficznej dostępność transportowa z miast powiatowych i mniejszych do metropolii jest wyraźnie słabsza (w chwili badania nie istniała jeszcze droga ekspresowa S6). W konsekwencji największe braki występują w peryferyjnie położonych małych miastach, w tym w niektórych miastach nadmorskich. W tych wypadkach, zdiagnozowane wcześniej niedostatki w warunkach życia i wyposażeniu w usługi nie są rekompensowane dostępnością transportową do innych lokalizacji.

Dostęp do usług i szeroko rozumiane warunki życia, są zatem w województwie zachodniopomorskim dość silnie zdeterminowane dostępnością transportową. Położenie w pobliżu linii brzegowej oraz nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej powodują, że rola twardej infrastruktury w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest relatywnie większa niż w innych regionach Polski.

Ryc. III. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) dostępnościowe – dostępność usług publicznych

6. Wnioski – ujęcie kompleksowe

Województwo zachodniopomorskie jest dość wyraźnie spolaryzowane w zakresie poziomu i warunków życia (pierwsze pytanie badawcze). Analizowane wskaźniki wskazują, że polaryzacja ta praktycznie nie maleje jeśli chodzi o warunki życia, zaś w niektórych innych aspektach (usługi publiczne) zmiany są powolne. Warunki życia są zdecydowanie najlepsze w Szczecinie, ośrodkach metropolii szczecińskiej (w tym w Świnoujściu), dobre w niektórych ośrodkach subregionalnych i powiatowych. Wyraźnie najgorsza sytuacja ma miejsce i w niektórych miastach małych, zwłaszcza we wschodniej i południowej części regionu. W okresie 2007 -2018 (drugie pytanie badawcze) odnotowano pozytywne zmiany w zakresie warunków środowiskowych (zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń pyłowych), choć skala zaobserwowanej poprawy była mniejsza niż w innych regionach kraju. Podobnie jak w całym kraju zmniejszała się stopa bezrobocia. W miastach na prawach powiatu podnosił się poziom wynagrodzeń. Nie następowała jednak konwergencja w tym zakresie. Przeciwnie bezwzględny wzrost dochodów był szybszy w Szczecinie i Świnoujściu i zauważalnie wolniejszy w Koszalinie.

Stan i dostęp do usług publicznych (trzecie pytanie badawcze) jest stosunkowo dobry, zwłaszcza w miastach większych. Ponownie najlepszy jest w Szczecinie, miastach subregionalnych i w niektórych powiatowych.. Dynamika zmian w okresie 2007-2018 była odmienna w poszczególnych kategoriach usług. Do szybkiego przyrostu liczby placówek doszło w przypadku żłobków i klubów dziecięcych (wcześniej w regionie notowano bardzo niski poziom nasycenia tego typu placówkami). Dotyczyło to w pierwszej kolejności Szczecina i Koszalina, metropolii szczecińskiej oraz ośrodków nadmorskich. Pozytywne zmiany objęły jednak także ośrodki najmniejsze (placówki pojawiły się w miastach, gdzie wcześniej nie istniały wcale). Znaczne przyrosty odnotowano także w przypadku przychodni podstawowej opieki zdrowotnej (większe w miastach małych). W innych usługach notowano raczej tendencje koncentracyjne, nie zawsze widoczne w samej liczbie obiektów. Przykładem mogą być kina, których liczba wzrosła w stopniu mniejszym niż liczba sal kinowych (powstawanie multipleksów w dużych i średnich ośrodkach). Reasumując można przyjąć, że w zbiorze miast różnice terytorialne w zakresie poziomu życia są większe, niż w wyposażeniu w usługi. W obu wypadkach obserwowana jest dynamika, która jednak nie prowadzi do konwergencji.

Poziom dostępności poszczególnych usług uwarunkowany jest nie tylko ich fizycznym świadczeniem w określonych miastach (szóste pytanie badawcze), ale także sytuacją transportową. Dostęp do usług i szeroko rozumiane warunki życia, są w województwie zachodniopomorskim dość silnie zdeterminowane dostępnością przestrzenną. Położenie w pobliżu linii brzegowej oraz nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej powodują, że rola twardej infrastruktury w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest relatywnie większa niż w innych regionach Polski.

Duża część mniejszych miast województwa charakteryzuje się koncentracją usług publicznych odpowiadającą ich pozycji administracyjnej i demograficznej (piąte pytanie badawcze). Niezgodności występują w zbiorach ośrodków powiatowych i subregionalnych. Ponadproporcjonalnie wysoką koncentrację usług (względem standardu powiatowego) wykazuje przede wszystkim Kołobrzeg (efekt funkcji turystycznej). Ponadto podwyższoną, jak na małe miasta bez funkcji powiatowej, funkcję usługową zanotowano w Barlinku i Nowogardzie. Jednocześnie kilka miast wykazuje skupienie usług podstawowych niższe od pozycji hierarchicznej ośrodka. Dotyczy to dwóch miast subregionalnych: Stargardu i Świnoujścia (co można tłumaczyć położeniem na obrzeżach metropolii szczecińskiej) oraz trzech powiatowych (Choszczno, Świdwin i Łobez).

Biorąc pod uwagę sytuację demograficzną (w tym migracyjną) wielu miast województwa (w relacji do średniej krajowej; siódme pytanie badawcze; porównaj komponent 1 badania), braki w zakresie warunków życia oraz dostępu do usług publicznych muszą być w sposób zróżnicowany, tak aby nie doprowadzić do przeinwestowania w niektórych ośrodkach.

Wskazane i możliwe do realizacji działania w zakresie podnoszenia poziomu i warunków życia w miastach województwa zachodniopomorskiego oraz poprawy dostępności usług publicznych

(czwarte pytanie badawcze) wylistowano w kolejnym podrozdziale oraz w tabeli rekomendacyjnej. Obszary zintegrowanych działań w tym zakresie to m.in.: a) lepsza integracja systemu usług publicznych w metropolii szczecińskiej (obejmująca także Stargard i Świnoujście); b) doposażenie w usługi miast powiatowych w centralnej części regionu (Łobez, Świdwin, Białogard, Myślibórz; c) poprawa sytuacji niektórych miast najmniejszych, szczególnie oddalonych geograficznie (w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej).

7. Rekomendacje

Przeprowadzona analiza syntetyczna pozwala na wypunktowanie kilku rekomendacji przydatnych dla prowadzenia polityki regionalnej oraz wybranych polityk sektorowych na terenie województwa zachodniopomorskiego.

- Celowe wydaje się pełniejsze integrowanie systemu usług publicznych na obszarze metropolii szczecińskiej. Dotyczy to zwłaszcza usług edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. Ważne jest rozszerzenie oddziaływania usług szczecińskich na bardziej odległe obszary w kierunku wschodnim oraz południowym. Integracja może być realizowana poprzez: a) powstawanie nowych placówek w wybranych mniejszych miastach (o ile jest to uzasadnione lokalnym popytem), względnie filii obiektów znajdujących się w mieście powiatowym; b) integrację instytucjonalną, zapewniającą odpowiedni podział zadań pomiędzy podobnymi placówkami w powiecie; c) ułatwienie dostępu transportowego do placówek w miastach powiatowych (organizacja lub wsparcie dla transportu publicznego; organizacja alternatywnych form transportu na terenach rzadko zaludnionych – *car sharing*, autobus na zamówienie itp.; w niektórych przypadkach rozwój infrastruktury, np. budowa brakujących odcinków dróg lokalnych).
- Miasta powiatowe centralnej części regionu powinny być doposażone w usługi publiczne, tak aby zachować ich atrakcyjność osiedleńczą. Dotyczy to w pierwszej kolejności Świdwina, Białogardu, Łobza, a w drugiej także Myśliborza. W przypadku Świnoujścia istotne jest działanie na rzecz poprawy dostępności transportowej (planowana stała przeprawa) oraz uzupełnienia oferty usługowej w niektórych dziedzinach (gdzie ich poziom jest niższy od standardów ośrodka subregionalnego).
- We wszystkich strefach peryferyjnych regionu występują braki w zakresie niektórych usług, które mogą być rozwiązane poprzez lokalizację nowych placówek lub poprzez poprawę dostępności transportowej (w tym transportem publicznym) do miast powiatowych. Rozwiązania transportowe na poziomie całych powiatów wydają się wskazane w Kamieniu Pomorskim, Łobzie, Świdwinie, Gryficach oraz Myśliborzu. Ponadto wydaje się celowe wsparcie transportu publicznego w niektórych konkretnych relacjach wewnątrz powiatów. Dotyczy to w pierwszej kolejności powiązania Polanowa z Koszalinem, Barwic i Bornego Sulinowa ze Szczecinkiem, Człopy i Tucza z Wałczem oraz Mieszkowic i Cedyni z Gryfinem.
- Polityka w zakresie wyposażenia w usługi miast małych położonych na peryferiach regionu powinna być elastyczna i zróżnicowana terytorialnie. Musi brać ona pod uwagę zachodzące procesy demograficzne oraz dostępność transportową do sąsiednich miast większych (w tym dostępność transportem publicznym). Oznacza to, że niektóre małe miasta (nie będące ośrodkami powiatowymi) oddalone geograficznie, powinny w większym stopniu pełnić rolę koncentratora usług (zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i edukacji, ale do pewnego stopnia także kultury). Przykładami może być Człopa i Chojna.
- Celowe jest uzupełnienie podaży usług ochrony zdrowia, w szczególności poprzez zagęszczenie sieci szpitalnych oddziałów ratunkowych (przede wszystkim poprzez zmiany organizacyjne, np. stworzenie szpitalnego oddziału ratunkowego w Świnoujściu).

- Należy dążyć do lepszego wykorzystania nowej regionalnej i krajowej infrastruktury transportowej (jak powstała lub powstaje w województwie w ostatnich dwóch dekadach) do rozwoju powiązań lokalnych poprawiających jakość życia mieszkańców (w tym do dostępu do usług publicznych). Może to np. oznaczać dogęszczenie węzłów na drogach ekspresowych lub ślepe odcinki dróg wyższej klasy skierowane np. w stronę miast nadmorskich oraz w stronę niektórych ośrodków koncentrujących usługi publiczne (np. do Wałcza).
- Miasta nadmorskie wymagają wsparcia, nie tylko jako krajowe i międzynarodowe ośrodki turystyczne, ale także (a może przede wszystkim) z punktu widzenia nienajlepszych warunków życia stałych mieszkańców. Część z nich może poprawić dostępność usług na drodze inwestycji transportowych. Priorytetem wydaje się jednak doposażenie usług, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i kultury, w Świnoujściu, Kołobrzegu oraz Kamieniu Pomorskim.
- Istnienie tzw. peryferii wewnętrznych wskazuje na potrzebę współpracy z niektórymi sąsiednimi województwami w zakresie poprawy dostępności do usług miast położonych na wzajemnych pograniczach (np. poprzez wykorzystanie placówek usługowych w regionach sąsiednich lub poprzez wspólną organizację transportu publicznego). Dotyczy to potencjalnej współpracy z województwem pomorskim i wielkopolskim. Niektóre powiaty mogą dążyć do lepszej integracji usług publicznych w układach bipolarnych. Pozytywnym przykładem (dzięki dobrej dostępności wzajemnej) są Wałcz i Piła. Jest ważne aby w tego typu sytuacji lokalizacyjnej nie stwarzać mieszkańcom barier instytucjonalnych w korzystaniu z usług publicznych, a także aby odpowiednie podmioty w obu jednostkach współpracowały ze sobą i dążyły, w miarę możliwości, do komplementarnego świadczenia usług (np. lekarze specjaliści, szkoły branżowe).
- Zachowanie układu hierarchicznego sieci osadniczej województwa wymaga: a) wzmocnienia podaży i dostępności do usług w Świnoujściu, Stargardzie, Świdwinie, Łobzie i Choszcznie b) wsparcie dla niektórych ośrodków najmniejszych, tak aby mogły zachować swoje funkcje oraz atrakcyjność osiedleńczą (budowa infrastruktury komunalnej, infrastruktury sieciowej dla internetu oraz poprawa jakości substancji mieszkaniowej).

Ważnym elementem wniosków i rekomendacji jest tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na:

- 51 usługach w podziale na typy usług w zależności od szczebla hierarchicznego opisanego w klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług wraz z kluczem przejścia między klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług a klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną (szczegóły pod tabelą); kolorami oznaczono poszczególne poziomy hierarchiczne, zgodnie z klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług, tj.

2- Ośrodek ponadregionalny koncentrujący usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);	3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);	4 - Ośrodki subregionalne , koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);	4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);	5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące usługi w miejscach zamieszkania a usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20)
---	--	--	---	--

Czcionką kolorem czerwonym zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

Czcionką kolorem niebieskim zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

- Dwie ostatnie kolumny tabeli - 32 wskaźniki z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie – przedostatnia kolumna tabeli wraz z uszczegółowieniem dla wybranych usług dla dziewiątego i dziesiątego decylnie – ostatnia kolumna tabeli)

ch miast regionu bazująca na 51 usługach oraz 32 wskaźnikach z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i

51 usług					32 wskaźniki z syntezy	
suma (4')	suma (4)	suma (3)	suma (2)	Wnioski wynikające z porównania 51 usług z „tabeli zero-jedynkowej” z typologią miast w projekcie	Potencjalne problemy wynikające z 32 wskaźników ujętych w syntezie (wartość wskaźnika w dziesiątym decylnu wszystkich miast w Polsce)	Dodatkowe uwagi wynikające m.in. z 32 wskaźników (w tym wartość wskaźnika w dziesiątym i dziesiątym decylnu wszystkich miast w Polsce dla wybranych usług: przychodnie, przedszkola, szkoły podstawowe oraz od piątego decyla – dla miast powiatowych i większych - żłobki i kluby dziecięce)
8	7	3	10	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Bardzo wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Bezpieczeństwo drogowe - Ośrodki kultury	
7	7	5	5	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego		
8	9	1	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego		Lepsze wykorzystanie potencjału usługowego (funkcje turystyczne) przez stałych mieszkańców
7	8	1	1	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących	Konieczne doposażenie w usługi publiczne oraz ich lepsza integracja z metropolią szczecińską
5	4	3	2	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Szkoły podstawowe - Biblioteki	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
8	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Biblioteki	
7	5	1	1	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Biblioteki	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Konieczne doposażenie w usługi publiczne oraz ich lepsza integracja z metropolią szczecińską
6	4	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Muzea	
				Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Poziom przestępczości	Wskazane uzupełnienie niektórych braków w usługach publicznych.

											- Szkoły podstawowe - Muzea	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4a	32970	Police	23	10	7	5	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Kina	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
4'	5b	13853	Barlinek	22	12	6	3	1	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Biblioteki	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4b	12709	Pyrzyce	22	12	5	3	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Muzea - Biblioteki - Grupy artystyczne	
4'	4b	16600	Gryfice	21	10	5	5	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wsparcie dla transportu publicznego w powiecie Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
4'	4b	12590	Sławno	21	10	6	3	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Muzea	
4'	4b	11672	Drawsko Pomorskie	20	10	6	2	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Przedszkola - Muzea	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
4'	5b	16756	Nowogard	20	9	6	3	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Muzea	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
4'	4b	8868	Kamień Pomorski	20	10	6	4	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Kina - Grupy artystyczne	Wsparcie dla transportu publicznego w powiecie
4'	4b	11328	Myślibórz	20	13	4	3	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Kina	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).

											- Biblioteki	Wskazane uzupełnienie niektórych braków w usługach publicznych. Wsparcie dla transportu publicznego w powiecie
5	4b	15352	Choszczno	19	10	6	3	0	0	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Poziom przestępczości - Szkoły podstawowe - Kina - Muzea	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Konieczne doposażenie w usługi podstawowe celem zachowania funkcji powiatowych oraz utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5b	13924	Darłowo	18	9	4	3	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Szkoły podstawowe	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
5	4b	15725	Świdwin	18	11	5	2	0	0	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Poziom przestępczości - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Kina - Muzea - Biblioteki	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe celem zachowania funkcji powiatowych oraz utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wsparcie dla transportu publicznego w powiecie
5	5b	13931	Dębno	17	9	6	1	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina - Muzea	
5	5c	8181	Potczyn-Zdrój	16	9	4	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Muzea - Biblioteki	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	4b	10299	Łobez	16	9	6	0	0	1	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Poziom przestępczości - Kina - Muzea	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe celem zachowania funkcji powiatowych oraz utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wsparcie dla transportu publicznego w powiecie
5	5b	13068	Złocieniec	15	9	4	1	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Szkoły podstawowe - Technika - Muzea - Biblioteki - Grupy artystyczne	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	5950	Karlino	14	9	3	1	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Bezrobocie rejestrowane	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.

											- Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Biblioteki	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym ze Szczecinkiem
5	5c	4255	Resko	12	9	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5b	10025	Trzebiatów	11	9	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Kina - Muzea - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5c	2297	Trzcińsko-Zdrój	11	9	1	0	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Dochody z pracy - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5c	4061	Bobolice	11	10	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

5	5c	2949	Polanów	11	10	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Koszalinem
5	5c	3742	Barwice	11	9	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym ze Szczecinkiem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	2495	Tychowo	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	2307	Drawno	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	2597	Pełczyce	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

											- Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	2930	Recz	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe -Kina -Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	4399	Kalisz Pomorski	10	8	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	3681	Mieszkowice	10	8	1	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Gryfinem
5	5c	2707	Dziwnów	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

											- Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne	
5	5c	6666	Sianów	10	10	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Przedszkola - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
5	5c	3982	Lipiany	10	8	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	3342	Maszewo	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	3995	Płoty	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej

											- Muzea	
5	5c	1620	Moryń	9	9	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	3000	Mielno	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zieleni i terenów zieleni osiedlowej - Poziom przestępczości - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	1965	Ińsko	9	7	0	1	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Muzea - Biblioteki - Ośrodki kultury	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	2171	Biały Bór	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej

											- Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	
5	5c	3065	Mirosławiec	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Poziom przestępczości - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	1931	Tuczno	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Wałczem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5c	2478	Stepnica	8	8	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

5	5c	1625	Cedynia	8	8	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Wałczem
5	5c	2686	Golczewo	8	8	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	2326	Człopa	8	8	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Otrzymujący zasiłek rodzinny - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Biblioteki - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Wałczem Doposażenie w usługi o poziomie ponadgminnym z uwagi na geograficzne oddalenie od ośrodka powiatowego Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	2353	Dobra	8	6	0	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej

											- Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	
5	5a	1196	Nowe Warpno	7	7	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci F - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5c	3183	Chociwel	7	7	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej
5	5c	2288	Dobrzany	7	7	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).

											- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne - Ćwiczące kobiety	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	2865	Węgorzyno	7	7	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	1490	Suchań	6	6	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ośrodki kultury	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej

Literatura

- Arak P., Ivanov A., Peleah M., Płoszaj A., Rakocy K., Wyszowski K., 2012, *Krajowy Raport o rozwoju społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa.
- Atlas Rzeczypospolitej Polskiej*, 1995-1997, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, IGiPZ PAN, PPWK S.A., Warszawa.
- Atlas Zasobów, Wolorów i Zagrożeń Środowiska Przyrodniczego*, 1994, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Baucz A., Łotocka M., Żuber P. (red.), 2008, *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Brodowska M., Kaczor A., 2011, *Źródła zanieczyszczeń gazowych i pyłowych oraz ocena ich redukcji w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*, Autobusy. Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe, 10, s. 84-91.
- Caschili S., De Montis A., Trogu D., 2015, *Accessibility and rurality indicators for regional development*, Computers, Environment and Urban Systems, 49, s. 98-114.
- Degórski M., 2015, *Polityka krajobrazowa Polski: wyzwania i szanse*, Problemy Ekologii Krajobrazu, 40, s. 13-26
- Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej*, 2016, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Fogel P., 2012, *Wskaźniki oceny polityki i gospodarki przestrzennej w gminach*, Biuletyn KPZK PAN, 250, Warszawa
- Geurs K.T., Ritsema van Eck J.R., 2001, *Accessibility Measures: Review and Applications. Evaluation of accessibility impacts of land use transport scenarios, and related social and economic impacts*, RIVM Report 408505 006, Bilthoven: National Institute of Public Health and the Environment, <http://rivm.openrepository.com/rivm/bitstream/10029/9487/1/408505006.pdf>.
- Gorzela G., Płoszaj A., Smętkowski M., 2006, *Ocena strategii rozwoju regionu – wykorzystanie modelu czterech kapitałów*, Studia Regionalne i Lokalne, 3(25), s.67-79
- Hanushek E. A., Woessmann L., 2007, *The role of school improvement in economic development*. Program on Education Policy and Governance, Program on Education Policy and Governance, Research paper 07-01.
- Herbst M., 2015, *Regional returns to education in the context of interregional migration*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(59). <https://doi.org/10.7366/1509499515901>.
- Kistowski M., 1993, *Metoda oceny wielkości potencjału rekreacyjnego na przykładzie Polski północno-wschodniej* (w:) M. Pietrzak (red.) *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*, AWF, Poznań, s.53-57.
- Kistowski M., 2012, *Atlas szatologiczny gmin Polski 2000-2009*. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kistowski M., Śleszyński P., 2010, *Presja turystyczna na tle wolorów krajobrazowych Polski*, Krajobraz a turystyka, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, s. 36-51.
- Komornicki T., 2009, *Usługi i sieci transportowe: przestrzenne trendy rozwoju sieci i niezbędna podaż infrastruktury dla spójności przestrzennej* - recenzja raportu 1.2.1 ESPON, [w:] G. Gorzelak, A. Olechnicka (red.), *Polska z perspektywy badań ESPON - oceny, wnioski, rekomendacje*, Wydaw. Nauk. Scholar, Warszawa, s. 50-64.
- Komornicki T., 2012, *Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne*, w: *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych* (red. S. Ciok, S. Dołzbłasz), *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław, s. 25-40.
- Komornicki T., Bański J., Śleszyński P., Rosik P., Świątek D., Czapiewski K., Bednarek-Szczepańska M., Stępiak M., Mazur M., Wiśniewski R., Solon B., 2010, *Ocena wpływu inwestycji infrastruktury transportowej realizowanych w ramach polityki spójności na wzrost konkurencyjności regionów* (w ramach ewaluacji ex post NPR 200412006), *Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 131 s.
- Komornicki T., Korcelli P., Siłka P., Śleszyński P., Świątek D., 2013, *Powiązania funkcjonalne pomiędzy polskimi metropoliami*, Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa, 215 s.
- Komornicki T., Rosik P., Stępiak M., Śleszyński P., Goliszek P., Pomianowski W., Kowalczyk K., 2018, *Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT*, IGiPZ PAN, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 91 s.

- Komornicki T., Rosik P., Śleszyński P., Solon J., Wiśniewski R., Stępnia M., Czapiewski K., Goliszek S., 2013. *Impact of the construction of motorways and expressways on socio-economic and territorial development of Poland*. Poland: Ministry of Regional Development, Warsaw (Wpływ budowy autostrad i dróg ekspresowych na rozwój społeczno-gospodarczy i terytorialny Polski, badanie ewaluacyjne zrealizowane przez IGiPZ PAN na zlecenie MRR, Warszawa 2013).
- Komornicki T., Śleszyński P., Rosik P., Pomianowski W., przy współpracy M. Stępnia i P. Siłki, 2010, *Dostępność przestrzenna jako przesłanka kształtowania polskiej polityki transportowej*, Biuletyn KPZK, 241, Warszawa.
- Kwietniewski M., 2010, *Sieci wodociągowe i kanalizacyjne w Polsce oraz problem doboru rozwiązań materiałowych do ich budowy*. Materiały IV Konferencji Technicznej Sieci kanalizacyjne i wodociągowe z tworzyw sztucznych. Tanio i na lata, s. 9–17
- Mazur M., Bański J., Czapiewski K., Śleszyński P., 2015. *Wiejskie obszary funkcjonalne – próba metodyczna wyznaczenia ich obszarów i granic*, Studia Obszarów Wiejskich, 37, s. 7-36.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017*, 2017, Raport GUS, Warszawa
- Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej, 2015, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.*, 2018, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa.
- Rosik P., Pomianowski W., Goliszek S., Stępnia M., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., 2017, *Multimodalna dostępność transportem publicznym w Polsce*, Prace Geograficzne 258, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Rosik P., Stępnia M., Komornicki T., 2015, *The decade of the big push to roads in Poland: impact on improvement in accessibility and territorial cohesion from a policy perspective*, Transport Policy, 37, 1, 134114
- Stępnia M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak S., 2017, *Dostępność do usług publicznych*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, Warszawa, RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>
- Śleszyński P., 2005, *Perspektywy rozwoju rynku mieszkaniowego w Polsce w świetle sytuacji demograficznej, ekonomicznej i stanu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(19), s. 45-65.
- Śleszyński P., 2013, *Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego*, [w:] P. Śleszyński (red.), *Wskaźniki zagospodarowania i ładu przestrzennego w gminach*, Biuletyn KPZK PAN, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2014, *Distribution of population density in Polish towns and cities*. Geographia Polonica, 87, 1, s. 61-75.
- Śleszyński P., 2016, *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, maszynopis, https://www.mr.gov.pl/media/36353/Delimitacja_miasta_srednie_Sleszynski_SOR_listopad.pdf.
- Śleszyński P., 2017, *Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, Przegląd Geograficzny, 89, 4 s. 565-593.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne, 260, IGiPZ PAN, Warszawa, 295 s.

Strony internetowe GUS (stat.gov.pl) i poszczególnych Ministerstw

Źródła baz danych

Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Baza danych obiektów topograficznych, BDOT

Biuletyn Informacji Publicznej (Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej)

Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Komenda Główna Policji
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Sportu i Turystyki
Narodowy Fundusz Zdrowia
POL-on – system informacji o szkolnictwie wyższym
Polski Związek Lekkiej Atletyki (PZLA)
System Informacji Oświatowej, Ministerstwo Edukacji Narodowej
Urząd Komunikacji Elektronicznej